

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

ÇANAKKALE İLİNİN SOSYAL VE DEMOGRAFİK
ANALİZİ

LİSANS BİTİRME ÇALIŞMASI

AYŞE GÜNGÖR
0341030020

BÖLÜMÜ: ANTROPOLOJİ

HAZİRAN 2009

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü için hazırlanmış olan bu lisans bitirme ödevinde, “Çanakkale İlinin Yıllar İçindeki Demografik Analizi” konu olarak seçilmiştir. Bu çalışmada, 1950,1975 ve 2000 Çanakkale ve Türkiye nüfus sayımları ana veri olarak kullanılmıştır. Bu yıllar içindeki değişim istatistiki tablolar aracılığıyla sunulmuştur ve tabloların incelemeleri yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, bir ilin kentleşme olgusu ile birlikte, yıllar içinde değişen sosyal, demografik, ekonomik yapısını ele almaktır.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yasal görevi olan nüfus sayımlarındaki amaç, sayımın uygulama tarihinde sınırlarımız dâhilinde bulunan nüfusun büyüklüğünü, idari bölünüşe göre dağılımını ve başlıca demografik, sosyal, ekonomik niteliklerini tam ve doğru olarak tespit etmektir. Ülkenin profili değiştikçe, bu tespit edilen veriler de değişikliğe uğrar ve nüfus sayımları aracılığıyla ülkedeki değişikliklerin hangi alanlarda olduğu açıkça tespit edilebilir.

Türkiye gibi toplumsal yapısı hızla değişen, dinamik bir ülkede, yapısal değişiklikleri incelemek için uzun vadeyi esas alan, geniş çaplı araştırmalara gerek vardır. Bu çalışmada 25 yıllık aralıklar itibariyle incelenen Çanakkale ve Türkiye nüfusunun, yıllar içinde ne tür değişikliklere uğradığını görmekteyiz.

Bu çalışma esnasında yardımlarını bizden esirgemeyen ve bize yol gösteren Sayın Prof. Dr. Taylan Akkayan ve Prof. Dr. Yüksel Kırmımlı'ya; bu çalışmanın ortaklarından olan azimli ve dürüst dostlarıma; bilgisiyle yolumu aydınlatan ve hep yanımda olan anneme; tüm aileme; dostum Ali Kayaalp'e; tüm arkadaşlarıma ve son olarak bir ay evvel aramızdan ayrılan, bana daima destek vermiş olan, çok saygı duyduğum dedeme teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR	I
İÇİNDEKİLER	II
FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ	XIII
HARİTALARIN LİSTESİ	XVI
TABLolarIN LİSTESİ	XVII
YAZI İÇERİSİNDE GEÇEN VE ÖZEL AMAÇLI TABLOLARIN LİSTESİ	XXXIV
GRAFİKLERİN LİSTESİ	XXXV
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	XXXIX
I. BÖLÜM GİRİŞ	
GİRİŞ	1
ANTROPOLOJİ NEDİR?	3
ANTROPOLOJİNİN ALT DİSİPLİNLERİ	4
KÜLTÜR KAVRAMI VE TANIMLARI	7
NÜFUS NEDİR?	8
DEMOGRAFİ NEDİR?	8
DEMOGRAFİNİN DİĞER BİLİMLERLE OLAN İLİŞKİLERİ	10
DEMOGRAFİDE METOD	12
BAŞLICA DEMOGRAFİK BİLGİ KAYNAKLARI	13
NÜFUS SAYIMLARI	14
CUMHURİYETTEN ÖNCE NÜFUS SAYIMLARI	15
CUMHURİYETTEN SONRA NÜFUS SAYIMLARI	16
TÜİK TARİHÇESİ	18

İKİNCİL BİR KAYNAK OLARAK NÜFUS SAYIMLARI	19
II. BÖLÜM METODOLOJİ	
KONU SEÇİMİ VE KONUNUN SINIRLANDIRILMASI	21
KONU SEÇİMİ	21
KONUNUN SINIRLANDIRILMASI	22
COĞRAFİ SINIRLANDIRMA	23
ZAMAN SINIRLAMASI	23
KONUNUN KAPSAMI	24
ÖN ARAŞTIRMA	25
TEMEL BİRİMLERİN BELİRLENMESİ VE SEÇİMİ	29
TABLO YAPIM AŞAMASI	30
İDARİ BÖLÜNÜŞÜ YANSITAN TABLOLARIN YAPIMI	31
SOSYAL VE DEMOGRAFİK NİTELİKLERİ YANSITAN	
TABLOLARIN YAPIMI	32
YAŞ YAPISINI YANSITAN TABLOLARIN YAPIMI	33
DOĞUM YERİ HAKKINDAKİ TABLOLARIN YAPIMI	35
SAKATLIK DURUMUNU YANSITAN TABLOLARIN	
YAPIMI	35
MEDENİ HAL DURUMUNU YANSITAN TABLOLARIN	
YAPIMI	37
EĞİTİM DURUMUNU YANSITAN TABLOLARIN YAPIMI	38
DOĞURGANLIK DURUMUNU YANSITAN	
TABLOLARIN YAPIMI	38

EKONOMİK NİTELİKLERİ YANSITAN TABLOLARIN	
YAPIMI	39
HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİNİ YANSITAN	
TABLolarIN YAPIMI	40
YAZIYLA ANLATIM VE RAPORUN HAZIRLANMASI	41
LİTERATÜR TARAMASI	42
BİBLİYOGRAFYA	44
ÇALIŞMA KONUSU OLAN İLİN YERİNDE GÖZLEM METODU	
İLE İNCELENMESİ	45
III. BÖLÜM MARMARA BÖLGESİ VE ÇANAKKALE İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	
BÖLGENİN YERİ VE SINIRLARI	46
BÖLGENİN ÖZELLİKLERİ	47
MARMARA BÖLGESİ'NDE NÜFUS	49
MARMARA BÖLGESİ'NDE NÜFUSUN BÖLGE	
TOPRAKLARINDA DAĞILIŞI	50
MARMARA BÖLGESİ'NDE KENTSEL NÜFUS	50
MARMARA BÖLGESİ'NDE KIRSAL NÜFUS	51
MARMARA BÖLGESİ'NDE EKONOMİK DURUM	52
MARMARA BÖLGESİ'NDE HAYVANCILIK	53

ÇANAKKALE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	54
ÇANAKKALE İLÇELERİ	55
COĞRAFİ YAPI	55
İKLİM	56
TARİHTE ÇANAKKALE	57
EKONOMİK YAPI	58
KÜLTÜREL YAPI VE TURİZM	59

IV. BÖLÜM KENTLEŞME

TÜRKİYE'DE KENTSEL GELİŞİM	61
MARMARA BÖLGESİ'NDE KENTLEŞME	67
ÇANAKKALE'DE KENTSEL GELİŞİM HAREKETLERİ	71

V. BÖLÜM TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'NİN SOSYAL VE DEMOGRAFİK NİTELİKLERİNİN İNCELENMESİ

İDARİ BÖLÜNÜŞ	74
İDARİ BÖLÜNÜŞ HAKKINDA	74

TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'NİN TOPLAM NÜFUSU VE NÜFUS YOĞUNLUĞU	75
--	-----------

TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE 25 YILLIK NÜFUS ARTIŞ ORANLARI	78
---	-----------

TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE NÜFUSUN CİNSİYETE	
--	--

GÖRE DAĞILIMI	79
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE ŞEHİR VE KÖY NÜFUSLARI	81
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE KENT VE KIR YERLEŞMELERİNE GÖRE DAĞILIM	81
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'NİN İLÇE VE KÖY SINIRLARI	83
ÇANAKKALE NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI VE DAĞILIMIN CİNSİYET İTİBARIYLA İNCELENMESİ	84
ÇANAKKALE KÖY VE KENT NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI	89
YAŞ YAPISI	92
YAŞ YAPISI HAKKINDA	92
ÇANAKKALE VE TÜRKİYE'DE YAŞ YAPISININ İNCELENMESİ	93
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DEKİ NÜFUSUN ÜÇ TEMEL YAŞ GRUBU İTİBARIYLA İNCELENMESİ	99
DOĞUM YERİ	105
DOĞUM YERİ VE GÖÇ HAKKINDA	105

TÜRKİYE VE ÇANAKKALE NÜFUSUNUN DOĞUM YERLERİ BAKIMINDAN İNCELENMESİ	107
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE NÜFUSUNUN YURT İÇİ VE YURT DIŞINDA DOĞMA DURUMUNA GÖRE İNCELENMESİ	108
ÇANAKKALE'DE YURT İÇİNDE DOĞAN NÜFUSUN DOĞUM YERLERİNE GÖRE İNCELENMESİ	109
ÇANAKKALE'DE YURT DIŞINDA DOĞAN NÜFUSUN DOĞDUKLARI ÜLKELERE GÖRE İNCELENMESİ	113
SAKATLIK	114
SAKATLIK HAKKINDA	114
ÇANAKKALE VE TÜRKİYE'DE SAKATLIK DURUMUNUN İNCELENMESİ	116
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE NÜFUSUNUN CİNSİYET İTİBARIYLA SAKATLIK DURUMUNA GÖRE İNCELENMESİ	116
ÇANAKKALE'DE SAKAT NÜFUSUN CİNSİYET İTİBARIYLA YAŞ GRUPLARINA GÖRE İNCELENMESİ	118
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE SAKAT NÜFUSUN SAKATLIK TÜRLERİNE GÖRE İNCELENMESİ	119

MEDENİ HAL	121
MEDENİ HAL HAKKINDA	121
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE MEDENİ DURUMUN	
İNCELENMESİ	123
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE NÜFUSUN MEDENİ	
HALLERE GÖRE DAĞILIMI	123
ÇANAKKALE'DEKİ NÜFUSUN MEDENİ HALLERİNİN	
YAŞ GRUPLARINA GÖRE İNCELENMESİ	125
EĞİTİM DURUMU	127
EĞİTİM HAKKINDA	127
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE EĞİTİM DURUMUNUN	
İNCELENMESİ	129
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE NÜFUSUNUN OKUMA	
YAZMA BİLME DURUMUNUN CİNSİYETLERE GÖRE	
İNCELENMESİ	130
TÜRKİYE'DE VE ÇANAKKALE'DE OKUMA YAZMA	
BİLME DURUMUNUN YAŞ GRUPLARI İTİBARIYLA	
İNCELENMESİ	136
TÜRKİYE'DE VE ÇANAKKALE'DE OKUMA YAZMA	
BİLEN NÜFUSUN MEZUN OLDUĞU ÖĞRENİM	
KURUMU İTİBARIYLA İNCELENMESİ	139

TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DEKİ NÜFUSUN BELİRLİ YAŞ GRUPLARI İTİBARIYLA İNCELENMESİ	144
DOĞURGANLIK	147
DOĞURGANLIK HAKKINDA	147
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE NÜFUSUNUN DOĞURGANLIK DURUMUNUN İNCELENMESİ	149
TÜRKİYE'DE VE ÇANAKKALE'DE 12+ YAŞ KADIN NÜFUSUNUN DAHA ÖNCE BİR EVLİLİK YAPIP YAPMAMA DURUMUNUN DAĞILIMININ İNCELENMESİ	150
TÜRKİYE'DE VE ÇANAKKALE'DE EVLİ, BOŞANMIŞ VE EŞİ ÖLMÜŞ 12+ YAŞ KADIN NÜFUSUN YAŞ GRUPLARI VE CANLI DOĞAN – YAŞAYAN ÇOCUK SAYILARI İTİBARIYLA İNCELENMESİ	150
TÜRKİYE'DE VE ÇANAKKALE'DE EVLİ, BOŞANMIŞ VE EŞİ ÖLMÜŞ 12+ YAŞ KADIN NÜFUSUN EĞİTİM DURUMU VE CANLI DOĞAN – YAŞAYAN ÇOCUK SAYILARI İTİBARIYLA İNCELENMESİ	152

EKONOMİK DURUM	156
EKONOMİK DURUM HAKKINDA	156
TÜRKİYE’NİN VE ÇANAKKALE’NİN EKONOMİK DURUM İTİBARI İLE İNCELENMESİ	157
TÜRKİYE’DE VE ÇANAKKALE’DE İŞGÜCÜNDE OLMA DURUMUNUN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI	158
TÜRKİYE’DE VE ÇANAKKALE’DE İŞGÜCÜNDE OLMAYAN NÜFUSUN ÖZELLİKLERİ	160
TÜRKİYE’DE VE ÇANAKKALE’DE İŞGÜCÜNDE OLAN NÜFUSUN ÖZELLİKLERİ	162
TÜRKİYE’DE VE ÇANAKKALE’DE İŞGÜCÜNDE OLAN NÜFUSUN EKONOMİK FAALİYET TÜRÜNE GÖRE İNCELENMESİ	163
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE’DE İŞGÜCÜNDEKİ NÜFUSUN MESLEK GRUPLARINA GÖRE İNCELENMESİ	168
TÜRKİYE’DE VE ÇANAKKALE’DE EKONOMİK YÖNDEN FAAL NÜFUSUN ÇALIŞMA ŞEKLİ	169
HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİ	171
HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİ HAKKINDA	170
TÜRKİYE’NİN VE ÇANAKKALE’NİN HANE HALKI VE	

KONUT NİTELİKLERİ İTİBARIYLA İNCELENMESİ	173
TÜRKİYE'DE VE ÇANAKKALE'DE HANE HALKI SAYISININ HANE HALKI BÜYÜKLÜĞÜNE GÖRE İNCELENMESİ	174
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE HANEHALKI SAYISININ KİRA ÖDEME DURUMUNA GÖRE İNCELENMESİ	175
TÜRKİYE'DE VE ÇANAKKALE'DE HANEHALKI BÜYÜKLÜĞÜNÜN ODA SAYISI İTİBARIYLA İNCELENMESİ	179
TÜRKİYE VE ÇANAKKALE'DE OTURULAN KONUTLARDA TUVALET, BANYO, MUTFAK VE BORULU SU OLMA DURUMU	181
VII. BÖLÜM ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER	
İDARİ BÖLÜNÜŞ İNCELEMESİNİN ÖZETİ	186
YAŞ YAPISI İNCELEMESİNİN ÖZETİ	186
DOĞUM YERİ İNCELEMESİNİN ÖZETİ	187
SAKATLIK İNCELEMESİNİN ÖZETİ	188
MEDENİ HAL İNCELEMESİNİN ÖZETİ	188
EĞİTİM DURUMU İNCELEMESİNİN ÖZETİ	189
DOĞURGANLIK İNCELEMESİNİN ÖZETİ	190
EKONOMİK DURUM İNCELEMESİNİN ÖZETİ	190
HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİ İNCELEMESİNİN ÖZETİ	192

SONUÇ VE ÖNERİLER	193
HİPOTEZLER VE ÖZEL AMAÇLI TABLO YORUMLARI	197
ÇANAKKALE'NİN GÖZLEM METODU İLE İNCELENMESİ	200
KAYNAKÇA	205
ÖZGEÇMİŞ	207
<u>EKLER</u>	
FOTOĞRAFLARLA ÇANAKKALE	
TABLolar	
HAM VERİ CD'Sİ	

FOTOĞRAFLARIN LİSTESİ

Fotoğraf 1 – Çanakkale İlçesi Eceabat'tan Bir Görünüm (30 Nisan 2009)

Fotoğraf 2 – Çanakkale Boğazı'ndan Bir Görünüm (30 Nisan 2009)

Fotoğraf 3 – Çanakkale'nin Merkezindeki Saat Kulesi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 4 – Çanakkale'nin Merkezindeki Sokaklardan Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 5 – Günümüzde Otel Olarak Kullanılan Geleneksel Bir Çanakkale Evi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 6 – Eski Bir Çanakkale Evi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 7 – Çanakkale'nin Merkezindeki Aynalı Çarşı'nın Girişi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 8 – Aynalı Çarşı'nın İçinden Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 9 – Aynalı Çarşı'nın İçinden Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 10 – Aynalı Çarşı'nın Çıkışındaki Sabit Pazar (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 11 – Çanakkale Merkezindeki Roman Mahallesi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 12 – Roman Mahallesiindeki Çocuklar (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 13 – Çanakkale Merkezindeki Ermeni Kilisesi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 14 – Çanakkale Merkezindeki Bir Camii (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 15 – Kilitbahir Tepesindeki Yazı (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 16 – Çanakkale'nin Merkezinden Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 17 – Çanakkale'de Geleneksel Tipte Bir Dükkân (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 18 – Çanakkale Merkezinden Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 19 – Çanakkale Limanı'ndan Bir Görünüm (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 20 – Çanakkale Limanı'ndaki Balıkçılar (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 21 – Çanakkale Deniz Müzesi'nde Sergilenen Nusret Mayın Gemisi (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 22 – Çanakkale Deniz Müzesi'nde Sergilenen UB46 İsimli Alman Denizaltısı (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 23 – Çimenlik Kalesi (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 24 – Çimenlik Kalesi (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 25 – Çanakkale Deniz Müzesi'nden Bir Görünüm (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 26 – Çanakkale Merkezindeki Filmde Kullanılmış Truva Atı (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 27 – Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Terzioğlu Yerleşkesi (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 28 – Çanakkale İlçesi Gelibolu'dan Bir Görünüm (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 29 – Çanakkale İlçesi Gelibolu'dan Bir Görünüm (II) (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 30 – Çanakkale'de Tarım Yapılan Arazilardan Bir Görünüm (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 31 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 32 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (II) (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 33 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (III) (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 34 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (IV) (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 35 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (V) (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 36 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (VI) (2 Mayıs 2009)

HARİTALARIN LİSTESİ

	Sayfa
HARİTA 1: MARMARA BÖLGESİ'NİN İDARİ BÖLÜNÜŞÜ VE SINIRLARI	46
HARİTA 2: MARMARA BÖLGESİ'NİN COĞRAFİ YAPISI	47
HARİTA 3: ÇANAKKALE İLİ'NİN İDARİ BÖLÜNÜŞÜ VE SINIRLARI	54
HARİTA 4: ÇANAKKALE İLİ'NİN COĞRAFİ YAPISI	55

TABLolarIN LİSTESİ

İDARİ BÖLÜNÜŞ İLE İLGİLİ TABLOLAR

TABLO: A.1	Türkiye’ de Toplam Nüfus, Yüz Ölçümü ve Nüfus Yoğunluğu
TABLO: A.1.1	Çanakkale’de Toplam Nüfus, Yüz Ölçümü ve Nüfus Yoğunluğu
TABLO: A.2	Türkiye’ de 1950-1975-2000 Yılları Arasında 25 Yıllık Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı
TABLO: A.2.1	Çanakkale’de 1950-1975-2000 Yılları Arasında 25 Yıllık Artış Oranı ve Yıllık Nüfus Artış Hızı
TABLO: A.3	Türkiye’ de Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: A.3.1	Çanakkale’de Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: A.4	Türkiye’ de Şehir ve Köy Nüfusları
TABLO: A.4.1	Çanakkale’de Şehir ve Köy Nüfusları
TABLO: A.5	Türkiye’ de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Kent-Kır Yerleşmelerine Göre Dağılımı
TABLO: A.5.1	Çanakkale’de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Kent-Kır Yerleşmelerine Göre Dağılımı

TABLO: A.6	Türkiye' de İlçe ve Köy Sayıları
TABLO: A.6.1	Çanakkale'de İlçe ve Köy Sayıları
TABLO: A.7	Çanakkale Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.8	Çanakkale Nüfusunun İlçelere Göre Dağılım, Yüz Ölçümü ve Nüfus Yoğunluğu
TABLO: A.9	Çanakkale Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.10	Çanakkale Nüfusunun İlçeler İtibariyle Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: A.11	Çanakkale Şehir Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.12	Çanakkale Şehir Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.13	Çanakkale Şehir Nüfusunun İlçeler İtibariyle Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: A.14	Çanakkale Köy Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı
TABLO: A.15	Çanakkale Köy Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle İlçelere Göre Dağılımı

TABLO: A.16 Çanakkale Köy Nüfusunun İlçeler İtibariyle Cinsiyete Göre Dağılımı

SOSYO-DEMOGRAFİK NİTELİKLER İLE İLGİLİ TABLOLAR

YAŞ YAPISIYLA İLGİLİ TABLOLAR

TABLO: B.a.1 Türkiye' de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.a.1.1 Çanakkale'de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.a.2 Türkiye' de Kent Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.a.2.1 Çanakkale'de Kent Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.a.3 Türkiye' de Kır Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.a.3.1 Çanakkale'de Kır Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.a.4 Türkiye' de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı

TABLO: B.a.4.1	Çanakkale’de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.5	Türkiye’de Kent Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.5.1	Çanakkale’de Kent Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.6	Türkiye’de Kır Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.6.1	Çanakkale’de Kır Nüfusunun Cinsiyet İtibariyle Üç Temel Yaş Grubuna Göre Dağılımı, Yaş İndeksi ve Bağımlılık Oranı
TABLO: B.a.7	Türkiye’de Kent ve Kır Yerleşmelerinde Medyan Yaşlar
TABLO: B.a.7.1	Çanakkale’de Kent ve Kır Yerleşmelerinde Medyan Yaşlar
TABLO: B.a.8	Türkiye’de 1 Yaşından Küçük Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Kent ve Kır Yerleşmelerine Dağılımı
TABLO: B.a.8.1	Çanakkale’de 1 Yaşından Küçük Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Kent ve Kır Yerleşmelerine Dağılımı

Doğum Yeriyle İlgili Tablolar

TABLO: B.b.1	Türkiye’de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yurt İçinde ve Yurt Dışında Doğma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.b.1.1	Çanakkale’de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yurt İçinde ve Yurt Dışında Doğma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.b.3	Doğum Yeri Yurt İçinde Diğer İllerde Olup, Çanakkale’de Yaşayan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Doğmuş Oldukları Bölgelere Göre Dağılımı
TABLO: B.b.4	Çanakkale Dışında Diğer İllerde Doğmuş Olanların Cinsiyet İtibariyle En Çok Hangi Üç İlde Doğmuş Olma Durumlarına Göre Dağılımı
TABLO: B.b.5	Yurt Dışında Doğmuş Olanların Cinsiyet İtibariyle En Çok Hangi Üç Ülkede Doğmuş Olma Durumlarına Göre Dağılımı

Sakatlık Durumu İle İlgili Tablolar

TABLO: B.c.1	Türkiye’de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.c.1.1	Çanakkale’de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.c.2	Türkiye’ de Sakat Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

TABLO: B.c.2.1	Çanakkale’de Sakat Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: B.c.3	Çanakkale’de Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı
TABLO: B.c.4	Türkiye’de Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı
TABLO: B.c.4.1	Çanakkale’de Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı
TABLO: B.c.5	Türkiye’de Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Duyu Organları İle İlgili Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı
TABLO: B.c.5.1	Çanakkale’de Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Duyu Organları İle İlgili Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı
TABLO: B.c.6	Türkiye’de Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İskelet Çatısı İle İlgili Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı
TABLO: B.c.6.1	Çanakkale’de Yaşayan Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İskelet Çatısı İle İlgili Sakatlık Türlerine Göre Dağılımı

Medeni Durum İle İlgili Tablolar

TABLO: B.d.1 Türkiye'de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Medeni Hallere Göre Dağılımı

TABLO: B.d.1.1 Çanakkale'de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Medeni Hallere Göre Dağılımı

TABLO: B.d.2 Çanakkale'de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Hiç Evlenmemiş Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.d.3 Çanakkale'de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Evli Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.d.4 Çanakkale'de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Boşanmış Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.d.5 Çanakkale'de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Eşi Ölmüş Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Eğitim Durumu İle İlgili Tablolar

TABLO: B.e.1 Türkiye'de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Bilme Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: B.e.1.1 Çanakkale'de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Bilme Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: B.e.2	Türkiye'de Nüfusunun Okuma Yazma Bilme Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.2.1	Çanakkale'de Nüfusunun Okuma Yazma Bilme Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.3	Türkiye'de Okuma Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: B.e.3.1	Çanakkale'de Okuma Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: B.e.4	Türkiye'de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: B.e.4.1	Çanakkale'de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı
TABLO: B.e.5	Türkiye'de Okuma Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.5.1	Çanakkale'de Okuma Yazma Bilmeyen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.6	Türkiye'de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: B.e.6.1	Çanakkale’de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.7	Türkiye’de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.7.1	Çanakkale’de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.8	Türkiye’de Okuma Yazma Bilip Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Mezun Oldukları Kurumlara Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*
TABLO: B.e.8.1	Çanakkale’de Okuma Yazma Bilip Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Mezun Oldukları Kurumlara Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)*
TABLO: B.e.9	Türkiye’de Okuma Yazma Bilip Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Mezun Oldukları Kurumlara Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.9.1	Çanakkale ve Okuma Yazma Bilip Bir Öğrenim Kurumundan Mezun Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Mezun Oldukları Kurumlara Göre Dağılımı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: B.e.10	Türkiye'de 11+ Yaşındaki İlkokul ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 11+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.10.1	Çanakkale'de 11+ Yaşındaki İlkokul ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 11+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.11	Türkiye'de 14+ Yaşındaki Ortaokul ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 14+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.11.1	Çanakkale'de 14+ Yaşındaki Ortaokul ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 14+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.12	Türkiye'de 17+ Yaşındaki Lise ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 17+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.12.1	Çanakkale'de 17+ Yaşındaki Lise ve Daha Yukarı Okullardan Mezun Olan Nüfusun 17+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: B.e.13	Türkiye'de 19+ Yaşındaki Üniversite Mezunu Olan Nüfusun 19+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: B.e.13.1 Çanakkale’de 19+ Yaşındaki Üniversite Mezunu Olan Nüfusun 19+ Yaşındaki Toplam Nüfusa Oranı (6 ve Daha Yukarı Yaşlar)

Doğurganlık Durumu İle İlgili Tablolar

TABLO: B.f.1 Türkiye’de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusun Daha Önce Bir Evlilik Yapıp Yapmama Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: B.f.1.1 Çanakkale’de 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusun Daha Önce Bir Evlilik Yapıp Yapmama Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: B.f.2 Türkiye’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusunun Canlı Doğan ve Yaşayan Çocuk Sayısı İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.f.2.1 Çanakkale’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusunun Canlı Doğan ve Yaşayan Çocuk Sayısı İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

TABLO: B.f.3 Türkiye’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: B.f.3.1 Çanakkale’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: B.f.4	Türkiye' de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Okuma Yazma Bilen Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Bir Eğitim Kurumundan Mezun Olma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.4.1	Çanakkale'de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Okuma Yazma Bilen Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Bir Eğitim Kurumundan Mezun Olma Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.5	Türkiye' de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Okuma Yazma Bilip Bir Kurumdan Mezun Olan Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Mezuniyet Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.5.1	Çanakkale'de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş Olan 12 ve Daha Yukarı Yaşlardaki Okuma Yazma Bilip Bir Kurumdan Mezun Olan Kadın Nüfusun Canlı Doğan Çocuk Sayısı İtibariyle Mezuniyet Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: B.f.6	Türkiye' de Kaba Doğum Oranları (Facundity)
TABLO: B.f.6.1	Çanakkale'de Kaba Doğum Oranları (Facundity)
TABLO: B.f.7	Türkiye' de Fiili Doğurganlık Oranları (Fertility)
TABLO: B.f.7.1	Çanakkale'de Fiili Doğurganlık Oranları (Fertility)

EKONOMİK NİTELİKLER İLE İLGİLİ TABLOLAR

TABLO: C.1	Türkiye'de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İşgücü Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.1.1	Çanakkale'de Nüfusun Cinsiyet İtibariyle İşgücü Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.2	Türkiye'de İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.2.1	Çanakkale'de İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.3	Türkiye'de İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Özellikleri (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.3.1	Çanakkale'de İşgücünde Olmayan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Özellikleri (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.4	Türkiye'de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.4.1	Çanakkale'de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.5	Türkiye'de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Çalışma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.5.1	Çanakkale’de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Çalışma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.6	Türkiye’de İşgücünde Olup Çalışır Durumda Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.6.1	Çanakkale’de İşgücünde Olup Çalışır Durumda Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.7	Türkiye’de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Ekonomik Faaliyet Türüne Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.7.1	Çanakkale’de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Ekonomik Faaliyet Türüne Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.8	Türkiye’de İşgücünde Olup Ziraat ve Ziraatle İlgili Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun, Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.9	Türkiye’de İşgücünde Olup Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun, Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.9.1	Çanakkale’de İşgücünde Olup Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun, Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

TABLO: C.10	Türkiye'de İşgücünde Olup Ziraat ve Ziraatle İlgili Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.10.1	Çanakkale'de İşgücünde Olup Ziraat ve Ziraatle İlgili Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.11	Türkiye'de İşgücünde Olup Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.11.1	Çanakkale'de İşgücünde Olup Ziraat Dışı Faaliyetlerde Bulunan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Okuma Yazma Durumuna Göre Dağılımı (12 Ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.12	Türkiye'de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.12.1	Çanakkale'de İşgücünde Olan Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Meslek Gruplarına Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.13	Türkiye'de Ekonomik Yönden Faal Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Çalışma Şekline Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)
TABLO: C.13.1	Çanakkale'de Ekonomik Yönden Faal Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Çalışma Şekline Göre Dağılımı (12 ve Daha Yukarı Yaşlar)

HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİ İLE İLGİLİ TABLOLAR

TABLO: D.1	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı
TABLO: D.1.1	Çanakkale'de Hanehalkı Sayısının Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı
TABLO: D.2	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.2.1	Çanakkale'de Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.3	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumu İtibariyle Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı
TABLO: D.3.1	Çanakkale'de Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumu İtibariyle Hanehalkı Büyüklüğüne Göre Dağılımı
TABLO: D.4	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Hanehalkı Büyüklüğü İtibariyle Kullanılan Oda Sayısına Göre Dağılımı
TABLO: D.4.1	Çanakkale'de Hanehalkı Sayısının Hanehalkı Büyüklüğü İtibariyle Kullanılan Oda Sayısına Göre Dağılımı
TABLO: D.5	Türkiye' de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Tuvalet Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı

TABLO: D.5.1	Çanakkale’de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Tuvalet Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.6	Türkiye’ de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Banyo Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.6.1	Çanakkale’de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Banyo Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.7	Türkiye’ de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Mutfak Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.7.1	Çanakkale’de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Mutfak Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.8	Türkiye’ de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Borulu Su Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı
TABLO: D.8.1	Çanakkale’de Hanehalkı Sayısının Oturulan Konutta Borulu Su Olup Olmama Durumuna Göre Dağılımı

YAZI İÇERİSİNDE GEÇEN VE ÖZEL AMAÇLI TABLOLARIN LİSTESİ

Yazı İçerisinde Geçen Tabloların Listesi Sayfa

**EK TABLO 1: MARMARA BÖLGESİ'NDEKİ İLLERİN NÜFUS
VE DAĞILIM ORANLARI** **76**

**EK TABLO 2: ÇANAKKALE KIR – KENT NÜFUSUNUN
CİNSİYET ORANI** **80**

Özel Amaçlı Tabloların Listesi

**ÖZEL AMAÇLI TABLO 1: 1975 VE 2000 YILLARINDA
ÇANAKKALE'DE KENT NÜFUSU ORANLARININ ZİRAAT İLE
UĞRAŞAN NÜFUS ORANLARIYLA İLİŞKİSİ** **197**

**ÖZEL AMAÇLI TABLO 2: 1975 VE 2000 YILLARINDA
ÇANAKKALE'DE OKUMA YAZMA BİLEN 15-49 YAŞ ARASI KADIN
NÜFUS ORANIYLA FİİLİ DOĞURGANLIK ORANI İLİŞKİSİ** **198**

**ÖZEL AMAÇLI TABLO 3: 1975 VE 2000 YILLARINDA
ÇANAKKALE'DE KIR NÜFUSU ORANIYLA KİRA ÖDEYEN
HANEHALKI ORANI İLİŞKİSİ** **199**

GRAFİKLERİN LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
GRAFİK 1: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI	79
GRAFİK 2: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN CİNSİYET İTİBARIYLA KIR VE KENT YERLEŞMELERİNE GÖRE DAĞILIMI	82
GRAFİK 3: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (1950)	84
GRAFİK 4: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (1975)	84
GRAFİK 5: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (2000)	85
GRAFİK 6: ÇANAKKALE'DE KADIN NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (2000)	87
GRAFİK 7: ÇANAKKALE'DE ERKEK NÜFUSUNUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (1975)	87

GRAFİK 8: ÇANAKKALE’DE ERKEK NÜFUSUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (2000)	87
GRAFİK 9: ÇANAKKALE’DE KADIN NÜFUSUN İLÇELERE GÖRE DAĞILIMI (1975)	88
GRAFİK 10: TÜRKİYE’NİN NÜFUS PİRAMİDİ (1950)	93
GRAFİK 11: TÜRKİYE’NİN NÜFUS PİRAMİDİ (1975)	94
GRAFİK 12: TÜRKİYE’NİN NÜFUS PİRAMİDİ (2000)	94
GRAFİK 13: ÇANAKKALE’NİN NÜFUS PİRAMİDİ (1950)	95
GRAFİK 14: ÇANAKKALE’NİN NÜFUS PİRAMİDİ (1975)	96
GRAFİK 15: ÇANAKKALE’NİN NÜFUS PİRAMİDİ (2000)	96
GRAFİK 16: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN CİNSİYET İTİBARIYLA ÜÇ TEMEL YAŞ GRUBUNA GÖRE DAĞILIMI	100
GRAFİK 17: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN CİNSİYET İTİBARIYLA YURT İÇİNDE VE YURT DIŞINDA DOĞMA DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI	108

GRAFİK 18: ÇANAKKALE’DE YURT İÇİ DOĞUMLULARIN ÇANAKKALE HARİÇ DOĞDUKLARI BÖLGELER	110
GRAFİK 19: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN CİNSİYET İTİBARIYLA SAKATLIK DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI	117
GRAFİK 20: ÇANAKKALE’DE YAŞAYAN SAKAT NÜFUSUN CİNSİYET İTİBARIYLA SAKATLIK TÜRLERİNE GÖRE DAĞILIMI	119
GRAFİK 21: ÇANAKKALE’DE 12+ YAŞ NÜFUSUN CİNSİYET İTİBARIYLA MEDENİ HALLERE GÖRE DAĞILIMI	124
GRAFİK 22: TÜRKİYE NÜFUSUNUN OKUMA YAZMA BİLME DURUMU	130
GRAFİK 23: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN OKUMA YAZMA BİLME DURUMU	131
GRAFİK 24: ÇANAKKALE’DE OKUMA YAZMA BİLMEYENLERİN CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI	134
GRAFİK 25: ÇANAKKALE’DE OKUMA YAZMA DURUMUNA GÖRE HER 100 KADINA DÜŞEN ÇOCUK SAYISI	152

GRAFİK 26: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN İŞGÜCÜ DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI	159
GRAFİK 27: ÇANAKKALE NÜFUSUNUN EKONOMİK FAALİYET TÜRÜNE GÖRE DAĞILIMI	164
GRAFİK 28: ÇANAKKALE'DE İŞGÜCÜNDE OLAN NÜFUSUN MESLEK GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI	168
GRAFİK 29: ÇANAKKALE'DE HANEHALKI SAYISININ KİRA ÖDEME DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI (1975)	176
GRAFİK 30: ÇANAKKALE'DE HANEHALKI SAYISININ KİRA ÖDEME DURUMUNA GÖRE DAĞILIMI (2000)	176

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
ŞEKİL 1: ÇANAKKALE DIŞINDA DİĞER İLLERDE DOĞMUŞ OLANLARIN EN ÇOK DOĞMUŞ OLDUKLARI 10 İL (1975)	111
ŞEKİL 2: ÇANAKKALE DIŞINDA DİĞER İLLERDE DOĞMUŞ OLANLARIN EN ÇOK DOĞMUŞ OLDUKLARI 10 İL (2000)	112

GİRİŞ

İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nün amacı, ilk kurulduğu yıl olan 1960'dan beri öğrencilerine teorik bilginin yanı sıra, "sosyal araştırmanın ne olduğunu ve özellikle araştırmanın, herhangi bir sosyal problemi anlamakta ve halletmekte ilk aşama olması gerektiğini, bütün ilimlerin doğru tespit edilmiş vakalara dayandığını", sosyal problemlerin ve değişmelerin altında yatan nedenleri saptayabilecek araştırmaların nasıl yapılması gerektiğini uygulayarak öğretmek olmuştur. (Saran,1972: 3)

İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü, verdiği teorik bilgilerin yanı sıra uygulamaya dayalı pratik bilgilerle de öğrencilerini sahaya hazırlamayı hedeflemiştir ve bölümden öğrenciler lisans bitirme ödevi yazarak mezun olmaktadır.

Bu lisans bitirme çalışmasında Çanakkale ilinde belirli yıllar içinde yapılmış nüfus sayımları verileri ile Türkiye nüfus sayımları verileri kıyaslanarak Çanakkale'nin demografik analizi yapılmıştır. Konu Prof. Dr. Yüksel Kırımlı'nın tavsiyeleriyle belirlenmiştir ve bu konuyu çalışma konusu olarak belirleyen herkes, farklı bir ilin demografik analizini yapmıştır.

İkinci el kaynaklardan faydalanarak hazırlanan bu çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu'nun 1950-1975-2000 yılı Çanakkale ve Türkiye geneli nüfus sayımları esas kaynak olarak kullanılmıştır. Bu yıllar arasında "idari bölünüş, yaş yapısı, doğum yeri, sakatlık durumu, medeni hal, eğitim durumu, doğurganlık durumu, ekonomi ve hane halkı konut nitelikleri" farklılıkları incelenmiştir. Çanakkale'deki nüfusun yıllar içinde değişen profilini incelerken, nüfus değişiminin sonuçları ve nedenleri analiz edilmiştir. Nüfus ile ilgili olarak başta gelen bilimlerden biri olan demografi, nüfusun değişiminin sonuçları ve nedenleriyle ilgilenmesinin yanı sıra nüfusun büyüklüğü, dağılışı, nüfusun

yapısı ve nüfus ile ilgili teori üretme işleriyle de ilgilenir. Demografi bilimi bunu yaparken, istatistik bilimi ve yöntemlerinden önemli ölçüde faydalanmaktadır. Bu çalışmada da tasnif edilmiş istatistiki verilerde, Çanakkale'nin yıllar içinde değişen nüfus yapısı, Türkiye'nin nüfus yapısı ile kıyaslanmak suretiyle anlam kazanabilmiştir. Böylece hem Türkiye'nin nüfus özellikleri incelenmiş, hem de Çanakkale'nin nüfus yapısı Türkiye ile kıyaslanabilmiştir. Bu çalışmanın bir diğer boyutu da, Çanakkale ve Türkiye'nin nüfus yapısının 25 yıllık periyodlar içinde nasıl bir değişim geçirdiğinin incelenmesidir. Hem zamansal, hem de genelden özele doğru yapılan kıyaslamalar, Çanakkale'nin nüfus yapısının ayrıntılı bir biçimde ortaya konulmasını sağlamıştır. Son olarak, Çanakkale'ye gidilerek yapılan gözlem, günümüzde ilin nasıl bir durumda olduğunu bize göstermektedir. Bu gözlem esnasında çekilen fotoğraflar ise, çalışmanın sonuna eklenmiştir.

ANTROPOLOJİ NEDİR?

Antropoloji kavramının kökeni iki adet Yunanca kelimeye dayanmaktadır. Bunların ilki anthropos kelimesi olup “insan” anlamına gelir. “Logi” ekinin kökeni ise “Logos”¹ kelimesine dayanmaktadır ve bilimsel bir çalışma alanını yahut disiplinini imlemektedir.

Antropoloji, geniş bir bakış, ayırt edici, kıyaslayıcı, kültür - aşırı bir perspektif sunmaktadır ve çoğu kişinin düşündüğü, sanayileşmemiş halkların incelenmesinden çok daha öte bir anlam taşımaktadır; kadim ve modern, yalın ve karmaşık tüm toplumları inceleyen, adetleri karşılaştıran bir bilimdir. (Kottak, 2002: 4)

Oxford İngilizce sözlüğü, 1880'lerde Antropoloji'yi şöyle tanımlamaktaydı:

- 1) En geniş anlamıyla insanın ya da insanlığın bilimi;
- 2) İnsan fizyolojisi ve psikolojisini kapsamak üzere, insan doğasının bilimi;
- 3) “Bir hayvan olarak insanın incelenmesi” (Latham) Zoolojik bir varlık olarak insanın evrimini ve bir canlı varlık türü olarak tarihçesini inceleyen bilim dalı.

Her üç tanım da, bir bilim dalı olarak antropolojinin kurucusu kabul edilen Edward Burnett Tylor'un “Antropoloji-İnsanın ve Uygarlığın İncelenmesine Giriş” başlıklı kitabında kapsamaktadır. Kitapta ırkların fiziksel özellikleri, dil, yazı ve yaşam sanatları – neolitik taş avadanlıklar, tarım araçları, silahlar, ulaşım, barınak, dokumacılık, yemek pişirme, metal işçiliği, ticaret vb.-, her türlü düşünsel ve sanatsal yaratımlar – bilim ve mantık tarihi, din, mitos, hatta tarihin tarihi- ve toplumsal kurumların – evlilik ve aile, adalet ve hukuk, mülkiyet ve hükümet- gelişimi irdelenmektedir. (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 47)

¹ Logos: Yunanca' da us ile kavrama anlamındadır

İki anlamda holistiktir: tüm zamanlarda yaşamış olan veya yaşayan tüm insanlara ilişkindir ve insanlığın tüm boyutlarını kapsar. Prensipde, tüm toplulukların tüm kurumlarıyla ilgilenir. Antropoloji özellikle kültürel görecelilik, bağlamın derinlemesine incelenmesi ve kültürler-arası karşılaştırmalara verdiği önem ile diğer sosyal disiplinlerden ayrılır.

Antropoloji, insanlar ve davranışları hakkında kullanışlı genellemeler üretmeye ve insan çeşitliğini mümkün merteye anlamaya çalışan insan bilimidir. (Haviland, 2002: 33)

Antropoloji birey olarak insanla ilgilenmez. İlgisi grup içinde yaşayan insan ve bu insanın yaptıkları ve bu insanın davranışlarıdır. (Saran, 1989: 21)

Antropolojinin insan bilimi olarak tanımlanması kapsamı son derece geniş olan antropolojinin diğer disiplinlerle farkının vurgulanmadığı gerekçesiyle yeterli bulunmaz.

ANTROPOLOJİNİN ALT DİSİPLİNLERİ

Genel olarak antropoloji dört ana kısma ayrılır. Bunlar: Fiziksel Antropoloji, Arkeoloji, Linguistik ve Etnoloji'dir. Fiziksel Antropoloji dışındaki disiplinler esasen Kültürel Antropoloji'nin alt dallarıdır.

Fiziksel Antropoloji, Biyolojik Antropoloji olarak da adlandırılır. Biyolojik bir organizma olarak insan ve özellikle insanın evrimi üzerine odaklanır. Fiziksel Antropoloji insanoğlunun bugünkü yapıya nasıl, ne zaman ve niçin geldiğini anlamak için insan türünün atalarını irdeler. Diğer bir ilgi alanını ise günümüz insanının fiziksel çeşitliliği oluşturur. (Haviland, 2002: 37)

Kültürel Antropoloji ise daha evvel de bahsedildiği gibi üç alt dala sahiptir ve her birinin kendine özgü ilgi alanları ve yöntemleri vardır. Zira hepsi kültürel konularla ilgilidirler. Arkeoloji, kültürel antropolojinin insan davranışını tanımlamak ve açıklamak amacıyla maddi kalıntıları inceleyen bir dalıdır. (Haviland, 2002: 41) Linguistik Antropoloji, antropolojinin karşılaştırma, farklılaşma ve değişime ilgisine ek bir örnek oluşturmaktadır. Linguistik Antropologlar, dili mekân ve zaman içinde, toplumsal ve kültürel bağlamında incelerler. (Kottak, 2002: 14) Etnoloji ise insanların ırklarına ayrılışını, ırkların kökenini, oluşumunu, yeryüzüne yayılışını, aralarındaki bağıntıları ve bunların töre, dil ve kültür niteliklerini, genel yasalar çıkarmak amacıyla inceleyip karşılaştıran, geçmişte yaşamış ve halen yaşamakta olan değişik kültürleri karşılaştırmalı olarak inceleyen bilim dalıdır.

Tüm bunlara ek olarak, bu dört alt disiplinin bilgi ve tekniklerinin, pratik sorunların tanımlanması, değerlendirilmesi ve teşhisinde kullanımını kapsayan bir disiplin olarak “Uygulamalı Antropoloji”den söz edilebilir.

Bu çalışmanın konusu ise, antropolojik demografinin alanına girmektedir. Antropolojik demografi, popülasyon süreçleri ve sosyo-kültürel çalışmalar arasındaki etkileşim üzerinde yoğunlaşır.

Aşağıda liste halinde antropoloji biliminin birlikte çalıştığı, zaman zaman içine aldığı zaman zaman içinde yer aldığı alanlar ve kendi alt-alanları sıralanmıştır.

❖ Biyolojik antropoloji (ayrıca fiziksel antropoloji)

- ✚ Adli antropoloji
- ✚ Paleoetnobotanik
- ✚ Paleopatoloji
- ✚ Tıbbî antropoloji
- ✚ Primatoloji

✚ Paleoantropoloji

✚ Osteoloji

❖ Kültürel antropoloji (ayrıca sosyal antropoloji)

✚ Sanat antropolojisi

✚ Hukuk antropolojisi

✚ Din antropolojisi

✚ Uygulamalı antropoloji

✚ Kültürler-arası çalışmalar

✚ Siber antropoloji

✚ Gelişim antropolojisi

✚ Çevresel antropoloji

✚ İktisadi antropoloji

✚ Ekolojik antropoloji

✚ Etnografi

✚ Etnomüzikoloji

✚ Feminist antropoloji

✚ Tıbbî antropoloji

✚ Psikolojik antropoloji

✚ Siyasi antropoloji

✚ Kamu antropolojisi

✚ Sembolik antropoloji (veya semboller/simgeler antropolojisi)

✚ Görsel antropoloji

❖ Lengüistik antropoloji (yani dilsel antropoloji)

✚ Senkronik lengüistik (eşzamanlı dilbilim veya eşsüremlî dilbilim)

✚ Diyakronik lengüistik (artsüremlî dilbilim)

✚ Etnolengüistik

Sosyolengüistik

❖ Arkeoloji

(<http://tr.wikipedia.org/wiki/Antropoloji>)

KÜLTÜR KAVRAMI VE TANIMLARI

Tdk sözlüğündeki kültür tanımı şu şekildedir: “Sosyolojik olarak, bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü o toplumun kültürüdür.”

Tylor’un kültür tanımı ise şöyledir: “ Kültür ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği (kazandığı) bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütündür.” Fakat Tylor’un kültür tanımı da, olguyu bütünüyle yansıtmaz, yansıtamaz. Kültür, öğrenilmiş, saklanmış ve öğretilen; eğitimle yeni kuşaklara aşılana bir muhtevadır. (Güvenç, 2003: 101)

Kültürler, gelişigüzel toplanmış görenek ve inançlar değildir. Bütünleşmiş, örüntülü sistemlerdir ve adetler, kurumlar, inançlar, değerler birbirleriyle ilintilidir. Bunlardan biri değişirse diğerleri de değişir. Kültürler kendi bireylerini, belli kişilik özelliklerini paylaşacak biçimde eğitirler. (Kottak, 2002: 53)

Kültür sözcüğünün dört ayrı anlamda kullanıldığı görülür:

- 1) Bilim alandaki kültür: Uygarlıktır.
- 2) Beşeri alandaki kültür: Eğitim sürecinin ürünüdür.
- 3) Estetik alandaki kültür: Güzel sanatlardır.

4) Maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda kültür: Üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmedir. (Güvenç, 2003: 97)

Kültür en kapsamlı tanımıyla, insanoğlunun yarattığı her şeydir, denilebilir. İnsanların yaşantısı değiştikçe, içinde yaşadıkları toplum da değişir. Dolayısıyla kültür sürekli değişir ve toplumsaldır. Toplumlarda yaşayan insanlarca yaratılır ve paylaşılır. Dolayısı ile kültür mutlaka insan ve toplum faktörüne bağlıdır.

NÜFUS NEDİR?

Nüfus, yeryüzünde sınırları belirli bir alanda, belirli bir zamanda bulunan insan sayısı olarak tarif edilmektedir. Belirli bir alanda yaşayan insanların sayısı ve yapısal özellikleri zamana ve mekâna göre önemli değişiklikler göstermektedir. Nüfusun bu özelliklerini belirlemek amacıyla çeşitli veriler toplanmaktadır. (Şahin, 2007: 14) Nüfus verileri, gelecekte yapılacak planlar için önem teşkil etmektedir; verilerin güvenilir olması da bu yüzden önemlidir.

DEMOGRAFI NEDİR?

Demografi kavramının kökeni Yunancada halk anlamına gelen “demos” ve yazı anlamına gelen “grafo” kelimelerine dayanmaktadır. İstatistiğin nüfus ile ilgili olaylara dahli sonucunda demografi ilmi doğmuştur.

Wolf'a göre demografi, sayımlar ve nüfus kütüklerinden elde edilen bilgilere dayanarak nüfusun statik ve hareketli durumlarını ve vasıflarını rakamlarla ifade ve neticeleri istatistik bakımından inceleyen bilimdir.

Durkheim'a göre ise demografinin konusu toplulukların maddi bakımdan şekil ve bünyeleri ile sahip oldukları unsurların sayılarını ve mahiyetlerini, nüfusun arazi üzerinde dağılışını, iç ve dış göçleri, ulaştırma ve taşıma yollarını, mesken ve nüfus arasındaki münasebetlerin incelenmesidir.

“Belirli bir bölgede, belirli bir anda yaşayan bireylerin oluşturduğu kitleye nüfus; insan nüfusunu büyüklüğü, yapısı, gelişimi açısından inceleyen bilim dalına nüfusbilim (demografi) denilmektedir. Toplumların nüfusuna ilişkin veriler temelde nüfus sayımları, nüfusbilim araştırmaları ya da kayıtlardan yola çıkılarak elde edilebilmektedir. Üç alandan elde edilen veriler, gerek yöntem gerekse içerdikleri bilgiler açısından büyük farklılıklar göstermekle birlikte, bunlar bir toplumun demografik yapısı hakkında önemli betimsel bilgiler içermektedir.” (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 211)

Nüfusun tetkikinde başlıca iki mesele ile karşılaşılır: Bunlardan birincisi, nüfusun mevcudu ve kompozisyonu, yani bünyesidir. İkincisi ise, nüfusun hacminde ve bünyesinde meydana gelen değişikliklerdir. Nüfusun bünyesinden maksat, o kütlenin hangi gruplardan meydana geldiği, diğer bir ifade ile o topluma mensup insanların cinsiyet, yaş gibi çeşitli vasıflar itibariyle çeşitli kategoriler arasındaki bölünüş tarzıdır. (Gürtan, 1969: 3)

Nüfusun gerek miktarında, gerek yapısında değişikliklere yol açan, doğum ve ölüm gibi olaylara “hayati olaylar” diyebiliriz. “Nüfus hareketleri” ise ilaveten göç, evlenme ve boşanma gibi hadiselerini kapsar, bir grup ferдин bir kategoriden diğerine transferidir. Bu açıdan bakıldığında “Nüfus hareketleri”, “hayati olaylar”a kıyasla daha geniş bir kavramdır. Nüfus dinamiği yani nüfusun gelişmesi bu faktörlere bağlıdır. (Gürtan, 1969: 4)

Demografi, doğum, ölüm, evlenme boşanma ve göçme olayları ile, bu olaylar üzerinde etkisi olan siyasal, sosyal, moral, kültürel, ekonomik, coğrafik, sıhhi olayları ve nüfusun cinsiyet, yaş, medeni hal gibi türlü vasıflar bakımından, istatistik usüllerle incelenmesidir, diyebiliriz.

Bu noktada, demografinin ikiye ayrıldığını görürüz:

- 1- Statik Demografi
- 2- Dinamik Demografi

Statik Demografi: Belirli bir arazi içinde yaşayan insanların herhangi bir zamandaki miktarı ile, bu miktarın coğrafi bölünüşü, cinsiyet, yaş, medeni hal, tahsil, sakatlık, meslek gibi çeşitli vasıflar bakımından ayrılışlarını inceler.

Dinamik Demografi: Nüfus topluluğunda, sayı ve vasıf bakımından değişiklikler vücuda getiren doğum ölüm, evlenme, boşanma ve göçme vakalarını inceler. (Yüceuluğ, 1966: 8)

Bu çalışmada, demografik incelemesi yapılan ilin incelemesi hem statik demografinin, hem de dinamik demografinin alanına girmektedir.

DEMOGRAFİNİN DİĞER BİLİMLERLE OLAN İLİŞKİLERİ

Demografinin başka bilim dalları ile de çeşitli ilişkileri olduğunu kaydetmek gerekir. Bunları başında *coğrafya* bilimi gelir ki bu bilim dalının *beşeri coğrafya* adı ile anılan sahasına dâhil etmemiz gereken *nüfus coğrafyası* özel olarak demografinin de ilgi alanını oluşturan nüfus ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Nüfusun dağılımı, dağılımdaki belli başlı etkenler, nüfus hareketleri, nüfusun yapısal olarak incelenmesi hep nüfus coğrafyası dalına bağlı kalarak yapılır. Bu dal aynı zamanda insan topluluklarının

nerelerde, ne miktarda yaşadığını ve bunların gelişimi ile değişimini de araştırır. (Şahin, 2007: 15 – 16)

Benzer bir biçimde insan topluluklarının yer değiştirmeleri, yerleşmeleri ve diğer hareketleri *tarih* biliminin alanı içinde incelemek gerekmektedir. İnsan topluluklarının hareketlerinin hikâyesini ve göçlerini ancak tarih biliminin katkıları ile öğrenebiliriz. (Gürtan, 1969: 6)

Sözü edilmesi gereken bilim dallarından bir diğeri ise *biyoloji* olmalıdır. Demografi bilimi doğum ve ölümler ile ilgilenmektedir; biyoloji de bu süreçleri inceleyen bir bilim dalıdır. Şu halde bu iki alanın ortaklığından bahsetmek olasıdır. Doğum ve ölüm olayları pek tabiidir ki biyolojik olaylardır ve bu bakımdan demografi bilimiyle olan alakaları tartışma götürmez. (Gürtan, 1969: 6)

Demografinin yakın ilişki içinde olduğu alanların bir diğeri ise *tıp* bilimidir. Tıp alanı esas olarak hastalıklar ve ölüm ile ilgilenmektedir; demografi de bilhassa ölüm ile ilgili rakamların tespitlerinde sadece oranlar ve verilerle değil, ölüm olaylarının sebepleri ile de ilgilenmelidir. Buradan baktığımızda tıp biliminin, demografi için ne kadar önemli bir kaynak olduğunu ve yardımlarının kıymetini takdir ederiz. (Gürtan, 1969: 6) Ayrıca şunu da ilave etmek gerekir ki, gelişen teknolojinin ışığında önemli adımların atıldığı tıp sahası, hızlı değişmelerin yaşandığı bir alandır ve giderek insanoğlunun daha çok derdine deva bulabilmektedir. Bu durumun, demografi ile tıp arasındaki ilişkiyi iki saha için de daha olumlu etkileyeceği aşikârdır. Bunu belirtmemizin bir sebebi de, geçmiş yüzyıllarda insanlığın en büyük dertlerinden olan nüfus artışının önün geçecek tedbirlerin (bu tedbirler genel olarak “nüfus planlaması” başlığı altında toplanabilirler) genellikle tıp sahasında yürütülen çalışmaları neticesinde yansımalarıdır.

DEMOGRAFİDE METOD

Demografinin çalışma alanını oluşturan nüfus ve hayati olayların bireysel değil de toplumsal bir doğası olduğunu söyleyebiliriz. Bunun sebebi de incelenen topluluğun birbirinden çok farklı bireylerden oluşmasıdır; her bireyin kendi hususiyetleri vardır ve bu sebeple bir kişiye bakılarak hüküm pek verilemez. Bu sebeple demografi bilimi bireylerden ziyade topluluklar ile ilgilenir. (Gürtan, 1969: 9) Örnek vermek gerekirse iki farklı doğumda birer erkek çocuğu dünyaya getirilmiş olsun. Burada erkek doğurma noktası bakımından hadiseler arasında bir benzerlik vardır. Fakat doğumu yapan anaların yaşları, dinleri, milliyetleri, lisanları ve meslekleri bakımından türlü ayrılıklar mevcuttur. (Cillov, 1960: 11)

Demografinin hadiseleri bilimsel bir metod ile incelemesini sağlamak için hem gözlem hem de tahlil usullerine dayanan istatistik metoduna başvurmak mecburiyetindedir. (Cillov, 1960: 11)

Demografik bir incelemede üç evre birbirini takip eder. Önce lüzumlu verilerin toplanması için gözlem yapılır. İkinci evrede gözlem neticeleri kavranabilir ve işlenebilir bir hale getirilmek üzere tasnif edilir. En sonunda tasnif ile elde edilen sonuçlar (kantitatif bilgiler) özel metodlar ile bir analize tabi tutulur. Bu evrelerden geçen metod, istatistik metodundan başka şey değildir. Buna göre tipik bir demografik inceleme olan nüfus sayımının düzenlenmesinden sonuçlarının tahliline kadar uygulanan metod istatistik metodu olduğundan sayım aynı zamanda istatistik bir incelemedir. (Gürtan, 1969: 10)

BAŞLICA DEMOGRAFİK BİLGİ KAYNAKLARI

Demografik tetkiklere veri sağlayan başlıca bilgi kaynakları şöyle sıralanabilir:

- I. Nüfus Sayımları
- II. Hayatî Kayıtlar (doğum ve ölüm kayıtları)
- III. Göç Kayıtları
- IV. Devamlı nüfus kayıtları sistemi
- V. Bilhassa sondaja dayanan periyodik ve gayrı muntazam fasıllı nüfus araştırmaları
- VI. Çeşitli sebeplerle tutulan idari kayıtlar

Bu tasnif şeması içinde ilk üç kaynak “aslî kaynaklar”, son üç kaynak ise “talî kaynaklar” olarak kabul edilebilir. Nüfus hakkında çeşitli bilgiler sağlayan bu kaynaklarla iş hayatındaki kayıtlar arasında bir benzerlik araştırılırsa, nüfus sayımları kantitatif ve kalitatif yönden mevcudu tespit gayesi güttüğünden, iş hayatında stokların periyodik envanterine eş sayılabilir. Doğum ve ölümlerin kaydedilmesiyle elde olunan hayati istatistikler, nüfus kütesine içeriden vâki giriş ve çıkışları tespit ettiği için, dahilî alım ve satımların kaydına benzetilebilir. Buna karşılık dış göç hareketleri nüfus kütesinin dış ülkelerle ilişkileri demek olduğundan, dış ticaret yani ihracat ve ithalat istatistikleri ile karşılaştırılabilir. (Gürtan, 1969: 46)

Türkiye’deki başlıca demografik bilgi kaynakları ise şunlardır: Sayımlar, Hayati Kayıtlar (Doğum ve Ölüm İstatistikleri, Evlenme ve Boşanma İstatistikleri), Göç Kayıtları, Devamlı Nüfus Kayıt Sistemi, Sondaja dayanan nüfus araştırmaları ve Diğer Kaynaklardır. (Gürtan, 1969: 62)

NÜFUS SAYIMLARI

Bir ülkenin sınırları içinde yaşayan bireylere yönelik demografik, ekonomik ve sosyal verilerin toplanması ve bu verilerin değerlendirilmesi işlemine nüfus sayımı denilmektedir. Sayımın başlıca özellikleri, fertlerin birim olarak nazara alınması, bütün fertlerin aynı andaki sayılarının ve durumlarının tespit edilmesi, yani sayımın bütüncül olması ve sayımda toplanan bilgilerin aynı ana tekabül etmesidir. Bu bakımdan sayım adeta anlık bir fotoğrafa benzer ve kütlenin belirli bir andaki (statik) durumunu tespit eder. (Gürtan, 1969: 47)

Modern anlamda bir nüfus sayımı sadece orada yaşayanların sayısının ne kadar olduğunun tespit edilmesi değildir. Buna ek olarak insanların sosyal, ekonomik ve toplumsal özelliklerinin belirlenmesi ve bunların analiz edilmesidir. Nüfusun bu özellikleri, ülkelerin işgücü, konut, eğitim gibi alanlarda yapılacak yatırım ve planlamalarda politikalarının belirlenmesine yönelik veri kaynağı durumundadır. (Şahin, 2007: 26-27)

Nüfus sayımlarının esasen iki amacı vardır. Bunlardan birincisi belirli bir günde, nüfusun miktarını, cinsiyetini, medeni halini, dinini, yaşını, mesleğini tespit etmektir. Bu bilgiler, bir nüfus kitlesinin, iyi idare edilebilmesi için asgari derecede gerekli bilgilerdir. İkinci gaye ise, nüfusun sayı ve özellik bakımından gelişimini takip etmektir. Belirli belirtilerin tesiri altında doğumların ve ölümlerin azalması veya çoğalması, evlenmelerin geç veya erken yaşta oluşu veya miktarca değişmesi, iç ve dış göçler nüfusun artışı ve yaş yapısını değiştirirler. İşte bu değişikliklerin anlaşılması ve ona göre idari, kanuni tedbirler alınabilmesi için devlet, nüfusun gelişim yönünü kavramak ve bunun için de sayımlar yapmak mecburiyetindedir. (Yüceuluğ, 1966: 11)

Türkiye’de nüfus sayımı, kanunla saptanan bir tarihte ülke sınırları içinde bulunan bireylerin tümünün sayılması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Her kişi bu tarihte

bulunduğu yerde sayılır; sayım günü faaliyetlerin durdurulması yolunda her türlü gayret gösterildiği için, o tarihte bilfiil buldukları her kişinin mümkün olduğu kadar gerçekçi bir tanımı yapılır.

Türkiye nüfusu hakkında sağlıklı ve kesin bilgiler ancak cumhuriyet sonrasında derlenmiş ve tanımlanmış olsa da, bu konuda Osmanlı Döneminde de çalışmalar yapılmıştır. Fakat gerçek anlamda bir sayım yapılmadığından Cumhuriyetten önceki dönemlerde Türkiye’de yaşayan nüfus hakkında sağlıklı ve kesin bilgiler bulunmamaktadır. Cumhuriyetten önce Türkiye’ de yaşayan nüfus ve nüfusun temel özellikleri konusundaki bilgilerimiz çok sınırlıdır.

CUMHURİYETTEN ÖNCE NÜFUS SAYIMLARI

Osmanlı Devleti’nin kuruluşunun ilk döneminden itibaren nüfusla birlikte tarım ve arazi konularında bilgi toplamaya özel önem verilmiştir. Ancak Osmanlı Devleti’nin ilk döneminde yapılmış olan çalışmalar daha çok memur ve sipahilere bırakılan gelir kaynaklarının sayısını ve değişmelerini saptamak amacı ile yapılmış olduğundan, nüfus hakkında kısıtlı bilgi vermektedir.

Osmanlı Devleti’nin başarı ile sonuçlanan ilk genel nüfus sayımı 1831’ de yapılmıştır. Ancak bu sayım erkek nüfusla sınırlı olup daha çok asker sayısını ve vergi yükümlülüklerini belirlemek üzere yapılmış ve bu sayımda, Rumeli ve Anadolu’da bulunan tüm İslam ve Hıristiyan erkek nüfusun tamamı kapsanmıştır. Ancak bu sayımda kadın nüfus bulunmamaktadır. (Erkan, 1974: 106)

1831 sayımından sonra 1844 yılında kadın nüfusu da kapsayan bir nüfus sayımı daha yapılmış, 1854’te ise yeni bir nüfus sayımına daha girişilmişse de bunun

sonuçlandırılması mümkün olmamıştır. Savaşlar ve yoğun göçler nedeniyle bu sayımlardan güvenilir sonuçlar vermediği düşünülmektedir.

1870 yılında bir genel nüfus sayımı daha yapılmasına karar verilmiş ancak bu karar uygulanamamıştır. 1874'te Tuna Vilayetlerinde yapılan bir nüfus sayımını, Osmanlı Devleti döneminde girişilen ve uzun süre devam eden bir başka nüfus sayımı izlemiştir. 1878 Rus savaşını izleyen bu sayımda İstanbul nüfusu sayılmış, Trablus ve Arabistan'ın nüfusu ise tahmin edilmiştir.

Aynı dönemde Nüfus Sicil-i Nizamnamesi çıkarılmış ve ilk kez Nüfus Müdürlüğü kurularak nüfus tezkereleri ile doğum, ölüm, yer değiştirme olaylarının kaydına başlanmıştır. 1891 yılında Bab-ı Ali'de Merkezi İstatistik Encümeni kurulmuş, istatistik hizmetleri kanuni bir esasa bağlanmıştır.

1918 yılında çıkarılan yeni bir kanunla istatistik faaliyeti İstatistik Müdüriyeti Umumiye' si bünyesinde toplanmış, kanunun uygulamasına bir yıl devam edildikten sonra kaldırılmış ve eski sistem Cumhuriyete kadar devam etmiştir.

Cumhuriyetin ilanından sonra ise Türkiye'de yaşayan nüfusun, sayısının sosyal ve ekonomik niteliklerinin bilinmesi çok önemli bir ihtiyaç olmuştur.

CUMHURİYETTEN SONRA NÜFUS SAYIMLARI

Kapsamlı ve güvenilir ilk nüfus sayımı Cumhuriyet Dönemi' nde 1927' de; ikinci sayım ise 1935 yılında yapılmıştır. İzleyen dönemlerde her beş yılda bir nüfus sayımı yapılarak nüfusun temel özellikleri saptanmaya başlanmıştır.

1990 yılından sonra ise sayımların 10 yılda bir yapılmasına karar verilmiştir. Ancak seçmen kütüklerinin güncelleştirilmesi hakkındaki kanun gereği yerleşim yerleri itibariyle ikametgâha dayalı sayısal sonuçları elde etmek amacıyla 1997’ de bir nüfus sayımı yapılmıştır. Türkiye’ de son nüfus sayımı 2000 yılında yapılmıştır.

Türkiye’ de nüfus sayımlarıyla görevli kurum, Başbakanlığa bağlı olan Devlet İstatistik Enstitüsü’dür.

Cumhuriyetten sonra 2000 yılına kadar yapılan modern sayımların tamamı, tam sayım olarak yapılmıştır ve ülke sınırları içindeki tüm nüfusu saymak suretiyle bir gün içerisinde uygulanmıştır. Yurt dışında yaşayan vatandaşlar ise sayım dışı bırakılmış; buna karşılık sayım günü ülke sınırları içinde yaşayan veya geçici olarak ülke sınırları içinde bulunan yabancı uyruklu kişiler sayıma dâhil edilmiştir.

Bu durum sayımlarda kullanılmakta olan ‘De Facto Yöntemi’nin sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. ‘De Facto Yöntemi’ sayımın yapıldığı gün bireylerin buldukları yerde tespit edilerek, o yerin nüfusuna dâhil edilmesi tarzında gerçekleştirilen bir sayım yöntemidir. Türkiye’ de yapılmış ve yapılmakta olan genel nüfus sayımlarında bu yöntem kullanılmaktadır. Kullanılmakta olan bu yöntem nedeniyle, bireylerin yaşamakta oldukları yer esas alındığından ülke sınırları dışında yaşamakta olan Türkiye Cumhuriyeti uyruklu bireyler sayılmazken, ülke sınırları içinde yaşamakta olan yabancı uyruklu bireyler sayılmakta ve yaşadıkları yerin nüfusuna dâhil edilmektedir. (D.İ.E., 2000: 4)

Türkiye’de yapılmakta olan modern nüfus sayımlarının amacı; sayım günü ülke sınırları içindeki nüfusu, bu nüfusun toplumsal ve ekonomik özelliklerini, il ve ilçe merkezleri ile belde ve köylerde eksiksiz olarak saptamaktır. Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde bulunan, yabancılar dâhil olmak üzere bütün nüfusun sayısını ve nüfusun

sosyal ve ekonomik niteliklerini, ülkenin idari bölünüşüne göre tam ve doğru olarak saptamak esas amaçtır.

Şimdiye kadar yapılmış sayımlarda, ülkenin sayım günündeki nüfusu esas alınmıştır. Sayımlar ülkenin her yerinde aynı günde yapılmaktadır. Kişiler sayım günü buldukları yerin nüfusuna dâhil edilmektedir.

TÜİK TARİHÇESİ

Türkiye’de de bu amaçla resmi olarak gerçekleştirmek üzere 25 Nisan 1926’da Merkezi İstatistik İdaresi kurulmuştur. Atatürk’ün emriyle İstatistik Umum Müdürlüğü, İstatistik Genel Müdürlüğü ismini almıştır. Amaç ve görevi kanunla belirlenmiş olan kurum 2006 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) adını almıştır. Türkiye İstatistik Kurumu çeşitli yollarla (sayım ve anketlerle) ekonomi, toplum ve kültür gibi konularda istatistik veri toplamakta ve yayınlamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun yaptığı işlerin başlıcaları şunlardır:

- Sosyal, ekonomik ve her türlü ve istatistik toplanması ve analizi
- Mevcut verilerden yararlanarak geleceğe yönelik projeksiyonların hazırlanması
- Sosyal ve ekonomik koşullarla ilgili eğilimlerin belirlenmesi
- İlgili alanına giren konularla ilgili verilerin tanımlanması ve projelerin oluşturulması
- Geçmişte yapılan araştırma ve verilerle ilgili arşiv oluşturulması ve dijital ortama geçilmesi

- Her kesimden ilgililerin istatistik ve veri ihtiyacının belirlenmesi ve bunların karşılanması
- Ulusal ve uluslar arası düzeyde ilgililerle işbirliği yapılması

İstatistik tutma işlemleri yüzyıllar öncesinde genelde asker sayısını belirlemek için Mısır, Çin ve Roma'da, yakın tarihte ise yine aynı amaçlarla Selçuklu ve Osmanlı Döneminde kullanılmıştır. Ancak bilimsel olarak istatistik çalışmaları Graunt adlı İngiliz bilim adamı tarafından başlatılmıştır. Ülkemizde bu konudaki çalışmalar (..) TÜİK tarafından yürütülmektedir. TÜİK' in kuruluş amacı temel olarak ülkemizin ekonomi, toplum ve kültür konularında gerekli olan bilgileri, bilimsel yöntem ve tekniklerle toplayarak gerekli birimlere ve kamuoyuna duyurmaktadır. TÜİK bilgilerini birebir görüşme, posta yoluyla iletişim kurma, resmi kayıtlardan faydalanma ve uzaktan algılama gibi yöntemler ile elde etmekte ve birçok yayın ile duyurmaktadır. Ancak bu yöntemler uygulanırken anketörlerin tecrübesiz ve ciddiyetsiz olmaları, posta yolu ile yapılan çalışmaların muhataplarınca ciddiye alınmaması ve resmi kayıtların eksikliği verilerinin güvenilirliğini azaltmaktadır. TÜİK' in verileri genellikle bütün bilimlerin ve herkesin faydalanabileceği şekilde yayınlanmaktadır. Ancak coğrafi kriterlerin dikkate alındığı çalışmalar birçok bilim dalında kullanılabilir. (Şahin, 2007: 40-41)

İKİNCİL BİR KAYNAK OLARAK NÜFUS SAYIMLARI

Nüfus değişken bir yapıda olduğundan bu bilgiler kalıcı değildir. Güncel bir rapor niteliğindedir. Ancak sayım sonuçları karşılaştırılarak nüfus yapısındaki değişimler ortaya konulabilir.

Nüfus sayımları sonucunda elde edilen bilgiler tek başına bir hipotez oluşturmaz. Ancak bir araştırmacıya son derece önemli bir veri havuzu sunar.

Nüfus sayımları ile nüfusun sayısı ile bireylerin doğum tarihleri, doğum yerleri, eğitim durumları, cinsiyetleri, meslek durumları, nüfus artışı gibi bilgiler elde edilmektedir. Elde edilen bu bilgilere nüfus istatistikleri denilmektedir. Nüfus istatistiklerinden faydalanarak nüfusun ortaya çıkarabileceği problemleri önceden tespit etmek ve bunlara önlem almak mümkündür.

Bir ülkenin kalkınmasında alınan kararların amaçlanan hedeflere ulaşması için ülkenin mevcut kaynaklarının bilinmesi gerekmektedir. Bu kaynakların en önemlisi ise insan kaynaklarıdır. Bir ülkede nüfusun miktarı, nitelikleri, yaş gruplarına göre dağılımı, ekonomik faaliyetlere göre dağılımı, cinsiyet yapısı gibi özelliklerin bilinmesi gerekmektedir. Bir ülkenin gerçekçi bir kalkınma planlaması ancak nüfusun niteliklerinin bilinmesi sayesinde yapılabilir. Modern nüfus sayımları da bu nitelikleri ortaya koymak için yapılmaktadır. Ayrıca nüfus artışının ortaya koyacağı sorunları önceden tespit etmek ve bunlara önlemler almak ve sorunları çözmek için gerekli planlamalar bu bilgiler sayesinde yapılabilmektedir.

Belirli aralıklarla yapılan nüfus sayımları ile birlikte nüfusun yapısındaki değişmeler kayıt altına alınmakta ve karşılaştırma yapma imkânı sağlamaktadır. Sınırları belirli bir alanda yaşamakta olan bir nüfus topluluğunun geçmişine ayna tutan ve gerek nicel gerek nitel olarak geçirmekte olduğu değişimi yansıtan nüfus sayımları bir sosyal araştırmacı için son derece önemli bir veri kaynağıdır.

METODOLOJİ

Bu bölümde, Şubat 2008 itibariyle başlamış olan ve ikincil veri kaynaklarından biri olan genel nüfus sayımlarından yararlanılarak gerçekleştirilen araştırmanın aşamaları anlatılmaktadır.

KONU SEÇİMİ ve KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Bir araştırmaya başlarken ilk olarak araştırma konusu belirlenmeli ve konu belli bir çerçeve içinde sınırlandırılmalıdır.

KONU SEÇİMİ

İstanbul Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümü bitirme ödevi olarak yapılmakta olan çalışma, ikincil kaynaklardan yararlanılarak yapılmaktadır. Vasıtalı yolla elde edilen verilerin kullanılması ile gerçekleştirilen bu çalışmada konu seçimini veriler belirlemiştir demek doğru olmayacaktır. Konu seçimi, çalışılacak verilerin belirlenmesine paralel olarak gerçekleşmiştir.

İkincil kaynaklardan yola çıkarak çalışılmasına karar verilmesinin ardından öncelikle hangi kaynakların kullanılacağına karar vermek için bir ön araştırma yapılmıştır. İlk olarak Türkiye İstatistik Kurumu'nun yapmış olduğu istatistiksel çalışmalar incelemesi yapılmıştır.

Nüfus sayımları nüfusun sayısı ile bireylerin doğum tarihleri, doğum yerleri, eğitim durumları, cinsiyetleri, meslek durumları, medeni halleri gibi nitelik olarak sergiledikleri kompozisyonu ortaya koymaktadır. Herhangi bir yerde ve bir sosyal organizasyon içinde

yaşayan insanın, organizasyondan bağımsız olmayan aksine bu sosyal yapının kendine has kültürü sosyal antropolojinin ilgi alanı içindedir. Bu sosyal organizasyonu oluşturan bireylerden oluşan nüfus kültürden, kültür ise nüfustan ayrı düşünülemez. (Kırımlı, 1994: 3)

Bir sosyal antropolog nüfusun kültürel ve sosyal gelişimi ile ilgilenmektedir ve nüfusla ilgili bir inceleme yaptığında, nüfus büyüklüğü, yaş, cinsiyet yapısı, doğum yerleri gibi parametrelerden faydalanır. Bu anlamda nüfusa sayımlarının sunduğu kantitatif veriler, sosyal antropologlar için de son derece önemli verilerdir.

Tüm bu düşünceler ışığında nüfus sayımları ile çalışılmasına karar verilmiştir. Çalışılacak verinin türü belirlendikten sonra konu seçimi için veri kaynakları incelenmiş ve konu; “Bir İldeki Kentleşmenin Sosyal ve Demografik Analizi” olarak belirlenmiştir.

KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Konunun; “Bir İldeki Kentleşmenin Sosyal ve Demografik Analizi” olarak belirlenmesinin ardından, kullanılacak veri kaynaklarını ve illeri belirlemek adına konu sınırlandırılmıştır.

Konunun sınırlandırılması üç adımda yapılmıştır:

1. Coğrafi Sınırlandırma
2. Zaman Sınırlaması
3. Konunun Kapsamı

COĞRAFİ SINIRLANDIRMA

1995 yılından bu yana İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nün yürütmekte olduğu Türkiye Kültür Haritası Projesi konunun coğrafi olarak sınırlandırılmasında belirleyici olmuştur. Bu proje kapsamında Türkiye'de, Kastamonu Antalya arasındaki hattın batısında kalan tüm illerde tasviri köy araştırmaları yapılmıştır. Bu araştırmalar, sahadan doğrudan veri toplama yoluyla gerçekleştirilmiş araştırmalar olup, Kastamonu Antalya arasındaki hattın batısında kalan illerin idari birer parçası olan köylerde yaşamakta olan kırsal nüfusun sosyal ve demografik yapılarını yansıtmaktadır.

Nüfus sayımlarından yararlanılarak mevcut çalışmaların yapılmış olduğu köylerin idari olarak bağlı olduğu illere ait makro ölçekli çalışmalar yapılması düşünülmüştür. Çalışmada yer alan her bireyin, Kastamonu Antalya arasındaki hattın batısında kalan bir ilde yaşayan nüfusun analizini yapmasına karar verilmiştir.

İllerin seçiminin ise Türkiye Kültür Haritası Projesinin başladığı Marmara Bölgesi'nin idari birer parçası olan illerden başlanarak yapılması uygun görülmüştür.

Çalışmaya Şubat 2008 tarihinde 9 kişi olarak başlanmış ve Mayıs 2008 itibariyle çalışmaya katılanlar ile birlikte toplam sayı 15 olmuştur.

ZAMAN SINIRLAMASI

Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde gerçekleştirilmiş olan toplam 14 nüfus sayımı bulunmaktadır. İlki nüfus sayımı 1927 yılında ve bundan sonra ise 1935 ile 1990 yılları arasında düzenli olarak sonu "0" ve "5" ile biten yıllarda gerçekleştirilmiş olan sayımların 1990 yılından sonra sonu "0" ile biten yıllarda uygulanması kanunla belirlenmiş ve son nüfus sayımı da 2000 yılında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılacak olan nüfus sayımlarının tespiti yapılırken, 1950 yılından sonra Türkiye’de kırdan kente doğru gerçekleşen ve giderek artan göç hareketleri göz önünde bulundurulmuştur. Bu tarihten itibaren kent ve kır nüfusu arasında gerçekleşen hareketler ve şehirleşmenin 1950 ve sonraki yıllara ait nüfus sayımlarından yararlanılmasına karar verilmiştir.

Öncelikle 10 yıllık arayla 1950, 1960, 1970, 1980, 1990 ve 2000 yıllarına ait sayımların kullanılması düşünölmüştür. Ancak sayım sonuçlarının ilk kez bilgisayar bantlarına aktarılmış olduğu 1970 yılına ait verilerin istatistiksel olarak hatalı olduğu göz önünde bulundurulmuş ve bu yıla ait verilerin kullanılmamasına karar verilmiştir. Bundan sonra ise 1950 ve 2000 yılları arası 25’ er yıllık periyotlarda çalışılarak 3 nesillik değişimi yansıtmak amaçlanmış ve 1950, 1975 ve 2000 yıllarına ait genel nüfus sayımlarının kullanılmasına karar verilmiştir.

KONUNUN KAPSAMI

İllerin ve kullanılacak olan nüfus sayımlarının yıllarının belirlenmesinin ardından konunun kapsamı belirlenmiştir.

Çalışmada yer alan illerin tamamı için, il sınırları içinde yaşayan toplam nüfusun yıllar içindeki değişiminin analizinin yapılmasına karar verilmiştir. Bu inceleme yapılırken, illerin verilerinin Türkiye geneli verileri ile karşılaştırmalı incelemesinin yapılması uygun görölmüştür.

ÖN ARAŞTIRMA

İkincil kaynaklar arasından nüfus sayımları seçildikten sonra öncelikle, kullanılacak olan veri türü hakkında bilgi toplanmaya başlanmıştır. Nüfus sayımlarının tanımı, amacı, yöntemi ve benzeri konular hakkında bilgi edinmek adına yazılı kaynaklara başvurulmuştur. Demografi hakkında bilgi edinilmiştir. Mevcut nüfus istatistikleri ve daha önce yapılmış benzer çalışmalar incelenmiştir.

Konu seçiminin ve konunun sınırlandırılmasının hemen ardından ise, kullanılacak olan verilerin temini için Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK) İstanbul Şubesi' ne gidilmiş ve Şubat 2008 tarihinde Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, İzmir, Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerine ait 1950, 1975 ve 2000 yıllarına ait genel nüfus sayımı sonuçları temin edilmiştir.

Son sayım olan 2000 yılına ait sayım sonuçları; “2000 Genel Nüfus Sayımı – Nüfusun Sosyal ve Demografik Nitelikleri” adı ile TUIK tarafından Türkiye'nin idari bölümleri olan 81 il bazında basılmış ve yayınlanmış olarak satışa sunulmuştur. Her birey sorumlu olduğu ile ait 2000 yılı veri kaynağını doğrudan temin etme imkânı bulunmuştur. Ancak 1950 ve 1975 yılına ait genel nüfus sayımları için bu tarz bir uygulama bulunmadığından bu yıllara ait TUIK kütüphanesinde yer alan kaynaklardan fotokopi ile çoğaltılarak veriler alınmıştır.

1975 yılında da 2000 yılında olduğu gibi “Genel Nüfus Sayımı - Nüfusun Sosyal ve Demografik Nitelikleri (26.10.1975)” adı ile iller bazında basılmış kaynaklar olduğundan her birey sorumlu olduğu ile ait kaynağı temin edebilmiştir.

Ancak 1950 yılında, 1975 ve 2000 yıllarında olduğu gibi iller bazında basılmış kaynakların mevcut olmadığı görülmüştür. Bunun yerine, tüm ülke genelini ve kısmen iller bazında verileri yansıtan tek bir kaynak bulunmuştur. 1950 yılı için ulaşılan tek

kaynak olan bu kaynak, öncelikle yerinde incelenmiş ve TUIK İstanbul Merkezi yetkilisi ile görüşülerek, 1950 yılına ait 2000 ve 1975 yıllarında basılmış kitaplar benzeri iller bazında verileri yansıtan kitapların mevcut olup olmadığı öğrenilmek istenmiştir. Ancak konuyla ilgili olumsuz cevap alınmıştır. Bu nedenle her birey 1950 yılı için tek kaynak olarak görülen “22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı - Türkiye Nüfusu” adlı kaynağı fotokopi ile çoğaltarak almıştır.

1950 yılında iller bazında verilerin basılmamış olsa da kaynaklarına ulaşılabileceği varsayılarak araştırmalar yapılmıştır. İlk olarak bilgi almak üzere TUIK İstanbul Şubesi ile tekrar görüşülmüş fakat yine olumsuz cevap alınmıştır. Alınan olumsuz cevabın ardından konuya netlik kazandırmak için kütüphaneler araştırılmış ve son olarak TUIK Ankara Merkez ile temasa geçilmiştir. Merkezden alınan bilgi ile 1950 yılı sayım sonuçları iller bazında bir kaynağa ulaşılamayacağı 2008 Şubat sonu itibariye kesinleştirilmiştir.

1950 yılına ait iller bazında mevcut bir kaynak olup olmadığı araştırıldığı süreçte, temin edilmiş olan kaynaklar incelenmeye başlanmış ve konu netlik kazandıktan sonra 1950 yılına ait kaynağın 1975 ve 2000 yılları sayım sonuçlarını içeren kaynaklarla karşılaştırılmasına karar verilmiştir.

Karşılaştırma işleminin yapılmasında ilk adım, her üç yılda benzer ve farklı verilerin tespit edilmesi olmuştur. İlk bakışta, idari bölünüşü, sosyal ve demografik nitelikleri, ekonomik nitelikleri ve hanehalkı - konut niteliklerini yansıtan tüm verilerin her kaynakta mevcut olduğu görülmektedir. Ancak yapılan incelemelerde her kaynakta mevcut olan bu verilerin farklı yapıda oldukları hemen fark edilmektedir. Bu nedenle yararlanılacak olan verilerin farklarını ve farklı yapıda da olsa yararlanılabilecek yapıya ulaşıp ulaşılamayacağını belirlemek adına kaynaklardaki tüm verilerin listelenmesine karar verilmiştir.

1950 yılına ait kaynakta 152; 1975 yılına ait kaynakta 34 ve 2000 yılında ise 54 tablo ile sayım sonuçları tasnif edilmiş şekilde bulunmaktadır.

1950 yılına ait 152 tablonun sadece 55' i iller bazında bilgi yansıtırken 97 tanesi sadece Türkiye genelini yansıtmaktadır.

1975 ve 2000 yıllarına ait kaynaklarda yer alan iller bazındaki tablolarla karşılaştırma yapılacak olmasına rağmen, Türkiye genelini yansıtan 97 tablo incelenmiştir.

Tespit edilen en büyük fark, 1950 yılına ait verilerde, nüfusun dil, din ve etnik kökenleri ve diğer özellikleri ile arasındaki korelasyon hakkında oldukça geniş bir biçimde bilgi mevcut iken; 1975 ve 2000 yıllarında bu özelliklere ait hiçbir bilgi bulunmamasıdır.

Buna karşılık; 1975 ve 2000 yıllarında söz konusu olan, kadın nüfus başına düşen yaşayan ve canlı çocuk sayısına ait veriler 1950 yılı verileri arasında bulunmamaktadır. Bu farklar henüz listeleme aşamasında tespit edilen farklar olup, birbirine benzer olduğu düşünülen veriler arasındaki farklar derinlemesine incelemelerin yapılması aşamasında ortaya çıkmıştır.

1975 yılına ait kaynak il bazında bir kaynak olup mevcut 34 tablonun tamamı il bazında sayım sonuçlarını yansıtmaktadır.

2000 yılında ise "Tarihsel Gelişim" başlığında 1927-2000 yılları arası değişimi yansıtan toplam 17 tablo olup; 37 tablo 2000 yılı genel nüfus sayım sonuçlarını yansıtmaktadır.

1950 yılına ait 55; 1975 yılına ait 34 ve 2000 yılına ait 37 tablo iller bazında verileri içeren tablolar olarak listelenmiştir. Bu aşamadan sonra bu tabloların tamamının derinlemesine incelenmesine başlanmıştır. Bu incelemeyi özellikle gerekli kılan ise 1950 yılına ait 55 tablo ile sunulmuş olan verilerin tasnif edilme şekillerinin 1975 ve 2000 yıllarındakinden farklı olmasıdır.

Bu aşamada tablolar yansıttıkları veri türüne göre 4 ayrı başlıkta gruplandırılmıştır. İdari bölünüş, sosyal ve demografik nitelikler, ekonomik nitelikler ve hanehalkı ve konut niteliklerini yansıtan tablolar olmak üzere gruplandırılarak karşılaştırma yapılmıştır. Her yıla ait mevcut tablo sayısının farklı olmasının yanı sıra; tabloların yansıttıkları veri türlerine göre gruplandırıldığında her gruptaki tablo sayısının da farklı olduğu görülmüştür.

Her başlığa ait tablolar kendi içerisinde karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sırasında her üç yıla ait veriler ilk ele alındığında, kullanılabileceği düşünülen çoğu verinin aslında kullanılamayacağı fark edilmiştir. Diğer yandan ise ilk olarak mevcut görünmeyen verilerin aslında mevcut olduğu ve kullanılabileceği tespit edilmiştir.

Yapılan karşılaştırmalardan sonra 2008 Mart sonu itibariyle her üç yıla ait verilerin bilgisayar ortamına aktarılmasına başlanmıştır.

Mayıs 2008 itibariyle, 9 kişi tarafından 9 il hakkında yürütülmekte olan çalışmaya 6 kişi daha katılmıştır. Bu şekilde Antalya, Eskişehir, Isparta, Manisa ve Zonguldak illeri çalışmaya dâhil olmuş ve çalışmada yer alan il sayısı 15 olmuştur.

Yeni dâhil olan illere ait kaynaklar benzer şekilde temin edilmiş ve çalışmaya katılanların, çalışma hakkında bilgilendirilmesine çalışılmıştır.

Bu süreçte yürütülmekte olan çalışma yavaşlamış ve hedeflenen tarihlerden sapma söz konusu olmuştur. Çalışmaya sonradan katılan bireylerin yürütülmekte olan toplantılara katılmamaları ve çalışmayı takip etmemeleri tersine bir süreç başlatmıştır. Bu süreçte yeni bireylerin talepleri olmaksızın bilgilendirme ve yönlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Böylesi bir durum planlanan şekilde yürüyen ve hedeflenen tarihlerde tamamlanması gereken her adımda aksaklık yaratmıştır. Oysa bir araştırmada zamanı doğru kullanmak son derece önemlidir. Bu nedenle mevcut olumsuzlukların çalışmayı yavaşlatmasını engellemek adına bazı kararlar alınmıştır. Çalışmanın her aşaması, alınacak kararlar ve uygulanması gerekenler hakkında düzenli olarak bilgilendirme yapılmış ve katılım sağlanmasına çalışılmıştır. Daha önce 9 birey tarafından yürütülen çalışma, yine ortaklaşa sürdürülmüş ve çalışmalar sonucunda ortaya çıkan tüm bilgiler, hazır bir şekilde çalışmaya sonradan katılan bireylere sunulmuştur. Çözüm geliştirmek adına yapılanlar çalışmanın yavaşlamasını engelleyememiş ve tamamlanan her adımdan sonra doğan bekleme süreçleri aksine çalışmayı daha da yavaşlatmıştır.

TEMEL BİRİMLERİN BELİRLENMESİ VE SEÇİMİ

Çalışmanın kapsamı, il sınırları içinde yaşayan toplam nüfus olarak belirlendikten sonra;

- 1) Toplam Nüfus
- 2) Erkek Nüfus
- 3) Kadın Nüfus

olmak üzere 3 temel grup belirlenmiştir. Verilerin tasnifinin, il sınırları içinde yaşamakta olan toplam nüfus ile birlikte, yine il sınırları içinde yaşamakta olan toplam erkek nüfus ve toplam kadın nüfusa ait bilgileri yansıtacak şekilde yapılmasına karar verilmiştir.

Her 3 temel gruba ait kent ve kırsal karşılaştırması yapılması hedeflenmiştir. Ancak mevcut verilerin tamamı, kent ve kırsal yerleşmelerinde yaşamakta olan nüfusu yansıtmamaktadır. Bu aşamada belirleyici olan veriler olmuştur. Mevcut verilerin yapılması planlanan her tablonun kent-kırsal ayrımında yapılmasına engel teşkil etmektedir. Bunun nedeni ise hem her yıla ait verilerin birbirinden farklı olması hem de nüfusun her özelliğinin kent-kırsal ayrımına dayanarak sunulmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, kent ve kırsal yerleşmelerinde yaşamakta olan nüfusun karşılaştırılmasının, mevcut veriler dâhilinde yapılmasına karar verilmiştir.

TABLO YAPIM AŞAMASI

Verilerin bilgisayar ortamına aktarılması ve temel birimlerin belirlenmesinin ardından tablo yapım aşamasına geçilmiştir.

İlk olarak iller bazında tablolar yapılmıştır. Her il için ait tabloların yapımının ardından, ortak olarak kullanılacak olan Türkiye Genel Nüfusunu yansıtan tablolar yapılmıştır. Türkiye Genel Nüfusunu yansıtan tablolar, çalışılmakta olan illerin 1950, 1975 ve 2000 yılları arasında Türkiye'nin göstermiş olduğu kompozisyon içinde genelden özele doğru bir değerlendirme yapabilmek adına yapılmıştır. Böylece, incelenen ilin özellikleri, Türkiye ile kıyaslandığı vakit anlam kazanabileceklerdir.

Her 15 il için, il sınırları içinde yaşamakta olan toplam nüfus, erkek nüfus ve kadın nüfusu yansıtan toplam 81 tablo yapılmıştır. Türkiye genel nüfusunu yansıtan ise toplam 62 tablo yapılmıştır. Bu şekilde her birey çalışmakta olduğu il nüfusu ile Türkiye genel nüfusunu yansıtan toplam 143 tablo yapılmıştır.

Bu şekilde belirlenmiş olan tüm temel birimler üzerinden il sınırı içinde yaşamakta olan nüfusun nitelik olarak gösterdiği kompozisyonu sergilemek hedeflenmiştir.

İller bazında tabloların yapımından sonra Türkiye genel nüfusunu yansıtan tabloların yapılması ile birlikte tablo numaralandırmasında bazı değişiklikler yapılması gerekmiştir. Temelde numaralandırma değişmemiş ancak, Türkiye genel nüfusunu yansıtan tablolar mevcut tablolar arasında sıralandırılacağı için en uygun şekilde yapılandırılmıştır. İncelenen ilin tablolarından önce Türkiye tablolarının yerleştirilmesine ve sıralamanın buna göre yapılmasına karar verilmiştir.

İDARİ BÖLÜNÜŞÜ YANSITAN TABLOLARIN YAPIMI

Bu başlıkta ilk olarak idari bölünüşü yansıtan 16 tablo yapılmıştır.

İdari bölünüşü yansıtan tablolar, nüfusun nicelik olarak yapısını yansıtarak niteliksel olarak 1950, 1975 ve 2000 yıllarındaki seyrinin kompozisyonun verilmesi amacıyla yapılmıştır.

İlk iki tabloda toplam nüfusun 1950, 1975 ve 2000 yıllarındaki seyrindeki değişimi ve üçüncü tabloda her üç yıldaki cinsiyet dağılımı yansıtılmaktadır.

Dördüncü ve beşinci tablolara bakıldığında, nüfusun hem kent ve kırsal yerleşmelerine hem de şehir ve köylere dağılımını yansıtan iki tablo yapılmış olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, öncelikle kent-kırsal yerleşmelerine göre dağılımı vererek kent-kırsal karşılaştırmasının yapılmasının istenmesidir. Ayrıca şehir ve köy nüfuslarını yansıtan bir tablo yapılmasının nedeni ise her iki durumun rakamsal olarak birbirinden oldukça farklı olmasıdır.

Bunun yanı sıra nüfusun nüfus gruplarına göre dağılımını yansıtan tablo yapılması amaçlanmış ancak bu mümkün olamamıştır. Çünkü 1950 yılı idari bölünüş verilerini yansıtan tablolara bakıldığında, nüfusun nüfus gruplarına göre dağılımının vermediği görülmüştür. Buna karşılık; 1975 ve 2000 yıllarına ait idari bölünüş verilerini yansıtan

tabloları nüfus gruplarına göre dağılım verilmektedir. Ancak 1975 ve 2000 yıllarına ait veriler de birbirinden son derece farklıdır. Her iki yılda yapılan gruplandırmalar birbirinden farklı olduğu gibi tanımlamalar da birbirinden farklıdır. Bu nedenle nüfus gruplarını yansıtan veriler standardize edilemediğinden nüfusun nüfus gruplarına göre dağılımını yansıtan tablo yapılamamıştır.

Kent-kır karşılaştırması yapılarak nüfusun kent ve kır yerleşmelerine dağılımını yansıtan tablonun yanı sıra, nüfusun il sınırları içinde yasalarla belirlenmiş sınırlar içindeki idari olarak dağılımını; şehir ve köy nüfusunu yansıtan bir tablo daha yapılmıştır. Çünkü nüfus gruplarına göre yapılan hesaplamalar ile idari olarak dağılımını yansıtan verilerin rakamsal olarak birbirinden çok farklı olduğu görülmüştür. Bu tabloda şehir nüfusu, il ve ilçe merkezleri belediye sınırları içinde yaşayan nüfus; köy nüfusu ise bucak ve köylerde yaşayan nüfusu yansıtan veriler kullanılarak yapılmıştır.

SOSYAL VE DEMOGRAFİK NİTELİKLERİ YANSITAN TABLOLARIN YAPIMI

Sosyal ve demografik nitelikleri yansıtan tablolar içinde 6 alt başlıkta toplanmış toplam 44 tablo yer almaktadır. Bu bölümdeki tablolar; yaş, doğum yeri, sakatlık, medeni hal, eğitim durumu ve doğurganlık durumu özellikleri itibariyle, nüfusun nitelik olarak gösterdiği kompozisyonu yansıtmak üzere yapılmıştır. Bu başlığın alt başlıkları aşağıdaki gibidir.

B.a. Yaş Yapısı

B.b. Doğum Yeri

B.c. Sakatlık Durumu

B.d. Medeni Hal

B.e. Eğitim Durumu

B.f. Doğurganlık Durumu

Yaş Yapısını Yansıtan Tabloların Yapımı

Bu başlıkta il verisini yansıtan 8 tablo yer almaktadır ve her tabloda her üç yıla ait veriyi yansıtmak mümkün olabilmiştir. Türkiye genel nüfusunun yaş kompozisyonu içinde ildeki yaş kompozisyonunu değerlendirmek adına, her tablo ile örtüşen 8 tane Türkiye genel nüfusunu yansıtan tablo yapılmıştır.

1950 yılı genel nüfus sayımında nüfusun tek yaşlar dağılımı verisi bulunmamaktadır. Bunun yerine yaşlar sınıflandırılmış olarak, yaş grupları şeklinde verilmiştir. Buna karşılık 1975 ve 2000 yılları verilerinde nüfusun tek yaşlara göre dağılım verisi bulunmaktadır. İlk olarak 1950 yılı verisini içermeyen ve sadece 1975 ve 2000 yılı verilerini içeren tek yaşlar tablosunun yapılmasına karar verilmiştir. Ancak yaş gruplarına göre dağılımı yansıtan tablolar yapılacağından ve bu tablolarda 1950 verilerini kullanmak mümkün olduğundan tek yaşlara dağılım tablosunun çalışmada kullanılmasından vazgeçilmiştir.

İlk üç tablo toplam nüfusun, kent nüfusunun ve kırsal nüfusunun cinsiyet itibarıyla yaş gruplarına göre dağılımını yansıtmak adına yapılmıştır. Bu tablolarda kullanılan sınıf aralığını 1950 yılı verileri belirlemiştir.

Verilerde karşılaşılan ilk fark 1950 yılı son sınıf aralığının 65+ olmasına karşılık 1975 ve 2000 yılları verilerinde 85+ şeklinde alınmış olduğudur. Bunun dışındaki en önemli fark ise yine 1950 yılında yapılmış olan sınıflamanın, 1975 ve 2000 yıllarındaki sınıflamadan farklı olmasıdır.

1975 ve 2000 yıllarına ait veriler beş sınıf aralığı ile verilmiştir. Ayrıca her iki yıla ait nüfusun tek yaşlara göre dağılımı verisi bulunduğundan sınıf aralığı belirleme sürecinde verilere bağlı kalınmayacağı düşünülmüştür. Ancak 1950 yılına ait nüfusun

tek yaşlara göre dağılımı verisi bulunmadığı gibi bu yılda yaşların sınıflandırılması oldukça değişik bir şekilde yapılmış ve sunulmuştur.

1950 yılına ait nüfusun yaş gruplarına dağılımı verilerine bakıldığında, 20-24 yaş sınıfına kadar sınıf aralığının 5; 25' ten sonraki yaşlar için ise 10 olarak alındığı görülmektedir. 25 – 65+ yaş aralığı 10 sınıf aralığında verildiğinden ve tek yaşlar verisi bulunmadığından tablo yapımında sınıf aralığını 10 olarak alınması düşünülmüştür. Ancak sınıf aralığı 5 olan ilk beş sınıf bunu mümkün kılmamıştır.

Tablolarda standartta ulaşmak adına, yapılacak olan tablolarda 1950 yılına bağlı kalınarak yapılmasına karar verilmiştir. 1975 ve 2000 yıllarına ait veriler yapılan hesaplamalar sonucunda, 1950 verilerine uyumlu hale getirilmiştir.

1975 ve 2000 yılı verileri yaş gruplarına göre nüfusun nüfus gruplarına göre dağılımını vermektedir. 1950 yılında ise toplam nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı verisi ile birlikte, 5000 ve daha fazla nüfuslu yerlerde yaşayan nüfus ve 5000' den az nüfuslu yerlerde yaşayan nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı verisi bulunmaktadır. Mevcut veriler, her üç yıl için de kent ve kır nüfuslarının yaş gruplarına göre dağılımını yansıtan tabloların yapımını mümkün kılmıştır.

Doğum Yeri Hakkındaki Tabloların Yapımı

Bu başlıkta il verisini yansıtan 5 tablo yer almaktadır ve her tabloda her üç yıla ait veriyi yansıtmak mümkün olabilmiştir.

Her üç yıla ait doğum yeri verileri karşılaştırıldığında büyük bir fark olmadığı görülmüştür. Her üç yılda da doğum yerine ait veriler, toplam nüfusun doğum yerleri ve cinsiyete göre dağılımını yansıtmaktadır.

1950 yılına ait doğum yerini yansıtan veriler iki ayrı tabloda yansıtılmıştır. 1975 ve 2000 yılı verileri ise birbirinin aynısı olan iki tabloda verilmiştir. Ancak 1950 yılındaki diğer yıllardan farklı olarak mevcut bulunan tabloda nüfusun doğum yerlerini yurt içi ve yurt dışı ayrımında yansıtmaktadır. 1975 ve 2000 yıllarına ait doğum yeri verilerini yansıtan tablo üzerinde yapılan hesaplamalarla yurt içi ve yurt dışı ayrımı tespit edilebilmektedir. Bu nedenle bu başlıkta yapılması istenen tabloları yapmak mümkün olabilmiştir.

Sakatlık Durumunu Yansıtan Tabloların Yapımı

Sakat nüfus verileri ile ilgili olarak karşılaşılan ilk sorun, 1950 yılında bu tür bir verinin bulunmayışı olmuştur. Sakat nüfusa ait 1950 verisi olmadığından, bu tabloların yapımında sadece 1975 ve 2000 verilerinin kullanılması itibariyle iki yılın karşılaştırması yapılması düşünülmüştür. Ancak konuyla ilgili araştırma yapılmasına karar verilmiş ve yapılan araştırmalar sonucunda 1950 yılında sakat nüfus ile ilgili bilginin bulunmayışının nedeni tespit edilmiştir.

Sakat nüfus ile ilgili ilk veriler 1927 yılında toplanmıştır. Bundan sonra 1990 yılına kadar on yıllık periyodlar ile sonu 5 ile biten yıllarda toplanmış; sonu 0 ile biten yıllarda ise toplanmamıştır. 1950 yılında bu tür bilginin olmama nedeni bu yılda veri

toplanmamış olmasındandır. Bu nedenle sakat nüfus verilerini yansıtan tabloların yapımında 1955 yılı verilerinin kullanılması uygun görülmüş ve bu yıla ait veriler TUİK' den temin edilmiştir.

Olmak üzere il verisini yansıtan 6 tablo yapılmıştır. Ancak tablolardan 5 tanesi her üç yılın verilerini yansıtmaktadır. Sakat nüfusun cinsiyet itibariyle yaş gruplarına göre dağılımını yansıtan 3. tablo, 1955 yılında yaş gruplarına göre dağılım bilgisi bulunmadığından, sadece 1975 ve 2000 yıllarını yansıtmaktadır.

Bu bölümde karşılaşılan en büyük güçlük, sakatlık kategorilerinin standartize edilmesi olmuştur. Bunun nedeni 1955 ve 1975 yıllarındaki kategorilerin, 2000 yılındaki kategorilerden farklı olmasıdır. 2000 yılında sakatlıklar; görme, işitme, konuşma, fiziksel ve zihinsel özürlüler ile diğer ve birden fazla özürlü olanlar olmak üzere kategorilendirilmiştir. 1955 ve 1975 yıllarında ise kategoriler daha farklıdır. Görme özürlüler yerine; bir gözü kör ve iki gözü kör olmak üzere iki kategori kullanılmıştır. 2000 yılındaki işitme özürlüler kategorisinin tam karşılığı olan sağır kategorisi olmasına rağmen; konuşma özürlüler kategorisi sağır ve dilsiz olarak alınmıştır. Bunun dışındaki kategoriler ise; çolak, kambur, kötürüm, topal, diğer ve birden fazla özürlü olanlar şeklindedir. En büyük fark ise; 1955 ve 1975 yıllarında zihinsel özürlü kategorisinin bulunmayışıdır.

Tüm bu farklılıkların giderilmesi için veriler; 'Duyu Organları İle İlgili Sakatlıklar', 'İskelet Çatısıyla İlgili Sakatlıklar', 'Zihinsel Sakatlıklar' ve 'Diğer' olmak üzere dört kategoride toplanarak yansıtılmıştır.

Ancak 1955 ve 1975 yıllarında "Duyu Organları İle İlgili Sakatlıklar" ve "İskelet Çatısıyla İlgili Sakatlıklar" kategorileri altında benzer şekilde tasnif edilmiş olarak yer alan sakatlık türleri mevcut olduğundan, son iki tablo yapılarak bu türler yansıtılabilmektedir.

Medeni Hal Durumunu Yansıtan Tablolarının Yapımı

Bu başlıkta il verisini yansıtan 5 tablo yer almaktadır ve 1 tane Türkiye genel nüfusunu yansıtan tablo yapılmıştır.

Bu başlıktaki tablolardan sadece birinci tabloda her üç yıl yansıtılabilmektedir. Bunun nedeni; 1950 yılında, nüfusun medeni haller itibariyle yaş gruplarına göre dağılımı verisinin olmamasıdır. Ancak nüfusun medeni haller itibariyle yaş gruplarına göre dağılımı tablosu yapılması istenildiği için son dört tablo yapılmıştır. Bu tablolarda sadece 1975 ve 2000 yıllarına ait veriler kullanılmıştır.

Tabloların yapımında karşılaşılan sorun, 1950 yılı verilerinin diğer yıllardaki verilerden farklı olmasıdır. 1950 yılında 15 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun medeni hallere göre dağılımı verilmiştir. Buna karşılık 1975 ve 2000 yıllarında 12 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun medeni hallere göre dağılımı verilmiştir. Bu nedenle, medeni halleri yansıtan tablolarda 1950 yılı için 15 ve daha yukarı yaşlardaki nüfus; 1975 ve 2000 yılları için ise 12 ve daha yukarı yaşlardaki nüfus alınmıştır.

1950 yılından kaynaklanan fark dipnot şeklinde belirtilmiş olmasının yanı sıra, tabloda 1950 verileri italik karakter ile verilerek fark vurgulanmıştır.

Eğitim Durumunu Yansıtan Tabloların Yapımı

Bu başlıkta il verisini yansıtan 13 tablo yer almaktadır ve her tablonun yansıttığı verileri yansıtan, 13 tane Türkiye genel nüfusunu yansıtan tablo yapılmıştır. Tablolarda, nüfusun yaş gruplarına göre dağılımını yansıtan tablolar dışında, her üç yıla ait veriler yansıtılabilmektedir.

İlk 9 tabloda, nüfusun okuma yazma durumları, mezun oldukları kurumlar ve bunların yaş gruplarına dağılımı yansıtılmaktadır. Ancak 1950 genel nüfus sayımında nüfusun eğitim durumunun yaş gruplarına göre dağılımı bulunmamaktadır. Bu nedenle yaş gruplarına göre dağılımı yansıtan tablolarda sadece 1975 ve 2000 yıllarına ait veriler yansıtılmıştır.

Son 4 tabloda ise, belli bir yaş üzerindeki toplam nüfus içerisinde bir kurumdan mezun olanların oranları yansıtılmıştır. 1950 genel nüfus sayımında nüfusun eğitim durumunun yaş gruplarına göre dağılımı bulunmadığından, bu tablolar yine sadece 1975 ve 2000 yıllarına ait bilgileri içermektedir.

Doğurganlık Durumunu Yansıtan Tabloların Yapımı

Bu başlıkta il verisini yansıtan 7 tablo yer almaktadır. Doğurganlık durumunu yansıtan tabloların sadece iki tanesinde 1950 yılı yansıtılabilmektedir. Türkiye genel nüfusunu yansıtan 7 tablo yapılmıştır.

İlk beş tabloda 1975 ve 2000 yılları verileri yansıtılmaktadır. Bu yıllarda il sınırları içinde yaşayan, 12 ve daha yukarı yaşlardaki evli, boşanmış ve eşi ölmüş olan kadın nüfusa ait bilgiler verilmiştir. Daha önce bir evlilik yapmayan kadın nüfus alınmamıştır. 1975 ve 2000 yıllarını yansıtan tablolarda, 12 ve daha yukarı yaşlardaki evli, boşanmış ve eşi ölmüş olan kadın nüfus ve bu nüfusa düşen canlı ve yaşayan çocuk sayıları ile

oranları verilmiştir. Ancak bu tür bir bilgi 1950 yılında var olmadığından bu tablolarda 1950 yılı ile ilgili bilgi verilememiştir.

Buna karşılık son iki tabloda her üç yıla ait bilgi yansıtılmaktadır. Bu tablolarda kaba doğum oranları ile fiili doğurganlık oranları verilmiştir.

Kaba doğum oranları: “K.D.O. = $[-1 \text{ Yaş Nüfus} / \text{Toplam Nüfus}] \times 100$ ” ; fiili doğurganlık oranları ise “Fertility = $[(0 - 4 \text{ Yaş Nüfus} / 5) / 15 - 49 \text{ Yaş Kadın Nüfus}] \times 100$ ” formülleri kullanılarak hesaplanmış oranları içermektedir. Bu tablolarda kent ve kır karşılaştırması yapmak mümkün olmuştur.

EKONOMİK NİTELİKLERİ YANSITAN TABLOLARIN YAPIMI

C grubu tablolar, ekonomik nitelikleri yansıyan tablolar olup bu başlıkta il verisini yansıtan 13 tablo yer almaktadır. Bu başlıktaki tablolar sadece 1975 ve 2000 yılları verilerini yansıtmaktadır. Türkiye genel nüfusunu yansıtan 13 tablo yapılmış olup, bu tablolarda da sadece 1975 ve 2000 yılları yansıtılabilmektedir.

Ekonomik nitelikleri yansıtan tabloların yapımını mevcut veriler yönlendirmiştir. Her üç yıla ait verilerin karşılaştırılması yapılırken birçok fark bulunmuştur. Özellikle 1950 yılı verilerinin diğer iki yıla göre oldukça farklı olduğu tespit edilmiştir.

Tablo yapımına başlamadan önce her üç yıla ait verilerin karşılaştırılması için hazırlanmış olan listelerde 1950 yılına ait ekonomik nitelikleri yansıtan verilerin 21 tablo ile sunulduğu görülmüştür. Ancak bu tablolar incelendiğinde verilerin sadece 5000 ve daha fazla nüfuslu yerlerde yaşayan nüfusu yansıttığı görülmüştür. 1950 yılı ekonomik nitelikler verileri sadece kent nüfusunu; sadece ekonomik yönden faal

nüfusun cinsiyet itibariyle çalışma şekline göre dağılımının il sınırları içinde yaşayan toplam nüfusu yansıttığı görülmüştür.

1950 yılı verilerinin sadece kent nüfusunu yansıtmamasının yanı sıra mevcut veriler 1975 ve 2000 yılından oldukça farklıdır. İl sınırları içinde yaşayan toplam nüfusu yansıtmadığından ve diğer yıllar ile arasında farklar bulunduğundan ekonomik nitelikleri yansıtan tablolar sadece 1975 ve 2000 yılı verileri kullanılarak yapılmıştır. Ancak 1950 yılı verileri arasında il sınırları içinde yaşayan ekonomik yönden faal nüfusun cinsiyet itibariyle çalışma şekline göre dağılımı verisi kullanılmış ve on üçüncü tabloda her üç yıla ait veri yansıtılabilmektedir.

HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİNİ YANSITAN TABLOLARIN YAPIMI

D grubu tablolar, hanehalkı ve konut niteliklerini yansıtan tablolar olup bu başlıkta il verisini yansıtan 8 tablo yer almaktadır. Türkiye genel nüfusunu yansıtan 8 tablo yapılmıştır.

1950 yılı genel nüfus sayımında, hanehalkı ve konut niteliklerine ait veriler Türkiye toplam nüfusu üzerinden %1 örneklem ile verilmiştir. Bu nedenle iller bazında veri bulunmamaktadır. Bu bölümdeki tablolarda sadece 1975 ve 2000 yıllarına ait veriler yansıtılmıştır.

Bu iki yıl içinde mevcut farklılıkların ortadan kaldırılması ve standarta ulaşılması adına düzenlemeler yapılmıştır.

Yapımı tamamlanmış olan toplam 74 tablo, 25.06.2008 tarihinde kontrollerin yapılması adına Prof. Dr. Yüksel Kırımlı'ya teslim edilmiştir.

YAZIYLA ANLATIM VE RAPORUN HAZIRLANMASI

Yazıyla anlatım sırasında yararlanılacak olan kaynakları belirleyerek araştırmanın bibliyografyasını oluşturmak için yapılacak ilk adım literatür taramasıdır. Literatür taramasının amacı, araştırma konusu ile ilgili mevcut tüm kaynakları tespit ederek bu kaynaklar arasında faydalanılması gerekliliğine inanılan kaynakların tespitini mümkün kılmaktır.

Hangi yöntem ile hazırlanmış olursa olsun her araştırmada yazılı kaynaklardan bilgi toplamak gereklidir. Öncelikle ele alınan konuda veya benzer konularda geçmişte yapılmış olan çalışmaları tespit etmek hem yol göstermesi hem de çalışmaya özgün bir boyut katması adına önem teşkil etmektedir.

Bununla birlikte, literatür taraması bütün araştırmaların teorik bağlamını oluşturmak ve çalışılan konunun çerçevesini belirlemek adına gerekli bir adımdır.

Tabloların tamamlanması ve kontrollerin başlamasının ardından bibliyografya oluşturmak için literatür taramasına başlanmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

‘Bir İldeki Kentleşmenin Sosyal ve Demografik Analizi’ konulu bitirme ödevinin bibliyografyasını hazırlamak için Kasım 2008 tarihi itibarıyla literatür taramasına başlanmıştır.

Çalışmada yer alan 15 bireyin sorumlu olduğu; Antalya, Aydın, Balıkesir, Bursa, Çanakkale, Denizli, Edirne, Eskişehir, İzmir, Isparta, Kırklareli, Manisa, Tekirdağ ve Zonguldak olmak üzere 14 farklı il hakkında yürütülen çalışmanın bibliyografyasını oluşturmak için yürütülecek olan literatür taramasının iki aşamalı olarak yürütülmesine karar verilmiştir.

Literatür taramasının iki aşamalı olarak yürütülmesine karar verilmesindeki etken 14 ayrı il hakkında yapılması gereken taramanın yanı sıra, araştırma konusunun geniş bir alanda bilgi toplamayı gerekli kılmasıdır. Çalışmada yer alan her bireyi ilgilendiren sosyal ve demografik özellikleri yansıtan yaş, cinsiyet, eğitim, aile, ekonomi gibi konular hakkında yapılacak olan literatür taramasının ortak bir şekilde yapılması zaman ve emek açısından kazanım sağlayacaktır. Aynı şekilde iller bazında yapılan taramaların her bireyin sorumlu olduğu il hakkında yapacağı bireysel bir çalışma olması yine fazladan zaman kaybetmeye engel olacaktır. Bu nedenlerle literatür taraması iki aşamaya ayrılmıştır.

Birinci aşamada ortak konu başlıkları belirleyerek her bireyin faydalanacağı genel bir bibliyografya oluşturulması uygun görülmüştür. İkinci aşamada ise her bireyin çalışmakta olduğu ili kapsayacak olan iller bazında özel bibliyografyayı oluşturmak adına çalışılmasına karar verilmiştir. Birinci aşamanın ortaklaşa yürütülmesine; ikinci aşamanın ise bireysel çalışmaları içermesine karar verilmiştir.

Öncelikle ortak çalışmanın ne şekilde yürütüleceği belirlenmiştir.

İlk olarak çalışmadaki bireyler tarafından ortak olarak faydalanılacak olan konu başlıkları: sosyal bilimler ve sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri, araştırma yöntem ve teknikleri, beşeri coğrafya, kent, kentleşme, göç, ekonomi, eğitim, aile, sakatlık gibi çalışmanın çatısını oluşturan genel başlıklar belirlenmiştir.

Belirlenen konu başlıkları hakkında mevcut tüm kaynakların taranmasına karar verilmiştir. Bu tarz bir tarama zaman hesaplaması yapmak gerektirmiştir. Çünkü belirlenen konu başlıkları ve bu konularla ilişkili sayısız kaynak bulunmaktadır. Aynı konu hakkında birbirine benzer çok sayıda kaynak olabileceği gibi, faydalanılabileceği düşünülen her kaynağın konuyla ilişkili olmayabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle, literatür taramasına bilgisayar ortamında başlanmasına karar verilmiştir. Bu şekilde her konu başlığı hakkında mevcut kaynakların önceden belirlenerek listelenmesine karar verilmiştir. Zamanı doğru kullanmak adına her konu başlığı çalışmada yer alan bireyler arasında paylaştırılmıştır.

Her birey öncelikle, sorumlu olduğu konu başlığını bilgisayar ortamında katalog tarama yöntemi ile listelemeye başlamıştır. İstanbul Üniversitesi kütüphaneleri başta olmak üzere, Boğaziçi Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Galatasaray Üniversitesi, Bahçeşehir Üniversitesi, Kültür Üniversitesi, Bilgi Üniversitesi gibi çeşitli üniversite kütüphaneleri, enstitüler ve devlet kütüphaneleri bu şekilde taranmış ve mevcut konu başlıkları ile ilgili çok sayıda liste oluşturulmuştur.

Konu başlıklarına göre hazırlanmış olan ve tez, makale ve kitap olmak üzere ulaşılan tüm kaynakları içeren listeler bir araya getirilmiştir. Bundan sonra ise yerinde tarama yapmak adına mevcut listelerdeki tüm kaynaklar buldukları kütüphanelere göre ayrılarak, her kütüphane için ayrı listeler oluşturulmuştur.

2008 Aralık ayı itibariyle incelemek üzere tespit edilen kaynakların yerinde taranması aşamasına geçilmiştir.

Kaynaklar, seçilen kütüphanelere tek tek gidilerek, yerinde incelenmeye başlanmıştır. Uzun listelerin olduğu kimi kütüphanelerde ortak bir çalışma yürütülmüştür. Bu aşamada listelerde yer alan her kaynağın düşünüldüğü gibi işlevli olmadığı görülmüştür. Hatta kimi kaynaklar incelenmeden elenmiştir.

Çalışmada yer alan bireylerce ortak yürütülen bu aşamada incelemeler birlikte yapılmış ve kaynaklar işlevli olanlar ve olamayanlar olarak belirlenmiştir. 24 makale ve 88 kitap incelenmiştir. Makalelerin tamamı, kitapların ise 49 tanesi faydalanılacak kaynaklar olarak seçilmiştir. İşlevli görülen kaynaklar fotokopi ile çoğaltma yoluyla temin edilmiştir. İşlevli olmadığına kanaat getirilen kaynakların ise künyeleri listelenmiş ve literatür taraması tamamlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Tüm işlevli kaynaklar belirlendikten sonra, her bir kaynağın analitik raporunun çıkarılması için çalışılmaya başlanmıştır.

İşlevli olduğuna karar verilen ve fotokopi ile çoğaltma yolu ile temin edilen kaynaklar (makale ve kitaplar), çalışmada yer alan bireyler arasında paylaştırılmıştır. Her birey sorumlu olduğu makale veya kitapların analitik raporunu hazırlamıştır. Ardından tüm raporlar bir araya getirilmiştir.

Bu aşamadan sonra her birey, kendi sorumluluk alanında yer alan il bazında literatür taraması yapmıştır. Bu aşamada her birey kişisel çalışmasında faydalanacağı kaynakları temin etmiş ve 22 tez, 3 makale ve 73 kitap olmak üzere elindeki kaynakları

listelemiştir. Bu kaynaklardan ortak faydalanılmayacağı için analitik raporlarının çıkarılması gerekli görülmemiştir

İki aşamalı olarak yürütölen literatür taramasının tamamlanması ve kaynakların analitik raporlarının hazırlanmasının ardından, bibliyografya çalışmasının cilt halinde sunulması aşamasına geçilmiştir.

Çalışmanın iki bölüm halinde, birinci bölümde ortak olarak faydalanılacak olan 24 makalenin; ikinci bölüm ise yine ortak olarak faydalanılacak olan 49 kitabın analitik raporlarının sunulmasına karar verilmiştir. Bu şekilde hazırlanan bibliyografya ciltlenerek çalışma tamamlanmış ve araştırmanın rapor haline getirilmesi için yazım aşamasına geçilmiştir fakat daha evvelinde bu çalışma konusunu bitirme ödevi konusu olarak belirleyen herkes, incelemesini yaptığı ile gidip gözlem yapmıştır.

Çalışmanın Konusu Olan İlin Yerinde Gözlem Metodu ile İncelenmesi

30 Nisan 2009 tarihinde, bu amaçla Çanakkale'ye gidilmiştir. 3 gün boyunca, gözlem yapmak ve fotoğraf çekmek amacıyla şehirde kalınmıştır. Çanakkale'nin günümüzdeki durumunu görmek, oradaki yaşantıyı gözlemlemek, çalışmada ille ilgili olarak bahsedilen sosyal ve ekonomik yapının berraklaşmasına, açıklık kazanmasına sebep olmuştur. Gözlem ve fotoğraflar çalışmanın sonuna eklenmiştir.

MARMARA BÖLGESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

Bölgenin Yeri ve Sınırları

(Harita-1)

(http://turkiyeresimleri.info/data/media/7/Marmara_Bolgesi_Haritasi.png)

Marmara Bölgesi adını kendi toprakları arasında bulunan ve bu toprakları içinde Boğazlar aracılığıyla Karadeniz ve Ege Denizi'ne birleşen denizden almaktadır. Bölge sınırları Mudanya güneyinde 40 km kadar yaklaşır; Sındırgı güneyinde 135 km kadar uzaklaşır; Tekirdağ ile Bulgaristan sınırı arasında da uzaklık hemen bu kadardır. Marmara Bölgesi'nin sınırlarına göz atacak olursak bölgenin yalnız Marmara Denizi'ne değil Karadeniz'e ve Ege Denizi'ne komşu olduğu da görülmektedir. Bu son kesimde

Çanakkale Boğazı ağzına yakın olan iki Ege adası da Marmara Bölgesi'nin birer parçası sayılmaktadır. Marmara Denizi'ne gelince bu deniz bölgenin içinde yer aldığı için onun kenarlarını bölge sınırı olarak almak gerekmez. Burada Marmara Adaları, İmralı Adası ve İstanbul'a yakın Kızıl Adalar da şüphesiz Marmara Bölgesi'nin parçalarıdır.

Marmara Bölgesi Asya tarafında Karadeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Ege Bölgesi ile komşu bulunur.

Marmara Bölgesi'nin bu sınırlar içindeki yüzölçümü 67.300 kilometre kare olarak hesaplanmıştır: buna göre Marmara Bölgesi Türkiye bütünü'nün % 8,5'i kadardır ve Güneydoğu Anadolu'dan sonra ikini küçük bölgedir. (Darkot, Tuncel, 1981: 1 – 2)

Bölgenin Özellikleri

(Harita- 2)

(<http://img.webme.com/pic/o/ormela/a183.jpg>)

Marmara Bölgesi'nin başlıca özelliği, her bakımdan bir geçit bölgesi olmasıdır. Önce, bu bölge iki ayrı kara kütlesi (Balkan Yarımadası ile Küçük Asya = Anadolu) ve dolayısıyla iki kıta (Avrupa ile Asya) arasında olduğu kadar iki deniz (Karadeniz – Akdeniz) arasında da bir geçit alanı oluşturur. İki kara kütlesi burada birbirine iyice sokulur ve aralarındaki açıklık, Marmara Denizi'nin oldukça genişleyen alanına karşılık Boğazlar'da 1 – 1,5 km'nin altına düşebilir ve denizin ayırıcı rolü burada hemen hemen ortadan kalkmış olur. Karalar üzerindeki relyefin ana çizgileri de Boğazlar'ın iki tarafında, birinden ötekine geçtiği için, Marmara Bölgesi'nin geçit rolü büsbütün kuvvetlenir. Öte yandan, karaların birbirine çok yaklaşmasına karşın, denizler arasında hidro – biyolojik alışverişler yine de geniş ölçüde sağlanabilir ve bu durumdan, Boğazlar kıyısında yaşayanlar, su ürünleri elde etmekten yana çok faydalanırlar.

Marmara Bölgesi iklim bakımından da bir geçit alanı durumundadır. Ege Bölgesi'nden buraya doğru yayılan yazlar kurak Akdeniz iklimi, Marmara Bölgesi'nde kuzeylere gidildikçe, Karadeniz kıyılarında gördüğümüz her mevsimi yağışlı iklime doğru tedrici bir değişmeye uğrar. İç taraflara doğru gidildikçe de step iklimi karakterleri ortaya çıkar. Akdeniz, Karadeniz ve step iklimi tipleri, bazı yıl ve mevsimlerde, egemen oldukları belli alanlardan komşu alanlara doğru taşarak, Marmara Bölgesi'nin iklimine daha oynak bir karakter kazandırır ve geçit yeri durumunu belli ederler. Bununla beraber, yukarıda adı geçen iklim tiplerinden her birine göre Marmara Bölgesi'nde hüküm süren iklim karakterleri daha hafiflemiş bulunur. (Darkot, Tuncel, 1981: 5)

Bölgenin geçit alanı olma karakteri ve relyefin önemli engeller meydana getirmemesi, bitki örtüsünün yer yer büyük zıtlıklar göstermesini önler. Doğal örtü, bölgenin Avrupa kesiminde de Asya kesiminde de birbirine benzer ve ancak iklim bölgelerindeki değişikliğe uyarak Akdeniz – Karadeniz – Step alanlarında tedrici bir ayrılık gösterir. Akdeniz ikliminin tanıtıcısı olan zeytin ağacı, bu bölgede iklim sınırlarını canlı bir şekilde saptar. Nüfus bakımından, Marmara Bölgesi Türkiye'de en kalabalık (kilometre kareye düşen ortama nüfus sayısı ile) bölge olduğu gibi şehir

nüfusu oranının en yüksek oldu bölgedir, bununla beraber kır nüfusu oranı ortalama olarak yine de yüksektir. Öte yandan nüfusun dağılışında pek büyük zıtlıklar görülmez. En kalabalık alanlarda, (kıyılarda ve bazı ovalarda) örneğin Doğu Karadeniz kıyılarındaki sayılara erişilmez, bölge içinde تنها alanlar bulunmakla beraber geniş boş alanlara rastlanmaz. Kır yerleşmesinde toplu köy şekilleri egemendir.

Ekonomik etkinlikler bakımından Marmara Bölgesi Türkiye'nin en yüksek oranda ekili – dikili topraklara sahip olan, tarım metodlarının az çok ileri bulunduğu, nadas oranı oldukça düşük, endüstri kuruluşlarının en gelişmiş olduğu bölgedir. Bu onuncu durum bir yandan İstanbul gibi büyük bir şehrin varlığına bir yandan da her türlü hammadde ve yakıtların kolayca gelmesini sağlayan ulaşım olanaklarına bağlıdır. Gerçekten de Marmara Bölgesi – yöreleri arasında farklar görülmekle beraber - Türkiye'de ulaşım örgüsünün en sık olduğu bölgedir. (Darkot, Tuncel, 1981: 6)

Marmara Bölgesi'nde Nüfus

1941 yılında Birinci Türk Coğrafya Kongresi tarafından Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ortaya konduktan sonra, Marmara Bölgesi sınırları içinde yaşayan nüfus, ilk kez İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü'nde 1945 nüfus sayımı sonuçlarına göre 3.275.000 olarak hesaplanmıştı. Bu sayı 1950'de 3.535.000, 1955'te 4.170.000 olmuş, 1960'ta 4.900.000'e varmış, böylece 1945 ile 1960 arasında geçen yılda bölgenin nüfusu 1,6 milyondan fazla artmıştır. Bu artış daha sonraki yıllarda da sürmüş, bölge nüfusu 1965'te 5.530.000, 1970'te 6.560.000 olmuş, nihayet 1975'te 7.735.000'e (kesin sonuç) ulaşmıştır ki bu ikinci 15 yıllık sürede 2,8 milyonu aşmış demektir. (Darkot, Tuncel, 1981: 57)

Marmara Bölgesi'nin nüfusu 1945'te Türkiye nüfusunun % 17,4'ünü oluşturuyordu. Bu oran 1975'te % 19,1 olmak üzere belirli bir artma göstermiştir. Öte yandan bölgenin mutlak nüfus yoğunluğu 1945'te 52,2 iken 1960'ta 76 olmuş ve 1975'te kilometre

kareye düşen ortalama nüfus sayısı 121'e varmıştır. Son sayımda da 138'i bulmuştur. 10.000'den az nüfuslu kırsal yerleşmelerde yaşayan nüfusun ortalama yoğunluğu 1945'te 33 iken, 1960'ta bu sayı 37 olarak değişmiş, 1975'te 41, 1980'de ise 48 olmuştu ki bu sayıların düşüklüğü ve artış yavaşlığı Marmara Bölgesi'ndeki nüfus ve nüfus yoğunluk artışının pek büyük ölçüde kentsel gelişme ile ilişkili olduğunu ortaya koyar. (Darkot, Tuncel, 1981: 58)

Marmara Bölgesi'nde Nüfusun Bölge Topraklarında Dağılışı

Bölgenin şu ya da bu kesimlerinde nüfusun nasıl dağılmakta olduğu, il ve ilçelerin nüfus yoğunluğu sayılarını karşılaştırmakla iyiden iyiye ortaya çıkmaz. 1980 sayımının geçici olan sonuçlarına göre bölgede yer alan illerin ortalama mutlak nüfus yoğunlukları 853 (İstanbul) ile 34 (Bilecik) arasında değişiyordu (Türkiye ortalaması 58). Bölgede nüfus dağılışı üzerine şunları söyleyebiliriz:

a) Burada Karadeniz bölgesinde olduğu gibi relyefin düzenlediği kıyıya paralel ve içeriye girildikçe tenhalaşan nüfus yoğunluğu şeritleri görülmez.

b) Bölgenin türlü kesimleri arasında önemli nüfus yoğunluğu farkları görülürse de, örneğin Karadeniz Bölgesi'nde olduğu gibi çok kalabalık yerlerin yakınında tam boş denecek yerlere rastlanmaz. (Darkot, Tuncel, 1981: 59 - 60)

Marmara Bölgesi'nde Kentsel Nüfus

1975 sayımına göre Marmara Bölgesi'nde 7.700.000'i aşan toplam nüfus içinde hemen 5.100.000'e varan bir bölümü demek olan % 65,9 her birinin nüfusu 10.000'i aşan ve sayısı 42'ye (İstanbul çevresi ve kentlerde 67'ye varan) kentlerde yaşıyordu. Bölgede kentlerin sayısı ile bunlarda yaşayan nüfus Cumhuriyet devrinde hızla arttı.

1927 sayımında 10.000'den fazla nüfuslu şehirlerin sayısı henüz 11'di. Burada yaşayanların sayısı ancak tüm nüfusun % 15,4'üne varıyordu. 1945'te kent sayısı 17 ve kentsel nüfus oranı % 37 oldu. 1960'ta kent sayısı 34'e yükseldi ve kentsel nüfus oranı % 48,5'e vardı. 1975'teki kent sayısı 67, bu kentlerde yaşayanların tüm nüfusa göre oranı % 66 oldu ki, bu Marmara Bölgesi'nin kentsel nüfus sayısı ve oranı bakımından Türkiye'de başta geldiğini gösterir. Kentsel nüfus oranı, kırsal nüfusüne göre çok yüksektir. Bu bakımdan Marmara Bölgesi tek ve başta gelmektedir.

Marmara Bölgesi'nde kentsel nüfus oranının bu kadar yüksek oluşu, her şeyden önce İstanbul gibi büyük bir şehrin varlığı ile ilgilidir. Bu etki ile 1980'de İstanbul ilinde kentsel nüfus oranı % 81'i buluyor, 10.000'den az nüfuslu yerleşmelerde yaşayan nüfus oranı ise % 10'a ancak yaklaşabiliyordu. Buna karşılık bölgenin İstanbul İli dışında kalan topraklar üzerinde kentsel nüfus oranı ortalama % 44'e düşer (Türkiye ortalaması % 47) iller arasında Çanakkale ilinde bu oran % 21'e inmektedir. (Darkot, Tuncel, 1981: 61)

Marmara Bölgesi'nde kentsel nüfus oranı Türkiye ortalamasının belirgin bir biçimde önünde gitmiştir. Özellikle büyük şehirlerde büyüme eğilimi ve büyük şehirlerin hızlı gelişmesi yakın devrelerde kesinleşmiştir. 1927'de Marmara Bölgesi'nde 100.000'den fazla tek bir şehir vardı. Bu sayı 1975'te hemen hemen 7'ye vardı ve tüm nüfus sayısı içinde de bu büyük şehirlerde yaşayanlar 1927'de % 28,5'ten az iken 1975'te 46,6'ya yaklaştı.. (Darkot, Tuncel, 1981: 62)

Marmara Bölgesi'nde Kırsal Nüfus

10.000'den az nüfuslu olan yerleşmelere kırsal yerleşmeler diyebiliriz. Bu 3739 yerleşmenin 77 tanesinin nüfusu 3.000 – 10.000 arasındadır ki, kasaba diyeceğimiz bu yerleşmeler asıl kırsal yerleşmeler olan köyler ile şehirler arasında bir geçit tipi oluştururlar. Kırsal yerleşmeler nüfusunun bölge nüfusuna oranı % 34 olup, bunun %

28,3 kadarı 0 – 3000 nüfuslu köylerin, % 5,7'si kasabaların payına düşer. Kırsal nüfus yoğunluğu verilerinin özellikle büyük şehirler bulunan illere ve ilçelere ait durumları, yanıltıcı abartmalardan kurtarıp nüfusun dağılışı biçimin gerçeğe daha yakın olarak gösterdiğini de biliyoruz.

Köylerin sayısında çeşitli nedenlerle değişme (genellikle artma) olurken ortalama köy nüfusu'nda artma görülmektedir. Bu sayı Marmara Bölgesi'nde 1945'de 560 kadar iken, 1975'te 700'e varmış bulunuyordu. Aslında bu sayı gerçeği tam olarak yansıtmaz; çünkü köy adı altında sayılan yerleşmeler arasında, az da olsa, nüfusu 10.000'i aşmış bucak merkezleri bulunduğu gibi, nüfusu 100'e bile varmayan kırsal yerleşmeler de vardır. (Darkot, Tuncel, 1981: 68)

100'den az nüfuslu köyler çok az sayıda olduğu halde 101 – 500 nüfuslu kategoride bu sayı birden artmakta, 501 – 1000 nüfuslu köyler bunu izlemektedir. 1000'den fazla nüfuslu köyler sayısında belirli azalma görülmekte, 3000'den fazla nüfuslu olanlar ise kent karakterine bir geçit oluşturmaktadır. *Kırsal yerleşme tipi* bakımından bölgede çeşitlilik görülmekle beraber, egemen olan kırsal yerleşme toplu yerleşme karakterindedir.

Marmara Bölgesi'nde toplu yerleşme tipi köylerin hemen hemen beşte dördüne varmakta, dağınık ve az dağınık diye tanımlanan kategorideki köyler ise beşte biri ancak bulmaktadır. Bilindiği gibi Karadeniz Bölgesi dışında durum hemen hemen hep böyledir. (Darkot, Tuncel, 1981: 69)

Marmara Bölgesi'nde Ekonomik Durum

Marmara Bölgesi'nin geçim kaynakları arasında önemli yer tutan tarım ekonomisinin özellikleri içinde çeşitlilik durumu hemen dikkat çeker. Her ne kadar, mesela Akdeniz Bölgesi'ndeki yarı tropik şartları arayan bitkiler burada yetişmezse de, kışların genellikle fazla soğuk olmaması orta iklim meyve ağaçlarının çoğunun tutunabilmesini sağlar; ovalarda yazların sıcak geçmesi ve yetecek kadar uzun sürmesi

de, pamuk, susam vb. bitkilerin başarı ile yetiştirilmesini mümkün kılar. Bölge içinde İstanbul gibi büyük tüketici bir merkezin bulunması sebze ve meyve ekiminin gelişmesini kolaylaştırır. Süt ve sebze ihtiyacının fazlalığı da, hayvan yemi üretiminin gelişmesine elverişli şartlar hazırlar. Nadas topraklarının düşük bir oran göstermesi de bu bölgede topraktan daha rasyonel bir şekilde faydalandığını ortaya koyar. (Darkot, Tuncel; 1981, 71)

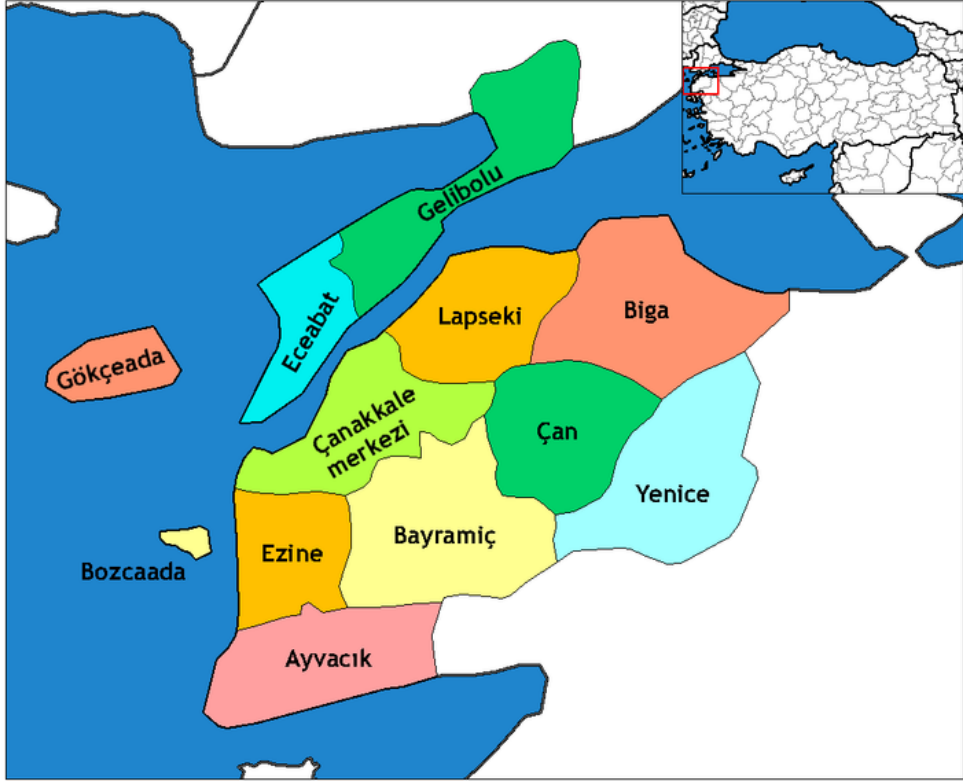
Marmara Bölgesi'nde Tarımın Özellikleri: Çeşitli iklim ve yer şartlarına sahip olan bölgede tarım da, yukarıda belirttiğimiz gibi büyük bir çeşitlilik gösterir; kıyı kesimlerinde özellikle kendini gösteren bu çeşitlilikten, iç kısımlarda daha sert ve daha az yağışlı iklimlerin monoton şartlarına doğru geçilir. (Darkot, Tuncel; 1981, 73)

Marmara Bölgesi'nde Hayvancılık

Marmara Bölgesi'nde çayır ve otlaklar oranının düşük seviye olan 8,7'ye indiğini gördük. Başlıca hayvan türlerinin Türkiye mevcuduna göre % 9,5 – 11,5 arasında bir oranını sınırları içinde yaşatan bir bölge için bu otlaklar oranı azdır ve özellikle son 20 – 25 yıl içinde bölgenin otlakları büyük ölçüde tarlaya çevrilmiştir. Et, süt ve daha başka hayvansal besinlerin en çok tüketildiği bir bölgede hayvan sayısının fazla olması gerektiğine göre, Marmara Bölgesi'nde hayvancılığının İç Anadolu ve Doğu Anadolu'daki göçebe hayvancılığa benzememesi, daha entansif bir ağıl hayvancılığına yönelmiş bulunması gerekir. (Darkot, Tuncel; 1981, 81)

ÇANAKKALE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Çanakkale ili, Türkiye Cumhuriyetinin kuzeybatısında, topraklarının büyük bölümü Marmara Bölgesi sınırları içinde kalan, 25° 40' - 27° 30' doğu boylamları ve 39° 27' - 40° 45' kuzey enlemleri arasında 9.887 km²'lik bir alan kaplayan bir ildir. Çanakkale Türkiye'nin en batısında hem Avrupa'da hem Asya'da yerleşim alanına sahip ve Marmara Bölgesi'nde yer alan 11 ilden birisidir. Marmara ve Ege Denizi'ne kıyısı olup ve her iki denizi birbirine “Çanakkale Boğazı” bağlamaktadır.

(Harita-3)

(<http://www.turkiye-rehberi.net/images/Harita/turkiye/%C3%A7anakkale-haritas%C4%B1.jpg>)

Anadolu'nun en batı noktası olan Baba Burnu ile Türkiye'nin en batı noktası Gökçeada'daki Avlaka Burnu il sınırları içindedir. Ege Denizi'nde Türkiye'ye ait en büyük adalar, Bozcaada ve Gökçeada, Çanakkale iline bağlıdır.

Çanakkale İlçeleri

Çanakkale'ye bağlı, Ayvacık, Bayramiç, Biga, Bozcaada, Eceabat, Ezine, Gelibolu, Gökçeada (İmroz), Lapseki, Yenice, Çan ve Merkez olmak üzere toplam 12 ilçe vardır. (Harita - 3)

Coğrafi Yapı

(Harita- 4)

(http://www.canakkaleili.com/Canakkale_haritalari/Canakkale_fiziki_haritasi.jpg)

Çanakkale ili genel olarak oldukça arızalı, vadilerle yarılmış, dağlık, tepelik bir manzara gösterir. Ovalık yerleri azdır. Belli başlı ovalar ilin güneyinde bulunan Eski Menderes ovası boyunca dizilmiş olan Bayramiç ve Ezine ovalarıdır. Bunlardan başka, bazı akarsu ağzlarında alüvyonların birikmesiyle meydana gelmiş düzlükler vardır. Bunların en önemlisi bir kenarında meşhur Truva harabelerinin bulunduğu ovadır. (Hayat Ansiklopedisi, 1965: 781)

Bu kıyı ovalarından bir tanesini de Çanakkale'nin hemen yanı başından denize dökülen Sarıçay meydana getirmiştir. İlin büyük kısmından Çanakkale Boğazı vasıtasıyla ayrılmış bulunan Gelibolu Yarımadası kıyılarında bu tip yalı ovalarına pek rastlanmaz.

Boğazın Gelibolu Yarımadası kıyıları denize dik yamaçlarla iner. Bu kıyımın girinti ve çıkıntıları daha da azdır. Yarımada Çanakkale Boğazı'ndan Saros Körfezi'ne doğru hafif bir şekilde yükselir. Saros Körfezi üzerinde yükseklikleri 400 metreye yaklaşan tepeler vardır. Çanakkale ilinin en yüksek noktası Edremit Körfezi'nin kuzeyinde birden bire yükselen Kazdağı'dır (1787 metre). Bu kütle kuzeye doğru hafif bir eğimle iner, ilin orta kesimlerindeki tepelik alana karışır. (Hayat Ansiklopedisi, 1965: 782)

İklim

Çanakkale 1941 – 1951 devresine ait 11 senelik rasat neticeleri itibarı ile mutedil bir deniz iklimine sahip bulunmaktadır. (Türkiye Ansiklopedisi, 1956: 12)

Çanakkale'de yazlar sıcak, kışlar ılık geçer. Yıllık yağış tutarı 605 mm'dir. Bunun ancak % 7'si yazın düşer. En yağışlı mevsim kıştır (% 47). İlin güneyinde Kazdağı ile Edremit Körfezi arasında kalan ince kıyı şeridinde belirli bir Akdeniz iklimi hüküm sürer.

Çanakkale, Karadeniz ve Akdeniz arasında bir geçittir. Her iki iklimden ve yayla ikliminden örnekler vardır. Daha çok Karadeniz'in altındadır. Karlı kışlar eksik değildir. Kışın hava çabuk ısınır. Yazın deniz iklimi etkisindedir. Birkaç ay yağmursuz kalır. Hava bulutsuzdur ve çok sıcak yapar. Bölge belli başlı 2 karakter arz eder:

1)Hava kitlelerinin bütün sene sürekli bir surette hareket halinde bulunmasıyla beraber kuzey doğu rüzgârlarının açıktan açığa hâkim olması.

2)Yazın yağmurların azlığı. (Hayat Ansiklopedisi, 1965: 781 – 782)

Tarihte Çanakkale

Çanakkale, insanlık tarihinde büyük önem taşıyan Türkiye'nin kuzeybatısında; Avrupa ve Asya kıtalarını birbirinden ayıran ve kendi adını taşıyan Boğaz'ın iki yanına kurulmuş benzersiz coğrafyası, binlerce yıllık tarihi zenginliği, kültürlerinde barındırarak efsanelere ve mitolojiye ev sahipliği yapmış Türkiye'nin ve Dünya'nın nadide illerinden biridir. (<http://www.canakkale.bel.tr/bpi.asp?caid=231&cid=559>)

Çanakkale çocuklarımıza anlatacağımız hikâyeler bakımından bize daima malzemeler sunacak, şanlı tarihimizin en ehemmiyetli duraklarından biridir. Zaman geçecek, gelecekte insanlar Çanakkale tarihini araştırmak için kaynaklar arayacaklar.

Çanakkale'nin çok eski devirlere kadar uzanan bir tarihi vardır. Truva menkıbelerinde efsanenin payı ne kadar fazla olursa olsun, gene de bunlardaki gerçek inkar edilemez. Truva adlı şehrin kalıntıları bugünkü Çanakkale'nin 37 km kadar güneyine düşer. Truva şehrinin M.Ö. XX yüzyıla kadar gerilediği sanılmaktadır. Boğaz'ın Karadeniz yolu üzerinde olması, eski medeniyetlerin doğup geliştiği topraklar üzerinde bulunması şehrin çabuk gelişip büyümesini sağlamıştı. Ege kıyısındaki kavimlerin denizcilikte ilerleyip ticaret yapmalarının da bunda payı olmuştur. Dara'nın, Serhas'ın muntazam orduları buradan geçti; yenildikten sonra da aynı yoldan döndü.

Asya'yı fethetmek için çıkan Büyük İskender de M.Ö. 334 yılının baharında Çanakkale Boğazı'ndan geçti. Çanakkale, Yunanlılar'ın, Romalılar'ın egemenliği altına girdi. I. Justinianus, Boğaz'ın iki yanındaki kasabaların etrafını surlarla çevirttikten başka kaleleri de tamir ettirdi. (Hayat Ansiklopedisi, 1965: 781)

Haçlı Seferleri devrinde Venedik, Ceneviz ve Pisa gibi deniz ticareti yapan devletler, Çanakkale'den faydalanmak için, aralarında rekabete başladılar. Haçlı Seferleri'nde Çanakkale de birkaç kere Haçlı Devletleri tarafından işgal edildi.

Osmanlılar daha Orhan Gazi zamanında bile bazen akıncılık, bazen de Bizanslılar'a yardım etmek maksadıyla, Çanakkale Boğazı'ndan Rumeli'ye geçmişlerdi. Fakat 1356'da ilk olarak fütühat maksadı ile karşıya geçtiler. Çanakkale o tarihten sonra da bir Türk şehri olarak gelişti. (Hayat Ansiklopedisi, 1965: 782)

Ekonomik Yapı

İl ekonomisinde tarım en önemli faaliyet olmakla beraber son yıllarda tarıma dayalı sanayi kolları gelişme göstermekte ve buna bağlı olarak ekonomide sanayinin payı artmaktadır. 2000 yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre istihdam edilen nüfusun (237.699), 133.140'ı (%56) tarım, 21.839'u (%9) sanayi, 8.470'i (%4) inşaat ve 73.563'ü (%31) hizmetler sektöründe çalışmaktadır. İlimizde işsizlik oranı %3.6 olarak tespit edilmiştir.

Devlet İstatistik Enstitüsü verileriyle 2001 yılı cari fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla illerin payına göre sıralamada Çanakkale ili 32. sırada, Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla cari fiyatlarla iller sıralamasında ise 2.335 \$ dolar ile 19. sıradadır.

İl yüzölçümünün % 54'ünü ormanlar, % 34'ünü tarım yapılan arazi, % 5'ini çayır ve mera' lar, % 7'sini kültür dışı araziler kaplamaktadır. Tarım arazisinin % 81'i tarla arazisi, % 6'sı sebze, % 2'si meyve, % 2'si bağ, % 9'u zeytinliktir. İlin toplam tarım alanı 333.573 hektar olup, 120.600 hektar alanı sulanabilir arazidir. Toplam 50.511 hektar (%42) alan sulanmakta olup, bu sulamanın 14.245 hektar (%28) devlet tarafından gerçekleştirilmektedir.

İlde 25'in üzerinde işçi çalıştıran 38 adet sanayi tesisinde 8.000 civarında işçi çalışmaktadır. İlde toprağa dayalı sanayide, Çan'da kurulu bulunan Seramik ve Kalebodur Fabrikaları, Ezine'de bulunan Çimento Fabrikası, Merkezde dondurulmuş gıda sebze ve su ürünlerini değerlendiren fabrikalar önemli gıda üretim birimleridir. Mevcut sanayi kuruluşlarında üretilen dondurulmuş ve kurutulmuş gıda, su ürünleri, bakliyat, çimento, maden cevheri, seramik ve karo fayans en çok ihraç edilen ürünlerdir. Biga ve Çanakkale Organize Sanayi Bölgesi'nde altyapı çalışmaları tamamlanmış olup yatırımcılara yönelik parsel tahsisi devam etmektedir. Ayrıca 7 adet küçük sanayi sitesinde toplam 886 işyeri faaliyet göstermektedir. İlde 13'ü merkezde olmak üzere 49 adet banka şubesi bulunmaktadır. Ayrıca ilde 235 Anonim Şirket, 1.735 Limited Şirket, 45 Kollektif Şirket ve 7 Komandit Şirket vardır. (<http://www.canakkale.bel.tr/bpi.asp?caid=198&cid=561>)

Kültürel Yapı ve Turizm

Çanakkale ili tarihi eserleri, doğal güzellikleri ile önemli bir kültür turizm potansiyeline sahiptir. Çanakkale savaşlarının en kanlı muharebelerinin cereyan ettiği, çok sayıda şehitlik, anıt ve mezarlıkların bulunduğu Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli Parkı, Troya, Assos gibi eski uygarlık merkezlerinin beşiği olan ilimiz iç ve dış turizmde önemli bir yer almaktadır. Çanakkale Merkezinde Arkeoloji Müzesi, Nusret Mayın Gemisi ve Deniz Müzesi, Piri Reis Müzesi, Gelibolu Yarımadası Tarihi Milli

Park'ındaki Şehitler Abidesi Müzesi Kabatepe Tanıtma Merkezi ve Çamyayla Atatürk Evi bulunmaktadır.

Çanakkale ile birçok ilçesi tarihî ve doğal güzellikler bakımından oldukça zengin olmasına rağmen, bölge olması gerekenden oldukça az turist çekmektedir. İl merkezinin çevresinde bulunan yerlerin hemen hemen her yeri sit alanı ilân edilmiştir. Çanakkale'nin büyüyememesinin asıl sebeplerinden biri de budur. Birçok alan yerleşime kapalıdır.

KENTLEŞME

TÜRKİYE’DE KENTSEL GELİŞİM

Türkiye’nin Cumhuriyet dönemi iler beraber önemli bir kentleşme sürecine girdiği söylenebilir; 1950’den sonra bu süreç bir ivme daha kazanacaktır. II. Dünya Savaşı’nın sürdüğü yıllarda ve sonrasında, özellikle 1945 – 1950 yıllarında kentleşme hızı oldukça yavaş seyrederken savaşın sona ermesiyle beraber önemli ölçüde arttığı söylenebilir (Keleş, vd., 1978: 26). Ancak en hızlı kentleşme evresi 1955’ten sonra olmuştur (Keleş, 2002: 57). Bu dönemde kentsel gelişim ile ilgili çalışmalar yapılmıştır ancak nüfus artışı ve buna bağlı olan hızlı kentsel gelişmenin boyutları pek anlaşılamadığından bunların başarılı olabildiğini söylemek zordur. Yine de Türkiye’de kökeni Cumhuriyet’in ilan edildiği yıllara dayanan bir kentsel gelişim planlaması eğilimi vardır.

Cumhuriyetin kuruluşunu izleyen yıllarda Türk Hükümetinin bugünkü anlamda açıkça ifade edilmiş bir şehirleşme ve yerleşme politikası yoksa da bu dönemde ülkenin yerleşme biçimini etkileyen mekân organizasyonunun yapısında önemli değişimler sağlayan ilginç denemeler girişilmiştir. Ankara’nın başkent yapılması, ülke iç pazarının bütünleştirecek demiryolu programı, sanayinin Anadolu’nun küçük şehirlerine yayılması, Anadolu şehirlerine Ankara’daki ideolojik gelişmeyi taşıyacak “Halkevleri” sisteminin kurulması gibi. Bütün bu kararların kökeninde Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki ekonomik ve sosyal ilişkilere ve bunun sonucu olan mekansal yapıya bir tepki görülebilir (Tekeli, vd., 1976: 444 – 445).

II. Dünya Savaşı sonrası dönem Türkiye için ekonomik ve siyasal alanda önemli gelişmelerle doludur. Bu dönemin sonunda Türkiye, dünyadaki siyasal güçler dengesinde hangi tarafta olduğunu açıkça ilan etmiş, 1952 yılında NATO’nun üyesi olarak bu ilanının altını belirgin biçimde çizmiştir. 1950’de Demokrat Parti’nin iktidara

gelişiyile tarımda makineleşme eğilimi artmış, bu durum da kentsel gelişim hızını yılda % 5,5 – 6 seviyesine çıkarmıştır (Tekeli, vd., 1976: 445).

Ancak kentsel gelişim Türkiye’de beraberinde çok sayıda sorunu getirmiştir çünkü gelişimin belli sınırlar içinde yayılmasına özen gösterilmemiş ve boyutlarının ulaşabileceği noktalar öngörülememiştir.

Kentsel gelişim veya kentleşme, en basit anlamıyla kent adedinin veya kentlerde yaşayan nüfusun artışını işaret eden bir terimdir. (Keleş, 2000: 19) Kentleşmenin ekonomik gelişmeyle ve sosyal ilişkilerle olan bağlantısını da göz ardı etmemek gerekir. Kentleşme ekonomik olanakların yaratılması ve bu alandaki gelişmeyle doğrudan ilgilidir; istihdamın tarımsal alandan başka alanlara kayması da kentleşmeyi etkileyen önemli unsurların başında gelmektedir. Bu yolla kırsal alandan kentlere doğru büyük nüfus hareketleri olur ancak bu göçler tek yönlüdür. (Görmez, 1997: 15) Türkiye’de kentleşmenin gelişmesinde bu durumun önemli bir etkisi olduğunu söylemek gerekmektedir. Kentleşmeyle doğrudan ilgili olan başka bir gelişme ise Türkiye genelindeki ulaşım olanaklarının artmasıdır; özellikle de Demokrat Parti döneminde Türkiye’de karayollarının yaygın ve hızlı bir biçimde arttırılmasına gayret edilmiştir. Burada oldukça önemli ve dikkat çekici olan nokta Demokrat Parti döneminde, daha önceden başlatılmış olan ve Türkiye’nin ulaşım ağının belkemiğini oluşturan demiryolu yapımının bırakılması ve otomobillerin üzerinde seyredeceği karayollarının yapımına büyük bir hız verilmesidir. Bu durum artık Türkiye ekonomisinin yerellikten kurtulup uluslararası bir niteliğe de kavuşmasıyla örtüşen bir özelliktir. (Işık, 2006: 62)

Türkiye’de kentsel gelişimin özellikle 1950’lerden sonra hızlı bir artış gösterdiğini ve kentli nüfusun da bu artışa paralel olarak gözle görülür bir biçimde çoğaldığını belirtmiştik. Bu çoğalma gittikçe daha büyük oranlarla ifade edilir hale gelmiştir. Kentli nüfusun toplam nüfusa oranı 1950’de sadece % 18,5 iken 1960’ta 25,1’e ve 1970’te % 33,3’e çıkmıştır (Keleş, 2002: 58). Bu oranlar 1970 yılında hâlihazırda Türkiye

nüfusunun üçte birinin kentlerde yaşamakta olduğunu gösteriyordur; 1950 öncesindeyse bu oran çok daha düşüktü ve beşte birden daha azdı. Hızlı artış 1970'lerden sonra da devam edecektir; 1980'de toplam nüfusun % 45,4'ü, 1990'da % 55,4'ü ve nihayet 2000'de % 61,4'ü kentsel nüfus olarak sınıflandırılabilir (Keleş, 2002: 58). Özellikle 1970'lerden 1980'lere ve oradan da 1990'lara geçişte kentli nüfusun Türkiye'nin toplam nüfusu içindeki oranının yüksekliği dikkat çekicidir. Şüphesiz bu durumun çok sebebi vardır; bunlar aşağıda anlatılacaktır.

Türkiye'de 1950'lerin ikinci yarısı ile birlikte ortaya çıkan kentsel gelişim sıkıntıları mevcut konut stoğunun hızla artan kentli nüfusun ihtiyacına karşılık verememesiyle ilgili olduğu kadar Demokrat Parti iktidarının büyük bir önem verdiği karayollarının varlığıyla da ilgilidir. Karayollarının gelişmesi beraberinde motorlu araç sayısının artışı da getirmiş, özellikle eski kentler gelecekte ortaya çıkacak böylesi bir gelişmeye göre oluşmadıkları için büyük bir trafik sorunu ortaya çıkmıştır. Buna karşılık çeşitli imar projelerini başlattığı bilinmektedir ancak bu projeler uzmanlar veya işinin ehli olan şehirciler, mimarlar ve sanat tarihçileri ile birlikte hazırlanmak yerine tamamen şahsi eğilimler doğrultusunda uygulanmış ve başta İstanbul'da olmak üzere bazı büyük kentlerde yıkım ve imar çalışmaları yapılmıştır. Planlama unsuru gözetilmeden yapılan bu yıkımlarda İstanbul'un eski mahallelerinin bir kısmı (özellikle Tarihi Yarımada'da) ve çeşitli tarihi eserler ortadan kalkmıştır.

1980'den sonra ise kentleşmeyle ilgili sorunlar Türkiye'de başka bir minvalden hareket etmiştir. 1982 seçimlerini kazanan ANAP'ın Türkiye'yi serbest piyasa ekonomisine tam bir geçişe yöneltme ve sermayeyi destekleme çabası ülkede zenginlerle fakirler arasındaki uçurumun belirgin bir biçimde açmıştır. Bu durum Türkiye'de göçlerin belirleyici olma durumunu arttırmış, kentler sağlıksız ve plansız bir biçimde gelişmeye devam ettiği gibi kentsel rant adı verilen olgu da belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Müteahhitlik kurumu büyük bir yaygınlık ve göç kazanarak kentlerde boş

alanların kısa sürede yapılarla dolmasına sebep olmuş, büyük inşaat şirketlerinin faaliyetleri benzeri görülmemiş düzeylere çıkmıştır (Keyder, 2000: 184 – 185).

1980'lerle birlikte Türkiye'de göçlerin ve diğer büyük boyutlu nüfus hareketlerinin sebepleri ekonomik olmakla beraber oldukça dikkat çekici başka bir sebebin varlığından da bahsetmek gerekir. Zira Türkiye'de kentleşmenin sürekli gelişim gösteren bir olgu olduğunu hatırlarsak, belli bir dönemde kentleşmeyi tetikleyen en önemli sebeplerden birisinin de büyük ölçekli göçlere sebep olan terör olduğunu anlayabiliriz. Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 1980'lerin başından itibaren yaygınlık kazanan terör eylemleri kuşkusuz bölge sakinleri için yaşadıkları yeri terk etmelerinde önemli ve oldukça belirleyici olduğu söylenebilecek olan bir sebeptir. Bu bölge Türkiye'nin sosyo-ekonomik bakımdan en geri kalmış illerini içeren bir bölgedir. Coğrafi yapısı geleneksel olarak tarıma elverişli değildir; 1990'larla beraber GAP'ın (Güneydoğu Anadolu Projesi; çok sayıda barajın devreye sokulması ile beraber bölgeye daha çok su tedarik edilmesini ve böylece tarımsal gelişimin artmasını hedefleyen proje) işlerlik kazanmasından sonra bölgede tarımsal istihdam bir nebze artmış ve bölgesel gelir yükselmiştir. Ancak aynı olanağın olmadığı 1980'li yıllarda bu bölge her bakımdan Türkiye'nin en geri kalmış bölgesiydi. Bütün bunlara terör eylemleri de katılınca Güneydoğu Anadolu Bölgesi bilhassa kırsal yerleşmelerde ikamet edenler bakımından yaşanması zor bir bölge olmuş ve buradan kitlesel göçler başlamıştır. İlginçtir ki bu göçler çoğunlukla Türkiye'nin batı bölgelerine yönelirken yine bölge içinde yer değiştirenlerin miktarının da az sayılamayacağı belirlenmiştir. Bu durum Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ve Doğu Anadolu Bölgesi'nin belli kentlerinde oldukça belirgin bir kentleşme biçiminin ortaya çıkmasına sebep olurken göçler sonucu ikamet ettikleri bölgeyi terk edenler de genellikle yerleştikleri yerlerde oldukça düşük nitelikli işlerde çalışır ve en düşük gelir grubunda yer alırlar. Bunların oturdukları bölgeler de belirgin bir türdeşlik gösterir; örneğin İstanbul'da ekonomi ve terör kaynaklı sorunlar sebebiyle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç etmek zorunda kalan kişilerin yerleştiği ve bugün çok büyük ölçüde onlar tarafından iskân edilmiş bulunan belirli mahalle ve semtler vardır.

Yine de Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden dışarıya yönelik göçlerin 1980'ler ve 1990'lardaki yoğunluğunun hafiflediği söylenebilir. Bunda özellikle GAP ile beraber bölgenin kırsal yerleşmelerinde doğan iş imkânları ve terör eylemlerine karşı girişilen mücadelede kazanılan başarılar ile bölgenin artık üzerinde yaşayanlar için daha güvenli bir hale gelmesinin payı olmalıdır.

Kentsel gelişimin sorunlu oluşunun en açık göstergelerinden birisi de gecekondulardır. Gecekondu ilk ortaya çıktığı zamanlarda (1950'lerin başından itibaren) esas olarak barınma amacıyla kullanılan bir olguyken 1980'lerle beraber bir rant aracı halini almıştır. Ancak gecekonduların da kendi içinde farklı tipleri vardır; tarihsel gelişimi de bunlara göre biçimlenmiştir. İlk kuşak gecekondular (1950'lerden itibaren ortaya çıkanlar) genellikle hazine arazisi üzerine kurulurken ikinci ve üçüncü kuşak tabir edilenler hisseli ve tapulu alanlarda yayıldı (Sönmez, 1996: 86). 1960'ların başında Türkiye'de 240.000 gecekondu varken 1965'te bu sayı 430.000'e, 1970'de 600.000'e ve 1980'de 1.150.000'e fırlamıştı. Gecekonduya yaşayan nüfus Türkiye'nin kentli nüfusunun 1955'te % 4,7'sini oluştururken 1990'da % 33,9'unu oluşturuyordu ve sayısal olarak 8.750.000 gibi büyük bir rakamla ifade ediliyordu (Sönmez, 1996: 87). Bu büyük rakamlar gün geçtikçe artmış ve İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentlerin önemli bir bölümüne hızla yayılmıştır. Ancak gecekondular artık sadece Türkiye'nin sosyo-ekonomik bakımdan en gelişkin olan üç kentinde değil, Anadolu'nun bütün bölgelerindeki kentlerde görülmektedir. Gecekondu nüfusu kırsal kökenli bir nüfustur; genellikle ekonomik gelişmenin tarımsal alanın dışına çıkmasıyla kırsal alandan büyük kentlere göç eden kişilerin oluşturduğu bir nüfustur. Bu nüfus göç ettiği kentte öncelikle belli başlı sanayi kuruluşlarının yakınlarındaki boş hazine arazisine yerleşmiş ve burada yasadışı bir biçimde ev inşa etmeye başlamıştır. Türkiye'de eskiden büyük kentlerde sanayi alanlarının kentin dışında (şimdi ise içinde) kaldığı düşünülürse kentsel alanın sınırları veya çeperleri sayılabilecek olan bu alanlar ilk gecekonduların gelişimini gören bölgeler olmuştur. Örneğin İstanbul'un en büyük gecekondu yerleşimlerinden birini oluşturacak olan Zeytinburnu ve Kazlıçeşme civarı deri, Mecidiyeköy ve Bomonti civarı

bira ve Beykoz ile Paşabahçe civarı da cam sanayisinin faaliyet gösterdiği bölgelerdi. İlk gecekonduların yerleşmeleri de bu alanların yakınında ortaya çıkmıştır (Sönmez, 1996: 89). Böylece çeşitli sanayi kollarında işçi olarak çalışan göçmen nüfuslar, konutlarını çalıştıkları sanayi kuruluşlarının yakınındaki hazine arazisine kuruyorlardı. Bu durumda gecekondulardaki nüfusun sanayiye işgücü sağlama vasfını yerine getirdiği söylenebilir.

Kentleşmenin getirdiği sorunlardan biri de, hemşerilik olgusudur. Hemşerilik bağları kuran insanları uzak kaldıkları yurtlarına kurulan ilişkileri, orada sahip oldukları değer, yöntem ve gelenekleri kendi aralarında yeniden üretirler; bu da bu insanlara bilmedikleri ve tanımadıkları, üstelik hayatın zor olduğu büyük kentlerde ayakta durabilme ve ilişkilerini koruma güvencesi verir. Öte yandan hemşerilik olgusu sadece kültürel, sosyal yahut dinsel/mezhepsel bir kökene indirgenemez. Kesinlikle gözden kaçırılmaması gereken önemli bir niteliği de ekonomiktir. Böylece göçmen kökenli olan insanlar arasında bir ekonomik dayanışma sistemi de kurulur; bu insanlar birbirlerine gerektiğinde maddi destek de verebilirler. Sadece kültürel değil, ekonomik değerlerin de yeniden üretiminden bahsetmek gerekebilir. Hemşerilik, bireylere bir “kimlik” bahşeder; bilmedikleri bir coğrafyada parçası olacakları ve yalnız kalmalarına engel olacak, bir cemaatin parçası olma duygusunu onlara verebilecek bir gücü vardır. Bugün İstanbul’da veya başka büyük kentlerde görülen kimi “kültür ve dayanışma dernekleri” esasında hemşerilik bağları aracılığıyla ortak bir kimliğin parçası olan kişilerin kurduğu derneklerdir.

Türkiye’de kentleşme olgusu sorunlardan azade bir biçimde gelişmemiş ve kentler gelişmekten ziyade sağlıklı bir biçimde büyümüş ve sonunda kendi temel ihtiyaçlarına karşılık veremeyecek duruma düşmüşlerdir. Kaçak konutların varlığı (ve bunların hızla artması), özel araç sayısındaki artış ile sükun eden trafik sorunu, rant amacıyla büyük kentlerde yasadışı faaliyetlerde bulunan toplulukların varlığı, milli gelirden eşit ölçüde pay alamayan farklı sosyal kesimlerin artan memnuniyetsizliği ile göçlerin sürmesi ve kente göç eden kitlelerin “kentli” olmayı başaramamaları veya bu kimliği benimsemekte

isteksiz davranmaları, eğitim sistemindeki eksiklikler ile birleşince kentlerdeki durumu gelişimden ziyade çarpık bir yayılma olarak algılama zorunluluğunu doğurmaktadır.

MARMARA BÖLGESİ'NDE KENTLEŞME

Türkiye'de kentsel hareketlerin geçmişi 1950'lerin başına dayanır, bu dönemde Türkiye'nin geçirmeye başladığı iktisadi dönüşüm sebebiyle özellikle Anadolu'nun kırsal alanlarından büyük kentlere kitlesel göçler yapılmıştır. Bu göçlerin sonunda özellikle büyük ve gelişmekte olan kentlerde nüfus hareketleri sonucu gelen insanların oturduğu yerleşim bölgeleri ortaya çıkmıştır. Bunlar özellikle başlarda hazine arazileri üzerine inşa edilen, ruhsatsız yani kaçak yapılarıdır. Ancak bu yapıların varlığına göz yumulması, daha da ileri gidilerek onlara hizmet götürülmesi ve kaçak yapıların varlığının resmiyet kazanması, karşılığında buralarda yaşayan kişilerden oy almak karşılığında yapılan bir iştir ve Türkiye'deki bütün siyasi iktidarlar bunu yapmışlardır. Böylece bütün Türkiye'de kaçak yerleşim alanları resmiyet kazanmış, ilk oluştukları zamanlarda gerçekten de devletin çözüm getiremediği bir barınma sorununa halkın kendi çözümü olarak ortaya çıkan bu alanlar giderek rant kaynağı haline gelmiş ve sömürülmüştür.

Sözü edilen kentleşme süreci Türkiye'nin çok sayıda bölgesinde benzer bir gelişim evresi izlemiş olmalıdır. Ancak bu durumun belli kentlerde ve onları kapsayan belli bölgelerde aynı şekilde geliştiğini ileri sürmek doğru olmaz. Ege Bölgesi'nin son yıllarda yaşadığı kentleşme ile Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin yaşadığı kentleşmeyi aynı şekilde adlandırmak mümkün değildir. Çünkü öncelikle bu iki bölgede gözlemlenen kentleşme olgusunun arkasındaki dinamiklerin neler olduğunu bilmek gerekmektedir. Bu alanlardan birinin işsizlik, terör vb. sebeplerle ötekine göç veriyor olduğu bilgisini

aklınızda tutarsak iki bölgedeki kentsel gelişimin oldukça farklı yollarla ortaya çıktığını anlayabiliriz.

Türkiye’de kentleşme bakımından en gelişkin olan bölge, Çanakkale’nin de içinde bulunduğu Marmara Bölgesi’dir. Bunun oldukça önemli bir bilgi olduğunu söyleyebiliriz zira kentleşme ile ekonomik gelişkinlik arasında oldukça belirgin ve doğrudan bir bağlantı vardır:

“Kentleşmenin toplumların ekonomik, siyasi, kültürel ve sosyal yaşamlarında ortaya çıkan köklü değişimleri içerdiği bilinen bir gerçektir. Öte yandan kentleşmeye paralel olarak ekonominin kaynak dağılımında bir değişim ve gelişme, sanayileşme, toplumsal değişme, ekonomik büyüme ve benzeri süreçlerde de karşılıklı etkileşim gözlenmektedir. Sürecin temel etkenleri, tarımsal yapıdaki teknolojik değişim ve sanayideki gelişme olarak şekillenmektedir. Bu çerçevede kentleşme ekonomik büyüme sorunu ile de bütünleşmektedir.” (Göktürk, 1997: 65)

Buradan çıkarılabilecek bir sonuç özellikle uygarlığın ve iktisadi gelişmenin gözle görülebilir, maddesel sonuçlarıyla ilgilidir; sanayileşme bu yüzden kentlerin gelişmesinde önemli bir belirleyici rolü oynamaktadır. Benzer biçimde iktisadi gelişkinlik de kentleşme seviyesiyle yakından ilgilidir. Bu sebepten dolayı Marmara Bölgesi’nin özellikle sınaî bakımdan Türkiye’nin en gelişkin bölgesi olmasının kentleşme konusunda yaşadığı olumlu ve olumsuz gelişmelerle çok yakından ilgisi vardır.

Marmara Bölgesi’nin Türkiye’nin en yoğun biçimde kentleşmiş bölgesi olduğu söylenebilir. 2000 yılında 17 milyonluk nüfusun sadece % 21’i bucak merkezleri ve köylerde, % 79’u ise il ve ilçe merkezlerinde yaşıyordu (Ana Britannica, 2004: 373). Görüldüğü gibi bölge yoğun biçimde kentleşmiş bir alanı kapsamaktadır; köyler veya bucaklarda yaşayanların oranı genel nüfusa göre oldukça düşüktür. 1997 yılında Türkiye

GSYİH (Gayri safi yıllık hasıla)'sındaki payı % 37'ydi; kişi başına düşen milli gelir de 4.475 ABD dolarıydı. Bölgenin GSYİH(Gayri safi yıllık hâsıla)'sının sektörlere göre dağılımına bakıldığında ise % 33,8 ile sanayi başı çekmekteydi; tarım ise % 5,2 ile son sıradaydı. (Ana Britannica, 2004: 373). Bu veriler bize Marmara Bölgesi'nin neden Türkiye'deki en gelişkin bölge olduğunu göstermeye yetecek niteliktedir. Bunun temelinde de benzeri ülkenin diğer bölgelerinde pek görülmeyen büyüklükte bir sanayi sektörü yer almaktadır. Sözü edilen cinsten bir sanayi sektörü devamlılığını sağlayabilmek ve verimini arttırabilmek için daha çok üretmek durumundadır; bu durum da ucuz ve bol miktarda işçi çalıştırılmasına izin verir. Marmara Bölgesi'nin diğer bölgelerden aldığı göçlerle gelen, çoğunlukla genç ve vasıfsız işçiler de bölgeye yoğun göçlerin başladığı 1950'lerden beri bu sektörlerde çalışırlar.

Sözü edilen nüfus hareketlerinin başlıca hedefi İstanbul'dur. Bu kentin tarih boyunca sahip olduğu iktisadi önem göz önüne alınırsa bu durumun olağan olduğu düşünülebilir; nitekim “taşı toprağı altın” deyişi özellikle 1950'lerden itibaren İstanbul'un kısa yoldan köşeyi dönmek isteyenler için az çaba ile çok gelir elde edilen bir yer olduğunu düşünen ancak kente yerleştikten sonra beklediği iktisadi büyüme ve sınıf atlamayı gerçekleştirememiş olan Anadolu göçmenleri tarafından sık kullanılan bir deyimdir. İlk başlarda umut dolu bir geleceği yansıtmaya karşılık geçen yıllarla beraber göçmenlerin büyük kentte bırakın kısa yoldan para kazanmayı, tutunmaya çalışmalarının bile hayli zor oluşunu imleyen alaycı bir anlatıma bürünmüştür. İstanbul'da kentsel gelişimin ürkütücü bir biçimde hızlanmasının da 1950'li yıllarla başladığı söylenebilir.

Yine de İstanbul'un Marmara Bölgesi'ndeki tek çekim merkezi olduğunu söylemek imkânsızdır. Bölge sunduğu cazip yatırım olanakları ve sayısız sektörü ile bir bütün olarak göçmenlerin ilgisini çekmektedir. Üstelik bölgedeki sürekli artan iktisadi gelişim, kısa bir süre önce bölgenin nispeten daha geri kalmış parçalarının bile belli bir gelişkinlik seviyesine erişmesine ve kentleşme olgusunu eskisine nazaran daha yüksek

bir seviyede yaşamasına sebep olmuştur. Örneğin sınaî sektördeki faaliyetlerin büyümesi ile Marmara Bölgesi'nin Trakya'da yer alan illerinden Tekirdağ'da önemli bir büyüme ve buna paralel olarak kentleşme süreci gözlenmiştir. Tekirdağ'ın yaşadığı benzer bir aşamayı Çanakkale yaşamıştır; kentte kurulan Çanakkale 18 Mart Üniversitesi ile beraber Çanakkale'de kentleşme önemli ölçüde artmıştır. (Işık, 2006: 58 – 59) Bunlara ek olarak özellikle Bursa'nın sadece bölgenin değil, tüm Türkiye'nin en önemli sanayi alanlarından biri oluşunu ve hızla artan nüfusunu da eklemek gerekir.

Bu durum sadece Bursa'da değil, Marmara Bölgesi'nin sanayileşmede önemli bir yol almış olan diğer illerinde de vardır. Örneğin bölgenin en önemli illerinden olan ve her ikisi de önemli ölçüde sanayileşmiş sayılan Kocaeli ve Sakarya'da plansız ve kötü kentleşmenin örneklerini bulmak mümkündür. Bu tip yapılaşmaya izin verilmesinin korkunç sonuçları 1999'daki depremin sonucunda açıkça ortaya çıkmıştır.

ÇANAKKALE’DE KENTSEL GELİŞİM HAREKETLERİ

Çanakkale’nin tarihi oldukça eskilere gitmektedir. Bölgede yerleşimin eski çağlardan başladığına inanılır; bu yerleşimlerin en azından Kalkolitik Dönem’e dek uzandığı sanılmaktadır (Ana Britannica, 2004: 318). Bu bölgedeki yerleşimler köy ve kasabalardan kent olarak tanımlanabilecek daha büyük yerleşimlere kadar tarih içinde yayılmıştır. Büyük İskender’in başında olduğu Yunan İmparatorluğu’nun Pers İmparatorluğu ile çatışmaya başladığı dönemlerle beraber Çanakkale büyümüş ve gelişmiştir; Bizans İmparatorluğu devrinde ise Konstantinopolis’in başkent olmasından sonra önemli konumu (Çanakkale Boğazı) sebebiyle hızla gelişen bir yerleşim yeri olmuştur. Bu durum Osmanlı döneminde de devam etmiştir. Cumhuriyet’in ilanından sonra ise Çanakkale’nin gelişmesi biraz daha yavaş olmuştur (Ana Britannica, 2004; 318). Bunun sebepleri arasında kentte önemli bir nüfusa sahip olan ve ticari faaliyetlerin önemli bir kısmını yürüten Rum nüfusun 1923 – 24 Nüfus Mübadelesi ile Türkiye’yi terk etmek zorunda bırakılmasının etkisi vardır. II. Dünya Savaşı’ndan sonraki siyasal gelişmeler, Türkiye’nin geri kalanında olduğu gibi Çanakkale’de de nüfus artışını ve belirli bir gelişmenin varlığını olanaklı kılmıştır. Ayrıca Çanakkale’nin 1973 yılında Kalkınmada Öncelikli İller kapsamına alındığını da belirtmek gerekiyor; bu durum da gelişmeye etkide bulunmuştur.

Türkiye’de hızlı şehirleşmenin denize kıyısı olmayan kentlerden çok deniz kıyısındaki bölgelerde yoğunlaştığı söylenebilir (Dede, vd., 2004: 252). Kıyı bölgelerinde kurulu olan kentler ulaşım, taşımacılık ve ticaret sebebiyle oldukça şanslı bir konumda sayılmaktadırlar; ayrıca balıkçılık gibi faaliyetler de gelişimlerine katkıda bulunur. Çanakkale Boğazı’nın göç yolları üzerinde bulunduğunu ve bu sebeple balıkçılık bakımından Türkiye’nin en verimli alanlarından biri olduğunu belirtmek lâzımdır (Ana Britannica, 2004: 318). Çanakkale’nin de gelişiminde bunların önemli etkisi vardır kuşkusuz ancak 1950 sonrası Türkiye’de istihdamın sanayi ve ilgili alanlarda da yoğunluk kazanması kuşkusuz Çanakkale’de belirli bir ekonomik

gelişmenin ve bununla bağlantısı olan kentleşmenin başlangıcına tesir etmiştir. Çanakkale geleneksel olarak tarımsal istihdam üzerine kurulu bir kenti ancak son yıllarda Çanakkale’de GSYİH’in dağılımında tarımsal ve sınıî faaliyetler eşitlenmiş görünmektedir (tarımsal % 24,7 iken sınıî % 23,5) ve bu durum kentleşme ile de doğrudan bir etkileşim içinde olmalıdır (<http://www.canakkale.gov.tr/>). Zira sanayileşme kentsel yerleşimlerin özelliğidir ve sanayileşme evresine geçen toplumlarda bir süre sonra kentleşme evresine geçildiği de görülür. Bununla beraber Çanakkale’de çok sayıda askeri tesisin de bulunduğunu eklemek gerekiyor. Çanakkale nüfusunun % 6 gibi önemli bir kesimini oluştururlar (Ekrem, 2004: 53).

Çanakkale’de 2008 yılında yapılan sayıma göre Çanakkale’de nüfusun % 52’si şehirlerde, % 48’i ise köylerde yaşamaktadır (<http://www.canakkale.gov.tr/>). Bu durum bize Çanakkale nüfusunun yarısından biraz daha fazla bir kesiminin kentlerde yaşadığını gösterse de geri kalan nüfus da azımsanmayacak ölçüde insanın halen kırsal alanlarda ikamet etmekte olduğunu gösterir. Bunun sebebi Çanakkale’de tarımsal istihdamın halen başat olmasıyla ilgili olmalıdır.

Çanakkale’de kentleşme kavramının gelişimini altyapı ile ilgili bilgilerden de takip edebilmek olasıdır. Çanakkale’de doğalgaz boru hattı tesis edilmiştir ancak şu anda sadece Merkez ve Çan ilçelerinde dağıtım yapılabilmektedir; belediyelerin tümünde kanalizasyon artıma merkezleri yoktur. Kentsel altyapı hizmetlerinin tüm bölgelere ulaşmaması Çanakkale’de kentleşme evresinin ne derece planlı bir biçimde geliştiği konusunda fikir edinmeye yardımcı olur.

Çanakkale’de kentsel gelişim ile ilgili projeler hazırlanmışsa da bunların yetersiz kaldığı görülmektedir:

“1970’li yılların ikinci yarısında, aradan geçen zamanda, kentin önceki planlarda öngörülenden daha hızlı gelişmesi ve kent nüfusu için 2000 yılında beklenen 36.650 kişi

hedefine daha 1975 yılında yaklaşmış olması (30.788); ayrıca 1964 yılında onaylanan uygulama imar planındaki düzenlemeler, kamu kuruluşları için ayrılan sahalar ve mülkiyet durumu gibi konulardan dolayı 1978 yılında kentin tamamını kapsayan başka bir Nazım Planı onaylanmıştır”. (Çavuş, 2007: 49)

2000 yılı için öngörülen nüfusa 1975 yılında böylesine yaklaşmış olması plancıların öngörüsüzlüğünden ziyade beklenilmeyen bir nüfus patlamasıyla açıklanabilir. Bu veriler muhakkak ki bize aynı zamanda kentleşmenin pek sağlıklı koşullarda gerçekleşmeyeceğini de sezdirmelidir. Nitekim Çanakkale’de bir “Gecekondu Önleme Bölgesi”nin 1998 yılında kurulmuş olması bize açıkça göstermektedir ki plansız kentleşmeden Çanakkale de nasibini almıştır ve gecekondulaşma ciddi boyutlara ulaştığı için Çanakkale Belediyesi tarafından bir gecekondu önleme bölgesi kurulmuştur. Nitekim sürmekte olan toplu konut projeleri de dar gelirli kesimlerin gecekondulaşma eğilimini engelleme amaçlı olmalıdır. (<http://www.canakkale.bel.tr/>)

Bu bilgilerden anladığımız kadarıyla geleneksel olarak tarımsal temelli bir istihdama dayalı olan Çanakkale’de sınai hareketlerin gelişkinlik kazanmasıyla birlikte kentleşme evresine en azından belli bölgelerde geçilmiştir ancak kırsal nüfusun halen oldukça güçlü olduğunu ve köy sayısının çok olduğunu belirtmek gerekir. Kentleşme evresi Türkiye’nin başka bölgelerinde olduğu gibi sorunlu bir biçimde gelişmiş, altyapıyla ilgili olumsuzlukları beraberinde getirmiştir.

TÜRKİYE VE ÇANAKKALE’NİN SOSYAL VE DEMOGRAFİK NİTELİKLERİ

İDARİ BÖLÜNÜŞ

İdari Bölünüş Hakkında

Türkiye il, ilçe, bucak ve köy adı verilen idari birimlere ayrılır. Bu idari birimler, sınırları yasa ile belirlenen toprak parçalarıdır. Genellikle adı geçen idari birimler üzerinde en az bir veya daha fazla yerleşme ünitesi bulunur. Kısaca idari bölünme ile yerleşme ünitesi aynı anlama gelmese de, çoğu zaman bu iki terimin ifade ettiği özellikler aynı örnek üzerinde çakışır.

İl, idari bölünüş içinde en kapsamlı birimdir. Kendi içinde ilçe, bucak ve köylere ayrılır. Bunlar da içlerinde bir veya daha fazla yerleşme ünitesine sahiptirler. İller, il merkezi veya merkez ilçe diye isimlendirilen şehir yerleşmeleri ve ilçelerinin merkez yerleşmelerinde oluşan şehrsel alanlara sahiptirler. İl ve ilçe merkezlerinin şehrsel yerleşmeleri dışında kalan alanları, bucak ve köylere ayrılır. Bunlar kırsal yerleşmeleri oluştururlar. Bir ilçeye bağlı bir veya birkaç bucak ve bunlara bağlı köyler olabileceği gibi, köylerin doğrudan ilçeye bağlı olması da mümkündür. Hatta idari olarak ilin herhangi bir ilçesine bağlı köylerin bir kısmı da bucak adı altında idari ayırım kapsamına alınmış olabilir fakat bucağın bir yerleşme birimine sahip olması da şart değildir. (Akkayan, 2008: 1)

Daha evvel de bahsettiğimiz gibi, idari ayırım ve yerleşme üniteleri her zaman aynı anlama gelmemektedir, bu nedenle bu kavramları kullanırken dikkatli olmakta fayda vardır. Bucak ve köyler, en küçük yerleşme üniteleri gibi görülüyorsa da, bunların da köy-altı yerleşmesi şeklinde tekrar daha küçük ünitelere ayrıldıkları gerçektir. Köy-altı

yerleşmelerinin şekillerinin, yasal idari ayırmda yer almadıkları bilinmelidir. Ayrıca bir köyün mahallelere ayrılması da karşılaşılan bir hadisedir. Şehirsel yerleşmelerde her mahalle idari birim olarak bir muhtarlık altında örgütlenmesine karşılık, köylerde köy-altı yerleşme üniteleri ve mahalleler, idari ayırmda yer almayan mahalli ayrımlar şeklindedir. (Kırımlı, 2009: 1)

Nüfusun şehir ve köy nüfusu olarak dağılışı her şeyden evvel bir ülkenin sosyal ve iktisadi bünyesini aksettirmek bakımından önemlidir. (Gürtan, 1969: 306)

Türkiye ve Çanakkale'nin İdari Bölünüş İtibariyle İncelenmesi

Çanakkale'yi ve Türkiye'yi idari bölünüş itibariyle incelerken, öncelikle toplam nüfustan yola çıkıp, cinsiyet ve şehir-köy ayırımına göre farklılıklardan belirli sonuçlar çıkartılmaya çalışılacaktır. Sonrasında Çanakkale'nin yıllara göre değişen ilçe nüfuslarının incelemesi yapılacaktır. Bu ilçe nüfusları köy ve şehir ayırımına göre ayrı ayrı incelenecektir.

Türkiye ve Çanakkale'nin Toplam Nüfusu ve Nüfus Yoğunluğu

Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'nin demografik yapısında önemli değişimler olmuştur. 70 yıldan uzun süren bu dönem boyunca nüfus büyük ölçüde yenilenmiştir. Bu değişimin sonucu olarak günümüzde yaş grupları ve iki cinsiyet arasında yeni bir denge oluşmuş olduğunu görüyoruz. Nüfusun büyüklüğü, coğrafi dağılımı ve yerleşme yoğunluğu büyük ölçüde değişmiştir. Günümüzde Türkiye'nin daha kentleşmiş bir ülke olduğunu söylemek mümkündür. Bu değişimlerin birçok alanda sonuçları olacağı kesindir; değişimin dinamik süreci devam etmektedir.

Türkiye'nin şimdiye kadar yaşadığı nüfus değişimleri ile gelecekte olması beklenen nüfus değişimlerinin türleri, demografi ve tarih literatüründe "demografik geçiş" olarak

nitelendirilir. Her ülkede demografik geçiş farklı biçimlerde olmaktadır. Biz şimdi Türkiye'nin demografik geçiş dönemlerini genel anlamıyla inceleyeceğiz.

Türkiye'de geçişin ilk aşaması 1923'ten 1950'lere kadar olan dönemi içermektedir. Bu dönemde ölüm hızları ile ilgili istatistikler tam olmamakla birlikte II. Dünya Savaşı yıllarında kısa bir dönemde ölüm hızlarının yükselmesi dışında normal yaşamadaki iyileşmenin ve barışın ölüm hızlarında sürekli bir azalmaya neden olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin demografik geçişinin ikinci dönemi 1955 ile 1985 yılları arasındadır. Bu dönem, yıllık % 2,8 ile nüfus artış hızının en yüksek düzeyinde başlamıştır. İkinci dönem belirli bir olayla sona ermektedir. Ölümlülük ve doğurganlıktaki azalma eğilimleri devam etmektedir. Nüfus artış hızında kesin ve geri dönüş olmayan bir azalmanın olması Türkiye'nin üçüncü döneme girdiğini göstermektedir. Bu durum 1980'li yıllarda olmuştur. (DİE, 1995: 4-5)

Marmara Bölgesindeki İllerin Nüfus ve Dağılım Oranları (2000) (Ek Tablo:1)

İller	Nüfus	Nüfusun Oransal Dağılımı (%)
Balıkesir	1.076.347	6,2
Bilecik	194.326	1,1
Bursa	2.125.140	12,2
Çanakkale	464.975	2,7
Edirne	402.606	2,3
İstanbul	10.018.735	57,7
Kırklareli	328.461	1,9
Kocaeli	1.206.085	6,9
Sakarya	746.168	4,3
Tekirdağ	623.591	3,6
Yalova	168.593	1
Marmara Bölgesi Nüfusu	17.365.027	100,0

* 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri Türkiye,s. 82-83

Türkiye'deki 7 bölge içinde en gelişmiş olan Marmara Bölgesi'ndeki 1 ilden hiçbiri gelişmişlik düzeyi açısından Türkiye ortalamasının altında değildir. 2000 yılı genel nüfusu sayımı sonuçlarına göre nüfusun yaklaşık % 25'i diğer bir ifadeyle her dört kişiden bir kişi Marmara Bölgesi'nde yaşamaktadır. En yüksek şehirleşme oranı (% 79,07), en yüksek nüfus yoğunluğu (241), 1,91 doğurganlık oranı, en düşük bebek ölüm oranı (1000'de 39), 3,85 ortalama hane halkı büyüklüğü ve bunun gibi pek çok gösterge Marmara Bölgesi'ni en gelişmiş bölge yapan göstergelerden bazılarıdır. Marmara Bölgesi'nin en gelişmiş bölge olmasındaki temel belirleyici, şüphesiz ki Türkiye'nin pek çok ölçeğinde ilk sırada yer alan İstanbul'dur. İstanbul'un yanı sıra Bursa ve Kocaeli gibi iki gelişmiş ilin varlığını da göz ardı etmemek gerekmektedir. Gelişmişlik açısından Marmara Bölgesi'ndeki 11 il içinde ilk sırada İstanbul yer almaktadır. İstanbul'u sırasıyla Kocaeli, Bursa, Tekirdağ, Yalova, Kırklareli, Balıkesir, Edirne, Bilecik, Sakarya ve sonuncu sırada Çanakkale takip etmektedir. Diğer bir anlatımla Çanakkale, Marmara Bölgesi'nin en az gelişen ili durumundadır. (Uğur, Örnek, 2006: 29) Bu da demek oluyor ki, başta İstanbul ve çevresi olmak üzere, kentleşmenin hızlı olduğu illere kıyasla, Çanakkale daha az kentleşmiş bir şehir profili çizmektedir.

Üçüncü demografik geçiş evresinden sonra kentleşme sebebiyle nüfusun artış gösterdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Büyük kentler yanında küçük ve orta ölçekli kentlere de göç başlamıştır. Göç çekim merkezlerine yenileri katılmıştır. Çanakkale'de de dikkate değer oranda nüfus değişimi yaşanmaya başlamıştır fakat bu büyük oranlarda olmamıştır.

Türkiye ve Çanakkale'de 25 yıllık Nüfus Artış Oranları

Türkiye'deki demografik geçiş dönemlerinin incelemesinin ışığında 1950 – 1975 – 2000 yılları Türkiye nüfusunun incelenmesi daha faydalı olacaktır. Türkiye'de 1950 yılından 1975 yılına geçerken nüfusun iki katı oranında artmış olduğunu görüyoruz. Bu durum Türkiye'deki ikinci demografik geçiş aşamasıyla yakından bağlantılıdır. Bu

dönem nüfustaki yüksek artış dönemidir. 1975 – 2000 yılları arasında bu döneme nazaran daha az bir artış olduğunu görmekteyiz. Bu dönemde nüfus 1,5 kat kadar artmıştır. Dolayısıyla nüfus yoğunluğunda da benzer oranlarda artış gözlemlenmiştir. (Tablo A.1)

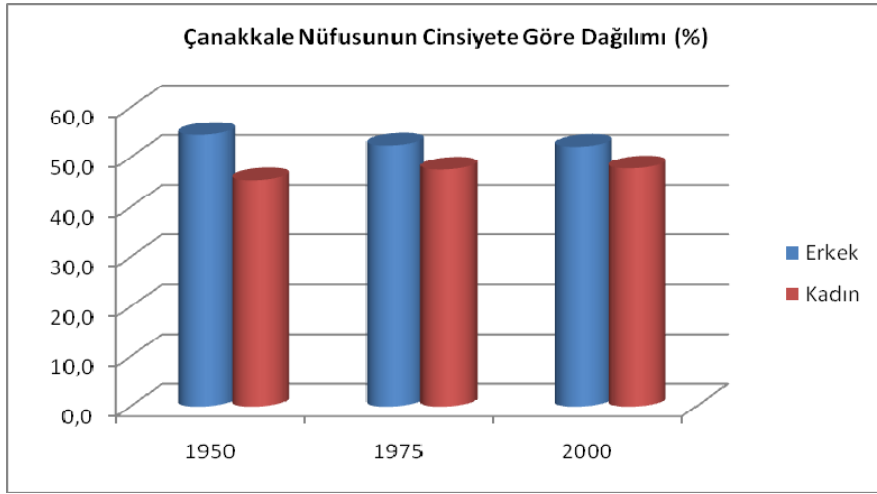
Çanakkale’de 1950 – 1975 - 2000 yılları arasında istikrarlı bir nüfus artışı gözlemlenmiştir. Fakat bu artış yüksek düzeylerde değildir. Çanakkale’nin yüz ölçüsünün ise yıllar içinde artmış olduğunu söyleyebiliriz. 1950 yılında 9441 km² olan yüz ölçüsü, 1975 yılında 9737 km²’ye ulaşmış ve en nihayetinde 2000 yılında Çanakkale’nin yüz ölçüsü 9933 km² olmuştur. Nüfus yoğunluğu ise Türkiye’ye kıyasla oldukça düşüktür. 2000 yılına ulaşıldığında, Çanakkale’nin nüfus yoğunluğu Türkiye’nin neredeyse yarısı kadardır. Bazı illerdeki hızlı kentleşme sebebiyle, Türkiye’de artmış olan nüfus yoğunluğu, Çanakkale’de düşük seviyelerde seyretmektedir. (Tablo A.1.1)

Türkiye’de 1950-1975 yılları arasında nüfus artış oranı 92,6 iken, 1975-2000 yılları arasında bu oran 68’e düşmüştür. Bu durum elbette ki, doğurganlık oranındaki düşüşle açıklanabilir. Benzer biçimde nüfus artış hızı 1975-2000 seneleri arasında düşüş göstermiştir. (Tablo A.2)

Çanakkale’de nüfus artış hızının ise Türkiye’deki artışa kıyasla çok daha düşük olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum Çanakkale’nin çok göç almayan bir il olması ile ilgilidir. Hem Türkiye’de hem Çanakkale’de 25 yıllık süre zarfında artan nüfus yoğunluğunu rahatlıkla görebiliriz. Çanakkale’deki nüfus artış hızı ise Türkiye’ye kıyasla daha düşük kalmıştır. (Tablo A.2.1)

Türkiye ve Çanakkale’de Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

Türkiye’de nüfusun cinsiyete göre dağılımı 1950 – 1975 yılları arasında, yani demografik geçişin ikinci evresine yakın bir dönemde, kadın ve erkek dağılımı hemen hemen eşit gibidir. Bu durum zaman içinde değişmiştir. Birleşmiş Milletler verilerine göre dünyada nüfusun cinsiyetler arası normal dağılımının erkek nüfusun lehine çok az fark göstermekte olduğu söylenmektedir. 1975 yılında erkek oranı %51,4, kadın oranı ise %48,6’dır. Bu durum bize Birleşmiş Milletler verilerine yakın bir duruma yaklaşılmış olduğunu göstermektedir. Aynı durum 2000 yılı için de geçerlidir. 2000 yılında erkek oranı, %50,7, kadın oranı ise %49,3’tür. (Tablo A.3)

(Grafik:1)

Bununla birlikte Çanakkale’de 1950 yılında %54,6 oranında erkek nüfusa karşılık, %45,4 oranında kadın bulunmaktadır. Bu durumun zaman içinde değiştiğini ve Türkiye oranlarına yakın bir hale geldiğini görmekteyiz. 1975 yılında %52,4 oranına düşen erkek nüfusunda, 2000 yılına gelindiğinde de kayda değer bir değişim olmamıştır. (Tablo A.3.1) Bu durumu grafik aracılığıyla incelediğimiz vakit, farklılıklar daha belirgin

biçimde karşımıza çıkacaktır. 1950 yılında bilhassa erkek nüfusun oranının, kadın nüfustan daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi bazı kesimlerdeki erkek çocuk ısrarı olabilir. Sonraki yıllarda bu durumun büyük ölçüde ortadan kalkmakta olduğunu görmekteyiz. Yine de erkek nüfus Çanakkale’de, kadın nüfustan daima fazladır. (Tablo A.3.1) (Grafik-1)

Yıllar	Genel	Kır	Kent
	Cinsiyet Oranı (E/K*100)	Cinsiyet Oranı (E/K*100)	Cinsiyet Oranı (E/K*100)
	%	%	%
1950	120,07	167,81	112,03
1975	110,12	130,05	102,88
2000	109,04	111,83	106,68

Ek Tablo 2: Çanakkale Kır - Kent Nüfusunun Cinsiyet Oranı

1950 yılında Çanakkale’de her 100 erkeğe 120 kadın düşerken, 1975 yılında bu oranın 110’a düştüğünü, 2000 yılında ise 109 olduğunu görmekteyiz. Zaman içinde cinsiyet oranı, standart cinsiyet oranına yakın bir hale gelmiştir. 1950 yılında, kır nüfusunda her 100 erkeğe, 167 kadın düşerken, bu oran kentte 112’dir. Bu durum bize kadınların yoğunluklu olarak buldukları yerleşim yerlerinin kırsal alanlar olduğunu anlatır. Yıllar içinde bu durum değişiklik göstermiştir fakat yine de kırdaki kadın yoğunluğu değişmemiştir. Kentteki kadın yoğunluğu ise zamanla azalmıştır. (Ek tablo-1)

Türkiye ve Çanakkale’de Şehir ve Köy Nüfusları

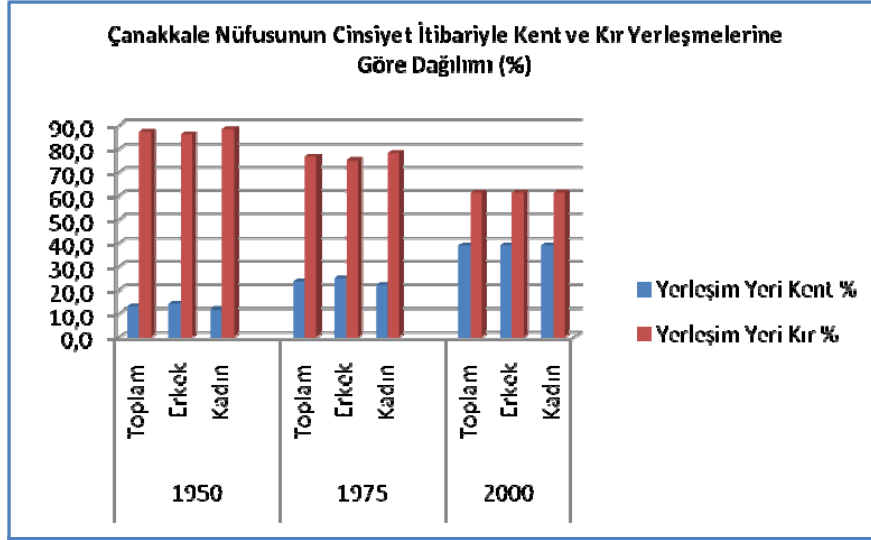
Türkiye’de şehirlerde yaşayan nüfus ile köylerde yaşayan nüfusu karşılaştırdığımız vakit yıllar arasında büyük değişimlerin olduğunu görmekteyiz. 1950 yılında Türkiye nüfusunun $\frac{3}{4}$ ’ü köylerde yaşarken, geri kalan $\frac{1}{4}$ ’lük kısım şehirlerde yaşamaktadır. Bu durum zaman içinde değişmiştir. 1975 senesinde şehirde yaşayanların oranı $\frac{2}{5}$ iken, köyde yaşayanların oranı $\frac{3}{5}$ oranına ulaşmıştır. 2000 senesinde ise şehirde yaşayanların nüfusu, köyde yaşayanların nüfusunu geride bırakmıştır. Şehirde yaşayanların oranı yaklaşık $\frac{2}{3}$ iken, köyde yaşayanların oranı $\frac{1}{3}$ ’e kadar düşmüştür. (Tablo A.4)

Çanakkale İli bölge illeri içinde şehir nüfusunun oransal büyüklüğü bakımından son sırada bulunur; dolayısıyla Çanakkale İli’nde nüfusun kırsal yörelerden kentsel yörelere kayması hem bölge hem de ülke ortalamasının altında olması ilde kentleşme sürecinin halen devam ettiğini gösterir. (Karagöl, Serel; 2006,17). Çanakkale’de ise köy nüfusu 1950-1975-2000 senelerinde şehir nüfusundan daima daha fazla olmuştur. 1950 senesinde Çanakkale’de köy nüfusu, şehir nüfusunun neredeyse dört katıdır. Köy nüfusu ve şehir nüfusu 1975 senesinde bir ölçüde oran olarak birbirine yakınlaşmış (köy nüfusu: %70,8, şehir nüfusu: %29,2) , nihayetinde 2000 senesinde şehir nüfusu %46,4’e, köy nüfusu ise %53,6’ya ulaşmıştır. Bu veriler de bize köy nüfusunun, kentlere kaymış olduğunu gösterir. (Tablo A.4.1)

Türkiye ve Çanakkale’de Kent ve Kır Yerleşmelerine Göre Dağılım

Daha evvel de bahsettiğimiz demografik geçiş evrelerinden, 1955-1985 yılları arasına denk gelen ikinci demografik geçiş aşamasının belirgin işaretlerinden biri kentleşmedir. Bu hızlı kentleşmenin sebebi özellikle büyük şehirlerde gelişen ekonomik olanaklar ile yakından bağlantılıdır (DİE, 1999: 5). Demografik geçişin ikinci evresi içinde ele alınabilecek olan bu durum Çanakkale’de de görülmektedir. Hem Çanakkale’de hem Türkiye’de kent yerleşmelerinin oranının 1950-1975-2000 yılları

içinde bir artış içinde olduğunu söyleyebiliriz. Bu değişim süreci Türkiye’de daha farklı yaşanmıştır. Kent yerleşmelerindeki oranların Türkiye’de yıllar arasında oldukça hızlı bir biçimde arttığını görmekteyiz, buna karşılık kırsal yerleşmelerindeki nüfusun hızla azaldığı söylenebilir. Türkiye’de 1950 yılında kırsal nüfusu, kent nüfusunun yaklaşık 4 katı iken, 1975 yılında bu oran büyük ölçüde eşitlenmiştir. 2000 yılında ise kentsel nüfus hızla artmış ve kırsal nüfusunun yaklaşık 2 katına kadar çıkmıştır. Kırsal alandaki kadın sayısı ise 2000 yılı dışında, daima erkek sayısından daha fazla olmuştur. (Tablo A.5)

(Grafik:2)

Çanakkale’de ise 1950-1975-2000 yılları arasındaki kentleşme oranı Türkiye’ye kıyasla daha düşüktür. Homojenlik devam etmektedir. 1950 sonrası savaş sonrası yapılanmanın etkili olduğu bir dönem olmuştur. Çanakkale bir yandan diğer illere göç verirken, bir yandan da ilde kırsal alanda nüfus kaybı başlamıştır. 1950 yılında kırsal nüfusu, kent nüfusunun neredeyse 7 katıdır. Bu oran yıllar içinde değişmiştir. 1975 yılında kırsal nüfusu, kent nüfusunun 3 katı olmaya başlamıştır. 2000 yılında ise kent nüfusu, kırsal nüfusunun yarısından biraz daha fazladır. Kent nüfusundaki istikrarlı

yükselmeye rağmen, yine de bu üç yıl içinde kır nüfusu, daima kent nüfusundan daha fazla olmuştur. 2000 yılında ise kent ve kırdaki kadın-erkek oranları büyük ölçüde dengelenmiştir. (Tablo A.5.1) (Grafik-2)

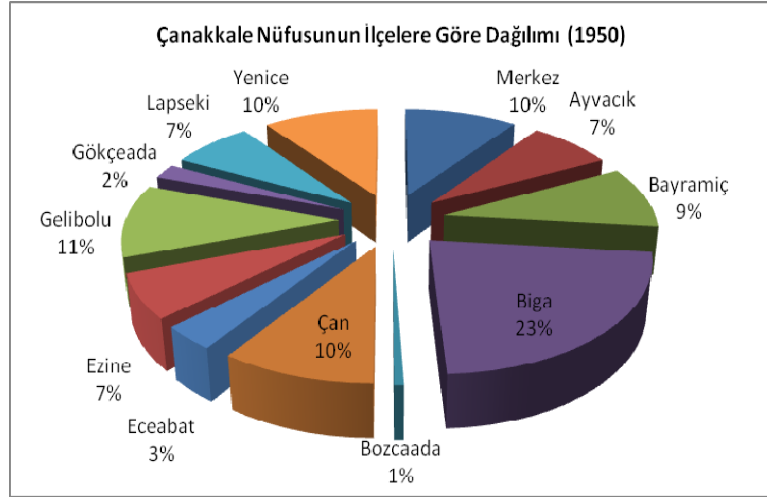
Türkiye ve Çanakkale'nin İlçe ve Köy Sayıları

Türkiye'deki ilçe ve köy sayıları yıllarla beraber artmıştır. 1950 yılında Türkiye'de 485 ilçe ve 34.252 köy varken 1975'te ilçe sayısı 638'e, köy sayısı ise 36.115'e çıkmıştır. 2000 yılına gelindiğinde ise ilçe sayısı 923 iken köy sayısı 37.366'ya çıkmıştır. İlçe gibi idari bir birim kendiliğinden oluşmaz; yönetimler tarafından yaratılır. Bazı bölgelerin nüfusu arttıkça, onları bağlı oldukları merkezden idare etmek zorlaşır ve böylelerini müstakil bir hüviyetle idare etmek daha doğru olur. Böylece bu bölgeler altyapı ve örgütlenme bakımından daha doğru işleyen bir sisteme sahip olurlar. Esasında ilçelerin sayısındaki yükselmeyi de böyle algılamak gerekir. Köylerin sayısındaki yükselme ise kırsal nüfusun gelişimi hakkında bize bilgi verir. (Tablo A.6)

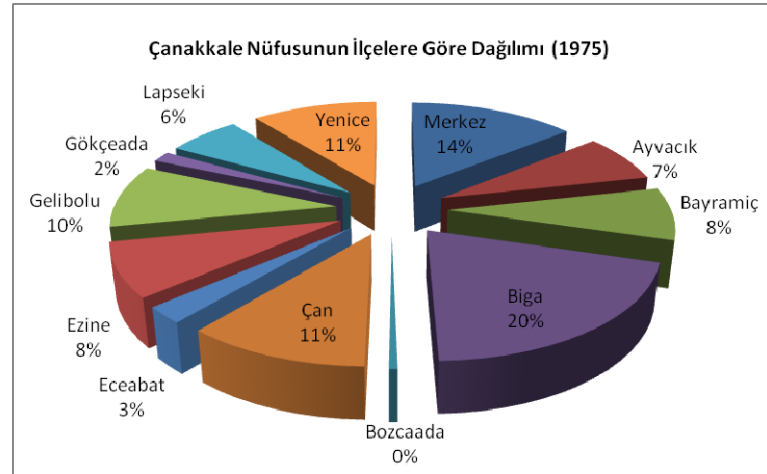
Çanakkale'de 1950 – 1975 – 2000 yıllarında ilçe sayısı 12 olup, hep sabit kalmıştır . Bu durum bize Çanakkale'nin demografik, iktisadi ve sosyal yapısının yeni ilçeler yaratmaya lüzum bırakmayan bir durumda olduğunu göstermektedir. Ancak köy sayısında değişimler olmuştur; 1950'deki Çanakkale sınırları içinde köy adedi 559 iken 1975'te 583'e ve 2000'de de 589'a yükselmiştir. Bu durum bize ilçe adedinin hiç artmadığını, ancak köylerin sayısında bir artışın bulunduğunu gösterir. Bu artış 1950 – 1975 arasında görülebilir bir hareket izlemektedir ancak 1975 – 2000 arasına bakıldığında bu hareketin ciddi oranda ivme kaybettiği görülür. 25 yılda mevcut olanlara eklenen köy sayısı sadece 6'dır. Hâlbuki 1950 – 1975 arasındaki artış 24 köydür. Bu durumda Çanakkale'deki köyleşmenin azaldığı anlaşılmaktadır. (Tablo A.6.1)

Çanakkale Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı ve Dağılımın Cinsiyet İtibariyle İncelenmesi

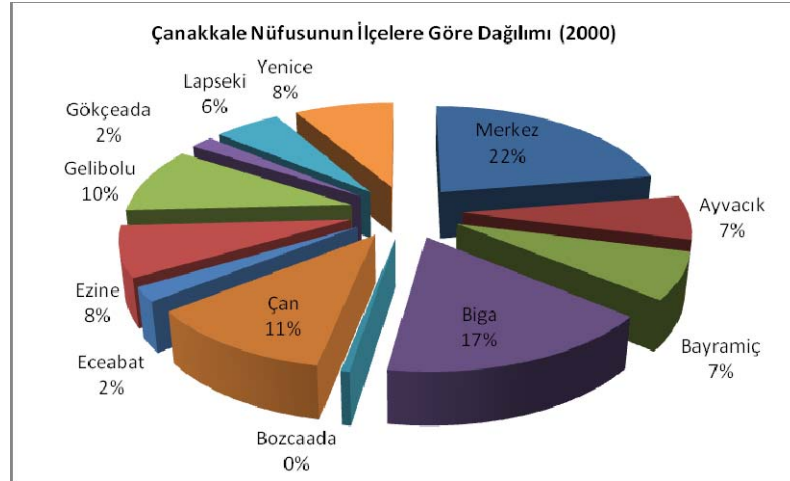
Çanakkale'ye bağlı olan 12 ilçe mevcuttur. Bazı ilçelerde nüfus yoğun iken, bazılarında yoğunluk azdır. Yıllar içinde de bu yoğunlukların değişiklik gösterdiğini söylemek mümkündür.

(Grafik:3)

(Grafik: 4)

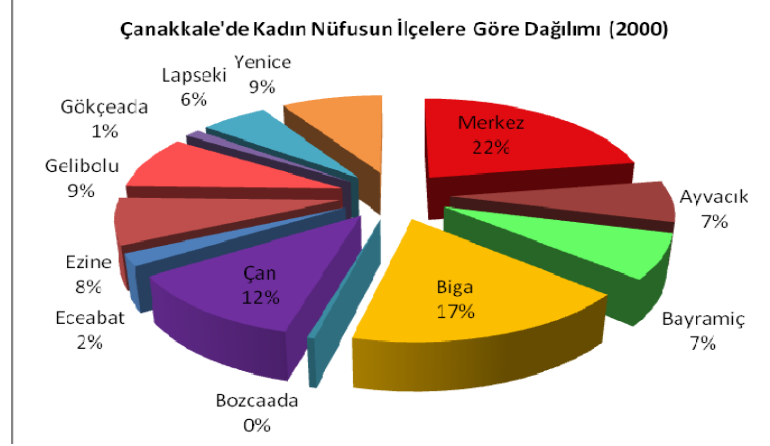

(Grafik:5)

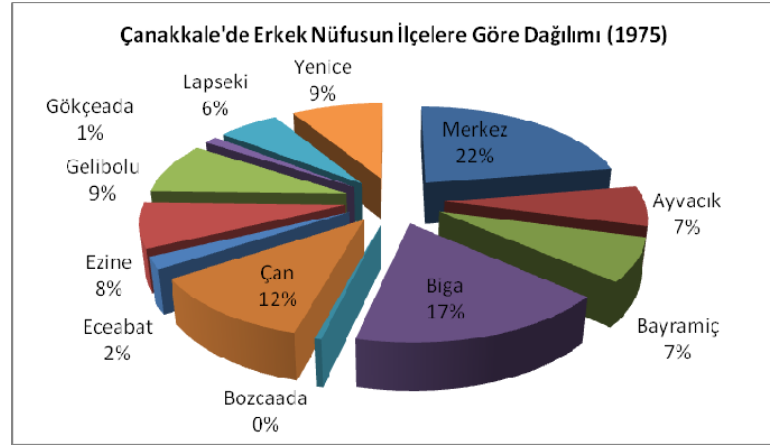
Çanakkale nüfusunda 1950 – 1975 – 2000 yılları içinde ilçelerindeki nüfus bakımından incelediğimiz vakit, Biga'nın nüfus bakımından belirgin bir öneme sahip olduğu görülür. 1950 – 1975 yıllarında Biga, Çanakkale içinde en yüksek nüfuslu ilçedir. 2000 yılında bu durum değişmiştir. Merkez İlçe'nin Biga'dan daha yüksek bir nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Yıllar içinde yine de Biga'da belirli bir nüfus artışından bahsedebiliriz. Biga'nın tarım dışı ekonomiye de ayak uydurması nüfusunda büyük kayıplar olmamasını sağlamıştır. DPT tarafından sosyal ve ekonomik göstergeler kullanılarak yapılan, ilçelerin gelişmişlik sıralaması araştırmasına göre ülkemizdeki 872 ilçe altı gelişme grubuna ayrılmıştır. Buna göre Çanakkale'de birinci, beşinci ve altıncı derecede gelişmiş ilçe bulunmamaktadır. Bozcaada, Merkez, Çan ve Gelibolu ikinci, Eceabat, Ezine, Biga, Lapseki, Ayvacık ve Bayramiç üçüncü, Yenice ise dördüncü derecede gelişmiş ilçeler arasında yer almaktadır. Bozcaada Türkiye'nin en az nüfuslu ilçesi olup 872. sırada yer alır. 1990 – 2000 arası Ayvacık ve Yenice tarım dışı ekonomilere yönelemedikleri için nüfus kaybına uğramışlardır. (Kahraman; 2006, 150) Merkez İlçe'nin nüfusu çok hızlı bir biçimde artmıştır. Buna karşılık bazı ilçelerde nüfus artış hızının oldukça yavaşladığı söylenebilir. Örneğin Eceabat'ın 1950 – 1975 arasında nüfusunda küçük bir azalma olmuş, 2000'de ise 1950'dekine yetişememekle beraber az

bir artış görülmüştür. Yenice’de 1950 – 1975 arası belirgin bir artış varken 2000’e gelindiğinde nüfusta çok küçük bir düşme görülmektedir. Nüfusunda sürekli bir artış görülen ilçelerin en iyi örneği Çan’dır; 1950’den 2000’e dek gözle görülebilir, burada istikrarlı bir nüfus artışı gözlemlenmektedir. Bu ilçe sahip olduğu sanayi ekonomisi ile çeşitli istihdam olanakları sağlayabilmiş ve nüfusunu bu şekilde yüksek tutabilmiş bir ilçedir. (Tablo A.7) (Grafik-3,4,5)

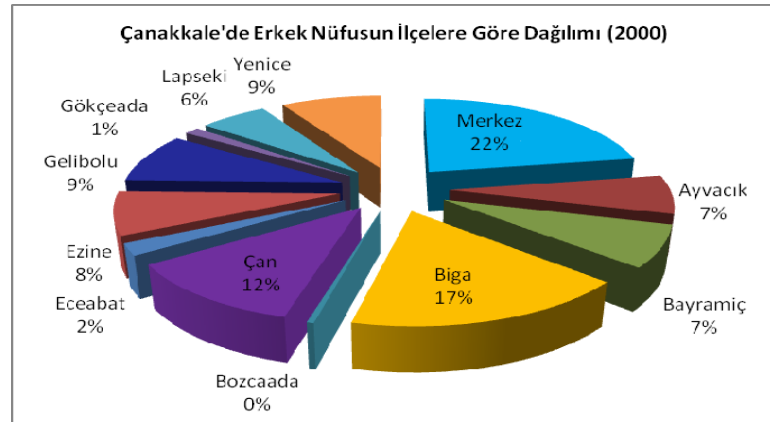
Çanakkale’de nüfusun ilçelere göre dağılımını kilometre kare başına düşen kişi sayısı bakımından incelemeden önce ise önemli bir noktaya dikkat çekmek lâzımdır. Yüzölçümü çok küçük olan bazı ilçelerde kilometre kare başına düşen kişi sayısı, çok büyük yüzölçümleri olan ilçelerinkinden daha yüksek çıkabilir. Bunun sebebi de ilk zikredilenlerin daha dar bir alanda daha çok kişiyi barındırmasındandır; ikincilerde ise bu nüfus daha geniş bir alana yayılmaktadır ve kilometre kare başına düşen insan sayısı pek doğal olarak daha azdır. Çanakkale ilçesinde bu anlattığımız duruma en iyi örneği Bozcaada teşkil etmektedir. Bu küçük ilçenin yüzölçümü 43 kilometre karedir ancak 2000 yılında kilometre kare başına düşen kişi sayısı 56’dır ve bu rakam ile Bozcaada İlçesi, Merkez (112), Çan (58) ve Biga’nın (57) arkasından gelmektedir. Hâlbuki bu ilçelerin hepsinin yüzölçümü Bozcaada’nınkinden çok daha büyüktür. 1950 yılında en az nüfus yoğunluğuna sahip olan ilçeler Bayramiç ve Lapseki iken 1975’te bu ilçe Eceabat’tır; 2000 yılında da bu ilçe en düşük nüfus yoğunluğuna sahip olan ilçe olarak dikkat çekecektir. “Kaz Dağları’nın uzantılarının yer adlığı Yenice, Bayramiç ve Ayvacık ise ormanlarla kaplı arazilerin geniş yer kaplaması nedeniyle nüfus yoğunluğu düşük ilçelerdir. Merkez İlçe’de nüfus artışına bağlı olarak çok katlı konutların son yıllarda hızla artması ile yoğunluk da artmaktadır. İlde sanayi faaliyetlerinin geliştiği ilçelerde nüfus yoğunluğunun nispeten fazla olduğu görülmektedir” (Kahraman; 2008, 54). Çan 1950 – 1975 – 2000 yılları içinde nüfus yoğunluğu bakımından istikrarlı bir artış içindedir. Bunun sebebi ise kırsal ekonomiye bağlı olmayan bir yaşam tarzının hâkim olduğu Çan’da ekonomik ve kültürel olmak üzere devamlı bir gelişimin oluşudur. (Tablo A.8)

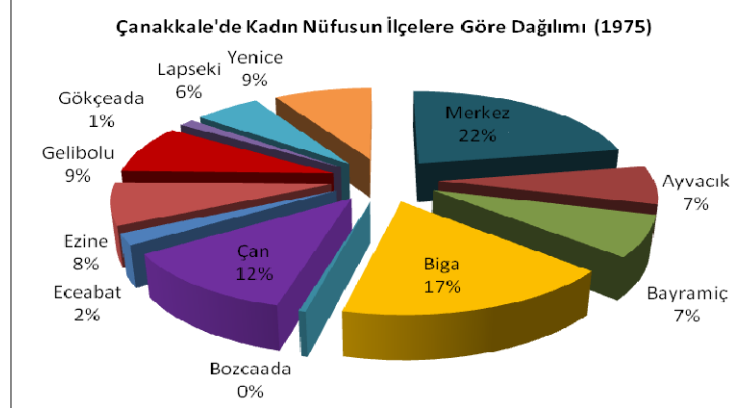
(Grafik: 6)

(Grafik: 7)

(Grafik: 8)

(Grafik:9)

1950 yılı genel nüfus sayımında ilçelere göre cinsiyet dağılımı bulunmamasından dolayı 1975 ve 2000 yılları arasındaki Çanakkale nüfusunun cinsiyet itibarı ile ilçelere göre dağılımını inceleyecek olursak 1975 yılında erkek nüfusun çoğunlukla Biga'da toplanmış olduğunu görmekteyiz. 2000 yılında bu durum değişmiştir; Merkez İlçe'ye olan göçler sebebiyle buradaki erkek nüfusun yoğunluğu dikkat çekicidir. Çanakkale genelinde hem kırsal hem de kentsel alanda erkek nüfus fazlalığının görüldüğü söylenebilir. 2000 yılında özellikle Biga, Çan ve Gelibolu'da Merkez İlçe'den sonra yoğun erkek nüfusun varlığından söz edilebilir. Burada bahsi geçen ilçelerin ilk ikisi sanayi açısından gelişmiş ilçeler sayılmaktadırlar. Gelibolu'da ise her ne kadar gelişkin bir sanayi ve madencilik sektörünün varlığından söz etmek mümkün olmasa da erkek nüfus fazlalığı askerliğini yapmak ve inşaat sektöründe çalışmak için gelenlerin varlığı ile açıklanabilir. Buna az da olsa Gelibolu'daki tersane ve küçük sanayi alanlarının erkek nüfus istihdamına yer vermesini ekleyebiliriz (Kahraman; 2008, 68). 1975 yılında Biga'daki kadın nüfusu fazla, 2000 yılında ise bu defa Merkez İlçe'deki kadın nüfusu fazla gözükmektedir. (Tablo A.9) (Grafik – 6,7,8,9)

Çanakkale'nin ilçelerinde nüfusun cinsiyete göre dağılımı bakımından en dengesiz durum Gökçeada ve Bozcaada'da görülmektedir ve bu durum hem 1975 hem de 2000 yılları için geçerlidir. 1975 yılında Gökçeada'da erkekler nüfusun % 71'ini ve kadınlar

% 29'ını oluştururken Bozcaada'da erkekler % 63 oranına, kadınlar da % 37 oranına sahiptir. 2000 yılında ise Gökçeada nüfusunun % 68'ini erkekler, % 32'sini kadınlar oluşturmaktadır. Bozcaada'da aynı yılda erkekler nüfusun % 60'ını oluştururken kadınlar % 40 oranına sahiptir. Bu iki adadaki erkek nüfusunun bu denli yüksek oluşunun sebebi adalardaki askerî yapılanma ve hapishanelerin varlığı ile açıklanabilir. Bu iki adanın dışındaki ilçelere bakıldığında 1975 ve 2000 yıllarındaki cinsiyete göre dağılımda ilçeler itibarı ile büyük değişiklikler olmadığı görülebilir. 1975 yılında Merkez'deki kadın oranına kıyasla 2000'deki kadın oranının artmış olduğu görülebilir. Yine aynı yılda Çan'daki kadın nüfusu yoğunluğunun 2000'de kendini erkek nüfus yoğunluğuna bıraktığı anlaşılıyor. Bu durumu bu ilçedeki sanayi ekonomisiyle ilişkilendirmek mümkündür. Aynı durumun Biga için de geçerli olduğunu eklemek gerekiyor. (Tablo A.10)

Çanakkale Köy ve Kent Nüfusunun İlçelere Göre Dağılımı

1950 yılında Çanakkale şehir nüfusunda en yüksek orana sahip olan ilçe Merkez İlçe'dir. Onu Gelibolu izlemektedir; Gelibolu'nun ardından ise Biga gelmektedir. 1975 yılında Merkez İlçe'deki şehir nüfusu artmış iken Gelibolu'daki şehir nüfus oranının azalmış olduğu görülür. Biga İlçesi şehir nüfusu oranı bakımından Merkez İlçe'nin arkasından gelmektedir. 2000 yılında Merkez İlçe'deki şehir nüfusu oranı 1975 yılına kıyasla iki katı oranında artış göstermiş ve şehir nüfusunun dağılımında yine en başta yer almıştır. Merkez İlçe'yi Çan ve sonrasında da Biga takip etmeye başlamıştır. (Tablo A.11)

1975 yılında erkeklerin en yoğun olduğu ilçe Merkez İlçe'dir. Bunu Biga ve Gelibolu izlemektedir. Kadınlar ise en fazla Merkez'de toplanmışlardır; arkasından Biga gelmektedir. 2000 yılına gelindiğinde hem erkekler hem de kadınlar için durumun değişmediği görülebilir; bu da bize yıllar arasında kadın ve erkek şehir nüfusları için de çok büyük değişimler olmadığını gösterir. Çanakkale İl Genelinde erkek nüfusu kadın

nüfusuna göre daha fazladır. Bu ilde özellikle asker nüfusunun fazla olması, cinsiyet dağılımını erkeklerin lehine belirlemiştir. Hem 1975 hem de 2000 yıllarında kentsel alanda erkek nüfusun yoğunluğu söz konusudur. (Tablo A.12)

İlçeler arasındaki cinsiyete göre dağılıma bakıldığında ise sanayileşmekte olan ilçelerde erkek nüfusun artış eğiliminde olduğuna dikkat edilecektir. 1975 ve 2000 yıllarını kıyaslayarak vardığımız bu sonuca örnek olarak Çan ilçesini verebiliriz. Çan'daki kentsel nüfus ve sanayide çalışan kişi oranının yüksek olması buna sebep olmuştur. Buna karşılık kırsal ekonominin yoğunlaştığı bölgelerde erkek nüfusu azalmış, kadın nüfusu ise artmıştır. Bunun en belirgin örneği ise erkek nüfusu 1975'te % 57 iken 2000 yılında % 49'a inen Yenice İlçesi'dir. Yenice'de kadın nüfusu ise 1975 ve 2000 kıyaslanınca belirgin bir artış eğilimindedir. Benzer bir biçimde Ezine'de de erkek nüfusunda gözle görülür bir düşüş gözlemlenirken kadın nüfusunda aksine, yükselme eğilimi vardır. Kentleşme eğiliminde olan ilçelerde erkek nüfus artma eğilimi gösterirken kadın nüfusunda azalma işaretleri görülecektir. Bunun sebebinin de kentleşme eğiliminde olan ilçe veya şehirlere erkek nüfusun göç etmesi ile açıklamak mümkündür. (Tablo A.13)

Çanakkale köy nüfusunun en yoğun olduğu ilçe 1950 yılında Biga'dır. 1975 – 2000 yıllarında Biga'daki köy nüfusunun azalmış olduğunu söyleyebiliriz. Biga'yı Yenice ve Çan takip eder. Yenice ve Ezine gibi kırsal ekonominin başlıca istihdam kaynağı olduğu ilçelerde köy nüfusunun 1975 ve 2000 yıllarında artma eğiliminde olduğunu görmekteyiz. 1975'ten 2000 yılına geçerken genel olarak köy nüfuslarındaki oranların büyük ölçülerde yükselme eğilimi göstermediğini öne sürebiliriz. Kentsel nüfus oranındaki sürekli bir artış eğilimine karşılık kırsal yerleşmelerde bir azalma olduğu gayet açıktır. Bilhassa 1975 – 2000 yılları arasında kentsel nüfus sürekli artış eğilimi içindedir. Bozcaada ise yapısı itibarı ile köy nüfusunu hiç barındırmadığı için 1950 – 1975 – 2000 yıllarındaki oranları 0'dır. Gökçeada'da ise vaziyet biraz farklıdır; burada köy yerleşimleri geçmişte mevcuttur ancak köylerdeki Rum nüfusunun azalması ile kırsal

nüfus oranı düşmüştür. Yine de her iki adanın ilçe merkezinde yaşayanlar arasında kırsal ekonomilerle hayatını sürdürenlerin sayısı az değildir. (Kahraman, 2008: 61) Çan'da ise köy nüfusunun zaman içinde düşmüş olduğu görülür. Bu durum bize Çan'ın da zamanla kentleşmekte olan bir ilçe olduğunu bize anlatır. (Tablo A.14)

Köy nüfusunun 1975 yılında hem kadın hem erkek oranlarının en yüksek olduğu ilçe Biga'dır. Bu durum 2000 yılı için de aynıdır ancak bu defa oranlar düşme eğilimindedir çünkü Biga'da belirgin bir kentleşme eğilimi göze çarpmaktadır. Yenice ve Ayvacık ise tarım, hayvancılık ve ormancılık alanı olması sebebiyle kırsal nüfus oranı oldukça yüksek olan ilçelerdir (Kahraman; 2008, 61). Biga'yı 2000 yılında Yenice ilçesi takip eder. Yenice ilçesinde kadın nüfus ile erkek nüfusun oranları yakın olmakla birlikte, kadın nüfus oranının bir ölçüde yüksek olduğu görülür. Benzer biçimde Biga'da da hem 1975 hem 2000 yılında kadın nüfus, erkek nüfustan daha yüksektir. Gelibolu'da 2000 yılında erkek köy nüfusunun ise yoğunluk açısından göze çarpar düzeyde olduğu söylenebilir. Bu durum biraz da Gelibolu'nun askeri üslerin yoğun olduğu bir bölge olması ile ilintilidir. (Tablo A.15)

1975 yılında köy nüfusunda ilçeler içinde erkek ve kadın dağılımında daha dengeli bir durumla karşı karşıya olduğumuzu görürüz. 2000 yılında bu durum biraz değişmiştir; köylerdeki kadın yoğunluğunun çoğu ilçe için artmış olduğunu söyleyebiliriz. Gelibolu İlçesi'nde istisnai bir vaziyetten bahsedilebilir; zira bu ilçenin erkek nüfusu yükselirken kadın nüfusu da hızlı bir biçimde düşmüştür. Bunun sebebi de bazı köylerin kentsel özellikler göstermeye başlamasıdır; Gelibolu'da hem şehir hem de köy nüfusunda erkek oranlarının fazlalığından söz edebiliriz. Burada Anadolu'da yaygın olan erkek çocuk ısrar pek söz konusu olmasa da daha önce de bahsedilen sebeplerden ötürü erkek nüfus fazladır. Daha evvel de bahsettiğimiz gibi, askeri üslerin yoğun olduğu bir bölge olması da buna sebep olmuştur. 1975 – 2000 yılları arasında Çan'daki köy nüfusunda ise kadınların oranı daima daha fazla olmuştur. (Tablo A.16)

YAŞ YAPISI

Yaş Yapısı Hakkında

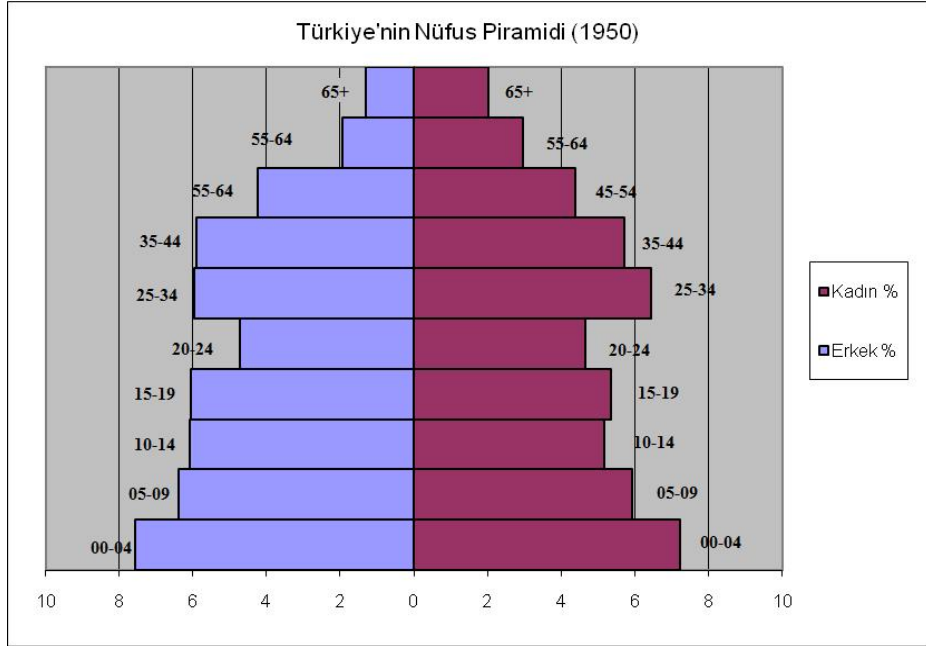
Yaş, kişinin dünyaya geldiği andan itibaren geçen zamanın 365 günden oluşan ‘yıl’ ölçüsü hesabında tutulmasıdır. Bir kişinin dünya üzerinde bulunması süresi gün, hafta ve ay olarak da ifade edilebilir ancak yaş daima yıl ile eşitlenir ve böyle söylenir.

Nüfus içindeki yaş yapısını bilmek, o topluluğun demografik faktörlerini sağlıklı olarak belirleyebilmek için son derece önemli ve gereklidir. Bu durum bize eğitim ve okur-yazarlık düzeyinden sağlık ve ortalama ömür süresinin saptanmasına kadar çok sayıda önemli konuda bilgi sağlayacaktır. Ayrıca bir toplumdaki nüfusun ne ölçüde çocuklardan, ne ölçüde gençlerden ve ne ölçüde yaşlılardan oluştuğunu bilmemize yarar; yani hangi yaş aralıklarında birikmiş olduğunu bizlere gösterir. Böyle durumlarda her biri belli bir yaş dönemini işaret eden üç veya dört yaş grubu oluşacaktır ki bunun için beş veya on yaş aralığıyla birbirini izleyen gruplar oluşturmak gerekir. Bütün bunların üzerinden biz genel nüfusun ağırlığının ne tarafta olduğunu, o nüfus bileşiminin ağırlıkla yaşlılardan mı, gençlerden mi, orta yaşlılardan mı oluştuğunu kolayca anlayabiliriz. (Gürtan; 1969, 121)

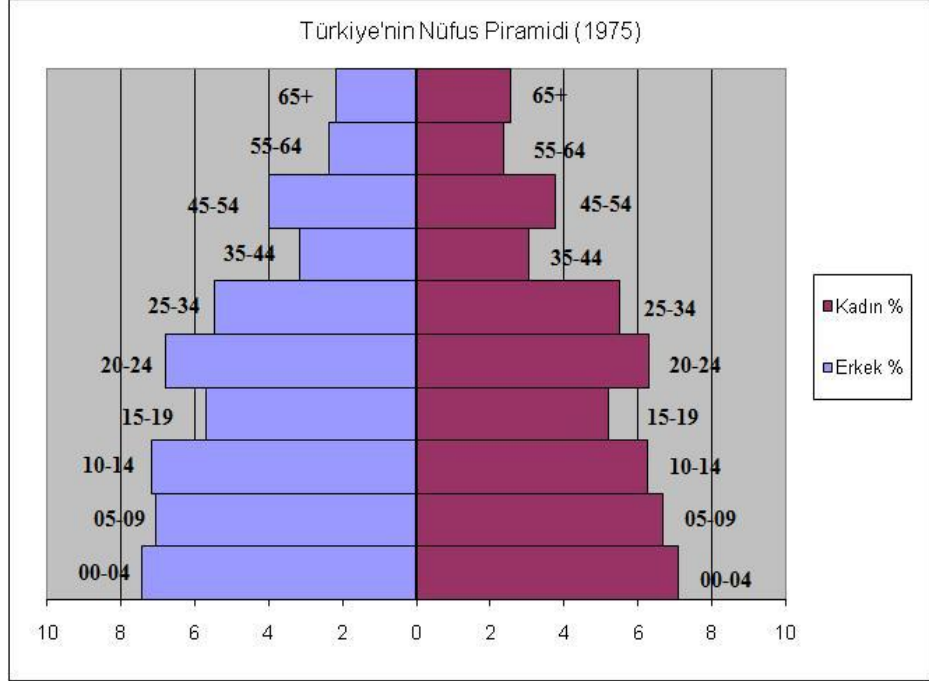
Yaşların incelenmesinin farklı bakımlardan önemli olduğunu özellikle belirtmek gerekiyor (Gürtan; 1969, 121). Buna bir örnek verelim; bir toplumda nüfusun doğal yollardan artışının en önemli belirleyicisi olan doğurganlık oranlarının yaş incelemesiyle çok ilgisi vardır. Bunun sebebi de doğurganlık yaşı denilen yaştan itibaren doğum yapabilmektedirler. Bunun yanında istihdama katılan nüfusun da dâhil olduğu yaş gruplarına göre belli kabiliyetlere sahip oluşundan dolayı ancak belli iş gruplarına yönelmesinin de yaş incelemesiyle ilgisi belirgindir. Bu sebeple iktisaden faal

olan nüfusun belirlenmesinde yaş yapısının çok önemli vardır; iktisaden faal olmayan nüfusun da yaş incelemesi ile neden istihdama katılmadığını öğrenmek mümkün olabilir. Bütün bunların yanında, askerlik gibi önemli bir görevi yerine getirebilecek durumda olan kişiler de ancak doğru usullerle yapılmış olan bir yaş incelemesi sonunda ortaya çıkar; bu suretle eli silah tutabilecek yaşta olan erkekler tespit edilirler. Kısacası yaş incelemesinin yurdum pek çok demografik faktörünün belirlenmesinde tartışılmaz önemleri vardır; bunlar bize bir toplumun dinamizmi ve tecrübeleri hakkında, bunların geleceğe olan yansıması hakkında fikirler verirler (Gürtan,; 1969, 121).

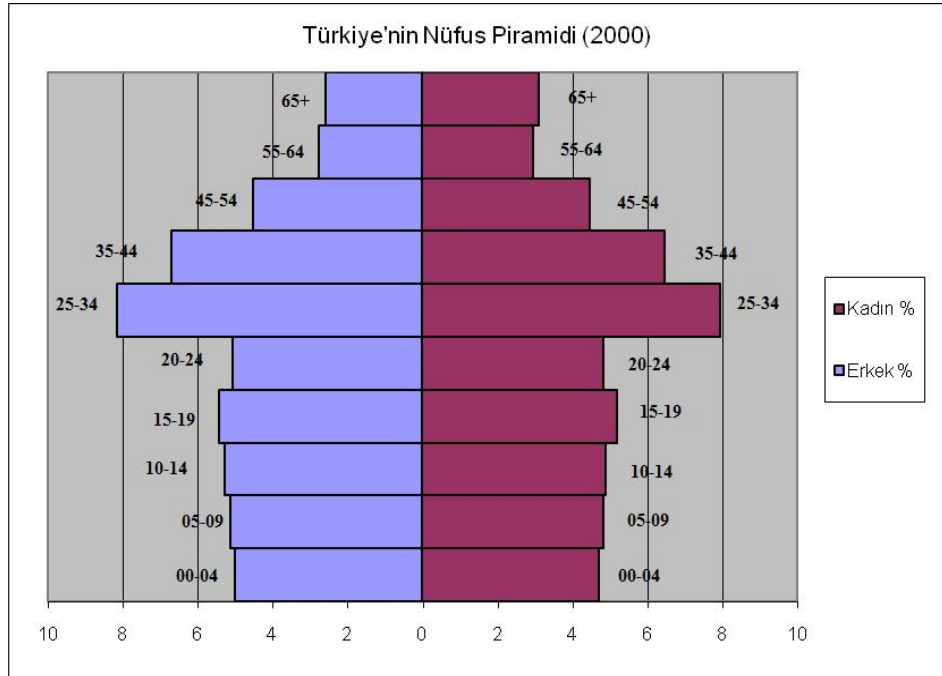
Çanakkale ve Türkiye’de Yaş Yapısının İncelenmesi

(Grafik - 10)

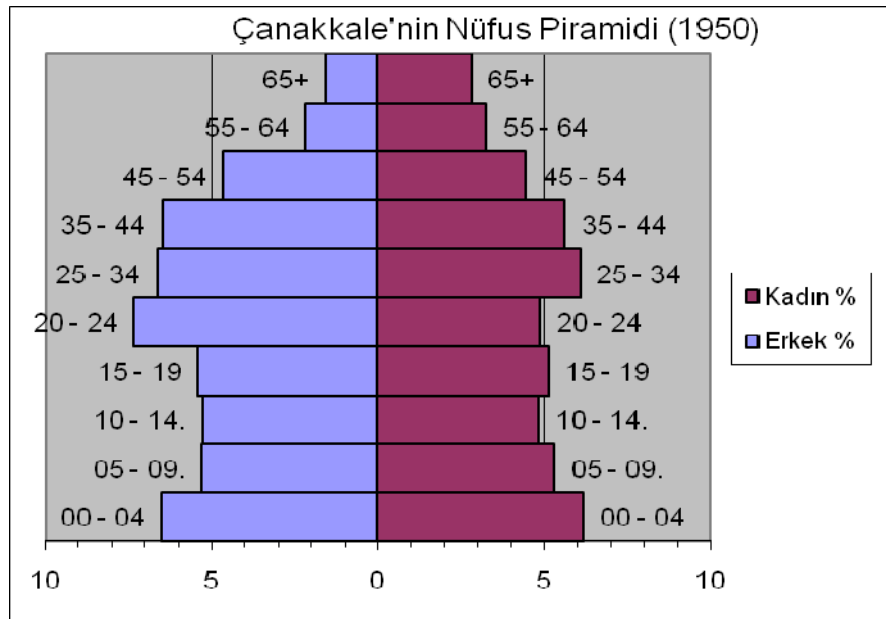

(Grafik - 11)

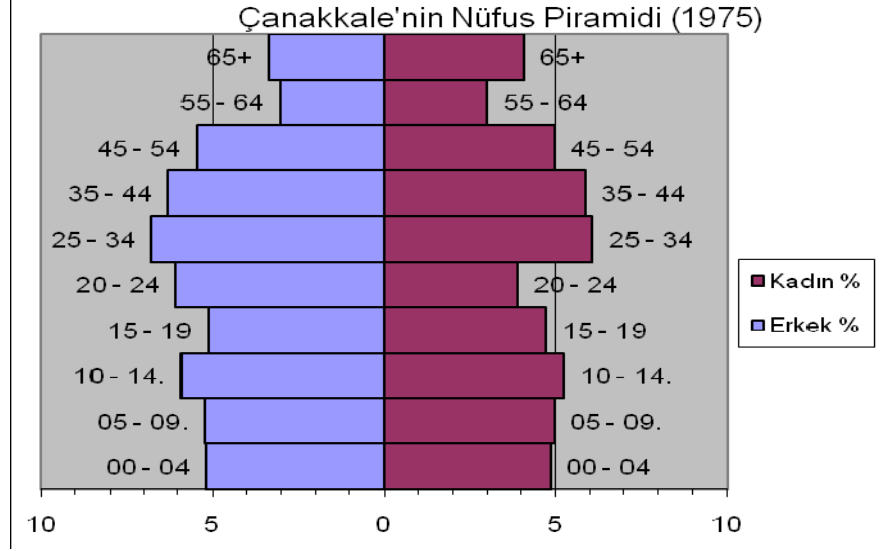

(Grafik -12)

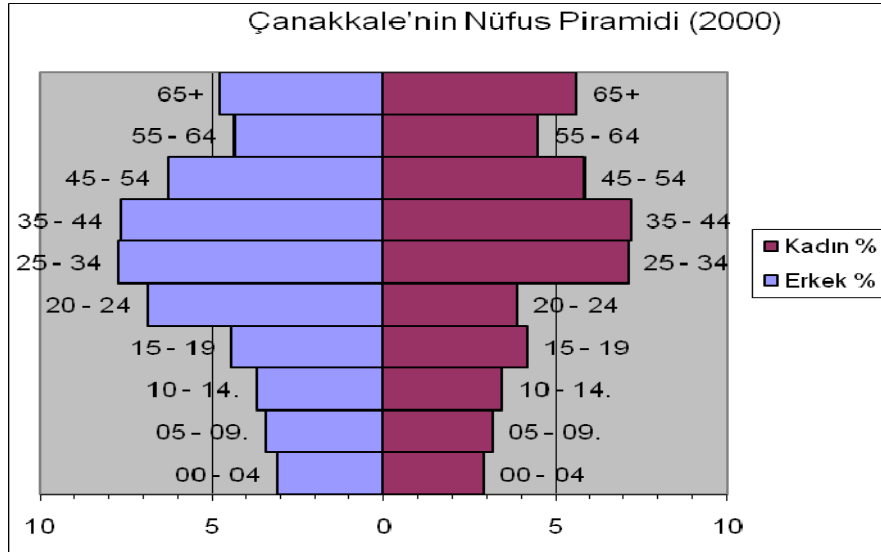
Avrupa Birliği'ne göre Türkiye'de ocuk ve genç nüfusun diğer yaş dilimlerine göre yüksek oluşu insan gücü, eğitim ve iktisat açılarından önem taşımakta ve bu grubun hizmet talep eden tüketicisi bir özellik taşıması iktisaden faal nüfusu büyük bir yükle karşı karşıya bırakmakta; diğer bir ifadeyle bağlılık oranının yükselmesine neden olmaktadır. (Murat, şenöz, 2006: 44 – 45) Türkiye'de hem 1950, hem de 1975 yılında genç nüfusun oranı oldukça yüksektir. Bunun yanı sıra 65+ yaş nüfusun oranlarının yıllar içinde yükselmesi de dikkat çekicidir. Yıllar içinde doğurgenlik oranının düşmesi ile 2000 yılında 00-04 yaş nüfusun oranı da düşüş göstermiştir. Yaş gruplarını küçükten büyüğe doğru incelersek, yaşlı nüfus içinde kadınlarının payının biraz daha yüksek olduğunu görürüz. Türkiye'de 1950 yılında nüfus içinde en yüksek paya sahip olan yaş grubu, 00-04 yaş grubudur. 1975 yılında en yüksek paya sahip olan ise, 05-09 yaş grubudur. 2000 yılında Türkiye nüfusu içinde en yüksek orana sahip olan yaş grubu, 25-34'dr. 1975 yılından 2000 yılına geçişte yaş grupları açısından Türkiye'nin bir değişikliğe uğradığını söyleyebiliriz. 2000 yılında yaşlı nüfusun bir ölçüde artmiş olduğunu söyleyebiliriz. (Tablo B.a.1) (Grafik-10,11,12)

(Grafik- 13)

(Grafik- 14)

(Grafik- 15)

Çanakkale'nin yıllar içinde değişiklik gösteren nüfus piramitleri incelendiği vakit, anlaşılacaktır ki, Çanakkale de tıpkı Türkiye gibi gelişme aşamasındadır. Nüfusun yaş gruplarına dağılımına göre Türkiye, Çanakkale ve ilçeleri nüfuslarına bakıldığında oldukça genç bir yapı arz ettiği fakat zaman içinde çocuk nüfus oranının azalmakta ve

çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilen 15 – 64 yaş grubu ile 65 yaş üzeri yaşlı nüfusun payının ise artmakta olduğu görülecektir.

1950 yılında hem 00-04 yaş grubunun hem de 25-34 yaş grubunun en yüksek oranlara sahip olduğunu söyleyebiliriz. İl genelinde nüfusu 1950-2000 yılları içinde değerlendirirsek, medyan yaşın yıllar içinde sürekli artmış olduğunu görürüz. Özellikle 2000 yılında, erkek nüfusun yarısı 30 yaşından, kadın nüfusun yarısı da 33 yaşından küçüktür. Çanakkale’de zaman içinde doğurganlığın düşmesi ile 15 yaşın altındaki nüfus azalmıştır. Yıllar içinde çocuk yaştaki nüfus azalmış, genç nüfusta bir artış gözlenmiştir. Genç nüfus içinde erkek nüfus yoğunluktadır. Fakat durum yaşlı nüfusa gelince dengeler değişir, kadın nüfusun 65 yaş sonrasında erkeklere kıyasla daha yoğunlukta olması ilgi çekicidir, bu bize kadınların daha uzun yaşadığını gösterir. Bunun nedeni kadın nüfusun istihdama katılma oranının daha düşük olması ve iş yaşamının sıkıntılarından uzak kalmaları olabilir. Bir diğer ihtimal ise kadınların çoğunlukla tarımla ilgili işlerde çalışmaları ve doğayla iç içe sağlıklı bir yaşam sürebilme şanslarının olmasıdır. 2000 yılına gelindiğinde, 65+ yaş nüfustaki artış da dikkat çekicidir. Nüfus piramitlerine de yansıyan bu değişim, Çanakkale’nin gelişmekte olan bir yapıda olduğunu bize göstermektedir. (Tablo B.a.1.1.) (Grafik-13,14,15)

Türkiye’deki kent nüfusunun yaş grupları itibariyle incelendiği vakit, yıllar içinde değişiklikler gösteren bir tablo ile karşılaşırız. Kentleşme ile yapısı değişen Türkiye’de bilhassa bazı yaş grupları içinde yıllar içinde hızlı bir artış olmuştur. 25-34 yaş grubundaki artışın sebebini göç faktörüne bağlayabiliriz. Çalışır yaştaki nüfusun iş bulabilmek amacıyla kentlere yerleşmesi bu yaş grubunda yıllar içinde değişime yol açmıştır. Yoğunluk bakımından, 25-34 yaş nüfusu 35-44 yaş grubu takip etmektedir. 00-04 yaş grubunun ise oranlarının 1950’den 1975’e geçerken yükseldiğini, 1975’ten 2000’e geçerken ise azaldığını söyleyebiliriz. Medyan yaş ise 1950 yılından 1975’e geçerken 23’ten 22,7’ye düşmüştür. 2000’de ise artmıştır ve 28,4 olmuştur. (Tablo B.a.2)

Çanakkale'deki kent nüfusu ise 1950 yılında çoğunlukla 20-24 yaş grubuna mensup insanlardan oluşmaktadır. Bunu takiben, 25-34, 35-44 yaş grupları gelir. 00-04 yaş grubundaki nüfus ise bu yaş gruplarını takip eder. 1975 ve 2000 yıllarında 00-04 yaş grubunun nüfusu düşüş gösterir. Doğurganlık oranı Çanakkale'de gittikçe düşmüştür. 1975 yılında kent nüfusu çoğunlukla genç nüfustan oluşmaktadır. 2000 yılında ise 25-34 yaş grubunun oranı yükselmiştir. Bu da iş imkânlarının artması ve eğitim amacıyla ilçeye olan göçlerle açıklanabilir. Türkiye'deki oranla kıyaslandığında 2000 yılında Çanakkale'deki genç nüfusun oldukça artmış olduğu görülebilir. 2000 yılında Çanakkale kent nüfusunda 20-24 yaş grubu içinde erkek nüfusun kadın nüfustan daha fazla olması da dikkat çekicidir. (Tablo B.a.2.1)

Türkiye'de kır nüfusunun yaş grupları açısından profili kent nüfusu profiline kıyasla bazı noktalarda farklılık gösterir. Örneğin 1950 yılında, 00-04 yaş grubunun nüfusu kent nüfusundaki bu yaş grubunun frekansından daha fazladır. 1975 yılında 00-04 yaş kır nüfusu, kent nüfusundaki bu grubun nüfusuna bir ölçüde yaklaşmıştır. 2000 yılında ise neredeyse aradaki aralık kapanacak düzeye gelmiştir. Bir diğer dikkat çeken nokta ise kır nüfusunda yıllar içinde 65+ yaş nüfusun artma eğiliminde olmasıdır. Kır nüfusundaki iş gücüne katılabilecek yaşlardaki nüfusun 1975 yılında azalma eğiliminde olduğunu da söyleyebiliriz. 2000 yılında ise biraz daha dengeli bir hale gelmiştir ve 25-34 yaş nüfus artış göstermiştir. Aynı şekilde 35-44 yaş nüfusun da 1975 yılından 2000 yılına geçerken artış gösterdiğini söyleyebiliriz. 2000 yılında yaşlarda artış oldukça kadın nüfusun arttığı görülebilir. (Tablo B.a.3.)

Çanakkale'de 1950 yılı kır nüfusu içinde en yüksek orana sahip olan yaş grubu 00-04 yaş grubudur. Bunu 25-34 yaş grubu takip eder. 1950 yılında Çanakkale'nin kır nüfusunun genellikle genç bir nüfustan oluştuğu görülür. Yıllar içinde bu durum değişir. 45-54, 55-64 ve 65+ yaş grupları, 1975 ve 2000 yıllarında artış gösterir. Buna karşılık, 00-04, 05-09, 10-14, 15-19 yaş gruplarının oranları yıllar içinde düşme eğilimindedir. Çanakkale kır nüfusunda, 65+ yaş nüfusta ise hızlı bir artış söz konusudur. Bu durum

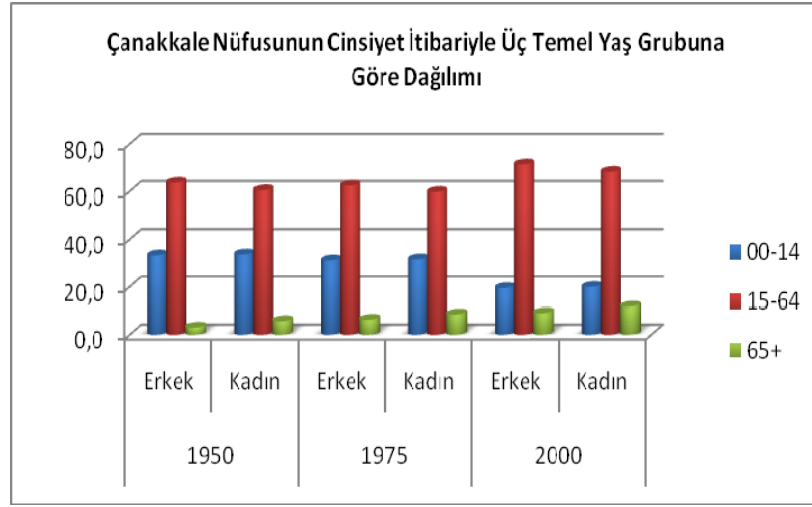
bize, kırsal kesimde yaşlı nüfusun kaldığını, genç nüfusun ise kente göç ettiğini göstermektedir. Çocuk ve genç nüfusun Çanakkale’de, bilhassa kırsal kesimlerde azalıyor oluşu dikkat çekicidir. (Tablo B.a.3.1.)

TÜRKİYE VE ÇANAKKALE’DEKİ NÜFUSUN ÜÇ TEMEL YAŞ GRUBU İTİBARIYLA İNCELENMESİ

Üç temel yaş grubu bize, çocuk, genç ve yaşlı nüfusun dağılımı hakkında bilgi verir. Bazı ülkelerde genç nüfus fazladır, bazılarında ise yaşlı nüfusun fazlalığı dikkat çeker. Genel olarak belirtmek gerekirse, az gelişmiş ülkelerde genç nüfus oranı daha fazladır. Çünkü bu ülkelerde doğurganlık oranları yüksektir. Örneğin, yüksek doğurganlık oranlarına sahip olan Afrika ülkelerinin birçoğunda genç nüfus oranı fazladır. Gelişmiş ülkelerde ise yaşlı nüfus oranı daha fazladır. Örneğin, Avrupa ülkelerinde ve diğer gelişmiş ülkelerin çoğunda genç nüfus oranı düşük, yaşlı nüfus oranı fazladır. Nüfus içinde farklı yaş gruplarının farklı değerlerde olması, işgücü, eğitim, sağlık hizmetleri ve tüketim istekleri vb. birçok bakımdan farklılıkları ortaya çıkarır. (Şahin; 2007, 132-133)

Dünyada 00-14 yaş grubunun en yüksek orana sahip olduğu kıta, erkeklerde %41,9, kadınlarda %40,9’luk değerleriyle Afrika kıtasına aittir. Türkiye’de 1975 yılında 00-14 yaş grubu nüfus bu orana yakın seviyelerde seyir etmektedir. 1950 yılında ise toplam 00-14 yaş grubuna mensup nüfusun oranı %38,3’tür. 2000 yılında, 00-14 yaş grubunun oranı bir nebze düşmüştür. Kıtalara göre yaş gruplarının incelemesi ile kıyaslandığında, Türkiye 00-14 yaş grubu oranı %27,8 olan Asya kıtası ile yakın oranlara sahiptir. Buna karşılık Avrupa’da bu yaş grubuna mensup olanların oranı çok daha düşüktür. Türkiye’de 15-64 yaş grubu üç yaş grubu içinde yıllar içinde hep en yüksek seviyede seyir etmiş olandır. Ve hatta yıllar içinde oranlarda bir yükselme olduğu söylenebilir. 1950 yılında %58,4 olan 15-64 yaş nüfusun oranı, 2000 yılında artık %64,5 seviyesine ulaşmıştır. Türkiye gittikçe daha çok genç nüfusa sahip olmaktadır. Geçmiş yıllardaki çocuk nüfus 2000 yılında, artık genç nüfus olarak karşımıza çıkmaktadır. 65+ nüfusa gelecek olursak, bu yaş grubuna mensup olanların oranı hep en düşük olmuştur. Daha

önce de belirttiğimiz gibi, gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus oranı yüksek olurdu fakat Türkiye’de bu durumun herhangi bir yansımasını görememekteyiz. Yine de yıllar içinde yaşlı nüfusta bir artış gözlenmiştir. 1950 yılında %3,3 olan oran, 1950 yılında %4,6 olmuş, en son olarak da 2000 yılında %5,7 seviyesine ulaşmıştır. (Tablo B.a.4.)

(Grafik:16)

Çanakkale nüfusunu üç temel yaş grubu itibariyle inceleyecek olursak, karşımıza yıllar içinde gelişmekte olan bir nüfus profili çıkar. 00-14 yaş grubu 1950 yılında %33 oranında olup, Türkiye’ye kıyasla %5 oranında daha düşüktür. Fakat 15-64 yaş grubunun oranı, %4 oranında Türkiye’den daha yüksektir. 1950 yılında 15-64 yaş nüfusun %63,7’lik bir kısmını erkekler, %60,5’lik bir kısmını ise kadınlar oluşturmaktadır. Buna karşılık +65 yaş grubunda durum değişmiş ve kadınların çoğunluğu göze çarpar hale gelmeye başlamıştır. Kadınların bu yaş grubundaki yoğunluğu yıllar içinde belirgin kalmaya devam etmiştir. Ve 1950-1975-2000 yıllarının hepsinde +65 yaş kadın nüfusu, erkek nüfustan %2 oranında daha fazla olmuştur. 00-14 yaş grubunun ise oranlarının yıllar içinde düşmüş olduğunu söyleyebiliriz. 1950 yılındaki %33,5’lik oran, 2000 yılında %19,7’ye düşmüştür. Çanakkale gelişmiş

ülkelerin temel yaş gruplarına göre nüfus profiline Türkiye'ye kıyasla daha yakın bir tablo çizmektedir, diyebiliriz. Tüketici nüfusun, faal nüfusa oranı, yani bağımlılık oranı ise yıllar içinde değişiklik göstermiştir. 1950 yılında, 60,9 olan bu oran, 1975 yılında 63,4 olmuş, 2000 yılında ise 43'e düşmüştür. (Tablo B.a.4.1) (Grafik-16)

Kent nüfusu ve köy nüfusu arasında üç temel yaş grubu bakımından muhakkak ki bazı farklar bulunacaktır. Önce Türkiye'deki kent nüfusunu incelemek suretiyle, bu farklılıkların neler olabileceğine değineceğiz. Kent yapısı itibariyle köyden daha gelişmiş olduğu düşünülen bir yerleşme birimidir. Doğurganlığın da bu yüzden düşük olması beklenir. Türkiye'de 00-14 yaş grubunun 1950 yılındaki %30,7'lik oranı, 1975 yılında %6 oranında artmıştır. Bu durumu Türkiye'nin geçmiş olduğu bazı demografik evrelerin bu döneme rastlıyor olmasıyla açıklayabiliriz. Misal olarak, bu dönemde köyden kente göç hızlanmıştır. Göç edenler, kente kendi yapısal özelliklerini de taşımışlardır. Doğurganlık hızının yükselmesi ancak bu şekilde açıklanabilir. 2000 yılında ise, köyden kente göç edenlerde bir adaptasyon gerçekleşmiş olmalı ki, doğurganlık hızının düşüşünü bu sebebe bağlayabilelim. 15-64 yaş gruba gelecek olursak, Türkiye'de 1950 yılında %65,2 seviyesinde seyir eden, bu yaş grubunun seviyesi 1975 yılında %6 oranında düşmüştür. 2000 yılında ise, 1950 yılındaki seviyesine tekrar ulaşmıştır ve hatta bu seviyeden %1 oranında daha yüksektir. 65+ yaş grup içinde kadınların seviyesi üç yılın hepsinde daha yüksektir. Türkiye'de kent nüfusu üç temel yaş grubu itibariyle incelendiğinde, en göze çarpan ayrıntı, yine üç yılın hepsinde en yüksek orana sahip olan yaş grubunun, 15-64 yaş grubu olmasıdır. 1975 yılında, artmış olan 00-14 yaş nüfus ile ilintili olarak, bağımlılık oranı da artmıştır. (Tablo B.a.5.)

Çanakkale'de ise kent nüfusu dağılımının 1950 yılında Türkiye'deki kent nüfusu dağılımına benzer biçimde olduğunu söyleyebiliriz. Fakat 1975 yılında Türkiye'de yükselişe geçen doğurganlık oranı ve 00-14 yaş nüfustaki artış, Çanakkale'ye pek yansımamıştır. 1950 yılından 2000'e geçişte Çanakkale'de 00-04 yaş grubunda bir artış

olmuştur fakat bu artış Türkiye'deki artışa göre daha azdır, sadece %2 oranında bir artış görülmüştür. 2000 yılında 00-14 yaş grubunun oranının %20'ye düşmüş olduğunu görürüz. 15-64 yaş grubunun 1950 yılından 1975 yılına geçerken azaldığını, 2000 yılında arttığını söyleyebiliriz. Çanakkale'de 65+ yaş kent nüfusunda kadın oranları tüm yıllar içinde erkek oranlarının neredeyse iki katıdır. Bu durumu kadınların yaşam sürelerinin uzunluğuna bağlayabiliriz. 1950 yılında %4,6 olan +65 yaş nüfus oranı, 1975 yılında %5,1 oranına çıkmıştır. Çanakkale kent nüfusunda yaşlı nüfusun yıllar içinde az orana sahip olması da dikkat çekicidir. Zaten Çanakkale'deki köy nüfusunu incelerken de yaşlı nüfusun köylerde toplanmış olduğunu göreceğiz. Faal nüfusun ise kent nüfusunda büyük yere sahip olduğu görülmektedir. Bunun sebebi kentin birçok açıdan çekim merkezi olmasıdır. Eğitim ve iş imkanları ancak yoğunluklu olarak kentin sahip olduğu niteliklerdir. Bağımlılık oranları ise buna bağlı olarak, yıllar içinde düşüş göstermiştir. (Tablo B.a.5.1.)

Türkiye'deki kır nüfusu, kent nüfusundan farklı olarak doğurganlık oranının yüksek olmasından dolayı, 00-14 yaş nüfusun fazla olduğu bir nüfustur. Yıllar içinde doğurganlık oranında değişiklikler olmuştur. 1950'den 1975'e geçerken 00-14 yaş nüfus oranı, %40,5'den, %44'e çıkmıştır. 2000'de ise bu oran %31,5'e düşmüştür. Buna karşılık, 1975 yılında 15-64 yaş nüfus bir düşüş göstermiş, 2000 yılında ise oranı artmıştır. 65+ yaş nüfusun yıllar içinde oranının yükseldiğini de söyleyebiliriz. Bu durumun sebebi, gençlerin köyden kente göç etmesi, yaşlıların ise köyde kalmaları ile açıklanabilir. 15-64 yaş grubu her yıl için, en yüksek orana sahip olan yaş grubudur. Bunun sebebi bu yaş grubunun geniş bir aralığa sahip olmasıdır. Türkiye'de kırsal alandaki bağımlılık oranları kentten daha farklıdır. Kırsal alanda hem doğurganlığın yüksek olması, hem de yaşlı nüfusun yoğunlukta olması buna sebep olmaktadır. (Tablo B.a.6.)

Çanakkale'de ise kır nüfusunda, hem 1950, hem 1975, hem de 2000 yıllarında en yüksek orana sahip yaş grubu 15-64 yaş grubu olmuştur. Çanakkale'de kır nüfusunun

00-14 yaş grubuna mensup kısmının oranlarının yıllar içinde Türkiye'den daha hızla düşmüş olması şaşırtıcıdır. Zira 2000 yılında Çanakkale'de 00-14 yaş grubuna mensup olan kısmın oranı %19,0 iken, Türkiye'de bu oran %31,5'dir. Bunun sebebi 2000 yılında yaşlı nüfusun oranının kırsal kesimde çok yükselmiş olmasıdır. Yaşlı nüfusun getirisi elbette ki, doğurganlık oranında düşüştür. Çanakkale'de de Türkiye'ye benzer biçimde, 2000 yılında kırsal nüfusun yaşlı kesiminde büyük bir artış gözlenmiştir. Bunun sebebini Türkiye için köyden, kente göç olarak açıklamıştık. Benzer bir durum Çanakkale için de geçerlidir. Çanakkale'de ayrıca Çanakkaleli olup, başka bir şehirde çalışıp emekli olduktan sonra, Çanakkale'ye dönenlerin sayısı hiç de azımsanacak gibi değildir. Ayrıca 15-64 yaş nüfus Çanakkale'de kenttekinin aksine, 1975 yılından 2000 yılına geçerken, sabit kalma eğilimindedir. Bağımlılık oranları ise, tıpkı Türkiye'dekine benzer biçimde kente kıyasla daha yüksektir. Fakat 2000 yılında bağımlılık oranı düşüş göstermiştir çünkü bu yıldaki 00-14 yaş grubunun oranı düşüktür. (Tablo B.a.6.1.)

Türkiye'de yıllar içinde medyan yaşlar da değişikliğe uğramıştır. 1950 yılında Türkiye genelinde 19,7 olan medyan yaş, 1975 yılında 19,0'a düşmüştür. 2000 yılında ise medyan yaş yükselmiştir ve 24,3 seviyesine ulaşmıştır. Türkiye nüfusunda kadınların medyan yaşları hem 1950, hem 1975, hem de 2000 yılında yüksek olmuştur. Türkiye nüfusunda medyan yaşları kır-kent ayrımına göre incelediğimiz vakit de bazı farklılıklar göreceğiz. Mesela kentteki medyan yaşlar 2000 yılına kadar, kırdakinden daha yüksektir. 2000 yılında bu değerler neredeyse eşit duruma gelmiştir. Bunun nedeni göç sebebiyle köylerden uzaklaşan genç nüfustur. 1950 senesinde Türkiye kent nüfusunun yarısı, 23 yaşın altındadır. 1975 senesinde ise medyan yaş 20,7'ye düşmüştür. 2000 senesinde yeniden bir artış göstermiş ve 24,4'e çıkmıştır. Kırdaki medyan yaş ise 1950 senesinde 18,6 iken, 1975 senesinde 17,5 olmuş, 2000 senesinde ise 24,2'ye çıkmıştır. Kadınların medyan yaşları, erkeklerden hep yüksek olmuştur. (Tablo B.a.7)

Çanakkale'de ise il genelinde nüfusun, 1935-1970 yılları arasında, ortalama 23 olan medyan yaş, 1970 yılından sonra sürekli bir artma eğilimi göstermiştir. (Alparslan,

2006: 21) İncelemesini yaptığımız yıllarda da artma eğilimini görebilmekteyiz. 1950 yılında Çanakkale nüfusunun yarısı 22 yaşından küçükken, 1975 yılında bu yaş 24'e çıkmıştır. En nihayetinde 2000 yılında nüfusun yarısı 32 yaşın altındadır. Bu durum bize yıllar içinde genç nüfusun ve çalışma çağındaki nüfusun Çanakkale'de artmakta olduğunu gösterir. Çanakkale kent nüfusu, medyan yaşlar bakımından Türkiye'ye yakın bir tablo çizmektedir. Kırsal alan için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Çanakkale'deki kırsal alan nüfusunun medyan yaşları daima Türkiye'deki kırsal alan nüfusunun daha üstünde olmuştur. Ve bu aralık yıllar içinde daha da büyümüştür. Bu da bize gösteriyor ki, Çanakkale Türkiye'ye kıyasla kırsal alanda daha yaşlı bir nüfusu barındırmaktadır. Ya da başka bir deyişle, Çanakkale'de yaşlı nüfus çoğunlukla kırsal yerleşmelerini tercih etmektedirler. Öte yandan genç nüfus ise, kırsal yerleşmelerden kentlere göç etmeyi tercih etmektedir. (Tablo B.a.7.1)

Türkiye'de bir yaşından küçük nüfus çoğunlukla kırsal kesimlerde yoğunluktadır. Bunun sebebi kır yerleşmelerinde doğurganlık oranının yüksek olmasıdır. yıllar içinde bu dağılımda oynamalar olduğu söylenebilir fakat yine de sözünü ettiğimiz kaide geçerli olmayı sürdürmüştür. 1950 yılında kırsal nüfustaki bir yaşından küçük nüfusun oranı kent nüfustaki bir yaşından küçük nüfusun oranının neredeyse 4 katıdır. 1975 yılında bu durum değişmiştir ve kent nüfusu, kır nüfustaki orana oldukça yaklaşmıştır. 2000 yılına gelindiğinde, kent nüfustaki bir yaşından küçük nüfusun oranının düşmüş olduğunu görürüz. Bir yandan bu durumda kent-kır yerleşmeleri ayrımında kullanılan sınır rakamın da tesiri olabilir çünkü 1950 ve 1975 yıllarında kent yerleşmeleri için 5000 ve üstü nüfus alınmıştır. 2000'de ise bu sınır 10000'dir. Yine de 1950 ve 1975 yılları arasındaki geçiş, bize Türkiye'nin bu konudaki profili hakkında fikir vermeye yetmektedir. (Tablo B.a.8)

Çanakkale de bu konuda Türkiye'ye yakın bir tablo çizer fakat bir istisna ile.. 1975 yılında Çanakkale'de kent nüfustaki 1 yaşından küçük nüfusun artışı Türkiye'deki kadar büyük ölçekli olmamıştır. Ancak 1975 yılından 2000 yılına geçerken, kentteki bir

yaşından küçük nüfus 2 kat artmıştır. Buna mukabil kırdaki bir yaşından küçük nüfusun oranı düşmüştür. Bu bize kır ve kent arasında doğurganlık durumunun eşitlenme yolunda ilerlediğini gösterir. Doğurganlığın az olması, gelişmişlik seviyesi ile de ilişkilendirildiği için Çanakkale'nin gelişmekte olan bir il olduğu da söylenebilir. Bir yandan kırdaki doğurganlık oranının düşmesi, elbette ki yaşlı nüfusun kırsal alanı tercih etmesi ile de ilişkilendirilebilir. (Tablo B.a.8.1)

DOĞUM YERİ

Doğum Yeri ve Göç Hakkında

“Nüfusun doğum yeri bakımından incelenmesi özellikler nüfus hareketleri bakımından önemlidir. Bu bakımdan örneğin doğum yeri Ankara olmakla beraber İstanbul'da oturanların tespit edilmesi, sayesinde Ankara'dan İstanbul'a olan göç hareketi daha iyi anlaşılacaktır. Öte yandan doğum yeri Ankara olmamakla beraber halen Ankara'da oturanların tespiti bu şehre dışarıdan gelenlerin sayısını göstermeye yetecek bir ölçüt oluşturabilir. Türkiye gibi iç nüfus hareketlerinin doğrudan doğruya incelenmediği ülkelerde nüfusun doğum yerinin kaydedilmesi önemlidir. Nüfus sayımından bu sebeple birimlere ayrıca doğum yeri de sorulur. Türkiye'nin bugünkü sınırları içinde bulunan bir yerde doğmuş olanlar doğdukları yer halen hangi il sınırları içindeyse oraya bağlı kabul edilirler. Sayımı yapılan kişinin doğduğu yer Türkiye sınırları dışında kalıyorsa kişinin doğduğu yerin ait bulunduğu ülkenin adı yazılır.” (Cillov; 1960, 149 – 150)

Akkayan'ın tanımına göre göç “kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamını veya bir parçasını geçirmek üzere tamamen yahut geçici bir süre için bir iskân ünitesinden (şehir, köy ve bunun gibi) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayıdır.” (Akkayan; 1979, 21)

“Göçler, tabiat şartları, ekonomik ve siyasal nedenler dolayısıyla meydana gelir. Tabiat şartları ve ekonomik nedenler özellikle de savaş ve savaş sonucu toprak kayıpları, yerel halka baskı ve zorlamalar ise dış göçlerin olmasına neden olur. Bu hareketler hem nüfusun dağılımını, hem yerleşim durumunu hem de ekonomik, sosyal, kültürel hatta siyasal yapıyı da önemli ölçüde etkiler.” (Atabey; 2005, 92)

Anlaşıyor ki göçün de bazı tipleri mevcuttur. Bunlar arasındaki en sık kullanılanları Akkayan şöyle sıralamıştır: serbest Göç, bir otoriter zorlama olmadan serbest irade ile yapılan göçler; güdümlü göç, arzu edilmemesine karşın devlet ve bunun gibi otoriter bir baskı sonucu yapılan göçler; iç göç, milli sınırlar içinde yapılan göçler; dış göç, milli sınırları aşarak yapılan göçler; mevsimlik göç, belli mevsim veya sürelerle sınırlı göçler; daimi göç, süre söz konusu olmadan daimi yerleşme arzusu ile yapılan göçler. (Akkayan, 2003: 37 – 38)

Göçlerin bazı ortak özellikleri vardır. Mesela göçlere katılanları önemli bir kısmı erkek nüfustan oluşmaktadır; daha çok orta yaş nüfus grubu göçlere katılmaktadır. Uluslar arası göçler çoğunlukla az gelişmiş ülkelerden daha gelişmiş bölgelere, ülke içindeki göçler ise yine az gelişmiş bölgelerden daha gelişmiş bölgelere doğru olmaktadır. Uluslar arası göçlere ekonomik nedenlerin yanı sıra ülke içi karışıklıklar ve savaşların önemli etkileri olmaktadır. Dünyada 20. Yüzyılda göçlerde çok önemli artışlar olmuştur. Göçlerin çıkış ve varış noktalarında önemli sosyal, ekonomik ve mekânsal etkileri olmaktadır. Göçlerde ekonomik nedenler en önemli nedendir. Göç katılanlar bazen daha yakın bir yere, sonra da başka bir yere giderek kademeli göç yapmaktadır. Göçlerin çok önemli bir kısmı kısa mesafelere yapılır. Göçler genellikle kırsal alandan şehirlere doğrudur. (Şahin, 2007: 114 – 115)

1877-1950 yılları arasında Anadolu'ya yapılan dışarıdan göçler özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük toprak kaybettiği savaşlar sonucunda meydana gelirken;

Cumhuriyet döneminde mübadele dolayısıyla gerçekleşmiş, ayrıca zaman zaman Balkan devletlerinin baskıcı politikaları dolayısıyla da bu tür göçler olmuştur. Yine de bu zaman diliminde 2. Dünya Savaşı'nın tüm Balkanlar ve Ege Adalarını da kapsamı dolayısıyla Anadolu'ya büyük miktarda dış göçler gerçekleşmiştir. Çanakkale ve çevresi de bundan nasibini almış ve birçok göçmen bu bölgeye yerleşmiştir. (Atabey, 2005: 92)

Göçlerin tespitinde vasıtalı ve vasıtasız olmak üzere iki metod kullanılır. Vasıtalı yollardan biri de doğum yeri istatistiklerine dayanan metoddur. Elimizdeki veriler ışığında Çanakkale'deki doğum yerlerinden yola çıkarak, göç üzerine bir inceleme yapacağız.

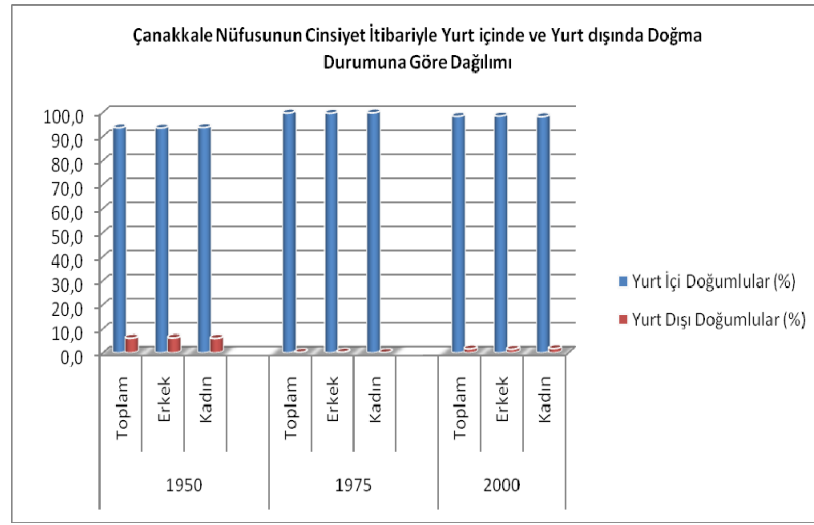
Türkiye ve Çanakkale Nüfusunun Doğum Yerleri Bakımından İncelenmesi

Çanakkale göç ve doğum yerleri bakımından, nüfusu incelendiği vakit ilginç bir profil çizmektedir. Bunun sebebi ise, büyük ölçüde “mübadele”dir. Bilhassa 1950 yılında bu durumun daha belirgin olduğunu göreceğiz. Çanakkale'yi öncelikle Yurt içi ve Yurt dışı doğumlu nüfusu bakımından inceleyeceğiz. Sonrasında ise her ikisinin kendi içlerindeki dağılımı hakkında fikir sahibi olacağız.

Türkiye ve Çanakkale Nüfusunun Yurt içi ve Yurt dışında Doğma Durumuna Göre İncelenmesi

Türkiye'de yurt dışında doğmuş olan nüfusun dağılımına bakıldığında 1950 – 1975 – 2000 yılları içinde en yüksek yurt dışında doğma oranı 1950'de görülmektedir. Bu tarihte nüfusun % 3,6'sının Türkiye dışında doğduğunu görüyoruz; 2000 yılına kadar

erkek yurtdışı doğumlarının oranı daha fazladır. Yurtdışı doğumlarının oranının 1950’de yüksek olmasının sebebi 1940’ların sonunda Balkan ülkelerindeki Müslüman nüfusun Türkiye’ye göç edip buraya yerleşmesinden ileri gelmektedir. Sonraki yıllarda yurt dışında doğma oranı asla böylesine yüksek olmamaktadır zira Türkiye’ye yönelik önemli bir dış göç hareketi yoktur. (Tablo B.b.1)

(Grafik:17)

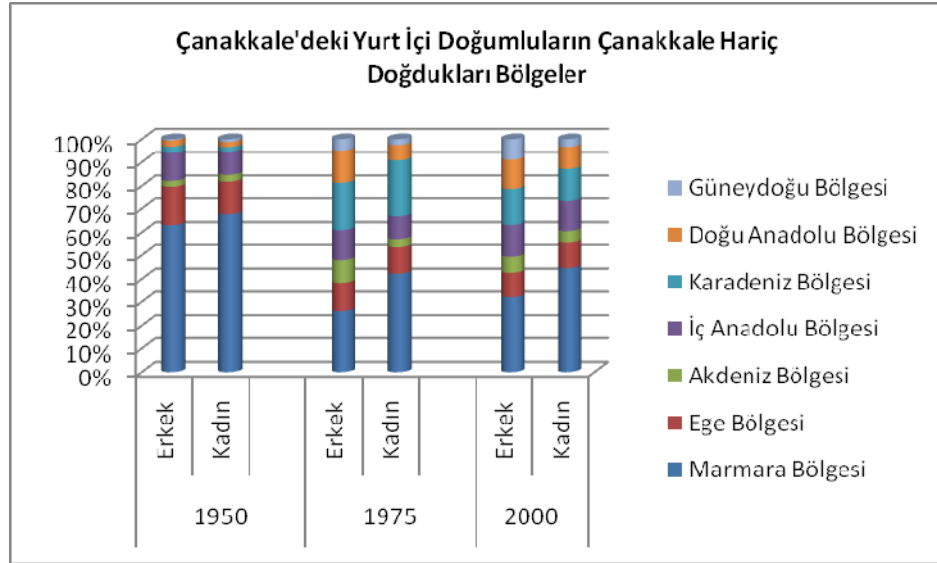
“1877-1950 yılları arasında Çanakkale ve çevresine göç eden göçmenlerin sayısı 27614’tür. Hane sayısı itibarıyla de 7404’tür. Göçmenler en fazla Yunanistan ve Adalardan gelerek yerleşmişlerdir. Yunanistan’ı sırasıyla Bulgaristan, Kafkasya, Romanya, Kırım, Sırbistan ve Arnavutluk’tan gelenler takip etmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarında ve Cumhuriyet döneminde Çanakkale ve çevresinde oturan gayrimüslimlerin bölgeyi terk etmesi veya mübadeleye tabi olması ve ortaya çıkan işgücü açığının giderilmesi dışarıdan gelen Müslüman göçmenlerle karşılanmaya çalışılmış, ancak 1950’lere kadar dünyanın içinde bulunduğu siyasal şartlar da dikkate alındığında, bu pek de mümkün olmamıştır. Çanakkale’ye göçler hem ekonomik hem de Boğazların stratejik önemi açısından özendirilmiştir.” (Atabey, 2005: 104) Çanakkale’de

1950 – 1975 – 2000 yıllarında Türkiye dışında doğmuş bir nüfusun varlığından söz edilebilir. Ancak bu nüfusun yıllara göre farklı oranlarda temsil edildiğini de unutmamak gerekir. Bu nüfus en yüksek oranına 1950 yılında kavuşmuştur; % 6,3 oranı ile Çanakkale’de doğum yeri Türkiye dışı olanların oranı Türkiye genelinde doğum yeri Türkiye dışı olanlardan daha yüksektir ve bu oranın iki katına yakındır. Çanakkale de Türkiye’ye yönelen ve kalkış noktası Balkan ülkeleri olan göçlerden etkilenmiştir. Hatta bu göçlerin sonucunda göç edenlerin Çanakkale’ye yerleşmesi bazen tercih bile edilmiştir. (Tablo B.b.1.1) (Grafik-17)

Çanakkale’de Yurt içinde Doğan Nüfusun Doğum Yerlerine göre İncelenmesi

Çanakkale’de yurt içinde doğan kişilerin Çanakkale’de veyahut da başka illerde doğma durumuna bakıldığında 1950 – 1975 – 2000 yılları süresince Çanakkale doğumluların oranının belirgin bir biçimde düştüğü göze çarpmaktadır. Başka bir deyişle Çanakkale’ye diğer illerde doğmuş olanların nüfus hareketleri gittikçe daha görülür bir hale gelmektedir. 1950 ve 1975 yıllarında Çanakkale doğumlu olmayan kişiler nüfusun onda birini bile oluşturmazken 2000 yılına gelindiğinde bunları nüfusun beşte birini teşkil etmektedirler. Ancak bu hareketlerin nüfusun bütünlüğünü ancak az bir miktar etkilediğini belirtmek gerekir. Sosyo-kültürel ve ekonomik bakımdan Trakya yöresi ile Ege Bölgesi arasında geçiş özelliği gösteren Çanakkale’de 1970’lerden itibaren başlayan nüfus hareketleri ile nüfus az da olsa homojenlikten uzaklaşmıştır. Diğer illerde doğan nüfusun hem 1950, hem 1975 hem de 2000 yıllarında erkek nüfus ağırlıklı olduğunu görüyoruz. Bu da daha evvel bahsettiğimiz erkek nüfusun daha çok göç etme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Çanakkale dışında doğanların oranının yıllar içinde artması ildeki geleneksel yapıların çözülmesine, toplumsal değer yargılarının değişmesine ve yeni sentezlerin oluşmasına neden olmaktadır. 1975 yılına kadar ilde Çanakkale doğumluların oranı ülke içi ve uluslararası dış göçlerin de etkisiyle dalgalanma gösterirken bu oran 1975 sayım yılından itibaren azalmaya başlamıştır. 1975’ten itibaren

il dışı doğumlularda sürekli bir artış olmuştur. Bunda üniversitenin, askeri birliklerin, madencilik ve sanayi tesislerinin etkisi bulunmaktadır.(Kahraman, 2006: 148) (Tablo B.b.2)

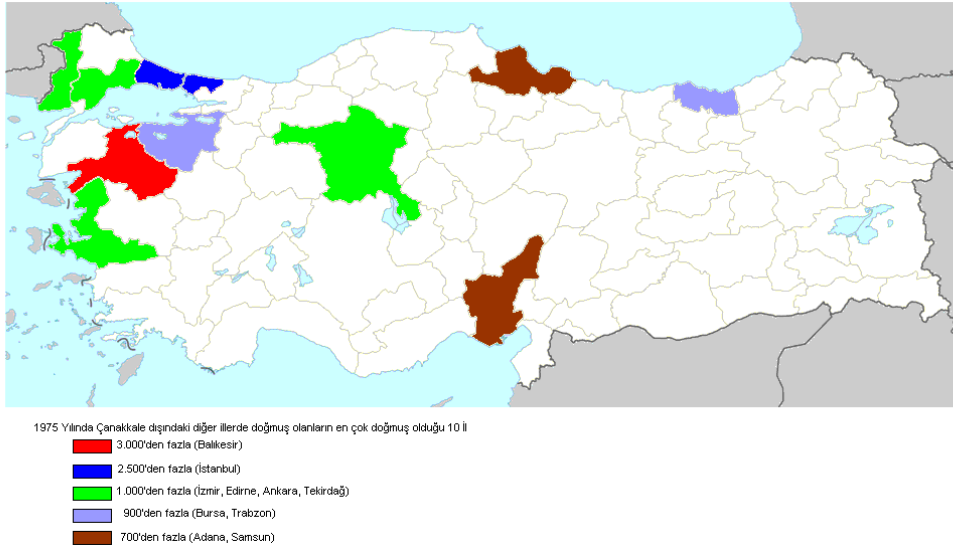

(Grafik:18)

Çanakkale’de Çanakkale doğumlu olmayan yurt-içi doğumlu nüfusun doğduğu bölgeler arasında 1950 yılında Marmara Bölgesi dikkat çeker. Çanakkale’de Çanakkale doğumlu olmayanların yaklaşık üçte ikisi Çanakkale’nin de içinde bulunduğu Marmara Bölgesi’ne bağlı başka bir ilde doğmuşlardır. Buradan göçlerin oldukça yakın mesafeler içinde yapıldığı sonucunu çıkarabiliriz. Bu iddiayı destekleyebilecek bir başka durum da Marmara Bölgesi’nin ardından bölgenin en çok göçü Ege Bölgesi’nden ve İç Anadolu Bölgesi’nden almasıdır. Bu bölgeler Çanakkale’nin de içinde bulunduğu Marmara Bölgesi’ne yakın sayılmaktadırlar. 1975 ve 2000 yıllarında ise Marmara Bölgesi’nde doğmuş kişilerin Çanakkale’ye göçü halen yoğun olmakla beraber bu bölgede doğmuş olanların oranı neredeyse yarı yarıya azalmıştır ve her iki yılda da 1950 döneminde varlık göstermeyen Karadeniz Bölgesi doğumlu kişiler dikkat çeker. Bu kişiler

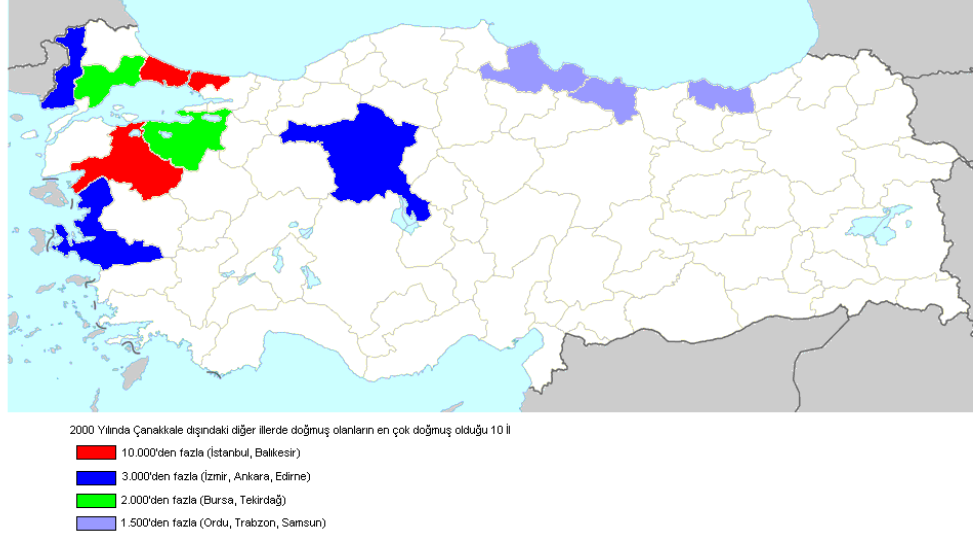
Türkiye'nin başka bölgelerinde olduğu gibi Çanakkale'de de gelişen inşaat sektörünün yapılanmasına önemli roller oynamaktadırlar. 1975 ve 2000 yıllarında bu bölgede doğanların oranı Ege ve İç Anadolu'da doğanları geride bırakmıştır. Çanakkale'deki nüfus değişiminde her üç dönemde de başat rolü Marmara Bölgesi illeri oynamış ancak diğer bölgelerin büyük kentleri ile önemli miktarda nüfus değişimi olmuştur. Çanakkale'de vasıfsız işçi istihdamının sınırlı olması Doğu'dan gelen göçlerin daha az olmasına neden olmuştur. (Tablo B.b.3) (Grafik-18)

Çanakkale Dışında Diğer İllerde Doğmuş Olanların En Çok Doğmuş Oldukları 10 İl (1975)

(Şekil-1)

Çanakkale Dışında Diğer İllerde Doğmuş Olanların En Çok Doğmuş Oldukları 10 İl (2000)

(Şekil-2)

Çanakkale’de il dışında doğmuş olan nüfusun önemli bir kısmının genellikle Marmara Bölgesi’ndeki başka illerden geldiği belirtilmişti; 1950 – 1975 – 2000 yıllarında da Çanakkale dışındaki diğer illerde doğmuş olanların en çok hangi üç ilde doğduğuna bakıldığında bunların daima İstanbul, Balıkesir ve İzmir olduğu görülür. 1975 yılında ilk sırada İstanbul varken, 1950 ve 2000 yıllarında ilk sırada hep Balıkesir vardır. İzmir ise üç yılda da üçüncü olmuştur. Bu durum daha evvel de söylendiği gibi, Çanakkale’ye yönelen göçün başlıca çıkış noktasının Çanakkale’yi de içine alan Marmara Bölgesi olduğu gerçeğini desteklemektedir. Bununla beraber Balıkesir’in Çanakkale’nin komşusu olduğu düşünülürse, Balıkesir’de doğmuş olanların yakınlık ve ulaşım gibi sebepleri yüzünden Çanakkale’ye göç ettiği düşünülebilir. Aslında 1950 yılında göç eden nüfusun neredeyse yarısına yakını İstanbul doğumludur; 1975 yılında ise Balıkesir doğumlu olanların nüfusu İstanbul doğumlu olanların nüfusunu geride

bırakmıştır. 2000 yılında iki nüfusun dağılımı daha dengeli ve birbirine yakın bir seyir izlemektedir. (Tablo B.b.4)

Çanakkale’de Yurt dışında Doğan Nüfusun Doğdukları Ülkelere göre İncelenmesi

Çanakkale’de yurtdışında doğmuş olanların en çok hangi ülkelerde doğduğuna bakılacak olursa 1950’de ağırlığın neredeyse tamamen Balkan Ülkeleri’nde olduğu dikkat çeker. Bu durumun 1923’ten 1990’lara kadar aralıklarla devam eden Müslüman Balkan Türklerinin göç hareketlerinin varlığı ile açıklanması gerekir. Diğer ülkelerde doğanların (ki bunların dikkat çekenleri Kuzeydoğu Avrupa ve Batı Avrupa ülkeleridir) oranı çok düşüktür. Bu durum 1975 ve 2000 yıllarında da değişmemiştir; her iki yılda da Bulgaristan en çok doğumun görüldüğü ülkedir. 1975 yılında başka Balkan ülkeleri olan Yunanistan ve Yugoslavya’nın varlığı dikkat çeker. 2000 yılında ise coğrafi bakımdan Balkan Ülkeleri arasında yer almayan bir ülkenin, Almanya’nın varlığı ile karşılaşırız. 2000 yılında yurtdışında doğanların kabaca beşte biri bu ülkede doğmuştur. Bu durum 1950 sonrası Almanya’ya işçi olarak giden Türk nüfusun, çocuklarıyla beraber belli bir oranda Türkiye’ye geri dönmesi ile açıklanabilecek bir olgudur. (Tablo B.b.5)

SAKATLIK

Sakatlık Hakkında

Sakatlık, bir bireyin doğuştan veya sonradan gerçekleşen koşullar sebebiyle bedenini veya zihnini kullanma kapasitesinde oluşan düşme ile buna bağlı olarak toplumsal hayatın belli aşamalarından zorunlu olarak uzak kalması demektir. Sakatlığın ortaya çıkışında dikkate alınması gereken koşullar bedensel veya zihinsel kaynaklı olabilir. Ayrıca bazı sakatlıklar geçici olduğu ve bir süre sonra ortadan kalktığı gibi bazılarının etkileri bireyde ölüme kadar kalır.

Sakatlıklar genellikle iki ayrı grupta incelenir; bunların ilki hafif tabir edilen cinsten sakatlıklardır. Bunların uğradığı fiziksel/zihinsel tahribatın derecesi daha azdır; bu sebeple toplumsal hayatın bir parçası olma yönünde daha başarılı olabilirler. Kendilerine yetebildikleri ölçüde toplumsal hayatta boy gösterme imkânı bulur, başkalarının yardımına belli durumlar haricinde gerek duymazlar. Ağır sakatlıklar denilen cinsten sakatlıklar ise kişinin bedensel veya zihinsel sağlığında kalıcı bir nitelik taşıyan ağır hasarların izleridir. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sakat>)

Bir toplumun nüfus yapısının belli başlı özellikleri incelenirken tespit edilmesi gereken önemli durumlardan birisi de sık rastlanan sakatlıkların ve sakatlığa sahip olan nüfus gruplarının ortaya çıkarılmasıdır. Bu durum önemlidir çünkü buna göre, muzdarip olduğu sakatlıklara göre kişilerin istihdama katılıp katılamayacaklarına ilişkin sağlıklı bilgiler edinmek mümkündür. Belli tür sakatlıklar kişileri iktisadi faaliyette bulunmaktan büsbütün men ederken bazıları da belli tip işleri yapmalarına olanak verir niteliktedir. Bunun saptanabilmesi gereklidir. Günümüzde ilerleyen teknoloji sayesinde belli bir sakatlığa sahip olan insanlar da çeşitli işlerde çalışabilmektedirler ve bunların toplumla olan entegrasyonları eskiye nispeten daha kolay bir biçimde gerçekleşmektedir.

Sakatlıkta ilgili toplumsal tutumların da oldukça belirleyici olduğu söylenebilir. Sakatlığa karşı gösterilen olumsuz veya küçümseyici tutumların sakatların toplumla olan entegrasyonuna önemli ölçüde engel olduğu kesinlikle belirtilmelidir. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın 2009 yılında yayınladığı “Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor?” başlıklı araştırmanın belli başlı sonuçları arasında sakatlarla ilgili olumlu tutumlara sahip olanların oranının olumsuz tutumlara sahip olanlara göre daha yüksek olduğu, gelir ve eğitim düzeyi arttıkça sakatlara yönelik tutumun gittikçe daha olumlu bir hale geldiği tespitleri yer almaktadır. Ancak aynı araştırmanın sonuçları arasında araştırmaya katılanların sahip oldukları olumlu tutumların genellikle bedensel sakatlıklardan muzdarip olanlarla sınırlı kaldığı ve zihinsel sakatlık çekenleri pek kapsamadığıdır. Katılımcıların çoğu zihinsel sakatlıklardan muzdarip olanları yakın arkadaş, iş arkadaşı, eş ve komşu olarak tercih etmemektedirler. Bu durum sakatlara toplumsal yaklaşımların genel olarak olumlu gözükmeyle birlikte halen çeşitli önyargıları da içermekte olduğunu belirgin bir açıklıkla göstermektedir. (http://www.ozida.gov.tr/araştırma/araştırma_sonuc_lari.pdf)

Sakatlık durumuyla ilgili bilgiler genel olarak sağlık başlığı altında (statistique sanitaire) incelenmektedir ancak bazı ülkelerde nüfusun gözle görülecek kadar belirgin bir sakatlığı olup olmadığı sorusu genel nüfus bültenlerinde kendine yer bulmaktadır. Bu durum da bize geçen zamanla beraber sakat nüfusun tespit edilmesinde daha dikkatli davranıldığını göstermektedir. Ancak bu durumun sadece bazı ülkelerde geçerli olduğunu belirtmek gerekir. (Cillov, 1960: 164)

Sakat nüfusla ilgili olarak bilinmesi gereken en belirleyici durumlardan birisi de sakat nüfusu çoğunlukla erkeklerin oluşturmasıdır. Bu durumun meydana gelmesinde erkeklerin iktisaden faal nüfusta daha büyük oranda temsil edilmelerinin karşı konulamaz bir önemi olduğu muhakkaktır. Erkekler iktisaden faal nüfusta daha büyük bir paya sahip oldukları için bu durum onların iş kazaları ile karşı karşıya gelme ihtimallerinin ve bu kazalara uğrama oranlarının kadınlara göre daha yüksek olduğunu

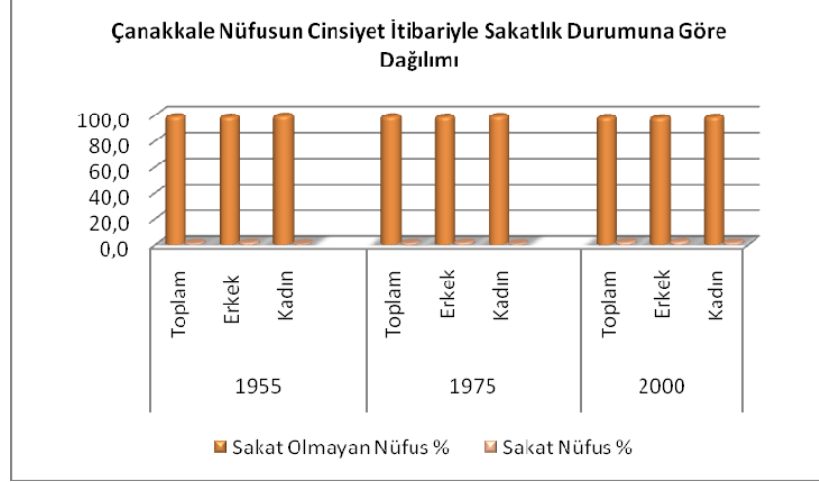
bize göstermektedir. Ayrıca fiziksel güç ile dayanıklılık gerektiren ve zor koşullar altında gerçekleştirilen bazı işlerin kadınlar değil de erkekler tarafından yapıldığı düşünülürse, belli cinsten iş kazalarına özellikle erkeklerin arasında denk gelinmesi son derece anlaşılır bir olgudur.

Türkiye ve Çanakkale’de Sakatlık Durumunun İncelenmesi

Bu bölümde öncelikle sakat nüfusun hem Türkiye, hem de Çanakkale açısından dağılımı incelenecektir. Sonrasında bu dağılım cinsiyet ve yaş grupları açısından değerlendirilecektir. Son olarak da sakatlık türlerine göre dağılımın farklı kategorilere göre incelemesi yapılacaktır.

Türkiye ve Çanakkale Nüfusunun Cinsiyet itibariyle Sakatlık Durumuna Göre İncelenmesi

1955 – 1975 – 2000 yıllarını kapsayan dönemde Türkiye’de sakatlık oranı toplam nüfus içinde çok büyük değişimler göstermez; genel görünüm itibarı ile nüfus artarken, sakatlık oranı da sabit kalır yahut az artar. 1955 ve 1975 yıllarında sakatlık oranının toplam nüfus içindeki oranı aynı iken 2000 yılına gelindiğinde bu oran çok az bir miktar artış göstermiştir. Bütün bu yıllarda erkek nüfusta gözlemlenen sakatlık oranının kadın nüfusuna görülenden yüksek olmasının sebebini yukarıda erkeklerin istihdama daha etkin olarak katılması ile açıklamıştık. (Tablo B.c.1)

(Grafik: 19)

Çanakkale’de 1955 ve 1975 yıllarında sakat nüfus oranı gerek toplam nüfus, gerekse erkek ve kadın nüfusları itibari ile Türkiye’nin gerisindedir. Her iki yılda da bu oranları düşük olmasının sebebi Çanakkale’de başlıca üretim biçiminin kırsal olması ve diğer istihdam alanlarında karşılaşılan türden iş kazalarının burada pek yaygın olmaması ile açıklanmalıdır. 2000 yılında ise Çanakkale’deki sakat nüfus oranları erkeklerde eşit olmanın dışında, toplam nüfus ve kadın nüfusu bakımından Türkiye verilerine göre daha yüksektir. Çanakkale’de sakat kadın nüfusun arttığı görülür. (Tablo B.c.1.1) (Grafik-19)

Türkiye’de sakat nüfusun dağılımıyla ilgili belirgin bir durumu tespit etmeliyiz. Bu durum, daha evvelce de belirttiğimiz üzere erkek nüfusta sakatlık oranına kadınlardan daha sık rastlayışımız idi. Bu durum kendini sakat nüfusun cinsiyete göre dağılımında da göstermektedir. 1955’te sakat nüfusun üçte ikisine yakını erkeklerden oluşurken üçte birinden biraz daha fazlası kadındır. Bu oranlar erkeklerde küçük düşüşler ve kadınlarda az miktarda yükselmeler olmak üzere 1975 ve 2000 yıllarında da aynı dağılımı sergilemektedir. 2000 yılında erkeklerin oranı beşte üçü bulurken kadınlarınki beşte ikiyi biraz aşmaktadır. Bu halden anlaşılması gereken şey, kadınlarda sakatlık oranının

artmasının muhtemelen istihdama daha fazla katılım ile açıklanabilir oluşudur. (Tablo B.c.2)

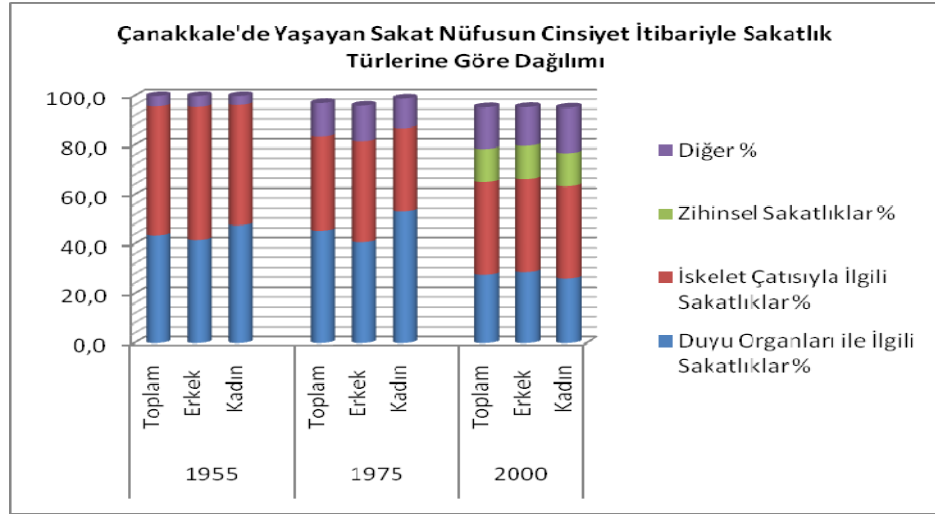
Çanakkale’de de tıpkı Türkiye’de olduğu gibi sakat nüfusta çoğunluk erkeklerdedir ancak oranların dağılımına bakıldığında 1955’te Çanakkale’de erkeklerin sakat nüfusun üçte ikisinden daha büyük bir kısmını oluşturduğu görülür. İlde kadınların sakat nüfustaki payı azdır. Ancak dikkat çekici olan durum Çanakkale’de 2000 yılına gelindiğinde sakat nüfusta kadınların payının dikkat çekici bir oranda yükselmiş olmasıdır; bu oran beşte ikiyi geride bırakmıştır. 1950’den 2000’e gelindiğinde kadınların oranındaki yükselme Çanakkale’de kırsal ekonominin geride bırakılmasıyla açıklanabilir. (Tablo B.c.2.1)

Çanakkale’de Sakat Nüfusun Cinsiyet İtibariyle Yaş Gruplarına göre İncelenmesi

Çanakkale’de sakat nüfusun yaş gruplarına göre dağılımını incelediğimizde hem 1975 hem de 2000 yılında, en büyük grubu 65 yaşının üzerindeki olanları oluşturduğunu görürüz; bunlar toplam nüfusun dörtte birini kapsamaktadır. Bunun haricinde yaş aralıkları yükseldikçe sakatlık oranının da genellikle yükseldiğini görmekteyiz. Bu durum bize sakatlık oranları ile yaş arasında bir ilişki olduğunu düşündürmektedir. Yaş ilerledikçe sakatlığın belirme ihtimali artıyor. Aynı zamanda, genç nüfusta sonradan oluşan sakatlıkların oranının 25 yıllık dönemde azaldığını da söyleyebiliriz. 2000 yılında çalışabilir yaştaki nüfusun sakatlık oranının düştüğünü de görmekteyiz. Ayrıca 0 – 9 yaş arasındaki nüfusta 1975 yılından 2000’e geçerken sakatlık oranının düştüğü söylenebilir. Bu da demek oluyor ki, zamanla doğuştan oluşan sakatlıkların oranı düşmektedir. Medyan yaşlarda ise yıllar içinde bir yükselme gözlenebilir. 1975 yılında, Çanakkale’de sakat nüfusun yarısı 43 yaşından küçük iken, 2000 yılında bu yaş 48’e çıkmıştır. Kadınlar içinde ise medyan yaş, 37’den 53’e yükselmiştir. Erkekler içindeki medyan yaş artışı çok büyük oranlarda olmamıştır; 44’ten 45’ yükseliş söz konusudur. (Tablo B.c.3)

Türkiye ve Çanakkale’de Sakat Nüfusun Sakatlık Türlerine Göre İncelenmesi

1955 – 1975 – 2000 yıllarında Türkiye’de yaşayan sakat nüfusun büyük bir bölümü iskelet çatısıyla ve duyu organlarıyla ilgili sakatlıklardan muzdariptir; bunların oranı 1955 ve 1975 yıllarında birbirine yakın sayılır. İskelet çatısı ile ilgili sakatlıkların yıllar içinde azalmış olduğunu da söyleyebiliriz. Duyu organları ile ilgili sakatlıkların 2000’de düşmüş olduğu görülüyor. 1955 ve 1975 yılında zihinsel sakatlıklar kategorisi bulunmadığı için ancak 2000 yılında bu kategori ile ilgili bir inceleme yapmak mümkün olmuştur (B.c.4.1)

(Grafik: 20)

Çanakkale’de en sık görülen sakatlıklar ise 1955 yılında tıpkı Türkiye’deki gibi öncelikle iskelet çatısıyla ilgili olanları, daha sonrasında da duyu organları ile ilgili olanlardır. Bunlar da ilki yarından fazla, ikincisi yarıya yakın olmaz üzere en sık görülen iki rahatsızlıklardır. 1975 yılında duyu organlarında sakatlık olanların oranı tıpkı Türkiye’de olduğu gibi Çanakkale’de de iskelet çatısıyla ilgili sakatlık oranını geçmiştir. 2000 yılında da bu iki kategori belli başlı rahatsızlıkların başında gelir. Türkiye’de

olduğu gibi 2000 yılında Çanakkale’de de zihinsel kökenli sakatlıklar görülmektedir ve oranı da Türkiye verilerine çok yakındır. anakkale’de iskelet çatısı ile ilgili sakatlıkların da yıllar içinde azalma eğiliminde olduğunu görmekteyiz. (Tablo B.c.4.1) (Grafik-20)

Türkiye’deki sakat nüfus duyu organları ile ilgili sakatlık sahibi bireyler açısından değerlendirilirse eğer 1955 yılında bir gözü kr olan nüfusun yoğunluklu olduğu görülür; bunu iki gözü kr olan nüfus takip etmektedir. Bir gözü kr olan nüfusta erkekler ağırlıklyken iki gözü kr olan nüfusta kadınlar ağırlıklıdır. Sağır ve dilsiz olanların oranları neredeyse birbirine eğittir. 1975 yılında durum biraz değiğmiğtir. Bir gözü kr olan nüfusta % 20’lik bir azalma göze çarpmaktadır. Aynı zamanda sağır nüfusta da bir artma mevcuttur. 2000 yılı genel nüfus sayımında duyu organları ile ilgili sakatlık türlerine göre dağılımı yansıtan ve olmadığı için bu yılı içeren bir karđılađtırma yapılamamığtır. (Tablo B.c.5)

anakkale’de duyu organları ile ilgili sakatlık konusunda Türkiye’ye yakın bir tablo görmekteyiz. Bilhassa 1955 yılında duyu organları ile ilgili sakatlık türlerine göre dağılım Türkiye oranları ile çok yakın seyretmektedir. 1975 yılında Çanakkale’de iki gözü kr olan nüfusun Türkiye’ye göre daha yoğun olduğu söylenebilir ama aynı Şeyi sağır nüfus için söylemek mümkün değildir. anakkale’deki sağır nüfusun oranı Türkiye’deki sağır nüfus oranının yarısı kadardır. (Tablo B.c.5.1)

Türkiye’de yağayan ve iskelet çatıyla ilgili sakatlık türlerinden birine sahip nüfusta 1955 ve 1975 yılında topal nüfusun çoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Bunu olak nüfus takip etmektedir. olak nüfusta 1955 yılında erkek nüfusun fazlalığı dikkat çekicidir. Bu durum 1975’te biraz daha dengeli bir hale gelmiğtir. Kambur nüfus ise 1955’ten 1975’e geçerken düşüş gstermiğtir. Bu durum, bu konudaki tedavilerin yaygınlağması ile de ilintilidir (Tablo B.c.6)

Çanakkale’de ise benzer biçimde hem 1955 hem de 1975 yılında total nüfusun yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Bunu yine çolak nüfus takip eder. Bütün nüfus kategorilerinde erkek nüfusun fazlalığından bahsedilebilir; bunun istisnası ise 1975 yılının kambur kategorisidir. Kötürüm kategorisi dışındaki iskelet çatısı ile ilgili kategorilerde, erkeklerin yoğunluğundan da söz edilebilir. 1955 yılından, 1975 yılına geçerken, düşüş gösteren iki kategori vardır. Bunlardan biri, “kambur”, diğeri de “çolak”tır. (Tablo B.c.6.1)

MEDENİ HAL

Medeni Hal Hakkında

Medeni Hal, bireylerin kanun karşısında evli, bekâr, boşanmış veya dul olup olmama durumunu belirleyen bir haldir. Nüfus sayımlarında kişinin medeni durumunun özel olarak sorulması gerekir; buna karşılık olarak alınan yanıtlar da kişilerin medeni durumları ile ilgili bilgi sahibi olunması yaramaktadır. Nüfus sayımları yapıldığı tarihe kadar hiç evlenmemiş olanlar “bekâr”, evli olanlar “evlenmiş”, eşi çeşitli sebeplerle ölmüş olanlara “dul” ve yine çeşitli sebepler yüzünden eşinden mahkeme kararıyla ayrılmış olan kişilere de “boşanmış” denilmektedir. Eşiyile ayrı yaşadığı halde mahkeme kararıyla bunu resmileştirmeyen kişiler de sayımlara “evli” olarak geçecektir. Çünkü önemli ve belirleyici olan fiili durumdan ziyade bunun kanuni karşılığıdır. Bu sebeple boşanmanın, evliliğin ve evliliği fiilen sona erdiren durumların iyice açıklanması ve kişilerin de bu açıklamalara uygun olarak içinde buldukları durumla ilgili bilgi vermeleri gerekmektedir. Benzer şekilde resmi nikâh ile evlilikleri onaylanmadığı halde birlikte yaşayan veya kanun nezdinde geçerli olmayan dinsel nikâh ile (bu tip nikâha “imam nikâhı” denilmektedir) karı – koca durumunda olan kişiler de durumları hakkında

doğru bilgi vermelidirler; bu kişiler kanunen evli değil bekâr sayılırlar. Nüfus sayım memurlarının bu ince noktayı bilmeleri ve karşılarındaki kişiyi buna göre yönlendirmeleri gerekmektedir. (Cillov, 1960: 141 – 142)

Medeni durumu bilmek çok önemlidir. Çünkü bir toplumun demografik yapısını şekillendiren çok sayıda farklı etmen içinde medeni durum en önemlilerinden biridir. Örneğin iktisaden faal nüfus incelenirken buna dâhil olan kişilerin medeni durumlarının bilinmesi, örneğin çalışan kadınların evlendikten sonra çalışmaya devam edip etmediğini saptamada büyük faydalar sağlayacaktır. Tıpkı buna benzer bir biçimde iktisaden faal olmayan nüfusun içindeki kadınların medeni durumunun bilinmesi de oldukça önemlidir; böylece kadınların evliliklerinin çalışmalarına engel olup olmadığı hususunda belirleyici bir faktör olup olmadığıнын sayısal bir şekilde ortaya konulması mümkün olur. Yaş grupları ile medeni durumun bir arada ele alınması ise özellikle evliliklerin gerçekleştiği yaşlarla yakından ilintilidir ve bunu saptamak gerekir. Nüfusun yaşlar bakımından durumun inceler ve tahminlerde bulunurken, medeni hal itibarı ile bölünüşünü bilmek gerekir. Nüfus üzerinde herhangi bir tahmin yapılırken medeni hali daima göz önünde bulundurmak gereklidir. Örneğin nüfusun hastalıklara göre bölünüşünü bilmek gerekir. Belli hastalıkların belli yaş grupları üzerinde etkili olduğunu görüyoruz; bunu daha iyi incelemek için medeni durum hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. (Cillov, 1960: 141)

Medeni durumun dikkatle incelenmesini gerektiren bir başka sebep de aile kurumunun toplumdaki hali hakkında bilgi edinmek olabilir. Örneğin boşanma oranlarının gittikçe yükseldiği bir toplum, geleneksel aile yapısından uzaklaşıldığını haber vermesi bakımından önemli bir gösterge sayılabilir (Gürtan, 1969: 171). Bu da bize evliliklerde baş gösteren belli başlı sorunların neler olduğu hakkında bazı ipuçları verebilecek niteliktedir. Benzer biçimde evlilik yaşı da medeni durum tespiti ile ortaya çıkmaktadır ve bir ülkenin demografik olduğu kadar aile sosyolojisi bakımından da içinde olduğu durumu bize özetler. Örneğin erken yaşta gerçekleşen evliliklerin tespiti,

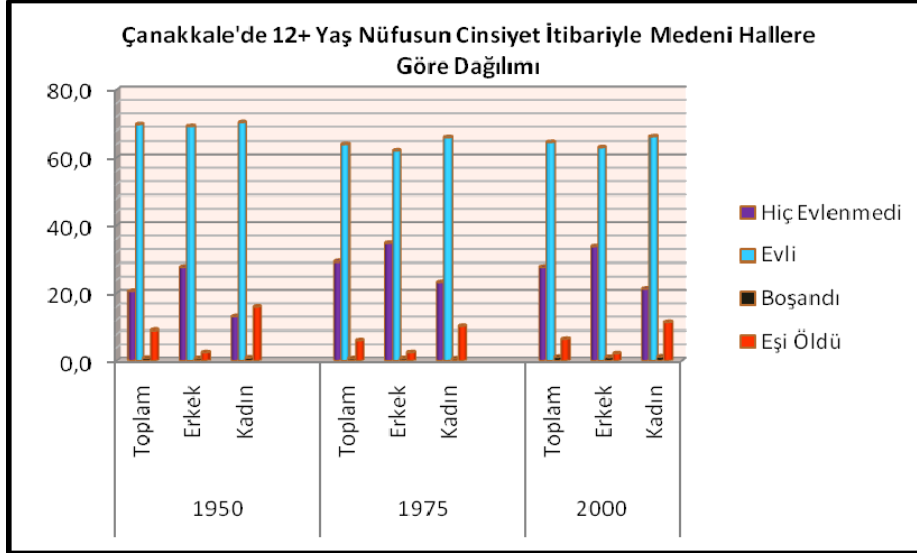
özelikle geri kalmış ülkelerde büyük bir önemi taşımaktadır ve bunu ancak medeni durumun tespitini mümkün kılan sayımlarla öğrenmek mümkündür.

Türkiye ve Çanakkale’de Medeni Durumun İncelenmesi

Bu bölümde öncelikle Çanakkale ve Türkiye’deki 12 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun medeni hallerine göre incelemesi yapılacaktır. Daha sonra bu medeni haller, yani hiç evlenmemiş, evli, boşanmış ve eşi ölmüş nüfus, tek tek ele alınacak ve yaş gruplarına göre dağılımlarından söz edilecektir.

Türkiye ve Çanakkale’de Nüfusun Medeni Hallere Göre Dağılımı

Türkiye’de 12 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun medeni hallere göre dağılımını incelersek evli nüfusun hem 1950 hem 1975 hem de 2000’de çoğunlukta olduğunu görürüz. Hiç evlenmemiş nüfus ise 1950 yılında % 22 iken 1975 ve 2000 yıllarında % 10 oranında yükselmiştir. Bununla orantılı olarak evli nüfus % 7 oranında azalmıştır. Eşi ölenlerin oranı ise 1950’den sonra düşüşe geçmiştir. Bu durum elbette ki ölüm oranlarının azalmasıyla da ilgilidir. Bir diğer dikkat çekici nokta ise Türkiye’de boşanmış nüfusun oranının 2000 yılında bir ölçüde artmış olmasıdır. Bilhassa kadınlardaki artış dikkat çekicidir. 1950 yılındaki eşi ölmüş kadınların yoğunluğu da oldukça fazladır. Bu durum elbette ki kadın ömrünün daha uzun olmasıyla açıklanabilir. 1975 ve 2000 yıllarında da bu hal benzer özellikler taşır. Bütün yıllar için geçerli olan bir kaide ise, evli kadın nüfusun oranının daima evli erkek nüfustan fazla oluşudur. Fakat 1950 yılından sonra evli kadın ve evli erkek arasında fark daha da açılmıştır. Bu da demek oluyor ki, zamanla birlikte evli erkeklerin oranı düşmektedir. (Tablo B.d.1)

(Grafik: 21)

Çanakkale'deki 12 ve daha yukarı yaşlardaki nüfusun medeni hallere göre dağılımına bakacak olursak Türkiye'yle yakın oranlarda bir tablo ile karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. Çanakkale'de Türkiye'den farklı olarak 1975 ve 2000 yıllarında eşi ölmüş kadınların oranı biraz daha fazladır. Ayrıca 2000 yılında hiç evlenmemiş erkeklerin kadınlara oranı belirgin bir biçimde yüksektir. Çanakkale biraz daha geleneksel yapıda bir şehir olduğu için, başından evlilik geçenlerin oranı Türkiye'den daha yüksektir. Hiç evlenmemiş erkeklerin oranı 1950 ve 1975 yıllarında kadınlara kıyasla yüksek olmuş olsa da 2000 yılında bu oranın çok daha yükselmiş olduğunu görmekteyiz. Yine Çanakkale'de de boşanmış nüfustaki artış dikkat çekicidir; hatta 2000 yılında boşanmış erkek ve kadın nüfus neredeyse eşittir. Eşi ölmüş kadınların oranı, eşi ölmüş erkeklere kıyasla her üç yılda da, neredeyse 5 kat kadar fazladır. Bu da bize kadınların, eşlerinden daha uzun yaşadığını göstermektedir. (B.d.1.1) (Grafik-21)

Çanakkale’deki Nüfusun Farklı Medeni Hallerinin Yaş Gruplarına Göre İncelenmesi

Çanakkale’de 12 ve daha yukarı yaşlardaki hiç evlenmemiş nüfusu cinsiyet itibarı ile yaş gruplarına göre incelersek görürüz ki erkekler için evlenmemiş nüfus daha yavaş düşerken kadınlar için daha hızlı bir düşüş söz konusudur. Bu da gösteriyor ki kadınlar hem daha genç yaşta evleniyorlar hem de evlenen nüfusa daha hızlı biçimde dâhil oluyorlar. 2000 yılında evlenmemiş kadınların oluşturduğu en geniş topluluğa 15 – 19 yaş aralığında rastlanmaktadır; bunlar evlenmemiş kadınların yarıya yakını oluştururlar. Genel nüfus içinde ise 15 – 19 ve 20 – 24 yaş grupları, hiç evlenmemiş nüfusun üçte ikisini oluşturmaktadır; bunları 12 – 14 yaş grubu izler. Buradan çıkacak sonuç da şudur; hiç evlenmemiş nüfus ağırlıklı olarak 12 – 24 yaş aralığındaki kişilerden oluşan, genç bir nüfustur. Bu durumda Çanakkale’de evliliklerin genellikle bu yaşlardan sonra gerçekleştiği görülmektedir. 2000 yılında geç yaştaki evliliklerin de başladığı söylenebilir; çünkü 1975’te 20 – 24 yaş grubunda hiç evlenmemiş olan kişilerin sayısı 2000 yılındaki aynı yaş grubuna girenlerin sayısının neredeyse yarısıdır. Hiç evlenmemiş nüfus, belli bir oranda arttığı için 2000 yılındaki verilere yansımaları da ağırlıklı olmaktadır. 1975 yılından 2000 yılına geçerken medyan yaşlarda ise, belirgin bir artış göze çarpmaktadır. Bu durum evlenme yaşının daha ileri yaşlara itilmiş olması ile alakalıdır. 1975 yılında, hiç evlenmemiş nüfusun yarısı 17 yaşın altındayken, 2000 yılında bu yaş 19’a çıkmıştır. Genel olarak kadınlardaki medyan yaş, erkeklerinkinden daha düşüktür. Bu da bize kadınların daha erken yaşlarda evlendiklerini gösterir. (Tablo B.d.2)

Çanakkale’de 12 ve daha yukarı yaşlardaki evli nüfusun cinsiyet itibarı ile yaş gruplarına dağılımında ise evli nüfusun 20 – 49 yaş arasında yoğunlaştığı söylenebilir; bu aralıklar genellikle evli olan nüfusun en çok denk geldiği yaş gruplarını barındırır. Bir başka deyişle evlilikler genellikle bu yaşlar arasında gerçekleşmektedir. 65 yaş üzerindeki nüfus barındırdığı nispeten yüksek sayılabilecek oran ile ileri yaş grupları

arasında dikkat çekmektedir. 2000 yılında ise 65 yaş üzerinde evli olan nüfusun biraz daha artmış olmasının sebebi ise yaşam süresinin uzaması olmalıdır. 20 - 24 yaş grubunun oranı 1975 yılına göre 2000 yılında düşmüştür; bu durum bize Çanakkale’de evliliğe başlama yaşının biraz geri atıldığını gösterir. 15 – 19 yaş aralığındaki nüfusun büyük ölçüde azalması ise bize çocuk sayılabilecek yaşlarda yapılan evliliklerin çok daha az görülür olduğunu işaret ediyor. Bu arada belirtmek gerekir ki genç ve çok genç yaşta yapılan evliliklerde kadınlardan oluşan nüfus daha belirginken, yaş ilerledikçe erkeklerin evli nüfusa olan katılımı artar. 1975 yılında, Çanakkale’de evli nüfusun yarısı 39 yaşından küçüktür. 2000 yılına gelindiğinde ise bu yaş 43’e yükselmiştir. Medyan yaşlarda bir artış söz konusudur. (Tablo B.d.3)

1975 yılında Çanakkale’deki boşanmış nüfusun çoğunu 65 yaşından fazla olan grup teşkil eder. Genel olarak 35 – 49 yaş arasındaki nüfusun da boşanmış olma eğilimlerinin belirgin olması dikkat çekmektedir. En çok göze çarpan noktalardan birisi de 20 – 24 yaş sonrası 65 yaşa kadar boşanmış erkek nüfusun kadınlardan daha fazla olmasıdır. 2000 yılında toplam boşanmış nüfus oranı 1975’e kıyasla iki kat artmıştır. Aynı zamanda boşanmış kadın nüfusunun tüm yaş grupları içinde belirgin bir biçimde artmış olması da gayet dikkat çekici olarak görülmelidir. Yine 2000 yılında 12 – 39 yaş arasında boşanmış kadın nüfus boşanmış erkek nüfusa kıyasla fazla olma eğilimindedir ancak 39 yaş sonrası durum tersine döner. 1975 yılında Çanakkale nüfusundaki boşanmış nüfusun yarısı 45 yaşın altında iken, 2000 yılında bu yaş 43’e düşmüştür. (Tablo B.d.4)

Çanakkale’de 12 yaş üzerinde ve evli olup da eşi ölmüş olan nüfus bakıldığında ise doğal nedenlerden ötürü ağırlığın hem genel nüfusta, hem de erkek ve kadın nüfusları içinde ileri yaşlar ait olduğunu görmek şaşırtıcı olmayacaktır. Bu durum hem 1975 hem de 2000 yılları için geçerlidir ve 65 yaş üzerindeki nüfus neredeyse tüm kategorilerin üçte ikisine yakın bir kesimini oluşturmaktadır. 60 – 64 yaş grubu ise bu oranda olmamakla beraber yine de görece olarak yüksek sayılabilecek bir nüfusu barındırır. Bu alanda yaş grupları ile eşin ölmüş olması arasında son derece doğrudan bir bağlantı

olduğunu görmekteyiz. 1975 yılında eşi ölmüş olan kadınların sayısı, eşi ölmüş olan erkeklerin sayısının neredeyse 4 katıdır; 2000 yılında ise neredeyse 5 katıdır. Bu durum bize yaşamı daha erken sona erenleri çoğunlukla erkekler olduğunu gösteriyor. Bilhassa 2000 yılında bu durumu her yaş grubu için söylemek olasıdır; bütün yaş gruplarında eşi ölmüş olan kadınların oranının erkeklerinkine göre daha fazla olduğunu iddia edebiliriz. Yıllar içinde eşi ölmüş nüfus içinde medyan yaşlarda bir değişiklik olmadığı da söylenebilir. Hem 1975, hem de 2000 yılında eşi ölmüş nüfusun yarısı 65 yaşın altındadır. (Tablo B.d.5)

EĞİTİM DURUMU

Eğitim Hakkında

Her toplumsal yapının birinci işlevi, kendi kendini sürdürmektir. Bu kendini sürdürme işlevi de eğitim yoluyla gerçekleşir. Eğitim en genel tanımıyla “bireyin toplumsallaştırılması” amacına yöneliktir. Çocuk doğar doğmaz ailede başlayan eğitim daha sonra örgün eğitimle, arkadaş grupları içindeki etkileşim ile ve radyo, televizyon, sinema, tiyatro gibi kitle iletişim araçları ve sanat-edebiyat yapıtları aracılığıyla sürdürülür. Bu şekilde birey toplumsallaşır. Toplumsal değerler eğitim yoluyla bireye aktarılır. Bu nedenle eğitimin amacının, bireye istenilen davranış biçiminin kazandırılması olduğu söylenmektedir. Eğitim, teknoloji- ideoloji dengesini bireye aktarma yoludur da denebilir. (Kongar, 2004: 72)

Her ülkede eğitim durumunu bilmek gereklidir. Hangi alanda daha çok kişiye ihtiyaç olduğunu bilmek istediğimiz zaman okur yazar oranını bilmek lazımdır. Nüfusun eğitim bakımından durumunu özellikle başka özellikler ile birlikte ele alırsak daha esaslı sonuçlar elde ederiz. Örneğin okuryazarların medeni durum veya boşanma

oranları yahut çocuk sayısı ile öğrenim derecesinin incelenmesi ortaya önemli bazı sonuçların çıkmasına sebep olabilir.

Bireylerin eğitim durumunu ele alacak soruların basit olması gerekir. Gerçi bu durumda soruların içeriği ülkeden ülkeye değişir. Örneğin Türkiye’de eğitim düzeyi düşük olduğu için kişilere “okumayı biliyor musunuz?” ve “yazmayı biliyor musunuz?” şeklinde iki soru sorulmuştur. Böylece Türkiye’nin özellikleri dolayısıyla sadece okumayı bilip de yazmayı bilmeyenler veya yazmayı bilip de okumayı bilmeyenler birbirinden ayrı olarak ele alınmış olacaktır. Öğrenilmek istenen durumun basit olmasına karşılık sorunun ülkeden ülkeye farklılık gösterdiği açıktır. İtalya’da sadece “okumayı biliyor musunuz?” sorusu sorulurken Fransa’da “okumayı ve yazmayı biliyor musunuz?” sorusu sorulmuştur. Rusya’da ise “okumayı biliyor musunuz?”, “yazmayı biliyor musunuz?” ve “okumayı ve yazmayı biliyor musunuz?” olmak üzere üç ayrı soru sorulmuştur. Bu da bize ülkenin durumuna bağlı olarak sorulacak soruların çeşitliliğini göstermektedir. Bu soruların ülkeden ülkeye farklı şekillerde sorulması doğal olarak cevaplarının da farklı olması durumu doğurur; zaten soruların farklı sorulması da ülkenin eğitim durumuyla ilgilidir. Ancak bu durum uluslar arası ölçülerde karşılaştırma yapmayı zorlaştırmaktadır. Genellikle okuma yazma bilip bilmediğini belirten soru bütün birimlere sorulmaz ve bütün ülkelerde okuyup yazma öğrenmeye başlanılan yaştan itibaren sorulur. (Cillov, 1960: 157)

Ancak okuma ve yazma bilmeyenlerin oranı hesaplanırken genellikle 15 ve daha yukarı yaşlar dikkate alınır. Böylece erişkinlerde cehalet oranını da sağlıklı bir biçimde belirlemek mümkündür.

Oranların okuma yazma öğretilmesine başlanılan yaştan itibaren alınması bir sorunu beraberinde getirir; bazı kişiler azami sayılan yaştan önce de okuma yazmayı öğrenebilirler. Bu yüzden sorunun herkese sorulması ve okuma yazma bilmeyenlerden “hayır” cevabı alınması tercih edilir.

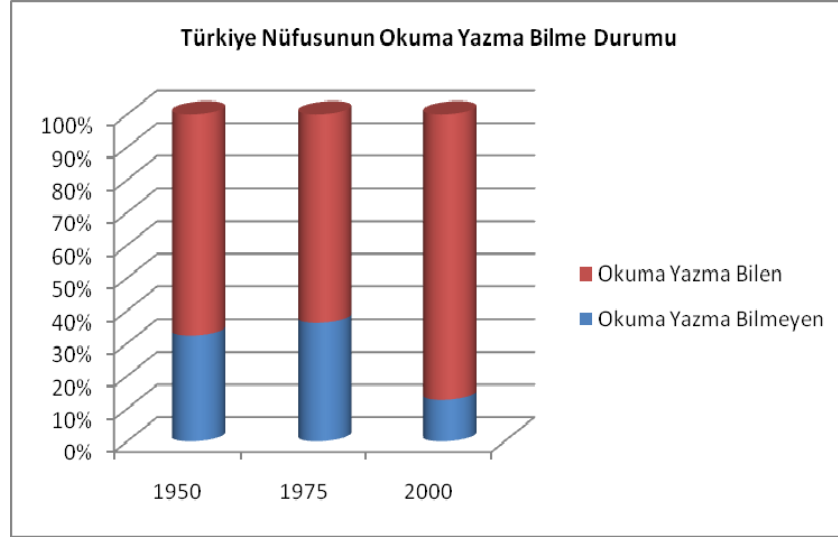
Sayımlarda eğitim durumundan başka eğitim derecesi de sorulmalıdır. Eğitimin ilk, orta, lise veya yüksek olup olmadığı açıkça belirtilmesi istenir. Fakat eklemek gerekir ki bu sorulara sağlıklı cevaplar alınamayabilir. Okuryazar olmanın kıstası yoktur. Kıstası olmadığı gibi kontrol imkânı da yoktur. Bu yüzden bunu sorgulayan sorulara genellikle hatalı cevaplar verilir. Yine de Batı ülkelerinde eğitim durumu da incelenir. Eğitim derecesinin sağlıklı bir biçimde bulunabilmesi için birimin ya “en son hangi eğitim derecesinde okuduğu” veya “çeşitli eğitim kurumlarında ne kadar süre okuduğu” sorulur. Bir başka yol da “diplomanın derecesi” nedir, onu öğrenmektir. Bütün bu soruların sorulması durumunda bile cevapların çok sayıda boşluk içermesi olasıdır. Özellikle okur yazar oranının düşük olduğu ülkelerde bilgi seviyesi hakkındaki sorulara verilecek cevapların sağlıklı olma ihtimali düşüktür. Bu yüzden istatistik bilimi bakımından geri kalmış ülkelerde sadece bilgi seviyesinin bulunması ile yetinilir.

Sayımlarda yukarıda belirtilen noktalar dâhilinde bulunan okur yazarlık durumu sonradan düzenlenir. Bilgi seviyesi hakkındaki düzenleme genellikle cinsiyet ile ilgili veriler ile birlikte ele alınır. Ayrıca okur yazarların yaşlara göre bölünmesi ile şehir ve köylere göre dağılımı da dikkatle gözden geçirilir. (Cillov, 1960: 159)

Türkiye ve Çanakkale’de Eğitim Durumunun İncelenmesi

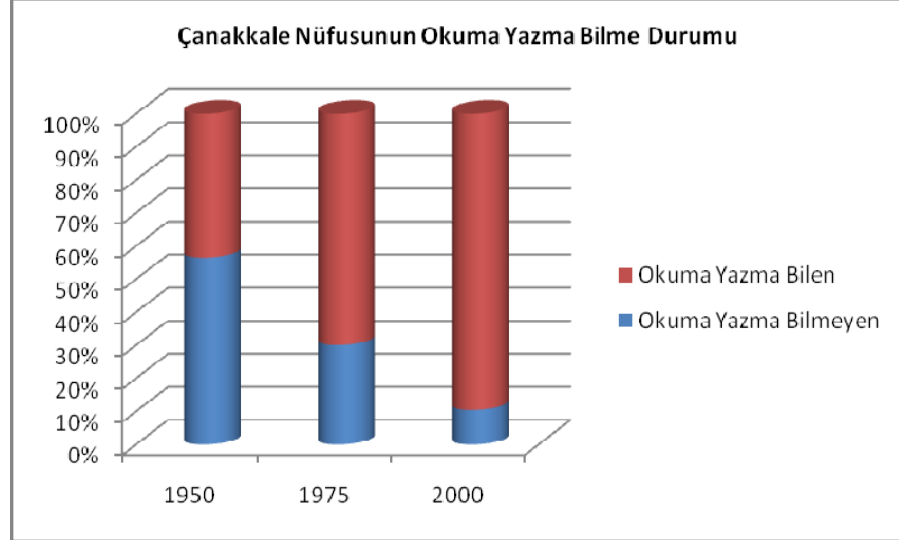
Bu bölümde öncelikle, Türkiye ve Çanakkale’deki okuma yazma durumunun yıllar içindeki değişimi ve cinsiyete göre karşılaştırmalı incelemesi yapılacaktır. Sonrasında okuma yazma bilen ve bilmeyen nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı incelenecektir. Son olarak okuma-yazma bilenler, mezun oldukları kurumlar itibariyle ele alınacak ve mezun olunan kurumların çeşitli yaş kategorilerine göre incelemesi yapılacaktır.

Türkiye ve Çanakkale Nüfusunun Okuma yazma Bilme Durumunun Cinsiyetlere Göre İncelenmesi

(Grafik: 22)

Türkiye nüfusunun okuma yazma durumuna göre dağılımına baktığımızda 1950 yılında Türkiye nüfusunun üçte ikisinden biraz daha fazla olan bir kesiminin okuma yazma bildiği görülmektedir; bilmeyenler ise üçte birden daha azdırlar. Bu dönemin Türkiye'nin ağırlıklı olarak tarımsal ekonomiye dayanan, kırsal bir toplum olduğu zamanlara denk geldiği unutulmamalıdır. 1975 yılına gelindiğinde ise okuma yazma bilen nüfusun oranında küçük bir düşme yaşanmış ve üçte ikinin altına gerilemiştir; okuma yazma bilmeyenlerin oranı ise üçte birden biraz fazladır. 1950'den 1975'e geçerken okuma yazma bilenlerin oranında ufak bir düşüş görülmüş, okuma yazma bilenlerin nüfus ise küçük bir oranda artmıştır. 2000 yılına gelindiğinde ise artık Türkiye nüfusunun onda dokuzuna yakın bir kesimi okuma yazma bilmektedir. Bu veriler bize planlı bir şekilde yaygınlaştırılan okuma yazma faaliyetlerinin zamanla kat ettiği mesafeyi gösteriyor. Bunda Türkiye'nin ekonomik gelişmesinin ve kentleşme hareketlerinin de önemli etkileri vardır. (Tablo B.e.1) (Grafik-22)

(Grafik: 23)

Çanakkale'ye baktığımızda ise görüyoruz ki 1950 yılında Çanakkale'nin nüfusunda okuma yazma bilenlerin oranı yarıdan biraz daha azdır; Çanakkale nüfusunun yarısından fazlası okuma yazmayı bilmemektedir. Bu oranların aynı yılın Türkiye verilerine göre daha düşük olduğu dikkatlerden kaçmamalıdır. 1975 yılında ise Çanakkale'de nüfusun üçte ikisinden fazlası, tıpkı Türkiye'de olduğu gibi, okuma yazmayı bilmektedir. Üstelik Çanakkale'de okuma yazma bilenlerin oranı aynı yıl Türkiye'de okuma yazma bilenlerin oranından biraz da fazladır. 1950'den 1975'e kadar geçen 25 yıl içinde okuma yazma bilenlerin oranı Çanakkale'de de önemli ölçüde artmıştır. 2000 yılına gelindiğinde ise okuma yazma bilenlerin oranı onda dokuzu bulmuştur. Bu oranları Türkiye'ye ait verilerle karşılaştırdığımızda 1975 ve 2000 yıllarında Çanakkale'de okuma yazma bilen kişilerin oranının Türkiye'ye göre daha yüksek olduğunu görürüz. Öte yandan Çanakkale'nin de gelişim çizgisi itinayla takip edilmeli, eğitim koşullarındaki iyileşmelerin ve ekonomik gelişmelerin de okuma yazma bilme oranlarına olan etkisi gözden kaçırılmamalıdır. Zaman içinde, Çanakkale'nin eğitim göstergeleri Türkiye genelinde ilk sıralarda yer aldığı kategorilerden biri haline dönüşmüştür. (Tablo B.e.1.1)

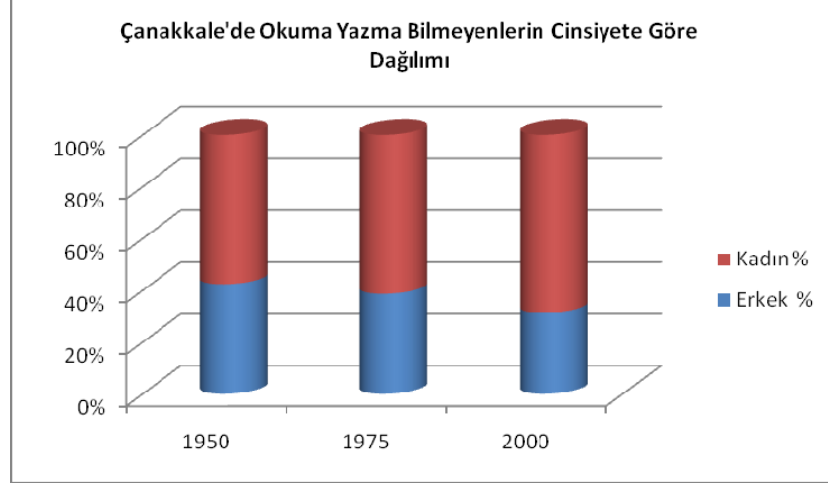
(Grafik-23)

Okuma yazma durumunun cinsiyetlere göre nasıl bir dağılım gösterdiğine bakıldığında ise 1950 yılında Türkiye’de okuma yazma bilme oranlarının her iki cins için de düşük sayılabilecek seviyede olduğunu görürüz; bu durum aynı yıl Türkiye’de okuma yazma bilenlerin oranlarının nüfusun üçte birine ancak yaklaşması gerçeğiyle de uyumludur. 1950’de erkek nüfusunun yalnızca yarıya yakını okuma yazmayı bilirken kadınlarda bu oran çok daha düşüktür; beşte birin de altındadır. Özellikle bu son veri bize 1950 yılında kadınlar arasında okuma yazma bilen nüfusun ne kadar düşük olduğunu gösteriyor. 1975 yılına gelindiğinde ise Türkiye’nin nüfusunda okuma yazma bilen kesimin artmasına paralel olarak erkek ve kadın nüfuslarında da okuma yazma bilenlerin payının arttığı görülür. Erkeklerde okuma yazma bilme oranı dörtte üçü aşarken kadınlarda da yarıya yükselmiştir. 1950’nin verileri ile karşılaştırıldığında bunlar önemli yükselmelerdir; özellikle kadın nüfusundaki okuma yazma bilen oranı iki katından fazlasına çıkmıştır. 2000 yılında gelindiğinde ise erkeklerin onda dokuzundan fazlası, kadınların ise onda dokuzuna yakını artık okuma yazma bilmektedir. 1950’den 2000’e kadar geçen zamanda okuma yazma oranının özellikle kadınları için dört katına çıkması eğitim koşullarının iyileşmesinin yanında ekonomik ilerleme ile de ilgilidir. (Tablo B.e.2)

Çanakkale’de okuma yazma durumunun cinsiyetlere göre dağılımına bakıldığında ise 1950 yılında Çanakkale’de okuma yazma oranının hem genel nüfusta hem de erkek ve kadın nüfuslarına Türkiye’ye göre daha yüksek olduğu görülür; okuma yazma bilen erkeklerin oranı yarıdan biraz daha fazlayken kadınlarınki de üçte bir oranındadır. 1975 yılına gelindiğinde ise erkeklerde okuma yazma bilen nüfusun oranı dörtte üçten fazlayken kadınlarda üçte ikiye yakındır. Bu verilere baktığımızda 1975 yılında Çanakkale’de okuma yazma bilen erkek oranının Türkiye’deki okuma yazma bilen erkek oranından biraz daha yüksek olduğunu, okuma yazma bilen kadın oranının ise Türkiye’dekinden önemli ölçüde fazla olduğunu görürüz. 2000 yılına gelindiğinde Çanakkale’de okuma yazma bilen erkek nüfusun oranı ile Türkiye’de okuma yazma bilen erkek nüfusun oranı hemen hemen eşit gibidir; Çanakkale’deki biraz daha

düşüktür. Çanakkale’de bu oran onda dokuzdan fazladır. Okuma yazma bilen kadınları oranına bakıldığında ise Türkiye’de okuma yazma bilen kadın oranının nüfusun beşte dördüne denk düşerken Çanakkale’de bundan daha yüksek olduğunu görürüz. 1950 ve 1975 yılları boyunca, özellikle 1950’de Çanakkale’de her iki cinsiyetten kişilerin okuma yazma bilme oranının Türkiye geneline göre daha yüksek oluşu dikkat çekmektedir. 2000 yılında ise veriler birbirine daha yakın seviyelere ulaşmıştır. Bu durum Çanakkale’de okuma yazma bilen kişi sayısındaki bir gerilemeyle değil de Türkiye’de geleneksel olarak okuma yazma oranının düşük olduğu bölgelerde yürütülen eğitim faaliyetleri sayesinde Türkiye nüfusundaki okuma yazma bilen kişi oranının artmasıyla açıklanabilir. (Tablo B.e.2.1)

Türkiye’de okuma yazmayı bilmeyen nüfusun cinsiyetlere göre nasıl dağıldığına bakacak olursak, 1950 yılında Türkiye’de okuma yazma bilmeyen nüfusun üçte ikisine yakın bir kesiminin kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Erkeklerin oranı kadınlara göre daha azdır; bu durum da Türkiye’de genel bir sorun olan kadınlar arasındaki okur yazarlık oranının düşük oluşu durumunun 1950 yılında daha keskin bir şekilde gözlemlenebileceğini işaret eder. 1975 yılındaysa okuma yazma bilmeyenlerin üçte ikisine kadın iken geri kalanı erkeklerden oluşuyor gibi gözükmemektedir. 2000 yılına gelindiğinde okuma yazma bilmeyen nüfusun dörtte üçü kadınlardan, dörtte biri erkeklerden oluşmaktadır. Bu veriler bize 1950’den 2000’e dek okuma yazma bilmeyen nüfusun içindeki çoğunluğu kadınların oluşturduğunu ve bu oranın gittikçe arttığı göstermesi bakımından önemlidir. Eğitimin iyileştirilmesi için verilen tüm çabalara karşılık Türkiye’nin belli bölgelerinde okuma yazma bilmeyen kadınların oranı oldukça yüksektir. (Tablo B.e.3)

(Grafik: 24)

Çanakkale’de ise okuma yazma bilmeyen nüfusun cinsiyetlere göre dağılımına bakıldığında 1950 yılında okuma yazma bilmeyenlerin yarısından fazlasını kadınların, geri kalanını ise erkeklerin oluşturduğu görülür; Çanakkale’de okuma yazma bilmeyen nüfus içinde kadınların oranı Türkiye’de aynı yıl okuma yazma bilmeyen nüfus içinde kadınların oranına yakındır ancak ondan biraz daha düşüktür. 1975 yılında okuma yazma bilmeyen nüfus içinde kadınların oranı halen daha yüksek olmakla beraber bir miktar artmış ve onda altı oranını aşmıştır. 2000 yılında ise okuma yazma bilmeyen nüfusta kadınların oranı üçte birden fazladır. Bu oran aynı yılın Türkiye verilerine göre düşüktür. Buradan çıkarılabilecek olan sonuç Çanakkale’de okuma yazma bilmeyen nüfustaki kadın oranının genellikle Türkiye’de okuma yazma bilmeyen nüfustaki kadın oranından düşük olduğudur; bu veriler de bizi Çanakkale’deki okuma yazma bilen kadın oranının Türkiye’dekine göre genellikle biraz daha yüksek seyrettiği fikrine yöneltebilir. (Tablo B.e.3.1)

Okuma yazma bilen nüfusun cinsiyete göre dağılımına baktığımızda 1950 yılında Türkiye’de okuma yazma bilen nüfusun üçte ikisinden fazlasının erkeklerden oluştuğunu

görüyoruz; kadınlar ise okuma yazma bilenlerin içinde üçte birden daha az bir orana sahip görünmektedirler. 1950'lerin Türkiye'si görüldüğü kadarıyla kadınlar arasında okuma yazma bilenlerin oranının oldukça düşük olduğu ve bu sebeple de okuma yazma bilen toplam nüfusun küçük bir kısmını teşkil edebildikleri bir ülkedir. Bu yılların II. Dünya Savaşı sonrasına denk geldiğini ve Türkiye'nin bu dönemde halen ağırlıklı olarak kırsal bir toplum olduğunu unutmamak gerekir; okuma yazma oranlarının yükselmesi kentleşme ile beraber hızlanacaktır. Nitekim 1975 yılında bu oranlarda az da olsa bir oynama olacaktır; erkeklerin okuma yazma bilen nüfus içindeki oranı üçte ikiyken kadınlarınki de üçte bire yükselecektir. Ancak o zaman bile dengesiz olan bu dağılım 2000 yılında biraz daha olumlu bir görüntü sergiler ve kadınların okuma yazma bilme oranındaki yükselme bize işaret eder. 2000 yılında Türkiye'nin okuma yazma bilen nüfusunun yarısından biraz daha yüksek bir kısmını erkekler oluştururken yarıya yakınını da kadınlar oluşturur. Türkiye'de kadınların arasında okuma yazma bilme olma durumunun gittikçe yükseldiğini bu verilerden anlamak olasıdır. Yıllar içinde medyan yaşlarda belirgin bir artış da söz konusudur. (Tablo B.e.4)

Çanakkale'de okuma yazma bilen nüfusun cinsiyete göre dağılımına göz attığımızda 1950 yılında okuma yazma bilen nüfusun çoğunluğunun tıpkı Türkiye'de olduğu gibi Çanakkale'de de erkeklerden oluştuğu görülür fakat Çanakkale'de kadınların okuma yazma bilen nüfus içindeki oranı Türkiye geneline göre biraz daha yüksektir ve üçte birden daha fazladır; erkeklerinki ise üçte ikiden azdır. 1975 yılına bakıldığında ise okuma yazma bilen nüfus içinde kadınların oranı biraz daha artmış ve onda dört payının üzerine çıkmıştır. Bu oranın da aynı yılın Türkiye verilerine göre okuma yazma bilenlerin içindeki kadın oranından daha yüksek olduğunu ilave etmek gerekir. 2000 yılına ise Çanakkale'de okuma yazma bilen nüfusun içindeki erkek ve kadınların oranı Türkiye nüfusundaki okuma ve yazma bilen erkek ve kadınların oranıyla neredeyse aynıdır; aradaki çok küçük farklar Türkiye genelinde okuma yazma bilen nüfus içinde kadınların oranının Çanakkale'de okuma yazma bilen nüfus içinde kadınların oranından çok cüzi bir miktarda fazla olmasından ileri gelmektedir. Bu verilerden gördüğümüz

kadarıyla Çanakkale’de okuma yazma bilen nüfusun içinde kadınların oranı asla erkeklerinkinden yüksek olmamış ancak son yıllara dek Türkiye’nin okuma yazma bilen nüfusundaki kadın oranından belirgin biçimde yüksek seyretmiştir. (Tablo B.e.4.1)

Türkiye’de ve Çanakkale’de Okuma Yazma Bilme Durumunun Yaş Grupları İtibariyle İncelenmesi

Türkiye’de okuma yazma bilmeyen nüfusun cinsiyet itibarı ile yaş gruplarına göre dağılımına göz atıldığında 1975 yılında toplam nüfus içinde en büyük kesimi onda birden fazla bir oranı olan 65 + grubunun oluşturduğu görülmektedir. Özellikle Türkiye’nin belli bölgelerinde yaşlıların okuma yazma bilmemesi durumu sıklıkla gözlemlenmektedir. Erkek ve kadın nüfusuna bakıldığında da 65 + grubunun okuma yazma bilmeyenler arasında en belirgin nüfus sahip grup olduğu dikkat çekmektedir. Her iki kategoride de 65 + grubunun oranı onda birden fazladır. Bununla beraber erkeklerde 10 – 14 yaş grubunda okuma yazma bilmeyenlerin oranı da onda bir civarındadır. Kadınlarda 20 – 49 yaş arasındaki gruplarda okuma yazma bilmeme oranı benzer seviyelerde seyretmektedir. 2000 yılında ise hem toplam nüfusta 65 + grubunun ağırlığı artmıştır; erkeklerde bu grubun oranı dörtte birden biraz fazlayken genel nüfusta ve kadınlarda bu orana çok yakındır. Tüm kategorilerde 7 – 29 yaş aralığındaki nüfusun okuma yazma bilmeyenler arasındaki payı azalmıştır; bu durum gençlerin okuma yazma bilmeyen nüfusta daha az temsil edildiğini ve onların eğitim olanaklarından 1975 yılında göre daha yaygın bir biçimde yararlandığı bize gösterir. Bununla beraber erkek nüfusta 6 yaş grubunda görülen % 16,1’lik orana diğer gruplarda rastlanmaz. (Tablo B.e.5)

Çanakkale’de okuma yazma bilmeyen nüfusun cinsiyet itibarı ile yaş gruplarına göre dağılımına göz atıldığında 1975 yılında toplam nüfus içinde en büyük kesimi tıpkı Türkiye’de olduğu gibi 65 + grubunu oluşturduğu görülür ancak Çanakkale’de bu

grubun oranı hem genel nüfusta hem de erkekler ve kadınlar arasında Türkiye'ye göre yüksektir. Çanakkale'de bu oran tüm kategorilerde beşte birden fazla gözükmektedir. Bu durum bize Çanakkale'de okuma yazma bilmeyen kesim içinde yaşlı nüfusun tek başına önemli bir ağırlığı olduğunu gösteriyor. 6 – 34 yaş aralığındaki nüfusun okuma yazma bilmeyenler arasındaki payı görece azken 34 – 64 yaş arasında bu oranlar daha yüksek bir seviyede izlemektedir. Bu durumdan da anlaşılabilir gibi Çanakkale'de okuma yazma bilmeme durumu yaş ilerledikçe artmaktadır ve 65 + grubunda en yüksek orana ulaşmaktadır. 2000 yılında ise tüm kategorilerde 65 + grubunun ağırlığı çok daha fazla artmıştır. Çanakkale'nin okuma yazma bilmeyen nüfusu içinde bu oran % 45,5 iken erkeklerde % 42,7 ve kadınlarda % 48,2'dir ki bu durum Çanakkale'de okuma yazma bilmeyen kadınların neredeyse yarısının 65 + ve üzerindeki kişilerden, yani yaşlılardan oluştuğunu gösterir. Türkiye'de de 2000 yılında 65 + grubu 1975 yılına göre neredeyse iki katına çıkarak çoğalmıştır ancak yine de hiçbir kategoride nüfusun yarısına yakının oluşturacak bir duruma gelmemiştir. Okuma yazma bilmeyen nüfusta genç ve orta yaşlı kesimin görece düşüklüğü bize bu kesimlerin eğitim sisteminden daha çok yararlandığını gösterir. Özellikle 19 yaş altındaki nüfusun Çanakkale'deki okuma yazma bilmeyen nüfustaki payı çok düşüktür. (Tablo B.e.5.1)

Türkiye'de okuma yazma bilen nüfusun cinsiyet itibarı ile yaş gruplarına göre dağılımına göz atıldığında 1975 yılında toplam nüfus içinde en büyük oranın kabaca 10 – 24 yaş aralığında toplandığı görülüyor. Bu nüfusun özelliği genç bir nüfus olması ve ilköğrenimden yükseköğrenime kadar olan dönemleri kapsıyor oluşudur ki okuma yazma bilen nüfusun yarısına oldukça yakın bir kesimi bu yaş aralıklarında toplanmıştır. Aynı durumu erkek ve kadın kategorileri için de söylemek olasıdır; okuma yazma bilene erkek ve kadınların yarıya yakın kesimi bu yaş aralığında birikmişlerdir. Öte yandan yükseköğrenim sonrası döneme denk geldiği düşünülen 25 – 29 yaş grubunda da erkek nüfusu için onda bir, genel ve kadın nüfusu için de buna yakın bir oran vardır. Okuma yazma bilmeyen nüfus önemli bir payı olan 65 + grubunun ise okuma yazma bilen nüfus içindeki payı oldukça düşüktür. 2000 yılında okuma yazma bilen nüfusun yarısına yakını

halen 10 – 24 yaş arasında, yani eğitim çağındaki gençlerden oluşmaktadır. 1975 yılında olduğu gibi 25 – 29 yaş grubunun da görülür bir orana sahip olduğu fark edilir. 6 – 10 yaş arasındaki nüfusun okuma yazma bilenler arasındaki oranı bütün kategoriler için düşük sayılır. Bu durum doğal sayılabilir. Okuma yazma bilmeyen nüfusun neredeyse yarısını oluşturan 65 + grubunun ise okuma yazma bilen nüfustaki payı pek azdır; bu oran genel nüfusta % 3'e varmamaktadır. (Tablo B.e.6)

Çanakkale'de okuma yazma bilen nüfusun cinsiyet itibarı ile yaş gruplarına göre dağılımına göz atıldığında 1975 yılında toplam nüfus içinde en büyük yığılmanın tıpkı Türkiye okuma yazma bilen nüfusunda olduğu gibi ilköğrenimden yükseköğrenime kadar uzanan bir yaş yapısını kapsamakta olan 10 – 24 yaş aralığında olduğunu görüyoruz. 10 yaşın altındaki nüfusun okuma yazma bilenler içindeki temsil oranı düşüktür; benzer bir durum 65 + grubu için de geçerli sayılır. 2000 yılında ise 10 – 24 yaş grubunun okuma yazma bilen nüfustaki ağırlığı azalmıştır; 1975 yılında yarıya yaklaşan oran bu yılda üçte bire ancak yaklaşmaktadır. Bunun sebebi 30 – 65 + arasındaki yaş gruplarını hepsinin okuma yazma bilen nüfusta daha yoğun temsil edilmesiyle açıklamak mümkündür. Özellikle 65 + grubunda okuma yazma bilen nüfusta temsil edilme oranı tüm kategorilerde önemli oranda artmıştır. Bu da bize okuma-yazma bilme durumunun yıllar geçtikçe yaşlı kesimi de kapsadığını göstermektedir. 2000 yılında okuma-yazma bilen kesim içinde en yüksek paya sahip olan kesim 20-24 yaş grubudur. 1975 yılında, okuma yazma bilen nüfusun yarısı, 22,8 yaşın altındadır. 2000 yılında ise, bu yaş 32,1'dir. (Tablo B.e.6.1)

Türkiye’de ve Çanakkale’de Okuma Yazma Bilen Nüfusun Mezun Olduğu Öğrenim Kurumu İtibariyle İncelenmesi

Türkiye’de okuma yazma bilen nüfusun cinsiyet itibarı ile bir öğrenim kurumundan mezun olup olmama durumuna göre dağılımına bakarsa 1950’de hem genel, hem erkek hem de kadın kategorilerinde herhangi bir kurumdan mezun olma oranının % 53 olduğu görülecektir; bu da Türkiye nüfusunun yarısından fazlasının herhangi bir eğitim kurumundan mezun olduğunu bize gösteriyor. Esasında burada verileri olumlu tarafından okumaktayız; tersinden okusaydık Türkiye nüfusunun yarıya yakın bir kesiminin hiçbir eğitim kurumundan mezun olmadığı gibi vahim bir sonuç ile karşı karşıya kalacaktık. Fakat bu verilerin ait olduğu dönemin özelliklerini de bilmek gerekir; bu rakamlar tarımsal bir ekonomiye dayanan ve ağırlıklı olarak kırsal nüfusa sahip bir Türkiye’ye ait göstergelerdir. Ancak yıllarla beraber bu durumda çeşitli iyileşmeler görülebilmektedir. 1975 yılında genel, erkek ve kadın nüfusunda herhangi bir eğitim kurumundan mezun olma oranı daha yüksektir. Genel nüfusta ve erkek nüfusunda bu oran dörtte üçe yaklaşırken kadınlarda üçte ikiden fazladır. Bu durumun okullaşma oranıyla bir ilgisi olmalıdır. 2000 yılında ise bütün kategorilerde herhangi bir eğitim kurumundan mezun olma oranı dörtte üç civarındadır; hiçbir eğitim kurumundan mezun olamayanların oranı ise 1950’ye göre önemli ölçüde azalmıştır. 1950, 1975 ve 2000 yıllarında okullaşma oranının arttığını ve herhangi bir eğitim kurumundan mezun olanların oranının düzenli bir biçimde arttığını görmek mümkündür. (Tablo B.e.7)

Çanakkale’de ise 1950 yılında herhangi bir eğitim kurumundan mezun olanların oranı genel nüfus dörtte bire yakın, erkeklerde beşte birden az ve kadınlarda dörtte birden fazladır. Bu durum kadın nüfusun herhangi bir eğitim kurumunda mezun olma bakımından erkeklerden oran bakımından daha yüksek olduğu bir durum çıkarır karşımıza. Yine de bu oranların 1950 yılının Türkiye verilerine göre düşük olduğunu ve genel olarak tüm kategorilerde nüfusun büyük bir kesiminin bir eğitim kurumundan mezun olmadığını görebiliriz. 1975 yılında ise tüm kategorilerde herhangi bir kurumdan

mezun olanların oranı üçte ikiden fazladır. Buna göre 25 yılda bir eğitim kurumundan mezun olanların oranı artmış ve bunlar Çanakkale nüfusunda azınlık olmaktan çoğunluk olmaya geçmişlerdir. Bununla beraber bu oranların aynı yılı Türkiye verilerinde bir eğitim kurumundan mezun olan nüfustan düşük olduğunu ve Çanakkale'nin Türkiye ortalamasının altında kaldığını belirtmek gerekir. 2000 yılında ise daha önceki yıllarda Türkiye'nin hem genel, hem erkek hem de kadın nüfuslarında herhangi bir eğitim kurumundan mezun olma bakımından gerisinde kalan Çanakkale'de bu oranlarda yükselme ve Türkiye'yi geride bırakma eğilimi görülür. Çanakkale'de herhangi bir eğitim kurumundan mezun olanların oranı genel nüfusta ve erkeklerde beşte dördten fazlayken kadınlarda beşte dört oranına kadar çıkmıştır. Bu verilere göre Çanakkale'de bir eğitim kurumundan mezun olanların oranı Türkiye'ye göre daha yüksektir. Bu durum ayrıca Çanakkale'deki eğitim koşullarında genel bir iyileşmenin olduğunu ve okullaşma oranının da yükseldiğini göstermektedir. (Tablo B.e.7.1)

Türkiye'de okuma yazma bilip bir öğrenim kurumundan mezun olan nüfusun cinsiyet itibarı ile mezun oldukları kurumlara göre nasıl dağıldığına bakılacak olursa 1950 yılında ağırlığın hem erkek nüfus için, hem de kadın nüfus için, ilkokul mezunlarında olduğu görülecektir. Üç kategoride de bu nüfus grubunun dörtte üçünden fazlasını ilkokul mezunları teşkil etmektedir. Bunları ortaokul ve lise mezunları izlemektedir. Yükseköğrenim görenlerin oranı oldukça düşüktür. Bu rakamlar bize 1950'de Türkiye'de nüfusun çok büyük bir kesiminin sadece ilkokul mezunu olduğunu gösteriyor. Yükseköğrenim mezunlarının oranının bu denli düşük oluşu ise uzman yetiştirme konusunda o yıllarda çekilen sıkıntıları açıklıyor gibidir. 1975 yılında ilkokul mezunları halen incelenen nüfus içinde en büyük kesimi oluşturmaktadır ve oranları genel nüfus ile erkek nüfusunda beşte dörde yakinken kadınlarda bunun üzerindedir. Bu durum bize kadın nüfusun özelliğinin ilkokul mezunu olmak olduğunu gösteriyor olabilir çünkü ortaokul, lise ve yükseköğrenim mezunu kadınların oranı erkeklerden daha düşüktür. Kadınlar eğitimin ilk basamağını tamamladıktan sonra eğitim hayatından genellikle çekilmektedirler. 2000 yılında ise tüm nüfus kategorilerinde ilkokul

mezunlarının oranı önemli ölçüde düşmüştür; bu da bize artık Türkiye nüfusunun eğitimin ilk basamağından sonrasını tamamlayanların oranının yükseldiğini işaret etmektedir. Erkek nüfusun yarısından biraz fazlası ilkokul mezunuyken lise ve yükseköğrenim mezunlarının oranı onda birden yüksektir. Kadınlarda ise ilkokul mezunlarının oranı üçte ikiden azdır ve lise mezunlarının oranı da onda birden oldukça yüksektir. Yükseköğrenim mezunlarının oranlarının katlanarak arttığı dikkat çekmektedir. (Tablo B.e.8)

Çanakkale’de ise okuma yazma bilip bir öğrenim kurumundan mezun olan nüfusun cinsiyet itibarı ile mezun oldukları kurumlara göre nasıl dağıldığına bakılacak olursa 1950 yılında çok büyük bir kesimin ilkokul mezunu olduğu görülür. Çanakkale nüfusunda bu kesimin oranı beşte dördten fazladır; erkek nüfusta da buna yakındır. Çanakkale’de kadınların çok büyük bir kesimi sadece ilkokul mezunudur. Ortaokul ve lise mezunlarının sayısı az ve yükseköğrenim mezunlarının oranı ise yok denecek kadar azdır. Kadınlarda yükseköğrenim mezunu oranı % 0’dır. Bu durum Çanakkale’de Türkiye verilerine göre eğitim açısından geri bir durumda olduğunu işaret ediyor. 1975 yılında ise Çanakkale’de ilkokul mezunlarının oranı 1950’ye göre hiç değişmemekle beraber ortaokul ve lise mezunlarının oranında küçük artışlar olur; benzer bir durumu yükseköğrenim için de söylemek olasıdır. Buna karşılık halen Çanakkale’de özellikle kadınlar arasında yükseköğrenim mezunlarının sayısı çok düşüktür. 1975 yılının Türkiye verileri ile karşılaştırınca ilkokul mezunlarının oranının daha yüksek, yükseköğrenim mezunlarının oranının ise daha düşük olduğu dikkat çeker. 2000 yılında ise Türkiye’de olduğu gibi ilkokul mezunlarının oranında düşmeler görülmüş ve Çanakkale’de yaşayanların artık eğitim hayatlarının ilköğretim ile son bulmadığı anlaşılmıştır. İlkokul mezunları halen çoğunluktadır ancak önceki yıllara göre oranları azalmıştır. Bununla beraber halen Türkiye verilerindekinden yüksek görünmektedirler. Kabaca erkeklerin yarısından biraz daha fazlası, kadınların ise üçte ikisinden fazlası ilkokul mezunudur. Lise mezunlarının oranı tüm kategorilerde önemli ölçüde yükselirken aynı durumu yükseköğrenim mezunları için de söylemek olasıdır. Sayılara

bakıldığında üniversite mezunu erkekler yaklaşık 8 kat artarken üniversite mezunu kadınlar 5 kat civarı artmışlardır. Bu durum yükseköğrenim alanında önemli bir gelişmeyi imlemektedir. (Tablo B.e.8.1)

Türkiye’de okuma yazma bilip bir öğrenim kurumundan mezun olan nüfusun cinsiyet itibarı ile mezun oldukları kurumlara göre dağılımına bakılırsa 1950’de Türkiye nüfusunun beşte dördüne yakın bir kısmının ilkokul mezunu olduğu anlaşılıyor. Erkeklerde bu oran biraz daha düşük, kadınlarda ise beşte dördten fazladır. Ortaokul ve lise mezunları ise her iki grupta da beşte dörde yakın bir oranla temsil edilirler. Yükseköğrenim mezunlarını oranı oldukça düşüktür. Bu yıllarda Türkiye nüfusunda okuma yazma bilenlerin çok büyük bir kısmı hem kadın hem de erkek nüfusta ilkokul mezunlarından oluşmaktadır. 1975’te ilkokul mezunlarının oranlarında çok küçük oynamalar olmuş, erkeklerin oranı biraz düşerken kadınlarınki de küçük bir oranda artmıştır. Ancak sayılara bakıldığında ilkokul mezunu erkekler yaklaşık 4 kattan fazla çoğalırken ilkokul mezunu kadınlar 6 kattan fazla çoğalmışlardır. Ortaokul mezunları erkeklerde onda birden fazlayken kadınlarda bundan azdır. Liseden mezun olanlar ise ortaokuldan mezun olanlara göre her iki kategoride de daha azdır ve onda birin altındadırlar. Önemli artış yükseköğrenim mezunlarına gerçekleşmiştir. Yükseköğrenim mezunu erkeklerin sayısı 3 kattan fazla artarken yükseköğrenim mezunu kadınların sayısı 7 kat artmıştır. Bu dönemde yükseköğrenim mezunları okuma yazma bilen ve bir eğitim kurumundan mezun olan nüfusun % 2,2’sini teşkil eder. 2000 yılında ise Türkiye’de sözü edilen nüfusun üçte ikisinden azı ilkokul mezunudur. Erkeklerde bu oran yarıdan biraz fazla iken kadınlarda üçte ikiden biraz fazladır. İlkokul mezunları halen çoğunluğu teşkil etmekle beraber artık daha çok nüfusun ilköğretimden sonraki aşamalara geçtiği ve buradan mezun olduğu görülmektedir. Nitekim lise mezunlarının genel nüfusun beşte birini oluşturduğu görülmektedir; erkeklerde ise bu oran bundan biraz daha yüksektir. Kadınlarda ise biraz daha azdır. Bu durum artık ortaokuldan mezun olmakla kalmayıp liseyi de bitiren nüfusun arttığını gösteriyor zira ortaokul mezunlarının oranı her kategoride lise mezunlarından daha azdır. Yükseköğrenimde ise

oranlar halen çok yüksek olmamakla beraber mezunların sayılarında katlanma vardır. 2000’de hem erkek hem de kadınlardan üniversite mezunu olanların sayısı 1 milyonu geçmiştir. Erkeklerde 1975’e göre üniversite mezunlarının sayısı 8 kat artarken kadınlarda bu artış 20 kata yakındır. (Tablo B.e.9)

Çanakkale’de okuma yazma bilip bir öğrenim kurumundan mezun olan nüfusun cinsiyet itibarı ile mezun oldukları kurumlara göre dağılımına bakılırsa 1950’de Çanakkale nüfusunun onda dokuzuna yakınının ilkokul mezun olduğu görülür; bu oran erkeklerde biraz daha düşükken kadınlarda biraz daha yüksektir. Bunu ortaokul ve lise mezunları izler. Yükseköğrenim görenlerin oranı düşüktür. 1975’te ise biraz azalmış olmakla beraber halen ilkokul mezunlarının oranı gözle görülür derecede yüksektir; erkeklerde beşte dörtten fazlayken kadınlarda onda dokuz oranındadır. Bununla beraber ortaokul ve lise mezunlarının oranları bu durumu dengelemektedir. Yükseköğrenim mezunlarında ise oranlar düşük olmasına rağmen sayılarda önemli gelişmeler vardır. Yükseköğrenim mezunu kadınların sayısı 5 katına çıkmıştır; erkeklerde ise artış çok daha cüzi bir boyuttadır. Yine de erkeklere yükseköğrenim mezunlarının oranı % 1,6 iken kadınlarda % 0,4’tür. 2000 yılında nüfusun çoğunluğu (üçte ikisinden fazlası) ilkokul mezunudur ancak lise mezunlarının oranı görülür bir biçimde artarak beşte bire yaklaşmıştır. Erkeklerde yükseköğrenim mezunlarının sayısı 10 kat artarken kadınlarda bu artış 30 kattan fazladır. Ayrıca lise mezunları ortaokul mezunlarından çoktur. Bu oranlar Türkiye verilerine yakındır ve Çanakkale’de artık yükseköğrenim mezunlarının sayısının katlanarak arttığını, ilkokuldan sonra eğitimini tamamlamayıp devam edenlerin de ciddi ölçülerde çoğaldığını göstermektedir. Ayrıca 1975 yılına kıyasla 2000 yılında kadınların eğitime katılımının artmış olması da dikkat çekicidir. Bu durum bize sivil toplum kuruluşlarının kampanyalarının belirli bir işleve sahip olduğunu da gösterebilir. (Tablo B.e.9.1)

Türkiye ve Çanakkale'deki Nüfusun Belirli Yaş Grupları İtibariyle Mezuniyet Durumları

Türkiye'de 11 + yaşındaki ilkokul ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 11 + yaşındaki toplam nüfusa oranına bakıldığında 1975'te bu nüfusun yarısından fazla bir kesiminin ilkokul mezunu olduğu göze çarpar. Erkeklerde bu oran yarıdan fazlayken kadınlarda ancak üçte birden biraz daha fazladır. Her iki grupta da ortaokul, lise ve üniversite mezunlarının oranları düşüktür; erkeklerde % 15'e yaklaşırken kadınlarda % 10'u bulmaz. 11 + yaşındaki ilkokul ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 11 + yaşındaki toplam nüfusa oranı % 54,5'tir. 2000 yılında ise bu oranı yükseldiği görülür. Bu durum 11 + yaş grubundaki nüfusun daha büyük bir kesiminin ilkokul yahut daha ileri dereceli okullardan mezun olduğunu gösteriyor. Ağırlık halen ilkokul mezunlarında gözüktüğü de lise mezunlarında ciddi bir artış vardır; erkeklerde beşte dörde yakınken kadınlarda onda birden fazladır. Yükseköğrenim mezunlarındaki artış ise önemlidir. (Tablo B.e.10)

Çanakkale'de 11 + yaşındaki ilkokul ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 11 + yaş toplam nüfusa oranına bakıldığında 1975'te bu nüfusun tıpkı Türkiye'de olduğu gibi çoğunlukla ilkokul mezunlarından oluştuğu görülür. Burada ilkokul mezunlarının genel nüfustaki oranı yarıya yakınken oldukça düşük oranlarda ortaokul ve lise mezunu vardır. Üniversite mezunlarında ise oranlar oldukça düşüktür. 2000 yılına gelindiğinde ise 11 + yaşındaki ilkokul ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 11 + yaşındaki toplam nüfusa oranı % 69,91'dir. Bu nüfus grubunun yarısına çok yakın bir kesimi ilkokul, onda birine yakın kısmı lise mezunudur. Erkeklerde nüfusun onda birinden biraz daha fazlası lise mezunuyken kadınlarda bu oran daha düşüktür. Üniversite mezunları ise erkeklerde 9 katına çıkarken kadınlarda 30 katına yakın bir artış göstermektedir. Bu durum genel nüfus içinde eğitimini ilkokulun ötesinde sürdürmek isteyenleri arttığını gösteriyor. (Tablo B.e.10.1)

Türkiye’de 14 + yaşındaki ortaokul ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 14 + yaşındaki toplam nüfusa oranına bakıldığında 1975 yılında bu oranın % 12,5 olduğu görülür. Bu esasında düşük bir orandır ve ilkokul sonrası öğrenim seviyelerinden mezun olanların ne kadar az olduğunu gösterir. Başka bir deyişle 1975 yılında Türkiye’de çoğunluk ilkokul mezunudur. Erkek nüfusunda lise mezunlarının oranı göreceli olarak yüksek iken, üniversite mezunlarının oranı dikkat çekicidir (% 2,1). Kadınlarda ise bu oran düşüktür (% 0,6). 2000 yılına gelindiğinde Türkiye’de 14 + yaşındaki ortaokul ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 14 + yaşındaki toplam nüfusa oranı % 31,6’ya yükselmiştir. Lise mezunlarının oranı artarak beşte bire yaklaşırken üniversite mezunlarının oranı da katlanarak artmıştır. Erkeklerde lise mezunlarının oranı beşte bire yaklaşırken kadınlarda bu oran onda birden biraz daha yüksektir. (Tablo B.e.11)

Çanakkale’de 14 + yaşındaki ortaokul ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 14 + yaşındaki toplam nüfusa oranına bakıldığında 1975 yılında bu oranın % 6,7 olduğu görülecektir. Bu oran Türkiye genelinde de düşüktür. Bunların arasında ortaokul mezunları biraz daha görünür bir oranda sahipken (% 4,6) üniversite mezunlarının oranı çok düşüktür (% 0,6). Erkeklerde hem ortaokul, hem lise hem de üniversite mezunlarının oranı kadınlara göre yüksektir. 2000 yılında ise 14 + yaşındaki ortaokul ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 14 + yaşındaki toplam nüfusa oranına bakıldığında bunun % 21,6’ya yükseldiği görülecektir. Bu yılın verilerinde en dikkat çekici durum lise mezunlarının oranının onda bire kadar yükselmesidir. Ancak 2000 yılı verilerinde genellikle lise mezunlarının oranının 1975 verilerine göre tüm tablolarda artmış olduğunu da anımsamak gerekir. Gerçek artış üniversite mezunlarının oranlarında olmuştur; hem kadınlarda hem erkeklerde bu oranlar katlanarak artmıştır (erkeklerde % 6,3 ve kadınlarda % 4,1). (Tablo B.e.11.1)

Türkiye’de 17 + yaşındaki lise ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 17 + yaşındaki toplam nüfusa oranı 1975’te % 6,9’dur. Bunun içinde lise mezunlarının oranı

% 5,4 iken üniversite mezunlarının oranı % 1,5'tir. Erkeklerde 17 + yaşındaki lise ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 17 + yaşındaki toplam nüfusa oranı Türkiye ortalamasından yüksektir ve % 9,5'tir; kadınlarda ise % 4,3'tür. Erkeklerde üniversite mezunlarının oranı % 2,4 iken bu oran kadınlarda % 0,6'dır. 2000 yılına gelindiğinde ise 17 + yaşındaki lise ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 17 + yaşındaki toplam nüfusa oranı % 25'e yükselmiştir. Bu da demek oluyor ki Türkiye'de 17 yaşından büyük olan nüfusun dörtte biri lise veya üniversite mezundur. Bu oran 1975 yılındakine göre oldukça yüksektir ve eğitim sistemindeki iyileşmelerden çocukların çalışmak yerine okumaya yönlendirilmesine kadar çok sayıda sebebi vardır. Erkeklerde bu oran 17 + nüfusun % 30'u kadardır ve lise yahut üniversite mezunlarının daha çok olduğunu gösterir. Kadınlarda ise % 19,2 ile Türkiye ortalamasının altındadır. Hem kadınlarda hem de erkeklerde lise mezunları üniversite mezunlarından fazladır. (Tablo B.e.12)

Çanakkale'de 17 + yaşındaki lise ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 17 + yaşındaki toplam nüfusa oranı 1975'te % 2,3'tür. Buradan çıkan sonuç Çanakkale'de ilkokul ve ortaokul mezunlarının yüksek oranına karşılık lise ve üniversite mezunlarının oranının düşüklüğüdür. Erkeklerde oran % 3,3 iken kadınlarda % 1,2'dir. 2000 yılında ise 17 + yaşındaki lise ve daha yukarı okullardan mezun olan nüfusun 17 + yaşındaki toplam nüfusa oranı % 15,9'a yükselmiştir. Erkeklerde oran % 18,4 iken kadınlarda 13,2'dir. (Tablo B.e.12.1)

Türkiye'de 19 + yaşındaki üniversite mezunu olan nüfusun 19 + yaşındaki toplam nüfusa oranı 1975'te % 1,6'dır. Bu oran erkeklerde % 2,6 iken kadınlarda % 0,7'dir. 2000 yılında ise bu oran sözü edilen nüfusta % 7,5 oranına yükselirken erkeklerde % 9,5 ve kadınlarda % 5,6 oranlarına ulaşmıştır. 2000 yılına gelindiğinde ise 19 + yaşındaki üniversite mezunu olan nüfusun 19 + yaşındaki toplam nüfusa oranı % 7,5'tur. Aynı oran erkeklerde % 9,5 iken kadınlarda % 5,6'dır. Bu da demek oluyor ki, üniversite mezunu oranı yıllar içinde artış göstermiştir. (Tablo B.e.13)

Çanakkale’de 19 + yaşındaki üniversite mezunu olan nüfusun 19 + yaşındaki toplam nüfusa oranı 1975’te % 0,8’dir ve bu oran erkeklerde % 1,2 iken kadınlarda % 0,2’dir. 2000 yılındaysa Çanakkale’de 19 + yaşındaki üniversite mezunu olan nüfusun 19 + yaşındaki toplam nüfusa oranı % 5,8’e yükselirken erkeklerde % 7,0 ve kadınlarda da % 4,6 olmuştur. Bu durumun Çanakkale’de kurulan 18 Mart Üniversitesi’nin varlığı ile de ilgisi olmalıdır. (Tablo B.e.13.1)

DOĞURGANLIK

Doğurganlık Hakkında

Nüfusun artış veya azalışına etki eden belli başlı üç faktör bulunur; bunların iki tanesi doğal faktörlerden sayılırken üçüncüsü değildir. Ölüm ve doğum doğal faktörlerdir ve bütün ülkelerde görülen, nüfus hareketlerindeki değişimleri dengeleyen en önemli etkenlerden sayılmaktadırlar. Nüfus hareketleri ise her ülkede görülen hareketler değildir çünkü doğal faktörler arasında sayılamazlar. Bunun sebebi daha ziyade sosyal ve ekonomik koşullardır. Dünya üzerindeki her ülkede doğumlar ve ölümler görülebilir ancak göç hareketleri her ülkede görülmez; belli bir sosyal ve ekonomik yapının neticesinde ortaya çıkarlar. Doğum ile ilgili verilerin sadece demografiyi değil, sosyal, kültürel ve nihayetinde ekonomik durumu da şiddetle etkilediğini eklemeliyiz.

Doğurganlık durumunun demografiyle ilgili verileri değerlendirmede çok büyük önemi vardır. Öncelikle bir toplumun nüfusunun yapısı ve bunun artış hızını doğurganlık oranlarından öğrenmek mümkündür. Benzer biçimde ölüm oranlarını bilmek de bize

nüfusun ortalama yaşı hakkında bilgi vermektedir. Ancak doğumlar ve doğurganlıkla ilgili olarak dikkate alınması gereken veriler sadece canlı olan doğumlardır. Ölü doğanlar doğum verilerine işlenmezler. Uluslar arası tariflere göre, “canlı doğum, sağ ve salim ana rahminden kurtularak, kalp çarpması, soluma, kol ve bacak hareketleri gibi hayat belirtisi gösteren bebeğin dünyaya gelmesidir.” Burada dikkate alınan kıstas bebeğin ana rahminden çıktığı sırada belli başlı hayati işlevlerini yerine getirebiliyor olmasıdır.

Doğurganlık oranını en önemli yanlarından biri toplumların çoğalma kapasitesi hakkında bize bir fikir vermesidir. Yani toplum nüfusunun artışının ne oranda olacağını bize bildirir ve gelecek için projeksiyonlar yapmamıza olanak tanır. Ayrıca aile başına düşen çocuk sayısı gibi demografik verilerin de saptanmasını olanaklı kılar. Bütün bu üzerinde durulan hususlar aile yapısını ilgilendirmektedir. Kaba doğum oranı yahut fecundity nüfusun biyolojik bakımdan çocuk doğurabilme kapasitesidir. Fertility, yani fiili doğurganlık oranı ise canlı doğumların ortaya çıkardığı fiili doğum seviyesidir (Gürtan, 1969: 183–184) . Bu sebeple doğurganlık oranında sadece doğduktan sonra yaşamını sürdüren çocukların oranı dikkate alınır; ölü doğanlar bu orana dâhil edilmezler. Buna göre öncelikle kaba doğum oranı hesaplanır; bu oran bize gerçekleşen tüm doğumları verecektir. Bunun ardından fiili doğurganlık oranı bundan ayrılır; böylece toplumdaki fiili doğumların seyrini izleyebiliriz. Fiili doğurganlık oranının daha önemli olduğu söylenebilir; zira nüfus yapısı buradan teşekkül eder.

Toplumda doğurganlığı belirleyen, onun yüksek mi yoksa düşük mü oluşunu tetikleyen çok sayıda unsur vardır. Bunların bazıları demografik faktörlerken bazıları ekonomik kaynaklıdır. Bunların başında yaş durumu, medeni hal ve aile planlamasını düzenleyen çeşitli tatbikatların varlığı gelir ki bu sayılanların her biri farklı şekillerde doğurganlık durumunu etkilerler. Bunların dışında doğurganlığı etkileyen önemli sosyal ve kültürel faktörler de vardır. Bunların başında din, gelenek ve görenekler, ırk gibi faktörler gelir. Bunların etkileri kolaylıkla değişmemektedir; toplumun içine belli

ölçülerde kök salmış oldukları için bazen kuşaktan kuşağa devredilirler. Bunun haricinde doğurganlık ile eğitim durumunun çok doğrudan ve belirgin bir ilişkisi vardır; biri artarken diğeri azalmaktadır. Araştırmalar bize göstermektedir ki eğitim düzeyi yükseldikçe doğurganlık oranı azalmaktadır; eğitim düzeyi düştükçe doğurganlık oranı da artmaktadır. Hiç eğitim görmemiş ailelerde hane başına düşen çocuk sayısı çok yüksek olabilmektedir. Nihayet ekonomik faktörlerin varlığını da kesinlikle hesaba katmak gerekir.

Doğum oranı, her 1000 kişiye düşen doğum sayısını ortaya koyarak nüfuslar arasındaki hacim farklarını nötrleştirir. Toplam genel doğurganlık oranı hesaplanırken, doğduktan sonra yaşayan çocuk sayısı, yıl ortasındaki 15–49 yaşları arasındaki ortalama kadın nüfusa bölünür. Böylece üreme yaşında bulunan kadınlara göre (15 yaşın altı ve 50 yaşın üstündeki kadınlarda doğurma sayısı ihmal edilecek kadar az olduğu için) bir doğurganlık göstergesi elde edilir. (Bremond, Geledan; 1984, 228–229)

Türkiye ve Çanakkale Nüfusunun Doğurganlık Durumunun İncelenmesi

Bu bölümde öncelikle 12+ yaş kadın nüfusun daha önce bir evlilik yapıp yapmama durumuna göre incelenmiştir. Sonrasında hiç evlenmemiş nüfus dışarıda bırakılarak, evli, boşanmış ve eşi ölmüş 12+ yaş kadın nüfusun yaşayan ve canlı doğan çocuk sayılarına göre incelemesi yapılmıştır. Başlarından bir evlilik geçen kadınların, eğitim durumları ve canlı doğan çocuk sayıları arasındaki bağa değinilmiştir. Son olarak fertility ve fecundity oranlarının incelenmesi yapılmıştır.

Türkiye’de ve Çanakkale’de 12+ Yaş Kadın Nüfusun Daha Önce Bir Evlilik Yapıp Yapmama Durumunun Dağılımının İncelenmesi

Türkiye’de Cumhuriyetin ilk yıllarında sahip olduğu yüksek ölümlülük ve doğurganlık oranları, yıllar içinde büyük değişime uğramıştır. Yıllar içinde doğurganlık oranı düşüş göstermiştir. Türkiye’de 1975 yılında 12 ve daha yukarı yaşlardaki kadın nüfusu incelersek eğer evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadınların hiç evlenmemişlere kıyasla hem 1975 hem de 2000 yılında çoğunlukta olduğu görülür. (Tablo B.f.1)

Çanakkale’de ise bu durum biraz değişiklik göstermektedir. Bu ildeki hiç evlenmemiş kadınları oranı hem 1975 hem de 2000 yılında Türkiye’ye kıyasla biraz daha düşüktür. Evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadınların oranı ise bu durumla ilintili olarak daha yüksektir. (Tablo B.f.1.1)

Türkiye’de ve Çanakkale’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş 12+ yaş Kadın Nüfusun Yaş Grupları ve Canlı Doğan – Yaşayan Çocuk Sayıları İtibariyle İncelenmesi

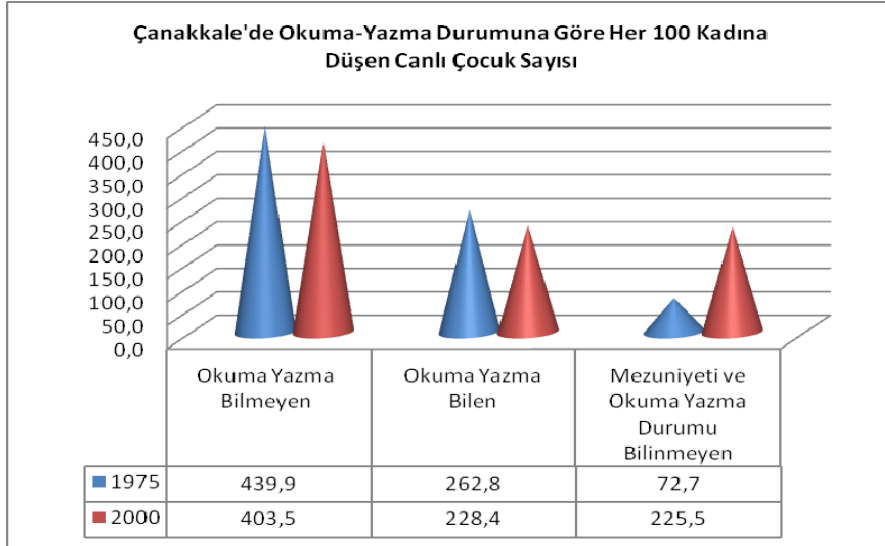
Evli, boşanmış ve eşi ölmüş 12 ve daha yukarı yaşlardaki kadın nüfusu hem yaş gruplarına göre dağılımına hem de canlı doğan ve yaşayan çocuk sayılarına göre dağılımına şöyle bir göz gezdirecek olursak, Türkiye’de 1975 yılında canlı doğan çocuk sayısı ile 2000 yılındaki canlı doğan çocuk sayısını kıyaslarsak iki katından biraz daha az nispete bir artış gözümüze çarpar. Bu durum benzer bir oranda yaşayan çocuk sayısı için de geçerlidir. Bu oranları ancak yıllar içinde iyileşen hayat koşulları ile açıklamak mümkün olmaktadır. Elbette sağlık hizmetlerinin de gelişmesi bunun öteki sebepleri arasında muhakkak ki sayılmalıdır. 1975 yılında her 100 kadına düşen canlı çocuk sayısı 406 iken 2000 yılında bu oranın 326’ya düştüğünü görüyoruz. Benzer bir biçimde 1975 yılında her 100 kadına düşen yaşayan çocuk sayısının 303’ten 289’a düştüğünü de

görüyoruz. 1975 yılından 2000 yılına geçerken genç yaşta (12 – 14 yaş arasındaki) doğurulan çocuk sayısında belirgin bir azalma görülmesine karşılık ileri yaş gruplarında 1975 ve 2000 yıllık kıyasladığında canlı doğan çocuk sayılarında büyük bir artış göze çarpar. Ancak bu durumu evli, boşanmış ve eşi ölmüş kadın sayıları ile kıyaslayarak ölçersek eğer doğurganlık hızının azalmış olduğunu da söyleyebiliriz. (Tablo B.f.2)

İllerin sosyo-ekonomik gelişmişli düzeyi arttıkça doğurganlık hızı ve ortalama hanehalkı büyüklüğünün düşmesi beklenen bir sonuçtur. Çanakkale için bu göstergelerin bölge ve ülke değerlerinin altında olması ilde geleneksel aileden modern çekirdek aileye geçişi mümkün kılan bir ekonomik ve sosyal gelişmenin varlığına da işaret etmektedir. (Karagöl, Serel; 2006, 16) Çanakkale’de evli, boşanmış ve eşi ölmüş olan 12 yaş ve daha yukarı yaşlardaki kadın nüfusunu hem yaş hem de canlı doğan ve yaşayan çocuk sayısına göre değerlendirmek gerekirse 1975 yılında Çanakkale’de canlı doğan çocuk sayısı ile 2000 yılında canlı doğan çocuk sayısını kıyaslarsak bu alandaki artışın küçük olduğunu söyleyebiliriz. Bu durumun Çanakkale’de nüfus artışının çok yüksek olmaması ile de ilgisi vardır mutlaka. Ancak yaşayan çocuk sayısındaki artışı her iki yılın canlı doğan çocuk sayısı ile oranlarsak göreceğiz ki sahiden de 2000 yılında doğan çocukların arasında yaşayabilenlerin oranı, 1975 yılına göre daha yüksektir. Bu durum tıbbın ilerleyen imkânları ile pek yakından alakalı olması lazım gelen bir durumdur. Çanakkale’de genel doğurganlık hızının düşük olduğu söylenebilir. Doğurganlığın azaldığının bir başka göstergesi de doğurgan yaşın son dönemi olan 44 – 49 yaştaki kadın nüfusun 1975’teki oranının 2000’deki oranına kıyasla daha yüksek oluşudur. Bu arada Çanakkale’de her 100 kadına düşen yaşayan çocuk sayısı ve canlı çocuk sayısı 1975’ten 2000’e geçerken bir düşüş göstermiştir. (Tablo B.f.2.1)

Türkiye’de ve Çanakkale’de Evli, Boşanmış ve Eşi Ölmüş 12+ yaş Kadın Nüfusun Eğitim Durumu ve Canlı Doğan – Yaşayan Çocuk Sayıları İtibariyle İncelenmesi

Türkiye’deki kadınları evlenmemiş kadınlar dışarıda bırakılmak kaydıyla incelersek eğer okuma yazma bilme durumuyla canlı doğan çocuk sayısı arasında bir bağ kurulabileceğini gayet açık bir biçimde görmüş olacağız. Okuma yazma bilmeyen kadınlardaki doğurganlık oranı tüm yıllar içinde daha fazladır. 2000 yılında hem okuma yazma bilmeyen kadın sayısı 1975 yılına kıyasla daha düşüktür, hem de canlı doğan çocuk sayısı. Okuma yazma bilen kadınları incelersek eğer bu kadınların da 1975’ten 2000’e geçerken nüfuslarının arttığını görmekteyiz. Okuma yazma bilmeyen kadınlarda doğurganlık hızı 1975’ten 2000’e geçerken küçük oranlarda artmıştır ancak okuma yazma bilen kadınlar için aynı şeyi söylemek olası değildir. Çünkü bu oranın 25 yıl içinde azaldığını söylemek doğru olacaktır. (Tablo B.f.3)

(Grafik: 25)

Çanakkale’de okuma yazma bilmeyen kadın ve canlı doğan çocuk sayısında 1975’ten 2000’e geçerken eş oranlı bir düşüş olduğu görülür. Dolayısı ile her 100 kadına düşen canlı çocuk sayısı azalma eğilime girmiştir. Okuma yazma bilen kadınlar 1975’ten 25 yıl sonra artarken canlı doğan çocuk sayısı ise bununla orantılı olarak artmıştır. Her 100 kadına düşen canlı çocuk sayısı 262’den 169’a inmiştir. Şu durumda görülmektedir ki Çanakkale, doğurganlık hızının süratli bir biçimde düştüğü illerden biridir. (Tablo B.f.3.1) (Grafik-25)

Türkiye’de evlenmemiş kadınlar dışında kalan 12 ve daha yukarı yaşlardaki kadın nüfusun okuma yazma bilen kesiminin bir eğitim kurumundan mezun olma durumu ve canlı doğan çocuk sayısının bununla ilişkisini inceleyecek olursak eğer öncelikle bir kurumdan mezun olan her 100 kadına düşen canlı doğan çocuk sayısının yıllar içinde düşmüş olduğunu görüyoruz. Eğitim seviyesi ile doğurganlığın arasında bir bağ bulunduğunu zaten belirtmiştik. Türkiye’de 1975’ten 2000 senesine geçerken okuma yazma bilen kadınlar içindeki doğurganlık hızının azalmış olduğu söylenebilir. Fakat okuma yazma bilip de bir kurumdan mezun olmayan kadın nüfusu için aynı şey geçerli değildir. Bu oranlar içinde, her 100 kadına düşen canlı çocuk sayısı 1975’ten 2000’e geçerken artış göstermiştir. Bir kurumdan mezun olup devletin sunduğu eğitimden faydalanabilmiş kadınlarda yıllar içine doğurganlığın düşmüş olduğunu, incelediğimiz veriler aracılığıyla söyleyebiliriz. (Tablo B.f.4)

Çanakkale’ye gelecek olursak Türkiye’deki durum ile bir noktada benzeşip bir noktada ise ayrıldığımızı göreceğiz. Okuma yazma bilip bir kurumdan mezun olan her 100 kadına düşen canlı doğan çocuk sayısı 1975’ten 2000’e geçerken düşüş göstermiştir. Bu oran 238’den 156’ya düşmüştür. Türkiye’nin aksine Çanakkale’de okuma yazma bilip bir kurumdan mezun olmayan her 100 kadına düşen canlı doğan çocuk sayısında yıllar içinde bir azalma olduğunu görmekteyiz. Bu azalma çok büyük ölçeklerde olmamıştır. 355’ten 342’ye düşüş söz konusudur ancak Türkiye’deki gidişat ile farklı bir durum Çanakkale’de gözümüze çarpmaktadır. (Tablo B.f.4.1)

Türkiye'deki evlenmemiş nüfus dışında kalan 12 ve daha yukarı yaşlardaki okuma yazma bilen ve bir kurumdan mezun olan kadın nüfusu mezuniyet durumuna göre incelenirse mezuniyet seviyesinin yükselmesi ile orantılı olarak her 100 kadına düşen canlı çocuk sayısının düşmekte olduğu açıkça görülür. Bu durum hem 1975 hem de 2000 yılı için geçerlidir. İlkokul mezunlarının doğurganlık oranı daha yüksek iken ortaokul, lise ve yüksek öğretim seviyelerine çıkıldıkça doğurganlık oranının belirgin bir biçimde düşmekte olduğu söyleyebilmek mümkündür. (Tablo B.f.5)

Aynı durum Çanakkale için de geçerlidir. İlkokul mezunlarının doğurganlık oranı 1975 yılında 243 iken ortaokul ve lise seviyelerinde bu oran gittikçe düşer ve yüksek öğretimde her 100 kadına düşen canlı çocuk sayısı 125'e ulaşır. 2000 yılında da benzer bir durum söz konusudur. İlkokul mezunu her 100 kadına düşen canlı çocuk sayısı 233 iken yüksek öğretim seviyesinde bu oran 134'e inmiştir. (Tablo B.f.5.1)

Türkiye'deki kaba doğum oranlarına inceleyecek olursak eğer 1950 yılında toplam kaba doğum oranı 3,0 iken 1975'te 3,1'e çıkmış ve 2000'de 1,8'e inmiştir. Kentteki duruma gelecek olursak 1950 yılında 2,3 olan kaba doğum oranı 1975 yılında 3,0'a yükselmiş ancak 2000'de 1,7'ye gerilemiştir. Kırdaki durum ise 1950 ve 1975 yıllarında 3,2 iken 2000 yılında 1,9 kaba doğum oranları ile genel nüfusa yakın seyretmektedir. Elbette ki kırdaki kaba doğum oranlarının her yıl için kentten daha yüksek olduğunu söylemek mümkündür. 1950 yılında kent ve kır arasındaki fark daha yüksek iken bu oran 1975 ve 2000 yıllarında kademeli biçimde azalmıştır. (Tablo B.f.6)

Benzer bir durumun Çanakkale için de geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Toplam kaba doğum oranları yıllar içinde düşüş göstermiş ve kent ile kır kaba doğum oranları yıllar içinde oransal bakımdan birbirlerine yakınlaşmışlardır. 2000 yılında kentteki kaba doğum oranı (1,2) ve kırdaki kaba doğum oranı (1,0) neredeyse eşitlenmiştir. Şu noktada 2000 yılındaki kırdaki kaba doğum oranının kenttekenden daha

düşük olması dikkat çekicidir. Çanakkale’de kırsal alanın kentselleşme etkisi altında kalması bu durumu bir nebze olsun açıklayabilir. (Tablo B.f.6.1)

Türkiye’deki fiili doğurganlık oranlarından söz edilecek olursa toplamda 1950 yılında 12,1 olan bu oranın 1975’te 12,5 oranına ulaştığına ve 2000’de ise 7,2’ye düştüğünü pek açık bir şekilde görüyoruz. Kentteki fiili doğurganlık oranının hem 1950 hem 1975 hem de 2000 yılları için kırdaki fiili doğurganlık oranına kıyasla daha düşük olması dikkatimizi cezbeder. (Tablo B.f.7)

Çanakkale’deki duruma bakılacak olursa eğer kırdaki fiili doğurganlık oranının 1950 – 1975 ve 2000 yıllarında kentteki fiili doğurganlık oranına kıyasla daha yüksek olduğu söylenebilir. Toplamda da 25 yıla düşen fiili doğurganlık oranları 1975’ten 2000’e geçerken hızlı bir düşüş göstermiştir. (Tablo B.f.7.1)

EKONOMİK DURUM

Ekonomik Durum Hakkında

Ekonomi veya diğerkarşılığı ile “iktisat” bilimi esas ilgi alanı üretim, dağıtım ve bölüşüm ile ilgili etkinliklerin bütünü ve sözü edilen etkinliklerin yapısını inceleyen bir bilim dalıdır. (<http://tr.wikipedia.org/wiki/iktisat>) Bununla beraber ekonominin daha yaygın ve çağımızdaki üretim biçimlerine daha uygun bir başka tanımını yapmak istersek şunu söyleyebiliriz; ekonomi sınırlı miktardaki kaynak ile insani ihtiyaç ve taleplerin en verimli biçimde nasıl karşılanabileceğini inceleyen, çözümler ve sonuçlar üreten bir sosyal bilimdir. Bu bakımdan ekonomi kelimesinin eski adı olan iktisat kelimesinin anlamı mânidardır; iktisat yetirmek, yetiştirmek, lüzumlu olandan daha az miktardaki bir kaynağı belli bir talebin karşılanması için kullanmak anlamına da gelebilir. Demek ki ekonominin iki belirleyici özelliği vardır; bunların birincisi her çeşit mal ve hizmetlerin üretimi, dağıtımını ve bölüşümü ile ilgilenirken ikincisi de sınırlı kaynakları en verimli şekilde kullanmanın nasıl gerçekleştirilebileceği üzerine kafa yorar.

Nüfusun iktisadi faaliyetler bakımından durumu dediğimizde aklımıza hem mal hem de hizmetlerin dağılımıyla ilgili durum gelmelidir çünkü nüfus demek, bütün iktisadi faaliyetlerin temelini oluşturan üretimin gerçekleşmesini sağlayan emek faktörüne kaynaklık eder. Dolayısıyla dağılım kavramı hem iktisadi, hem demografik bağlantıları olan bir kavramdır. Bu sebeple nüfusun çalışma durumunu hangi ölçülere göre dağılacığının demografik vaziyet ile ilişkisi olduğunu söyleyebiliriz. Buna bir örnek olarak iktisadi faaliyete aktif olarak katılan veya katılmayan nüfusun durumunun öncelikle cinsiyet veya yaş gibi demografik özelliklere bağlı olarak belirlenmesini vermemiz mümkündür. Bununla beraber iktisadi faaliyetin niteliği de demografik faktörlerin üzerinde çeşitli etkiler yapabilir. Buna verilebilecek en iyi örneklerden

biriye doęurđanlık faktörünün sadece yaş veya medeni durumla değil, incelenenlerin iktisadi faaliyet durumuyla da ilgili oluşudur. Buna benzer ilişkiler sadece kadınlarla ilgili demografik faktörlerde değil, erkeklerde ilgili olanlarında da karşımızı çıkabilecek niteliktedir. İktisadi faaliyetle ilgili durumun en gözle görölür biçimiyle doğum, ölüm nüfus hareketleriyle ilgili faktörleri güçlü bir biçimde etkilediğini, bu sebeple yaş ve cinsiyet üzerinde de belirli etkilere sahip olduklarını düşünmek olasıdır. (Gürtan, 1969: 361 – 362)

Buradan çıkarılabilecek olan sonuç, iktisadi faaliyetlerin demografik faktörler üzerinde son derece belirgin bir etkisinin bulunduğu ve çeşitli koşullarda sözü edilen faktörlerle ilgili verilerin artış veya azalışlarında rol aldığıdır. Sözü edilen değişmelerin sadece belli rakamsal oynamalardan ibaret olmadığı, sosyal bünyedeki ciddi biçimsel değişimleri temsil ettiği düşünölürse iktisadi faaliyetle ilgili durum ve bu alandaki gelişimlerin toplumun belirleyici özellikleri üzerinde gözle görölür tesirler yapabilecek güçte olduğu anlaşılır.

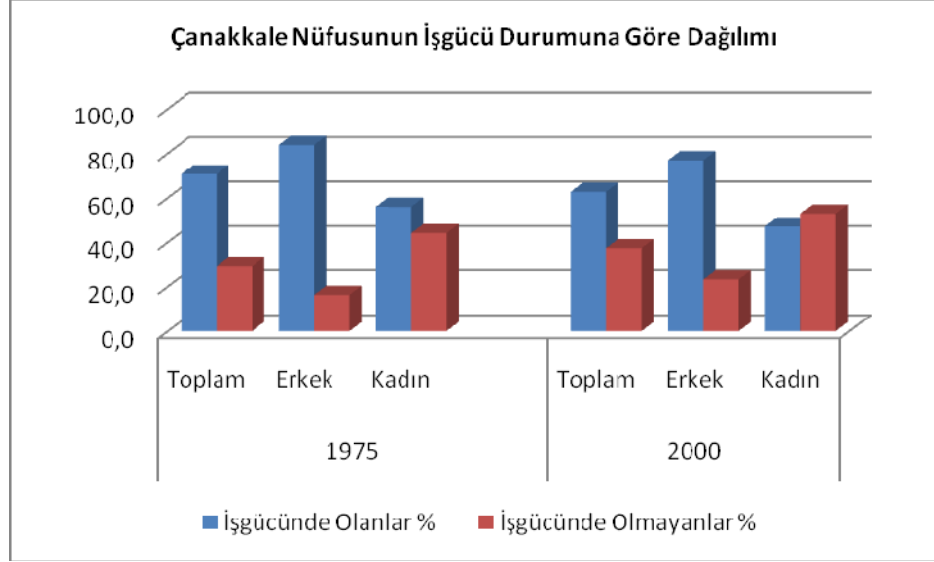
Türkiye'nin ve Çanakkale'nin Ekonomik Durum İtibariyle İncelenmesi

Bu bölümde öncelikle, Türkiye ve Çanakkale nüfusunun, işgücünde olanlar ve olmayanlar olarak iki kategoride incelenmesini göreceğiz. Sonrasında işgücünde olmayan nüfus, cinsiyet ve özelliklerine göre incelenmiştir. Benzer biçimde, işgücünde olan nüfus, cinsiyet, çalışma durumu özellikleri, yaş gruplarına göre dağılımı, ekonomik faaliyet türüne göre incelenmiştir. Bu ekonomik faaliyetler, ziraat ve ziraat dışı faaliyetler olmak üzere iki kategoride ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu iki kategori, hem yaş grupları, hem de eğitim durumu itibariyle incelenmiştir. Son olarak işgücünde olan nüfusun, meslek grupları açısından incelemesi yapılmıştır.

Türkiye’de ve Çanakkale’de İşgücünde Olma Durumunun Cinsiyete Göre Dağılımı

İşgücü bir ülkedeki nüfusun, üretici durumda bulunarak, ekonomik faaliyete katılan kısmı olup, genel nüfusun çalışmak isteyen ve çalışabilir durumda olan üretken kısmını ifade etmektedir. (Zaim, 1997: 124)

Türkiye’de 1975 yılında işgücünde olmayan toplam nüfus işgücünde olan nüfusun yarısıdır. Fakat 2000 yılında durum neredeyse eşitlenmek üzeredir. Erkek nüfusunun ise 1975 yılında işgücünde olan kısmı işgücünde olmayanlara kıyasla 4 kat fazladır. Bu verilerden de görüldüğü gibi erkek nüfusunun çoğunluğu işgücü içinde yer almaktadır. 1975 yılındaki kadın nüfusun işgücü durumuna bakarsak işgücünde olmayan kadın nüfusunun işgücünde olan kadın nüfusundan daha fazla olduğunu görürüz ancak aradaki farkın küçük oluşuna da dikkat etmek lazımdır. 2000 yılına bakıldığında toplamda işgücü içinde yer alan nüfusun işgücünde olmayan nüfusla arasındaki farkın büyük ölçüde kalkmış olduğunu görüyoruz. Erkek nüfusun işgücünde olan kesiminin işgücünde olmayan kesime oranla yaklaşık olarak üçte ikiye, üçte bir nispetinde temsil edildiğini görüyoruz. Kadınlara gelirsek 2000 yılında işgücünde olan kadın nüfusunun düşmüş olduğunu ve işgücünde olmayan kadın nüfusunun oranının ise yükselmiş olduğunu söyleyebiliriz. Türkiye ile gelişmiş ülkeler arasında kadınlar istihdama katılımı açısından büyük bir uçurum bulunduğu ve bu uçurumun da giderek derinleştiği belirlenmiş bir gerçektir. Bu veriler de bize bunu kanıtlamaktadır. (Tablo C.1)

(Grafik - 26)

Çanakkale’de de Türkiye’ye benzer bir tablo ile karşı karşıya kalmaktayız. Bilhassa 1975 yılında işgücü durumuna göre toplam erkek nüfusu benzer oranlarda seyretmektedir. Ancak aynı şeyi kadınlar için söylemeyeceğiz. 1975 yılında Çanakkale’de işgücünde olan kadın nüfusun işgücünde olmayanlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Bunun sebebi Çanakkale’nin ekonomisinin o zamanlar ağırlıklı olarak tarımsal istihdama dayalı bir yapıya sahip olmasıydı. 2000 yılına gelecek olursak 1975’e kıyasla işgücünde olan nüfusun Türkiye’ye oranla daha yüksek olduğunu görürüz. Benzer bir durum 2000 yılındaki kadın ve erkek nüfus için de geçerlidir. Yine Türkiye’deki gibi işgücünde olan kadın nüfusu 1975 yılına kıyasla artmıştır. Toplam işsizlik oranının da artmış olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum biraz da 2000 yılı ekonomik krizi ile ilişkilidir. (Tablo C.1.1) (Grafik – 26)

Daha evvel bahsettiklerimizden ortak olarak çıkarabileceğimiz sonuçlardan biri kadınların işgücüne katılım oranındaki düşüş eğiliminin belirgin oluşudur. Bunun birkaç nedeni şu şekilde açıklanmıştır: birincisi genç nüfusun öğrenimde geçirdiği sürenin son

zamanlarda uzamış olmasıdır. Düşüş eğiliminin bir diğer nedeni işgücünün yapısında görülen tarımsal etkinliklerden tarım dışı etkinliklere kayıştır. Kırsal alanda ücretsiz aile işçisi olarak alışan kadın kente göç ile birlikte eğitimsiz ve deneyimsiz olmaları nedeniyle işgücü piyasasına hemen katılamamakta, bu durum da işgücüne katılım oranını olumsuz etkilemektedir. (Tansel, 2002: 5) Türkiye’de işgücünde olmayan nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakacak olursak hem 1975 hem de 2000 yılında kadın nüfusunun çoğunlukta ve erkek nüfusunun azınlıkta olduğunu göreceğiz. Bu nüfusun dörtte birinden biraz daha fazlası erkeklerden oluşmakta iken dörtte üçünden biraz azını kadınlar meydana getirmektedir. 2000 yılında da benzer oranlardan bahsedilebilir ancak bu yılın verilerinde erkek nüfusunun biraz daha arttığını görüyoruz. (Tablo C.2)

1975 yılının Çanakkale’si ile Türkiye’yi kıyasladığımızda işgücünde olmayan kadın nüfusunun Türkiye’dekinden daha düşük bir orana sahip olduğunu görmekteyiz. Çanakkale’de 2000 yılında işgücünde bulunmayan nüfusun cinsiyete göre dağılımına bakıldığında durumun Türkiye geneli ile oldukça benzer bir nitelik taşıdığı görülür. (Tablo C.2.1)

Türkiye’de ve Çanakkale’de İşgücünde Olmayan Nüfusun Özellikleri

Türkiye’de işgücünde olmayan nüfusun özellikleri ve cinsiyete göre dağılımına bakıldığında ise 1975 yılında genel nüfustaki en büyük grubun ev kadınları olduğu görülmektedir. Genel nüfus işgücünde olmayan kadın ve erkekleri içermektedir ancak ev kadınları büyüklükleriyle başlı başına bir kategori olarak ele alınmaktadırlar; bu kategoride tahmin edileceği gibi erkekler yoktur. Öğrenci kategorisini 1975 yılında çoğunlukla erkekler oluşturmaktadır. Ev kadını kategorisinden sonra Türkiye’de işgücünde olmayan nüfusun en belirleyici özelliği öğrenci olmaktır. Buradan çıkan sonuç erkeklerin işgücüne katılmayan kesiminin yarısından çoğunun öğrenciler

olduğunu gösterir; bunlar eğitimlerine engel olduğu için işgücüne katılmamaktadırlar. 2000 yılına geçerken en göze çarpan özellik emekli nüfusunun artmış olmasıdır. Bu durum sosyal güvenlik sisteminin gittikçe daha çok insan tarafından kullanılabilir olduğunu işaret ediyor. Öte yandan kadınlarda işgücüne katılmayan kesimin büyük çoğunluğu öğrencilerden değil ev kadınlarından oluşur; bunlar evlendikten sonra işgücüne katılma vasıflarını yitirmektedirler. Kadınlarda emekli nüfusunun erkeklere göre düşük olması da dikkat çekicidir. 2000 yılına gelindiğinde kadın öğrenci oranı da artmıştır. (Tablo C.3)

Çanakkale’de işgücünde olmayan nüfusun özellikleri ve cinsiyete göre dağılımına bakıldığında 1975 yılına genel nüfustaki en büyük grubun tıpkı Türkiye’deki gibi ev kadınları olduğunu görüyoruz. Öğrenci kategorisinin de Türkiye’deki gibi neredeyse yarıya yakını erkeklerden oluşmaktadır. Aynı yılın Türkiye verilerindeki gibi Çanakkale’de de ev kadını olmaktan başka en belirleyici özellik öğrenci olmaktır. Erkek nüfusunun işgücüne katılmaması ile onların eğitimlerini aksatmama istekleri arasında bir ilişki olduğu düşünülebilir. 2000 yılına gelindiğine ise işgücüne katılmayan nüfus içinde öğrencilerin oranı artmış ve 1975 yılında bu oran beşte bire ulaşmazken 2000 yılında dörtte biri geride bırakmıştır. Kadınların arasında öğrenci olma oranı da yükselmiştir. Bütün bu durumu biz Çanakkale’de kurula 18 Mart Üniversitesi’nin varlığına bağlayabiliriz. Emekli nüfusun oranının önemli ölçüde yükselmesi tıpkı Türkiye’deki gibi sosyal güvenlik sisteminin gittikçe daha yaygın ve iyi çalışır bir hale geldiğini bize göstermektedir. 2000 yılında Çanakkale’nin verileri ile Türkiye’nin verileri arasında çeşitli benzerlikler vardır ve bunların bazıları dikkat çekici niteliktedir. (Tablo C.3.1)

Türkiye’de ve Çanakkale’de İşgücünde Olan Nüfusun Özellikleri

Türkiye’de işgücünde olan nüfusun yıllar içinde önemli değişimler göstermediğini görüyoruz. Elbette hem 1975 hem de 2000 yılında kadın nüfusunun işgücünde olma durumunun oranları erkeklere kıyasla düşüktür. (Tablo C.4)

Çanakkale’de ise kadınların 1975 yılında işgücüne katılma oranı Türkiye’deki orana kıyasla bir nebze yüksektir. Ancak 2000 yılında Çanakkale’de kadınların işgücüne katılma oranı o yıl içinde Türkiye’deki orana yaklaşmıştır. Erkeklerde ise Türkiye’ye kıyasla işgücüne katılım oranının birazcık daha büyük olduğunu söylemek gerekir. Erkek nüfusun kadın nüfustan büyük olması dikkat çekicidir. Bunun sebebi daha önce de belirttiğimiz üzere işgücüne dahil olmayan nüfus içinde ev kadınlarının yüksek oranı ile ilgilidir. (Tablo C.4.1)

Türkiye’de işgücünde olan nüfusun özelliklerin bakacak olursak 1975 yılında işgücünde olanların çok küçük bir oranı işsizdir. 2000 yılında ise Türkiye’de durum değişmiştir. İşsizlerin oranı ise 5,5 kat artmıştır. Bu durumu 2000 yılına patlak veren ekonomik krize bağlamak mümkündür. (Tablo C.5)

Çanakkale’de ise yine 1975 yılındaki işgücünde olanların işsiz kesiminin oranı oldukça düşüktür. 2000 yılındaki durumu Türkiye ile kıyaslayacak olursak işsizlik oranının Çanakkale’de çok daha düşük olduğunu göreceğiz. Bu durumu da tarımsal istihdama dayalı ekonomisinin krizden fazla etkilenmemiş olmasına bağlamak mümkündür. (Tablo C.5.1)

Türkiye’de işgücündeki çalışır durumda olan nüfusun 1975 yılındaki vaziyetini inceleyecek olursak yoğunluğun bilhassa 15 – 19 ve 20 -24 yaşlar arasında biriktiğini görüyoruz. İşgücüne katılımın çoğunlukla genç yaştaki nüfustan oluştuğunu da ekleyelim. 200 yılında 15 – 19 yaş grubundaki ağırlık yerini diğer daha ileri yaş

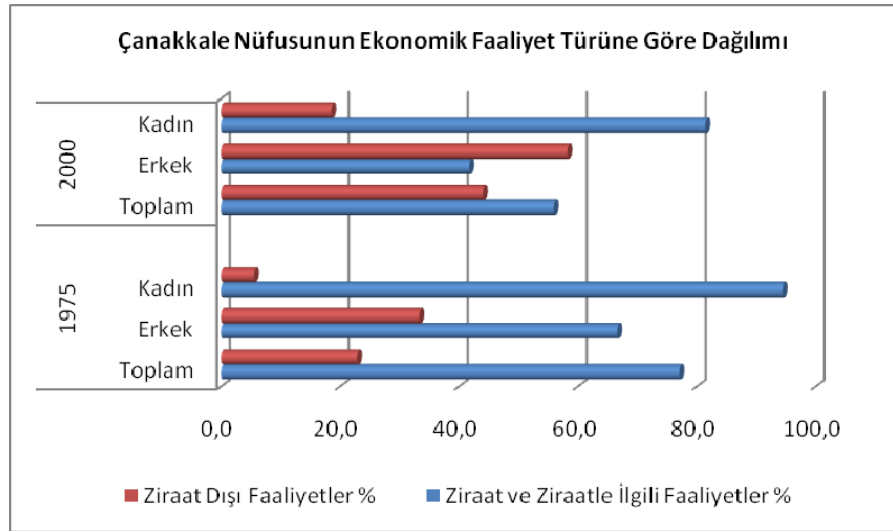
gruplarına bırakmıştır. 25 – 29 ile 30 – 34 yaş gruplarındaki çalışan nüfus artmıştır. Genel olarak Türkiye’de cinsiyet dağılımı üzerinden bakıldığı vakit ilgi çekici olabilecek bir veri de bilhassa 1975 yılında 20 yaş altındaki kadınların çalışır durumda olan erkeklere göre oranlarının yüksek olmasıdır. 12 – 14 yaş grubundaki nüfusta 2000 yılına gelindiğinde çalışır durumda olan nüfusun oranı oldukça azalmıştır. Bunun olumlu bir gelişme olduğu söylenebilir. (Tablo C.6)

Aynı durumun, Çanakkale üzerinden incelemesini yapacak olursak, 1975 yılında Çanakkale’de çalışır durumda olan nüfusun çoğunluğu 20 – 24 yaş grubuna mensup insanlardandır. Bunu 15 – 19 yaş grubu takip eder. Hemen hemen her yaş grubunda erkeklerin işgücünde olan kesimi kadınların işgücünde olan kesimine göre çok daha fazla paya sahiptir. 1975 yılında bunun iki istisnası olduğunu belirtmek lazımdır; 12 – 14 ve 15 – 19 yaş gruplarında kadın nüfusun oranı daha yüksektir. 2000 yılına gelindiğinde yine Türkiye’de olduğu gibi 12 – 14 ve 15 – 19 yaş grubundaki çalışanların oranının düştüğünü görmekteyiz. Buna karşılık 20 – 24 ve üzerindeki yaş gruplarında oranlar yükselmiştir. Çalışır durumda olan nüfusun yaşlar bakımından profilinde artık daha ileri yaş gruplarının ağırlığı göze çarpmaktadır. (Tablo C.6.1)

Türkiye’de ve Çanakkale’de İşgücünde Olan Nüfusun Ekonomik Faaliyet Türüne Göre İncelenmesi

Türkiye’de işgücünde olan nüfusun ekonomik faaliyet türü açısından incelenmesinde ise ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerin 1975 yılında ziraat dışı faaliyetlere oranla çok daha yüksek hatta neredeyse iki katı oranında temsil edildiğini görüyoruz. Bir göze çarpan nokta ise şudur; kadınların ziraat ile ilgili faaliyetlere katılımı 1975 yılında çok daha yüksektir. Erkeklerin ise ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde yoğunlukla çalışmalarına karşılık ziraat dışı faaliyetlerle oranları çok yakın

seyretmektedir. 2000 yılına gelindiğinde Türkiye’deki ziraat dışı faaliyetlerle işğal eden kesimlerin oranı yükselmiştir. Buna karşılık ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerin oranı % 65’ten % 48’e düşmüştür. Ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde yoğunluk yine kadınlardadır. Erkekler ise ziraat dışı faaliyetlere meyletmış bulunmaktadır. Öte yandan kadınların da ziraat dışı faaliyetlere katılımının arttığı söylenebilir. (Tablo C.7)

(Grafik: 27)

Çanakkale ekonomisine nüfus ve gelir dağılımı açısından bakıldığında, tarımsal üretimin ağırlıklı olduğu ve bu ürünlerin özellikle kamu çalışanları ile esnaflar tarafından tüketildiği görülmektedir (Mortan; 2003, 18). Ayrıca, Çanakkale ilinin yaşam bakımından çok rahat ve güvenilir bir yerleşim yeri olması, özellikle ildeki askeri birliklerden emekli olanların şehre yerleşmeleri ve Çanakkale doğumlu olanların ise, başka illerde emekli olduktan sonra Çanakkale’ye geri dönmeleri, İl’in “emekli şehri” haline gelmesine de neden olmuştur. Kısaca, Çanakkale ilindeki gelir gruplarını; tarımla uğraşanlar, kamu çalışanları, esnaflar ve emekliler oluşturmaktadır (Alparslan, 2006: 61). Bu bilgilerden hareketler 1975 yılındaki Çanakkale’de işgücünde olan nüfusun ekonomik faaliyet türünün çoğunlukla ziraat ve bununla ilgili faaliyetler olduğunu

görmekteyiz. Türkiye ile kıyaslandığında Çanakkale'deki yoğunluğun ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde olduğu açıkça görülmektedir. 1975 yılında kadınların çok küçük bir çoğunluğu ziraat dışı faaliyetlerde çalışmaktadır. Buna karşılık erkeklerin ziraat dışı faaliyetlerde çalışanları ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde çalışanlarına oranla neredeyse yarı yarıyadır. 2000 yılına gelindiğinde ziraat ışı faaliyetlere yönelimin iki kat artmış olduğunu görüyoruz. Bilhassa erkeklerin ziraat dışı faaliyetlere katılımı yükselmiştir. Kadınların ise halen dörtte üçü ziraat ve bununla ilgili faaliyetlerde çalışmayı sürdürmektedir. 2000 yılındaki Türkiye'nin verileri ile kıyaslarsak Çanakkale'deki ekonominin Türkiye'nin aksine ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde yoğunlaşmış olduğunu görmekteyiz. (Tablo C.7.1) (Grafik-27)

Türkiye'de işgücünde olup ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunan nüfusun 1975 yılında çoğunluğunu 15 – 19 yaş grubu oluşturur. Bu yaş grubunu 20 – 24 ve 12 – 14 yaş grupları izlemektedir. Görülüyor ki ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunan nüfus 1975 yılında ağırlıklı olarak genç bir nüfus yapısına sahiptir. 2000 yılında 12 – 14 yaş grubundaki oran çok büyük ölçüde azalmıştır. Buna karşılık 65 + yaş grubu için oran yükselmiştir. Artık ağırlığın daha ileri yaş gruplarında kendini hissettirdiği görülür. (Tablo C.8)

Çanakkale'de de Türkiye'ye benzer bir biçimde 1975 yılında yoğunluk 15 – 19 yaş grubundadır. Bunu 20 – 24 ve 25 – 29 yaş grupları izlemektedir. 12 – 14 yaş grubunun Türkiye'ye kıyasla daha düşük oranlarda ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunması dikkat çekmektedir. 2000 yılına gelindiğinde 65 + yaş grubunun ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunan nüfusunun neredeyse iki kat kadar arttığını görmekteyiz. Daha önce de Çanakkale'nin yaşlı nüfusun çoğunlukta olduğu bir kent haline geldiğini belirtmiştik. Bu durum da bize yaşlı nüfusun ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde 2000 yılında başat bir role sahip olduğunu göstermektedir. Çanakkale'de 2000 yılında genç nüfus oldukça düşük oranlarda ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunmaktadır. (Tablo C.8.1)

1975 yılında, Türkiye’de ziraat dışı faaliyetlere katılımı en yüksek olan yaş grubu 20-24 yaş arası gruptur, bunu 25-29 yaş arası nüfus takip eder. Ziraat dışı faaliyetlerde çalışan nüfus çoğunlukla genç nüfus ağırlıklıdır. 2000 yılına gelindiğinde, 30 -3 4 ve 35 - 39 yaş gruplarında bir yükselme görmekteyiz. Her iki yılda da 20 yaş altı ziraat dışı faaliyetlerde çalışan kadınların oranı pek de düşük sayılmaz. Yaş aralığı büyüdükçe erkek nüfusun kadın nüfusa oranı da yükselmektedir. Bu durum her iki yıl için de geçerlidir. (Tablo C.9)

Çanakkale İli’nin sosyo-ekonomik gelişmesinde etkili olabilecek faktörlerden bir diğeri de sanayi sektörünün yapısı ve gelişme potansiyelidir. Çanakkale’de sanayi genellikle tarıma dayalı olarak belirli bir atılımla bazı alt sanayi dallarında gelişme göstermiştir. Tarıma dayalı sanayiler sebze, meyve, deniz ürünleri ve süt ürünleri, un, yem, yağ ve içki alt kollarından oluşmaktadır. Çanakkale imalat sanayinin başlıca yoğunlaşma alanı gıda dışında taş ve toprağa dayalı sanayidir. İlin başlıca sanayi ürünleri konserve, kurutulmuş sebze, çimento, seramik sanayi ürünleri ve süt ürünleridir. (Karagöl, Serel; 2006, 18) 1975 yılında da 2000 yılında da Çanakkale’de ziraat dışı faaliyetlere katılımı en yüksek olan yaş grubu 20 – 24 yaş grubudur. Ziraat ile ilgili faaliyetlerden farklı olarak 65 + grubunda oranlar oldukça düşüktür. 1975 yılında 15 – 19 yaş grubundaki oran 2000 yılında yarı yarıya düşmüştü. Ayrıca bu yaş grubunda hem 1975 hem de 2000 yılları için kadın oranlarının yüksek oluşu dikkatimizi cezbeden bir haldir. Bir diğer dikkat çekici nokta ise 20 – 24 yaş grubundaki ziraat dışı faaliyetlerde bulunan kadın nüfusunun 2000 yılında neredeyse 2 kat artmış olmasıdır. (Tablo C.9.1)

Türkiye’de işgücünde olup ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunan nüfusun 1975 yılında okuma yazma bilme durumuna göre incelersek eğer, okuma yazma bilen ve bilmeyen kesimin yakın oranlarda seyrettiğini söyleyebiliriz. Ancak bu yılda okuma yazma bilen erkeklerin ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunma oranı okuma yazma bilmeyen erkeklerin iki katına yakındır. Bu durum okuma yazma bilen erkek

nüfusun kadın nüfusa oranla daha fazla olmasıyla da açıklanabilir. 1975 yılında bu konuyu kadınlar açısından inceleyecek olursak bu sefer de kadınların neredeyse yarısının okuma yazma bilmediğini göreceğiz. 2000 yılında okuma yazma bilme durumu genel nüfus içine yaygınlık göstermiş olmalı ki okuma yazma bilmeyip ziraat ve ziraat ile ilgili faaliyetlere katılma oranı yarı yarıya düşüş göstermiştir. Erkekler için bu düşüş daha belirgindir. (Tablo C.10)

Çanakkale’de ise Türkiye’den daha olumlu bir tablo ile karşılaşmaktayız. Okuma yazma bilenlerin oranı okuma yazma bilmeyenler kıyasla hem 1975 hem de 2000 yıllarında çok daha yüksektir. Bu durum bize kırsal kesimde ziraat ile uğraşan nüfusun bulunduğu bölgelere dahi eğitim kurumlarının ulaşmış olduğunu gösteriyor. Elbette okuma yazma bilmeyen ve ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunan nüfus içinde 1975 yılından 2000’e geçerken bir düşüş olduğunu da belirtmek gerekiyor. (Tablo C.10.1)

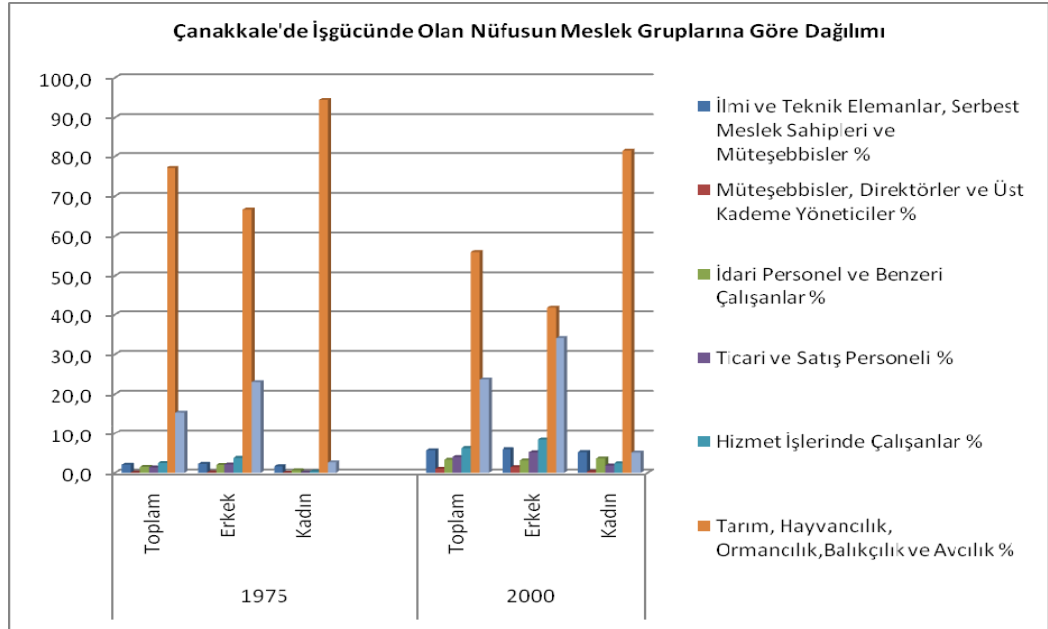
Bir önceki tabloda da görürlüğü üzere ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfusun okuma yazma bilme durumu ziraat ile ilgili faaliyetlerde bulunan nüfusunkine ile kıyaslanırsa belirgin bir farklılık göze çarpar. Ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfusta aranan en önemli özellik okuma yazma bilinip bilinmemesidir; dolayısıyla oranlar bu duruma göre şekillenmiştir. Türkiye’de işgücünde olup ziraat dışı faaliyetlerde bulunan nüfusu okuma yazma bilen ve bilmeyen olarak iki grupta ele alınca tahmin edilebileceği gibi okuma yazma bilenlerin ziraat dışı faaliyetlere katılımı daha yüksektir. Okuma yazma bilmeyenlerin ziraat dışı faaliyetlere katılımı 1975 yılından 2000 yılına geçerken % 10’dan % 1’e düşmüştür. Bilhassa 1975 yılında okuma yazma bilmeyip ziraat dışı faaliyetlere katılan kadın nüfusun erkek nüfustan daha yüksek olması son derece dikkat çekicidir. Bunun nedeni bize elbette ki kadın nüfusun okuma yazma bilme oranının düşük olması ve erkeklerin ziraat dışı faaliyetlere katılması için daha çok vasıf sahibi olması gerektiğini düşündürür. (Tablo C.11)

Çanakkale’ye bakacak olursak göreceğiz ki Türkiye ile oranlar arasında çok büyük farklar yoktur. En fazla çok küçük olan oransal oynamalardan bahsedilebilir. Okuma

yazma bilmeyen nüfusun ziraat dışı faaliyetlere katılımı % 1'e yakın oranda daha düşüktür. Fakat genel olarak bakıldığında Çanakkale'nin bu konuda Türkiye'ye yakın bir tablo çizdiği söylenebilir. (Tablo C.11.1)

Türkiye ve Çanakkale'de İşgücündeki Nüfusun Meslek Gruplarına Göre İncelenmesi

Türkiye'de işgücünde olan nüfusu farklı meslek gruplarına göre inceleyecek olursak eğer, göreceğiz ki 1975 ve 2000 yıllarında benzer biçimde tarım, hayvancılık, ormancılık, avcılık ve balıkçılık işlerinde çalışanların oranı yüksektir. Bunun tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ile ulaştırma makineleri kullananlar izlemektedir. 2000 yılında bunları dışında kalan diğer meslek gruplarında da belirli oransal artışların olduğunu söyleyebiliriz; bunlar genellikle küçük sayılabilecek oransal artışlardır. (Tablo C.12)

(Grafik: 28)

Aynı konuyu Çanakkale açısından ele almak gerekirse tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık yapanların oranı % 77'dir ve işgücünde olan nüfusun çoğunluğunun bu meslek grubunda olduğunu söyleyebiliriz. Bunu tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ile ulaştırma makineleri kullananlar izlemektedir. 2000 yılına gelindiğinde tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılık yapanların oranı azalmıştır ve hizmet işlerinde çalışanların oranı da artmıştır. Tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ile ulaştırma makineleri kullananların oranının da arttığı eklemek gerekiyor. 1975 yılında işgücünde olan kadınların % 94'ü tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılıkla uğraşmaktadır ve bu çok büyük bir orandır. Oysa tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ile ulaştırma makineleri kullananların 1975 senesindeki kadın oranları % 2 civarında seyretmektedir. 2000 yılında hizmet sektöründe çalışanların çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır. Tıpkı 1975 yılındaki gibi tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılık ve avcılıkla uğraşan kadınların oranı erkeklerin neredeyse iki katıdır. Benzer biçimde tarım dışı üretim faaliyetlerinde çalışanlar ile ulaştırma makineleri kullananların oranlarına bakacak olursak kategoride erkeklerin hâkimiyetini görmekteyiz. (Tablo C.12.1) (Grafik-28)

Türkiye'de ve Çanakkale'de Ekonomik Yönden Faal Nüfusun Çalışma Şekli

Türkiye'de yıllar içinde ekonomik yönden faal nüfusun çalışma şekilleri incelendiğinde, 1950 yılında ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların yoğunlukta olduğunu görmekteyiz. Fakat bu oran, yıllar içinde düşüşe geçmiştir. Buna karşılık yıllar içinde, ücretli, maaşlı veya yevmiyeli çalışan nüfus artmıştır. 1950 yılında işveren kategorisi bulunmadığı için bu verinin ancak 1975 ve 2000 yılları içindeki kıyaslaması yapılabilmektedir. 1975 yılından 2000 yılına geçerken işverenlerin de artmış olduğunu

görmekteyiz. Yıllar içinde kendi hesabına çalışan nüfus ise azalmıştır. Durumu kadın erkek ayrımı üzerinden değerlendirirsek, ortada büyük bir ayrımın söz konusu olduğunu göreceğiz. Kendi hesabına çalışan erkek nüfus 1950 yılında, kendi hesabına çalışan kadın nüfusun neredeyse 7 katıdır. Bu durum sonraki yıllarda da pek değişmemiştir. 2000 yılına gelindiğinde, kendi hesabına çalışan erkek nüfus, kendi hesabına çalışan kadın nüfusun neredeyse 5 katıdır. Buna karşılık ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın nüfus ise bu şekilde çalışan erkek nüfustan çok daha fazla olmuştur. Yıllar içinde ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın nüfusun oranı düşmüş olsa da, kadın nüfus için belirleyici olan çalışma şekillerinden biri de ücretsiz aile işçiliği olmuştur. 2000 yılına gelindiğinde, ücretsiz, maaşlı, yevmiyeli çalışan kadın nüfusun oranının ise artmış olduğunu görmekteyiz. Yıllar içinde, kadın nüfus ekonomik açıdan özgürleşebilecek düzeye gelmiş olsa da, bu özgürleşme sürecinin gerçek anlamıyla tamamlanmamış olduğunu görmekteyiz. (Tablo C.13)

Çanakkale’de ise 1950 yılında ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı oldukça yüksektir. Henüz müteşebbis bir kitlenin varlığından söz edilemez. 1975 yılında ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı düşmüştür. Ve tıpkı Türkiye’deki gibi ücretsiz aile işçisi olarak çalışan nüfusta kadınların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Kendi hesabına çalışan nüfus da Türkiye’ye kıyasla daha yüksektir. Kendi hesabına çalışan erkek nüfus 1975 yılında kadın nüfusun 22 katıdır. 2000 yılında ise kendi hesabına çalışan erkek nüfus, kadın nüfusun 8 katıdır. Kadınların yıllar içinde, ücretli, maaşlı veya yevmiyeli olarak çalışmaya yönelmişlerdir. İşveren nüfus ise yıllar içinde bir ölçüde artmıştır fakat yine de diğer çalışma şekillerine göre oranı daha düşüktür. Genel olarak bakıldığında, kadınların Çanakkale’de ekonomik açıdan özgürleşmiş bir profil çizmediği söylenebilir. (Tablo C.13.1)

HANEHALKI VE KONUT NİTELİKLERİ

Hanehalkı ve Konut Nitelikleri Hakkında

Bilindiği gibi insanlar, münferit olarak değil, küçük veya büyük topluluklar halinde yaşarlar. İnsanlar evvela aile dediğimiz küçük topluluklar içinde bir araya gelmekte, bu suretle aile sosyal hayatın en küçük ünitesini ve temelini teşkil etmektedir. Aile sosyal bakımdan olduğu kadar, demografik ve ekonomik bakımlardan da büyük bir öneme sahiptir. Bir toplumun belirleyici üniteleri ailelerdir.

Aile ile ilgili tarifler çok çeşitlidir. Dar bir tarif verilirse, “Aile, birlikte yaşayan anne, baba ve çocuklardan meydana gelen topluluktur.” denilebilir. Bu tarifin sınırladığı aileye, bazen biyolojik aile denir. Biyolojik aile tarifi, esasında ailenin evlenme yolu ile kurulduğunu gösterir. Fakat umumiyetle kabul edilen geniş bir tariftir ve buna göre, “Aile, kan bağıllığı, evlilik ve kanuni yollardan aralarında akrabalık münasebeti bulunan ve birlikte yaşayan iki veya daha çok kimsenin meydana getirdiği topluluktur.” şeklinde anlaşılır. (Gürtan; 1969, 161–162) Burada bizim için önemli olan hususlardan biri aileyi oluşturan kişilerin arasında kanuni bir bağ olması gerekliliğidir. Biyolojik aile tarifi anne, baba ve bunların çocuklarının oluşturduğu yapıyı aile olarak nitelese de anne ile baba arasındaki evlilik durumunun aileyi belirlemede önemli bir sebep olduğunu ilave etmek gerekiyor.

Aileden ayrı olarak demografik incelemenin konusu olan bir ünite vardır ki, o da hane halkıdır. Hane halkı ve aile arasındaki farkı bilmek gerekir. Öncelikle söylemelidir ki bu ikisi aynı şey değildir; genellikle aynı şey zannedilse bile aynı şeye tekabül etmezler. Bazı zamanlar hane halkı aileden oluşur ve böyle durumlarda bu ikisi aynı şey haline gelir ancak daima böyle olmayacağını hatırlatmak gerekir. Öncelikle aile dediğimiz yapı akrabalık esasına dayanan bir ünedir, oysa hane halkı bir ikamet ünitesidir. Yani bir hanede bir ailenin yanında bu aileyle resmen bağı olmayan kişiler de

ikamet ediyor olabilir ve bunların hepsine birden hane halkı denilir. Veya bir hanede sadece tek bir kişi yaşıyordur; burada bir ailenin varlığından söz edilemez. Fakat yine de bu tek kişi başlı başına bir hane halkı meydana getirir. Gürtan'ın hane halkı ile ilgili aktardığı tanım şu şekildedir: "Akraba olsun veya olmasın, aynı yerde yaşayan ve aynı kazandan yemek yiyen fertlerin teşkil ettikleri grup." Bir hane halkı içinde birden fazla aile bulunabileceği gibi, misafirler, pansiyonerler, hizmetçiler de hane halkının kapsamına girer. (Gürtan, 1969: 162-163) Bu durum biraz da sosyal yapı ve gelir düzeyiyle ilgilidir.

INSEE'ye göre hane halkı, aynı konutta, alışmış biçimde yaşayan insanların tümüdür. Konut ise, "yaşamak için kullanılan ayrı ve bağımsız bir mekandır." Bir kişi tek başına da bir hane halkı oluşturabilir. Türkiye'de Devlet İstatistik Enstitüsü ise hane halkını şöyle tanımlar: "Aralarında aile bağı bulunsun veya bulunmasın aynı evde ya da evin bir bölümünde yaşayan, aynı kazandan yiyen, kazanç ve masraflarını ayırmayan ve hane halkı yönetimine iştirak eden bir ya da birkaç kişinin meydana getirdiği topluluktur. (Bremond, Geledan; 1984, 226) Yani burada belirleyici olan hane halkı olarak nitelendirilen kesimin bir konutu paylaşması, oturduğu hanenin yönetimine katılması ve de ortak bir gider/gelir sistemine dâhil olmasıdır. İçinde birden çok ailenin yaşadığı konutlar bunun bir rneği sayılabilir.

Konutlar birbirinden farklı nitelikler gösterebilirler. Genel olarak konut belli bir niteliği olan, barınma amaçlı müstakil yapıları tanımlasa da çok düşük gelir grubundaki kişilerin ikamet ettiği bazı konutlar esasında mağara veya adırlardır. Baraka ve kulübeler de yine aynı gruba mensup olan kişilerin ikamet ettiği yapıların arasında sayılabilir. şehirlerde yaygın konut tipi apartman dairesiyken köylerde genellikle içinde bir ailenin ikamet ettiği müstakil evlere rastlanır. Ancak bazı şehirlerde rastlanan ve müstakil ev statüsüne girdiğini iddia edebileceğimiz gecekondular çok düşük nitelikli konutlardır; bunlar bazen en temel konut gereksinimlerinden bile (banyo, mutfak vb.) yoksundurlar. Üstelik bu tip yapılar kaçak oluşları, yani devlete veya özel/tüzel kişilere

sahip olan arazilere izinsiz inşa edilmiş olmalarıyla kendilerine has bir yere sahiptir. Ancak zamanla yasallaşabilir ve tapu belgesi edinebilirler; o zaman de devletin bu bölgelere yol, su, elektrik vb. hizmetler götürmesi gerekir.

Hanehalkının tespit edilmesi son derece önemlidir. Özellikle hane halkının istihdama ne ölçüde katıldığını belirleyebilmek ülkedeki iktisaden faal nüfusu, iktisaden faal olmayan nüfusu ve işsizleri saptamaya yardımcı olacaktır. Bu verilerin de bir ülkenin ekonomik durumunu bilmekte faydaları çokça vardır. Bunun dışında hane halkının ne oranda çocuklardan ve gençlerden, ne oranda orta yaşlılardan ve yaşlılardan oluştuğunu da bilmek gereklidir. Ayrıca hane halkının kaç kişiden oluştuğunu bilmek de Türkiye'deki ortalama hane halkı nüfusunun saptanmasında kaynak olabilecek bir veridir. Bunu ortalama aile büyüklüğü ile karşılaştırmak mümkün olabilir; bu takdirde de aile büyüklüğü ile hane halkı büyüklüğü arasındaki farklar ve benzerlikler bulunacaktır.

Türkiye'nin ve Çanakkale'nin Hane halkı ve Konut Nitelikleri İtibariyle İncelenmesi

Bu bölümde öncelikle Türkiye'de ve Çanakkale'de hane halkı büyüklüğüne göre dağılım incelenmiştir. Hane halkı sayısının kira ödeme durumuna göre ayrımı yapılmış ve kira ödeme durumuna göre hane halkı büyüklükleri incelenmiştir. Türkiye'de ve Çanakkale'de hane halkı büyüklüğünü itibariyle oda sayısına göre dağılımın incelenmesi yapılmıştır. Son olarak hem Türkiye'de hem de Çanakkale'de konutlarda tuvalet, banyo, mutfak ve borulu su bulunma durumları incelenmiştir.

Türkiye’de ve Çanakkale’de Hane halkı Sayısının Hane halkı Büyüklüğüne Göre İncelenmesi

Türkiye’de hanehalkı sayısının hanehalkı büyüklüğüne göre dağılımına göz atacak olursak 1975 yılında 4 ve 5 kişilik grupların oranı neredeyse birbirine eşittir (her ikisi de altıda bire yakın orandadır). Bu durumun doğum oranıyla da uyum içinde olduğu söylenebilir; bu hanelerde anne ve babanın yanında sayıları iki veya üç arasında değişen miktarda çocuk nüfusuna rastlamak mümkündür. Tek kişilik nüfustan ibaret olan hanelerin oranı oldukça düşüktür. Bu durum da bize Türkiye’deki nüfusun çoğunluğunun en az iki kişiden oluşan hanelerde yaşadığını ve evlilik oranının yüksek olduğunu göstermektedir. 10 + grubu ise toplam nüfusun onda birine sahiptir ve çok yoğun nüfusla ailelerin Türkiye’de ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Ancak yüksek doğum oranları Türkiye’nin bütün bölgelerinde karşımıza çıkmadığı için bu grubun nüfusunun belirli bölgelerde yüksek gözüktüğünü hesap etmek gerekir. 2000 yılına gelindiğinde ise en kalabalık grubu yine 4 kişilik hanelerin oluşturduğunu görüyoruz ancak bunların nüfus içindeki oranı dörtte bire yakındır. Bu 4 kişilik hanelerin çekirdek ailelerden oluştuğu varsayılabilir. 5 kişilik hanelerin oranında küçük bir yükselme olmuş ve 5’ten fazla nüfusu sahip hanelerin hepsinin nüfuslarında gözle görülür düşüşler yaşanmıştır. Bu durum bize ailelerin artık daha az çocuk yaptığını, genel doğum oranının biraz düştüğünü ve genel olarak çekirdek aile yapısına dönüldüğünü göstermektedir. Tek kişiden oluşan hanelerin oranında bir yükselme görülmektedir ancak bu kategorinin payı halen yüksek sayılmaz. Bu durumu belki Türkiye’deki evlilik oranlarının düşüşü ile ilgisi vardır. 10 + kategorisinde ise hem nüfus hem de temsil edilme oranı önemli ölçüde azalmıştır; bu da kalabalık ailelerin gittikçe azaldığı tespitimizi desteklemektedir. (Tablo D.1)

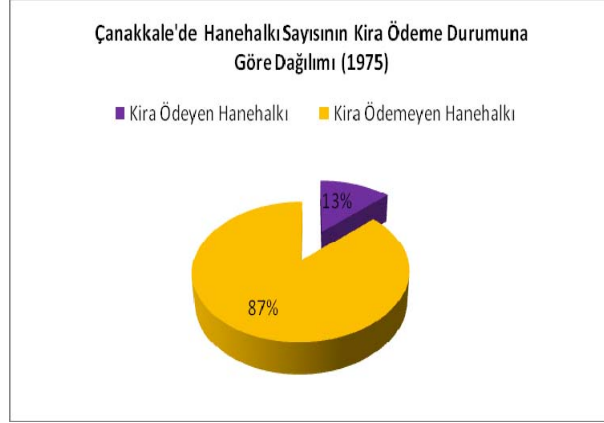
Çanakkale’de hanehalkı sayısının hanehalkı büyüklüğüne göre dağılımına göz attığımızda ise 1975 yılında ağırlığın tıpkı Türkiye genelinde olduğu gibi 4 kişi ve 5 kişilik hanelerde olduğu görülür ancak Türkiye’den farklı olarak Çanakkale’de bunların

oranları eşit değildir. 4 kişilik haneler toplam nüfusun beşte birinden biraz fazlasını oluştururken 5 kişilik haneler de buna yakın bir orandadır. Hane başına 4 kişinin düştüğü grubun Türkiye genelinden daha yüksek bir orana sahip olması da bize Çanakkale'nin nüfusunun Türkiye geneline göre daha seyrek nüfuslu hanelerde yoğunlaştığını gösterir. 1975 yılında Türkiye nüfusunun onda birini oluşturan 10 + grubu (yani çok yüksek nüfuslu haneler) ise Çanakkale'de daima çok az miktarda bulunmuşlardır; oranları da bu yüzden oldukça düşüktür. 2000 yılına gelindiğinde Çanakkale'de hanehalkı sayısının küçülme eğiliminde olduğu açık bir biçimde anlaşılmaktadır. Nüfusun beşte birinden biraz fazlası 4 kişilik hanelerden oluşurken 2 kişilik hanelerde yaşayanların da 3 kişilik hanelerde yaşayanların da oranı beşte bire yakındır. Diğer kategorilerdeki nüfus oldukça düşüktür. Çanakkale'de 2000 yılında hanehalkı sayısının küçüldüğü görülmektedir. 10 + grubu ise Türkiye'den farklı olarak Çanakkale'de asla yaygınlık kazanmamıştır; 2000 yılında ise daha da küçülmüş ve % 1'in de altına inen bir oranda temsil edilmeye başlanmıştır. Türkiye'ye kıyasla Çanakkale'deki nüfusun en belirgin özelliğinin hanehalkının daha az kişiden oluşmasıdır; Türkiye genelinde hanelerin daha kalabalık olduğu görülmektedir. Bu durumun düşüş gösteren doğum oranıyla da ilgisi olabilir; ailelerin yaptığı çocuk sayısı azalmaktadır; pek çok aile artık tek çocuk sahibidir. Bu durumun hanehalkı nüfusuna da yansıdığı düşünülebilir. (Tablo D.1.1)

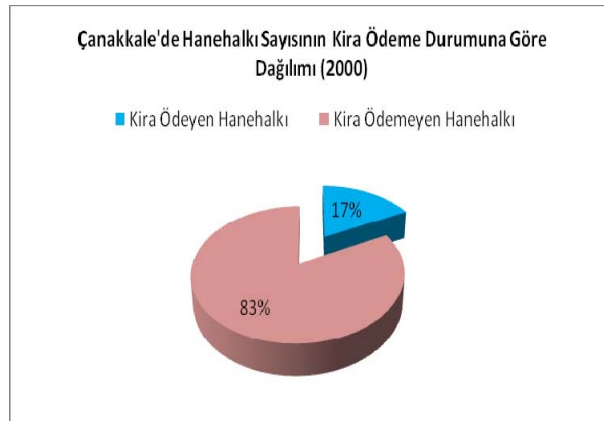
Türkiye ve Çanakkale'de Hanehalkı Sayısının Kira Ödeme Durumuna Göre İncelenmesi

Türkiye'de hanehalkı sayısının kira ödeme durumuna göre dağılımına baktığımızda 1975 yılında Türkiye nüfusunun beşte dördü oturduğu evin sahibi gözükmektedir. Kira ödeyen nüfusu oranı da buna uygun olarak beşte bir civarındadır. Bu durum da Türkiye genelinde ağırlığın başkasına kullanım bedeli ödeyen değil, kullandığı mülkün bizzat sahibi olan bir nüfustan oluştuğunu gösterir. Bu durum bir ölçüde refah göstergesi olarak alınabilir.

2000 yılına gelindiğinde ise Türkiye nüfusunun yaklaşık dörtte üçü oturduğu evin sahibiyken dörtte birine yakını da kira ödemektedir. Bu rakamlardaki düşmeleri yorumlarken dikkat etmek gereken gerçeklerden biri aradan geçen 25 yılda hane sayısının iki kat arttığı ve Türkiye’de hızlı bir nüfus artışıyla beraber göç ve kentleşme sürecinin yaşandığıdır. Hızlı artan nüfus sebebiyle önemli bir konut açığı ortaya çıkmıştır. Demografik yapıyı etkileyen bu gelişmeler ekonomik dalgalanmanın da eşlik ettiği bir eğilim yaratmış ve ikamet ettiği ev için bir başkasına kullanım bedeli ödeyen nüfusun biraz artmasına sebep olmuştur. (Tablo D.2)

(Grafik: 29)

(Grafik: 30)

Çanakkale’de ise hanehalkı sayısının kira ödeme durumuna göre dağılımına bakıldığında 1975 yılında ağırlığın kira ödemeyen, yani oturduğu mülkün sahibi olan kişilerin oluşturduğu gruba ait olduğu görülmektedir. Bunların toplam nüfustaki oranı beşte dörtten fazladır. Görülmektedir ki Çanakkale’de oturduğu evin sahibi olanların oranı aynı yılın Türkiye verilerine göre daha yüksektir. Kira ödeyen nüfusun oranı da yine 1975’in Türkiye genelinden düşüktür. 2000 yılına gelindiğinde ise kira ödemeyenlerin oranı biraz düşmekle beraber halen beşte dörtten yüksektir. Türkiye’yi etkileyen demografik ve ekonomik faktörlerin Çanakkale üzerinde de belli bir etki gösterdiğini bu verilerden anlamak mümkündür ancak bu veriler Çanakkale’nin demografik hareketlerden daha az etkilendiğini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu durumun şehirleşme ile de etkisi olmalıdır. Çanakkale ekonomisini öncelikle tarımsal istihdam üzerine kurmuş bir bölgedir ve bu özelliğinden anlaşılabilceği gibi kırsal nüfus halen etkilidir. Kırsal nüfusun özelliği ise oturduğu hanenin sahibi olmasıdır; bu durum sözü edilen sebebe bağlanabilir. (Tablo D.2.1) (Grafik-29,30)

Türkiye’de hanehalkı sayısının kira ödeme durumu itibarı ile hanehalkı büyüklüğüne göre dağılımına göz atıldığında 1975 yılında kira ödeyen nüfus içinde 4 kişilik hanelerin oranının dörtte bire yakın oluşu gözlerden kaçmaz. 3 ve 5 kişilik hanelerin oranları ise beşte birden daha azdır. Buradan görüldüğü kadarıyla kira ödemeyen nüfus genellikle 3 ile 5 arasındaki bireyden oluşan hanelerde yoğunlaşmıştır. Kira ödemeyen nüfusta da hepsi beşte birden daha düşük oranlarda temsil edilen 5, 4 ve 6 kişilik hanelerde yoğunlaşma olduğu görülür. 10 + grubu kendine ait hanelerde yaşayanların onda birinden biraz fazlasını oluşturmaktadır ki bu durum önemlidir. Kira ödeyen nüfusun genellikle daha az kişiden oluşan hanehalkı yapısına sahip olduğunu düşünebiliriz. Kalabalık nüfuslu hanelerin ülkenin belli bölgelerinde yoğunlaştığını ve bu nüfusa dâhil olan grupların kendi mülklerinde ikamet ettiklerini de düşünmek olasıdır. Hanehalkının nüfusu kalabalıklaştıkça kira ödememe oranının arttığını söyleyebiliriz. Kira ödeme oranının en yüksek dilimi oluşturduğu grup en seyrek nüfusa sahip olan kesimdir. Bu durumu Türkiye’nin kırsal bölge yapısı içinde, daha geleneksel

bir yaşam süren ve çok çocuk sahibi olan hanelerin varlığıyla açıklayabiliriz. Kırsal bölgelerde genellikle hanehalkı oturduğu evin sahibidir.2000 yılında ise kira ödeyen nüfusun dörtte birinden fazlası 4 ve dörtte birine yakını da 3 kişilik hanelerden oluşmaktadır. Kira ödemeyen nüfusta da ağırlık 4 kişilik hanelerde; onu 5 ve 3 kişilik haneler izler. 4 kişilik hanelerin hem kira ödeyen hem de ödemeyen nüfusta böylesine belirgin bir biçimde gözükmeleri bize bu kategorinin yaygınlığını işaret edebilir. Bu durum bize tıpkı kira ödeyen nüfusta olduğu gibi, genel eğilimin de bu üç nüfus topluluğunda yoğunlaştığını gösterir. Türkiye nüfusunun göçler ve kentleşme ile şekillendiği ve kentsel alandaki doğum oranları ile hane başına düşen çocuk sayısının kırsal alana göre daha düşük olduğu düşünüldüğünde bu durum anlam kazanacaktır. (Tablo D.3)

Çanakkale’de hanehalkı sayısının kira ödeme durumu itibarı ile hanehalkı büyüklüğüne göre dağılımına göz atıldığında 1975 yılında kira ödeyen nüfusun üçte birine yakın bir kesimini 4 kişilik hanelerin oluşturduğunu, hemen arkasından gelen 3 kişilik hanelerin ise dörtte birine yakın bir oranda temsil edildiğini görürüz. Bu iki grup kira ödeyen nüfus toplamının yarısından çoğunu oluşturmaktadır. Buradan çıkan sonuç çekirdek aile tipine giren bu iki nüfus grubunun kira ödeyenlerin içindeki payının çokluğuna işaret ediyor. Hanehalkı kalabalıklaştıkça onların kira ödeyen nüfus içindeki oranını da düşmektedir. Kira ödemeyen nüfus grubu içindeyse en kalabalık kategoriler 4 ve 5 kişilik hanelerdir. Türkiye’nin 1975 yılındaki kira ödemeyen nüfusuna göre Çanakkale’de kira ödemeyen nüfus daha az kalabalık hanelerde oluşmaktadır; Çanakkale’de belirgin bir varlığı olduğunu söyleyebileceğimiz 2 ve 3 kişilik hanelerin aynı yıl Türkiye kira ödemeyen nüfusundaki oranı daha düşüktür. 2000 yılında ise Çanakkale’de kira ödeyen nüfusun üçte birine yakını 3, dörtte birinden fazlası da 4 kişilik hanelerde yaşamaktadır. Göze çarpan diğer bir yoğun nüfus grubu da dörtte birine yakın oranıyla 2 kişilik hanelerdir. Çanakkale’nin kira ödeyen nüfusunun Türkiye’nin kira ödeyen nüfusundan farklı olarak çoklukla 2 – 4 bireyden oluşan hanelerden oluştuğu görülmüştür. Haneyi oluşturan kişi sayısı arttıkça bunların kira ödeyen

nüfustaki ağırlıkları azalır. Bu noktada Türkiye ile Çanakkale arasında bir ayırım belirir; Türkiye genelinde kalabalık ailelerin kira ödeyenler içinde temsil edilme oranı daha yüksektir. Kira ödemeyen nüfusta ise hanehalkı az kişiden oluşan grupları ağırlığı hissedilir. 2 kişilik haneler kira ödeyen nüfusun beşte birine denk düşmektedirler; tek kişiden oluşan haneler ise onda birini teşkil ederler. 3 ve 4 kişilik hanelerde de bu oranları beşte birden fazladır. Bu veriler 2000 yılının Türkiye verilerinden farklıdır; o verilerde kira ödemeyen nüfusu hanehalkı sayısına göre dağılımı daha dengeli iken Çanakkale’de kira ödemeyen gruplar arasında kalabalık nüfusla hanelerin çok az oranlarda temsil edildiği görülmektedir. Bunun sebebi demografik koşullarla ilgili olabilir. Kalabalık aileler hem Çanakkale nüfusundaki oranları, hem de kira ödeyen nüfus içindeki oranları bakımından küçük paylara sahiptirler. Çanakkale’de nüfus artışının belli bir denetim altına alındığını, kalabalık nüfuslu ailelerin ortadan kalktığını söylemek mümkün olabilir. (Tablo D.3.1)

Türkiye’de ve Çanakkale’de Hanehalkı Büyüklüğünün Oda Sayısı İtibariyle İncelenmesi

Türkiye’de hanehalkı sayısının hanehalkı büyüklüğü itibarı ile kullanılan oda sayısına göre dağılımına bakıldığında 1975 yılında Türkiye nüfusunun üçte birinden fazlası 2 odalı, üçte birine yakını 3 odalı ve onda birinden fazlası da 4 odalı evlerde yaşamaktadır. Ağırlık 2 odalı evlerdedir, onu 3 odalı evler takip eder. Oda sayısı 2 ve 3 olan evlerde yaşayanlar kabaca Türkiye’nin orta gelir grubuna dahil olan kişileri kapsıyor olabilir. Birbirine yakın olan 1 ve 4 odalı evlerde yaşayan nüfuslar ise alt ve üst gelir gruplarıyla ilişkilendirilebilir. Mağara ve çadırda yaşayanların oranı az da olsa göze çarpmaktadır. Hanehalkı gruplarının çoğunda yaygın olan kategori iki odalı evlerdir; bunu 3 odalı evler izler. 4’ten fazla odası olan evlerin oranı çok düşüktür. Bununla beraber kalabalık nüfusla hanelerde 1 ve 2 odalı evlerde ikamet edenlerin oranı düşüktür; bu durum basitçe kalabalık ailelerin çok odalı evlerde yaşamaktan başka çaresinin olmadığı, öteki türlüsüne sığamadıklarını göstermektedir. 2000 yılında ise en

dikkat çekici gelişmelerin başında artık mağara veyahut da çadırda yaşayan kimselerin kalmamış olması gelmektedir. Bu durum barınma ile ilgili sorunların en ilkel çözümlerin çözüldüğünü gösterir ve Türkiye için önemli bir adım sayılır. Artık nüfusun önemli bir bölümü 3 ve 4 odalı evlerde yaşamaktadır; tek odalı evlerde yaşayanların oranı 1975 yılına göre önemli ölçüde düşmüştür. 2000 yılına gelindiğine Türkiye nüfusunun % 2'den az bir kesimi tek odalı evlerde barınmaktadır. Aynı durumu 2 odalı evlerde yaşayan nüfus için de söylemek mümkündür; bunların oranı 1975 yılında oldukça yüksek iken 2000 yılına gelindiğine Türkiye nüfusu içindeki payları onda birden daha az bir seviyeye inmiştir. Hâlbuki 1975 yılında nüfusun üçte birinden fazlası 2 odalı evlerde yaşamaktaydı. Bütün bu verileri 1975 oranlarıyla karşılaştırdığımızda Türkiye'nin nüfustaki büyük artışın zorunlu sonucu olarak hanehalkının ikamet ettiği konutların da oda sayısı bakımından hızlı bir gelişmeyi yaşadığını eklemek gerekir. (Tablo D.4)

Çanakkale'de hanehalkı sayısının hanehalkı büyüklüğü bakımından kullanılan oda sayısına göre dağılımına bakacak olursak 1975 yılında Çanakkale nüfusunun üçte birinden yüksek bir kesiminin 2 odalı evlerde, beşte birinden biraz fazlasının ise 3 odalı evlerde ikamet ettiğini görüyoruz; Çanakkale'de yaygın eğilim 2 ve 3 odalı evlerde yaşamak olarak görülüyor. 4 odalı evlerde yaşayanların varlığı dikkat çekmekle birlikte bunların oranı düşüktür; 4 odadan fazla odası olan evlerde yaşayanların oranı ise çok düşüktür. Çadır ve mağaralarda yaşayanların oranı ise Türkiye genelinde çadır ve mağaralarda yaşayan nüfusun oranıyla eşit sayılır. Çanakkale'de kalabalık hanelerin sayısının az olduğunu hatırlamak suretiyle bunların daha çok 4 odalı evlerde ikamet ettiğini görebiliriz. 2 kişiden oluşan hanehalkının neredeyse yarısı 2 odalı konutlarda ikamet etmektedir ki bu durum aynı yılın Türkiye ortalaması ise benzerlik göstermektedir. 1975 yılının Çanakkale'ye ait verileri ile aynı yılın Türkiye verileri arasında benzerlikler dikkatimizi çeker ki bunları en başında nüfusun genel olarak 2 ve 3 odalı hanelerde ikamet etme eğilimi göstermesi gelmektedir; bu bakımdan Türkiye ile Çanakkale göreceli bir uyum içindedirler. Aslında bu yılın verileri bize Çanakkale'de ikamet eden nüfusun hanehalkı büyüklüğü bakımından kullanılan oda sayısına göre

dağılımını verirken aynı zamanda Türkiye ile ilgili bilgi de vermektedir çünkü benzer kategorilerdeki oranları birbirlerine oldukça yakın gözükmektedirler. 2000 yılının verilerine baktığımızda ise Çanakkale’de nüfusun üçte birinden fazlasının 3 odalı hanelerde yaşadığını görürüz. 4 odalı hanelerde yaşayanların oranı da üçte birden fazladır ancak 3 odalı hanelerde yaşayanlardan düşüktür. Aynı yılın Türkiye verilerine bakıldığında ağırlığın benzer oranlarla ancak birinci olarak 4 odalı hanelerde yaşayanlar ve ikinci olarak da 3 odalı hanelerde yaşayanlar olmak üzere şekillendiğini görüyoruz. Eğilimler temelde farklı gözükse de oranların birbirine yakın oluşu bu eğilimlerin yakınlaştığı bir noktayı işaret etmektedir. Aradaki temel fark Çanakkale’de en yaygın konut tipinin 4 odalı iken Türkiye’de 3 odalı olmasıdır. Bu durumun konutların genellikle müstakil olup daha çok odaya sahip olduğu kırsal yerleşmelerle ve Çanakkale’nin halen önemli ölçüde kırsal nüfusa sahip oluşuyla bir ilgisi olduğu düşünülebilir. (Tablo D.4.1)

Türkiye ve Çanakkale’de Oturulan Konutlarda Tuvalet, Banyo, Mutfak ve Borulu Su Olma Durumu

Türkiye’de hanehalkı sayısının oturulan konutta tuvalet olup olmadığına göre dağılımına bakarsak 1975 yılında konutunda tuvalet bulunan hane sayısının beşte dört oranından fazla olduğunu göreceğiz. Bu durum Türkiye’deki konutların büyük bir kesiminde tuvalet sorununun çözümlenmiş olduğunu gösterir ki biz bunu aynı zamanda altyapı ile ilgili sorunları da belli ölçülerde üstesinden gelinmiş olduğu biçiminde algılayabiliriz. Tuvaleti olan konutların önemli bir kısmı kentsel alana dağılmış olmalıdır ancak yine kentsel alan kapsamı içinde bulunan bazı niteliksiz konutların bulunmadığı düşünülebilir. Benzer biçimde tuvaleti olan konutları küçük bir kesiminin tuvaleti konutun içinde değil de dışındadır. Bu konutların da çöküntü alanlarında bulunan, plansız ve düşük nitelikli konutlar olduğu varsayılabilir. 2000 yılına geldiğimizde Türkiye’de konutların tamamına yakın bir kısmında tuvalet bulunur; bulunmayanların oranı ise % 2’den azdır. Bu verileri bize en temel sorunlardan olan tuvalet sorununun

Türkiye’de çok büyük ölçüde halledildiğini işaret etmektedir ancak tuvaleti olan konutların beşte birine yakın bir kısmında tıpkı 1975 yılında olduğu gibi tuvalet konutun dışındadır. Bu veri ise altyapı sorunlarının yoğun kentleşme ve göçler sebebiyle nüfus artışına koşut bir biçimde halledilemediğini gösteriyor. (Tablo D.5)

Çanakkale ilinin hanehalkı sayısının oturlan konutta tuvalet olup olmadığına göre dağılımına bakılacak olursa 1975 yılında Çanakkale’deki konutların da tıpkı Türkiye’deki gibi beşte dördünden fazlasında tuvalet bulunduğunu görüyoruz; bu oranın Türkiye genelinden biraz daha yüksek olduğunu da eklemek gerekiyor. Buna bağlı olarak tuvaleti bulunmayan konutları oranı da Türkiye’ye göre biraz daha düşüktür. Tuvaleti olan konutlarda ise tuvaletin konutun içinde olup olmama durumuna bakıldığında Türkiye verilerine yakın bir biçimde beşte dörtten fazla bir oran ile tuvaletlerin konutun içinde olduğu dikkat çekmektedir. Hatta Çanakkale’de hem tuvaletli konutların oranı hem de tuvaleti kendi içinde bulunan konutların oranı Türkiye’ye göre daha yüksektir. Bu durumu Çanakkale’nin şehircilik ilkelerine göre tanzim edilme ve kentsel hizmetlerden faydalanma bakımından Türkiye ortalamasına göre daha şanslı olmasıyla açıklamak mümkündür. Ayrıca Çanakkale’nin Türkiye geneline göre gecekondulaşmayı daha seyrek yaşadığı, bu yüzden de tuvalet ihtiyacının Türkiye geneline göre daha yaygın bir şekilde giderildiğini söylemek de olasıdır. 2000 yılında ise Çanakkale’de tuvaleti olmayan konutları oranı çok azdır. Bu da neredeyse bütün konutlarda tuvalet olduğu anlamına gelir. Ancak tuvaleti içinde olmayan konutların sayıları biraz daha farklı bir gerçeği yansıtır. Tuvaleti içinde olan konutları sayısının tuvaleti içinde olmayanlardan fazla olduğu söylenebilir. Ancak tuvaletin dışarıda olduğu konutları bu bölgede belli bir yaygınlığı olduğunu da eklemek gerekiyor. Çanakkale’nin belli bölgelerinde (örneğin Bozcaada’daki bağ evlerinde) evin bölümleri ayrı birimler olarak algılanır ve böyle inşa edilir. Örneğin tuvalet evin uzağında, müstakil bir birim olarak inşa edilir; bunun temizlik algısı ile de ilgisi vardır. (Tablo D.5.1)

Türkiye’de hanehalkı sayısının oturulan konutta banyo olup olmama durumuna göre dağılımına bakılacak olursa 1975 yılında Türkiye’deki konutların üçte ikisine yakın bir kesiminde banyo vardır. Banyosuz konutların oranı ise üçte birden fazladır. Bu durum bize 1975 yılında banyo gibi önemli bir ihtiyaçtan yoksun olan konutların oranının yüksek olduğunu göstermektedir ve bunun sebeplerini de kentsel gelişmenin plansız olması ve buna bağlı altyapı sorunlarında aramak mantıklı olabilir. Türkiye’de banyo kavramının geçmişin yeni olduğunu ve hamamların varlığını halen sürdürdüğünü düşünürsek 1975 yılında banyolu konutları oranının neden üçte ikiyi aşmadığını anlayabiliriz. Banyosu olan konutlarda ise beşte dördten fazla oranda bu banyo konutun içindedir. 2000 yılına gelindiğinde ise Türkiye’deki konutları tamamına yakınında banyo vardır. Yine banyosu olan konutların da tamamına yakınında banyonun konutun içinde bulunduğu görülmektedir; öyle olmayanların oranı çok düşüktür. Bu durum bize temel ihtiyaçlardan olan banyonun artık neredeyse her Türk evinde bulunduğunu gösteriyor. 1975 yılının verileri ile karşılaştırıldığında bu rakamlar çok yüksektir; bunun sebebi Türkiye’nin gelişmişlik düzeyindeki görülür artış olmalıdır. Yeni inşa edilen konutlarda mutlaka banyo bulunmasına önem verilmiş, barınmanın ve insan sağlığının en temel ilkelerinden olan temizliğin konutlarda gerçekleştirilmesini sağlayacak olan banyo ünitesinin varlığı üzerinde dikkatle durulmuştur. Ayrıca daha evvel inşa edilen niteliksiz konutlara birer tuvalet ünitesi eklenmiş olmalıdır. (Tablo D.6)

Çanakkale’de 1975 yılında Türkiye verilerini andırır biçimde konutların sadece üçte ikisine yakın bir kısmında banyo vardır. Banyosu olan konutların ise banyosu içinde olmayanları onda bire yakındır. Buradan görüldüğü gibi 1975 yılında Çanakkale’deki konutların üçte ikisinde banyo vardır ancak bunların da onda dokuzunda banyo konutun içindedir. Bu verileri aynı yılın Türkiye verileriyle denk gibidir ancak Çanakkale’de banyosu içinde olan konutların oranı biraz daha yüksekçedir. 2000 yılına gelindiğinde ise Çanakkale’deki konutları tamamında banyo vardır; bunların da tamamına yakınında banyo konutun içindedir. Banyosu konut dışında olanların oranı % 2’yi bulmaz. Çanakkale’de konutlarda banyo sorunu olmadığı söylenebilir. (Tablo D.6.1)

Türkiye’de hanehalkı sayısının oturulan konutta mutfak olup olmama durumuna göre dağılımına bakıldığında ise 1975 yılında Türkiye’deki konutların dörtte üçüne yakın bir kesiminde mutfak bulunduğu göze çarpar; dörtte birden biraz fazlalık bir kesimde ise mutfak yoktur. Bu oranlar sadece konut niteliği bakımından değil yaşam standartları bakımından da oldukça önemli bir eksikliğe dikkat çeker. Bireylerin yaşadığı bir konutta mutfak olmaması o konutta besinlerin pişirilmediğini, saklanmadığını, korunmadığını göstermektedir. Bu durumda bu konutlarda mutfak bulunmaması aynı zamanda beslenme ile ilgili ciddi sıkıntılara işaret eden bir göstergedir. Bu konutların önemli bir kısmının kentsel ala göç yoluyla oluşturulan çöküntü alanları dâhilinde olduğu düşünülebilir. Konutların beşte dördünden fazlasında mutfak konutun içindedir. 2000 yılında ise konutların tamamına yakınında mutfak bulunmaktadır; mutfağı olmayanların oranı sadece % 2,7’dir. Mutfağı olan konutların da tamamına yakınında mutfak konutun içinde bulunmaktadır; mutfağı konutun dışında olan hanelerin oranı % 2,2’dir. (Tablo D.7)

Çanakkale’de ise mutfağı olan konutları oranı 1975 yılında yarıdan biraz daha fazladır; tam olarak söylemek gerekirse konutların % 57,9’unda mutfak vardır. Bu oran dikkat çekici ölçüde düşüktür. Aynı yılın Türkiye verilerine bakıldığında da mutfağı olmayan konutları belirgin bir topluluk oluşturduğu göze çarpacaktır ancak Çanakkale genelinde bu oranın daha yüksek olması durumu oldukça dikkat çekici bir hale getirmektedir. Mutfağı olan konutların onda dokuzuna yakınında mutfak konutun içindedir; mutfağı konutun dışında olanların oranı ise çok düşüktür. 2000 yılına gelindiğinde ise Çanakkale’de neredeyse her evde mutfak bulunmaktadır. Mutfağı bulunan evlerde de tamamına yakın bir oranda mutfaklar konutun içinde yer almaktadır. Çanakkale’de mutfağı olan evlerin oranı neredeyse Türkiye’deki oranlarla eşit gibidir; bundan biraz daha düşük olduğunu hatırlatmak gerekir. Mutfakların konutun içinde olma durumundaysa Çanakkale’de bu oranın Türkiye’ye göre daha yüksek olduğuna dikkat çekilmelidir. (Tablo D.7.1)

Türkiye’de hanehalkı sayısının oturulan konutta borulu su olup olmama durumuna göre dağılımına bakıldığında 1975 yılında Türkiye’deki konutların yarısına yakın bir kesiminde borulu su olduğu görülecektir. Bu konutları kaçta kaçında borulu suyun konut içinde olduğu ise bilinmemektedir ancak borulu suyu olmayan konut sayısının borulu suyu olan konut sayısından biraz daha fazla olduğu söylenebilir. Temiz suya ulaşımın düşük olduğu görülmektedir. Bu dönemde Türkiye halkı suyu başka yollarla (çeşme vb.) temin ediyordu. 2000 yılında ise konutların onda dokuzundan fazlasında borulu su vardır ve borulu suyu olan konutların da onda dokuzundan fazlasında borulu su konutun içindedir. Bu da demek oluyor ki tıpkı tuvalet yahut banyo gibi altyapı sorunlarıyla yakından ilgili olan borulu su Türkiye’de artık neredeyse bütün hanelere girebilmektedir. (Tablo D.8)

Çanakkale’de ise 1975 yılında konutların sadece beşte birinden biraz daha fazlasında borulu su vardır; bu konutlarda borulu suyun konutun içinde mi yoksa dışında mı olduğu bilinmemektedir. Ancak bu oranın düşüklüğü dikkat çekicidir. Demek ki temiz suyun evlere doğrudan ulaşım olanakları epey kısıtlıdır. Daha da ilgi çekici olan durum ise bu oranın Türkiye’de aynı yılda borulu su sahibi olan konutların oranından daha da düşük bir orana sahip olmasıdır. Türkiye’de yarıya yakın bir orandayken Çanakkale’de sadece dörtte birden biraz daha fazladır. 2000 yılına gelindiğinde ise tıpkı Türkiye’de olduğu Çanakkale’de de borulu suya sahip olan konutların oranı onda dokuzdan fazladır. Bu konutlarda da onda dokuzda yakın bir oranda borulu suyun konutun içinde olduğu görülür. Bu durum bize 2000 yılında altyapı sorunlarının Çanakkale’de de önemli ölçülerde halledildiğini gösteriyor. Çanakkale’de borulu suya sahip olan konutların oranı Türkiye’de borulu suya sahip olan konutların oranından biraz fazladır. Ancak Çanakkale’de borulu suyu olup da buna konutun içinde sahip olanların oranı Türkiye’dekinden biraz düşüktür. (Tablo D.8.1)

ÖZET, SONUÇ VE ÖNERİLER

İdari Bölünüş İncelemesinin Özeti

Çanakkale'nin nüfus yapısını önemli ölçüde tarımsal istihdam biçimi belirlemektedir. Bu sebeple kent nüfusu az, köy nüfusu çoktur.

Kırsal yerleşimler dikkat çekerken kentsel yerleşimler daha az belirgindir.

Ekonominin tarımsal olması sebebiyle genel gelişmişlik düzeyi yüksek değildir; bu sebeple nüfus artışı düşüktür. Nüfus yoğunluğu da benzer bir biçimde yüksek sayılamaz.

Tarımsal ekonominin dışında bir istihdam biçimini benimseyebilen ilçeler ise gelişmemişlik düzeyini geride bırakmaya adaydırlar.

Kadın ve erkek nüfuslarının dağılımında da temelini ekonomik durumdan alan bir yelpazeye rastlanır. Erkek nüfusunun ilçe genelinde kadın nüfusundan yüksek olduğu söylenebilir ancak arada belirgin bir fark da yoktur.

Yaş Yapısı İncelemesinin Özeti

Çanakkale'nin yaş yapısı Türkiye'yi benzetmektedir; benzer aşamalardan geçmiştir, tıpkı onun yükseliş ve düşüşlerine benzer hareketler göstermiştir ancak Çanakkale'de doğurganlık oranı daha düşüktür.

Genç nüfus halen çoğunlukta olmakla beraber gittikçe azalmaktadır. Nüfus dağılımı biraz dengelenme eğilimi göstermekte, genç nüfus yavaş yavaş iş görebilecek durumda olan nüfusa eklenmektedir.

Kırsal alanlardan kentsel alanlara belli bir hareket vardır ve bu hareketin sebebi de genellikle ekonomiktir; bunun böyle oluşu da genç erkek nüfusunun başlıca hareketi gerçekleştiren nüfus olmasıdır.

Bu durum Çanakkale’de kentsel nüfusun artmasına önemli ölçüde katkıda bulunuyor; ilin başlıca istihdamının tarımsal oluşunu da azaltıyor denebilir.

Doğum Yeri İncelemesinin Özeti

Çanakkale’de sonuçlanan nüfus hareketleri özellikle Balkanlar’dan gelen göçmenler tarafından şekillenmiştir.

Çanakkale’de çoğunluk Çanakkale doğumlulardan oluşmaktadır ancak Çanakkale dışında doğmuş olanların oranı da 1950’lerden itibaren istikrarlı bir biçimde artmıştır; bugün toplam nüfustaki payları beşte bir civarındadır.

Çanakkale’ye en sık göç veren illerin Çanakkale’nin yakın komşuları olduğu ortaya çıkmaktadır. Buradan çıkan sonuç da göçlerin genellikle hedefe en yakın olan bölgelerde başladığıdır. Çanakkale için göçlerin başlangıç noktası İstanbul, Balıkesir, İzmir ve Bursa gibi illerdir. Ancak 2000’den itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nden de belli bir nüfus hareketinin olduğu söylenebilir. Ancak Çanakkale’de vasıfsız işçi istihdamının sınırlı oluşu sebebiyle bu bölgelerden gelen göçler halen çok büyük miktarlarda gerçekleşmemektedir.

Yurt dışında doğanların çoğunluğu 1950’lerde Balkan ülkelerinde doğanlardan oluşmaktaydı; bugün ise daha ziyade Almanya’ya işçi olarak gitmiş olan Türklerin çocukları oldukları düşünülebilecek, Almanya doğumlu bir nüfusun varlığından söz edilebilir.

Sakatlık İncelemesinin Özeti

Çanakkale’de 1955 ve 1975 yıllarında sakat nüfus oranı Türkiye’ninkinden daha düşüktür; bunun sebebi istihdam biçiminin öncelikle tarımsal oluşu ve ağır iş kazalarıyla karşılaşma ihtimalinin az olması ile açıklanmaktadır. Ancak 2000 yılında bu veriler Türkiye ortalamasına ulaşmış ve onu geride bırakmıştır.

Türkiye’de olduğu gibi Çanakkale’de de sakat nüfusun içinde erkeklerin oranı kadınlara göre daha yüksektir. 1955 ve 1975 yıllarında sakat nüfus içerisinde erkeklerin payı kadınların payından belirgin bir biçimde yüksek iken 2000 yılında bu dengesiz dağılım bir nebze ortadan kalkmıştır.

Sakat nüfus arasında en belirgin yaş grubunu 65 yaş ve üzerindeki kişiler oluşturmaktadır.

En sık görülen sakatlık türleri iskelet çatisıyla ilgili sorunlar ve duyma problemleridir.

Medeni Hal İncelemesinin Özeti

Hem 1950, hem 1975, hem de 2000 yıllarında Çanakkale’de nüfusun çoğunluğunun evli olduğu görülmektedir. Fakat hiç evlenmemiş olan nüfusun arttığı ve evli nüfusun azaldığını belirtmek gerekmektedir.

Eşlerin ölüm oranında görülen azalmaları tıbbi gelişmeler ve yaşam koşullarındaki iyileşmelerle açıklamak mümkündür.

Boşanmaların 1950 yılından 2000’e doğru gelirken, 50 yıllık süre içinde artmış olması dikkat çekicidir.

Hiç evlenmemiş olan nüfus ağırlıklı olarak gençlerden oluşur ve 12 – 24 yaş aralığında büyük bir yoğunluk kazanır. Bununla ilgisi olan başka bir veri de evlilik yaşının gittikçe daha geç yaşlara denk gelmesidir.

Eğitim Durumu İncelemesinin Özeti

Çanakkale'nin eğitim bakımından Türkiye ortalamasının üzerinde, üstelik de tüm ülkede ilk sıralarda geldiğini belirtmek gerekir. Okuma yazma bilme oranı tıpkı Türkiye'de olduğu gibi 1950'lerden sonra gittikçe artmıştır. Bu tarihte nüfusun yarısından biraz fazlası okuma yazma bilmektedir. 2000'lere gelindiğinde ise okuma yazma bilme oranı çok yüksektir; onda dokuz civarındadır. Buradan çıkarılacak olan sonuç Çanakkale'nin okuma yazma bilme sorunun çözümlenmiş illerden biri olduğudur.

Okuma yazma bilme oranları, Çanakkale'de 1950 ve 1975 yıllarında Türkiye'nin birçok bölgesinde gözlemlendiği gibi erkekler arasında, kadınlar arasında olduğundan daha yüksektir. Ancak Çanakkale'de 2000 yılına gelindiğinde kadınlar arasında okuma yazma bilme oranı Türkiye ortalamasından fazladır. Okuma yazma bilmeyenler ise erkek ve kadın nüfuslarına dengeli bir biçimde dağılmıştır. Özellikle kadınların eğitimi Türkiye'nin çok bölgesinde karşımıza çıkan bir sorundur. Çanakkale bu konuda biraz daha mesafe kat etmiş gözükmektedir.

Okuma yazma bilmeyen nüfusun yaş grubuna göre dağılımına bakıldığında tıpkı Türkiye'deki gibi en kalabalık grubu 65 yaş ve üzerindeki kişilerin oluşturduğu görülmektedir.

Bir eğitim kurumundan mezun olma durumuna bakıldığında Çanakkale'de 1950'de bir eğitim kurumundan mezun olanlar nüfusun dörtte birine yakın, 1975'te üçte ikiden fazla ve 2000'de beşte dörtten fazladır. Bu durumda Çanakkale nüfusunun oldukça

büyük bir bölümünün bir eğitim kurumu mezunu olduğu sonucu çıkarılabilir; yani nüfusun çoğunluğu ilkokula gitmiş, en azından temel eğitim almıştır.

Doğurganlık İncelemesinin Özeti

Türkiye ortalamasından farklı olarak Çanakkale’de hiç evlenmemiş kadınların oranı biraz daha düşük iken evlenmiş, boşanmış veya dul kalmış kadınların oranı daha yüksekçedir.

Çanakkale’de geleneksel bir aile yapısından daha modern bir çekirdek aile tipine yavaş bir geçiş yaşanmakta olduğu söylenebilir; bu durumun Çanakkale’nin gelişimiyle ilgisi vardır. Hane halkı nüfusu azalır, kişi başına düşen gelir artarken doğurganlık oranının da düşmesi beklenir. Ayrıca okuma-yazma bilme durumunun da doğurganlık ile doğrudan bir ilişkisi vardır; okuma-yazma bilme oranı yükselirken doğurganlık oranı azalır.

Ekonomik Durum İncelemesinin Özeti

Çanakkale’de işgücünde olan nüfus 2000 yılında Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ayrıca Çanakkale’de kadınların işgücünde olma durumuna bakıldığında, bu oranın da Türkiye’de kadınların işgücünde olma oranından yüksek olduğu görülmektedir. Demek oluyor ki Çanakkale’de kadınların istihdama daha etkin olarak katılabildiğini söylemek mümkündür. Bunun sebepleri arasında ise Çanakkale’de yaygın olan istihdam biçiminin tarımsal olması gerçeği yatmaktadır. Dolayısıyla eğitim almamış kadınların istihdama katılmasının önünde bir engel de yoktur. Bütün bunlara ilâveten Çanakkale’de işgücünde olmayan kadın nüfusunun Türkiye’de işgücünde olmayan kadın nüfusundan az olduğu söylenmelidir. İşgücünde olmayan kadınlar ise ev kadınlarıdır.

İşgücünde olmayan nüfusta gittikçe daha görünür bir topluluk oluşturanlar ise öğrencilerdir. Çanakkale’de de tıpkı Türkiye’deki gibi işgücünde olmayan nüfusun belirleyici özelliklerinden biri öğrenci olmaktır (bir diğeri de ev kadını olmaktır). Ayrıca kadınlar arasında öğrenci olma durumu 2000’de önceki yıllara göre artmıştır; bu durumda onların işgücünde olmayan nüfusa katılımlarında da çeşitli değişimler olmuştur. Çanakkale’de kurulan 18 Mart Üniversitesi’nin bu durumda önemli katkısı olduğunu kabul etmek gerekir.

Çanakkale’de Türkiye’ye göre işsizliğin daha az yaygın olduğu söylenebilir. Ancak Çanakkale’nin tarımsal istihdama dayalı ekonomisinin ekonomik krizlerden daha az etkilenmiş olabileceği düşünülmektedir.

İşgücünde olan nüfusun ekonomik faaliyet türü bakımından incelenmesi yapıldığında ise Türkiye’nin Çanakkale’yle olan bazı farklı tarafları ortaya çıkmaktadır. Bunları idrak edebilmek için bir örnek vermeliyiz: 2000’de Türkiye’de tarımsal faaliyetler halen en büyük orana sahip olmakla beraber önemli ölçüde düşmüş, tarım dışı faaliyetlerde ise önemli bir yükseliş görülmüştür. Bu durum artık Türkiye ekonomisinin tarımsal istihdam üzerine bina edilmediğini bize göstermektedir. Çanakkale’de ise tarımsal faaliyetler 2000 yılında halen en önemli istihdam belirleyicisidir.

Çanakkale’de tarımsal faaliyetle uğraşanların 2000 yılında önemli bir kısmı gençliklerini geride bırakmış yaşta kişilerden oluşmaktadır ve 65 yaş üzerindeki nüfusun da önemli bir katkısı vardır. Bu durum Çanakkale’deki gençlerin tarım alanında çalışmaktan uzaklaştığını, bu işle uğraşmanın ise yaşlılara kaldığını gösteriyor. Ayrıca gençlerin eğitim durumu iyileştikçe tarımsal istihdama olan katılımları azalacaktır.

Tarım Çanakkale için belirleyici ekonomik faaliyettir ancak 2000 yılına gelindiğinde Çanakkale’de gelişen başka istihdam alanları da bulunduğunu belirtmek

faydalı olacaktır. Bunların başında hizmet işleriyle uğraşanlar, ulaştırma makinaları kullananların oranı görülür biçimde artmıştır.

Hanehalkı ve Konut Nitelikleri İncelemesinin Özeti

Çanakkale’de hanehalkı nüfusu yıllar içinde küçülme eğilimindedir. Türkiye’ye kıyasla Çanakkale’nin Hanehalkı açısından en belirgin özelliği, hanehalkının daha az kişiden oluşmasıdır.

Çanakkale’de yıllar içinde, kira ödeyen nüfusta bir artış gözlenmiştir. Bu durum kentleşme ile ilişkilendirilebilir.

Çanakkale’de nüfus yaygın olarak 2 veya 3 odalı evlerde yaşamaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çanakkale'nin farklı bakımlardan sahip olduğu özellikler ve barındırdığı potansiyeller sebebiyle Türkiye'nin illeri içinde kendine özgü, önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz. Sahip olduğu belirleyici ve önemli özelliklerinin başında Çanakkale'nin stratejik konumu gelmektedir. İlin üzerine kurulmuş olduğu topraklar, jeopolitik konumu bakımından yüzyıllardır büyük savaşların çıkmasına sebep olan, iki önemli denizin bir bağlantı noktası oluşturduğu hayati bir öneme sahiptir. Bu durum günümüzde de devam ettiği için öncelikle Çanakkale'yi önemli bir stratejik bölge olarak saymak durumundayız. Çanakkale Boğazı, Marmara ve Ege Denizi'ni birbirine bağlamanın yanında Akdeniz ile Karadeniz'i de birbirine bağlar ve bu iki denizin arasındaki ticari yolların denetlendiği önemli bir üs oluşturur. Bu durum tabii ki ülkemizin eline oldukça önemli bir stratejik fırsat vermektedir; gerçekten de Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin hiç biri Türkiye'nin denetimi olmadan Akdeniz'e gemi indiremezler. Çanakkale'nin tarih boyunca koruduğu öneminin temelinde işte bu önemli stratejik konumu yatmaktadır.

Ancak bu önemli konumunun yanında gelişmişlik açısından Çanakkale'nin ortaya koyduğu sonuçlar, bir parçası olduğu Marmara Bölgesi ile kıyaslandığında tatmin edici seviyelerde olmaktan uzaktır. Marmara Bölgesi'nin Türkiye içinde en yüksek şehirleşme oranına sahip bölge olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz; ayrıca pek çok gelişmişlik göstergesi Marmara Bölgesi'nin Türkiye'nin en gelişkin bölgesi olduğuna şüphe bırakmamaktadır. Şüphesiz ki İstanbul'un bu durum içindeki katkısı çok büyüktür. İstanbul'un yanında Bursa ve Kocaeli gibi iki gelişmiş ilin varlığını da göz ardı etmemek gerekir (Uğur, Örnek, 2006: 29). Bu iller büyük ölçüde şehirleşmiş, alt yapı sorunlarını halletmiş, genellikle asli istihdamını sanayi sektöründen karşılayan, okuma yazma bilme oranının göreceli yüksek olduğu bölgelerdir. Ancak Çanakkale'nin bu özelliklerin hepsini adı anılan illerle paylaştığı söylenemez. Hatta Çanakkale'nin Marmara Bölgesi'ndeki en geri kalmış ili olduğunu söylemek mümkündür (Uğur, Örnek, 2006:

29). Öncelikle Çanakkale'nin şehirleşme bakımından Türkiye ortalamasının altında olduğunu söylemek mümkündür; yani şehirleşme Çanakkale'de İstanbul örneğindeki gibi büyük ölçüde son bulmuş değil, halen devam etmekte olan bir süreçtir ve olumlu veya olumsuz biçimiyle Çanakkale'de bunun izleri görülmektedir.

Öte yandan yukarıda belirttiğimiz gibi Marmara Bölgesi gerçekten de Türkiye'de en çok kentleşmiş olan illeri bünyesinde barındırmaktadır ancak Çanakkale'nin bölge illeri içindeki sıralamada bu bakımdan sonuncu olduğunu görmekteyiz (Karagöl, Serel; 2006, 17). Yani Marmara Bölgesi'nin en az şehirleşmiş olan ili Çanakkale'dir. Bu duruma uygunluk gösterircesine başlıca istihdam kaynağı da sanayi değil, tarımdır (Karagöl, Serel, 2006: 18). Kırsal nüfusun yoğunluk kazandığı bölgelerde de istihdamın sanayiye değil de tarıma dayanması son derece olağan bir durumdur; Çanakkale'de de bunun böyle olduğu görülmektedir. Ancak bu durum Çanakkale'de sanayi sektöründe gelişmeler yaşanmadığı ve ilin sadece tarımsal istihdamla geçinen bir yapısı olduğu anlamına da gelmemektedir. Çanakkale'de gelişmekte olan bir sanayinin varlığından bahsedilebilir; ancak bu sanayi tarımsal kökenlidir. Buradan kastedilen şey sanayi sektörünün daha ziyade tarımsal ürünlerin işlenmesi üzerine kurulu bir yapıya sahip olduğudur. Buna örnek olarak sebze, meyve, deniz ve süt ürünleri, un, yem, yağ ve içki üretimi sanayisinden rahatlıkla bahsedilebilir. Bunlar bize gerçekten de sanayinin önemli ölçüde tarımsal üretimle paralel gittiğini kanıtıyor. Ancak Çanakkale'nin imalat esasına dayanan bir sanayisi de vardır; konserve, çimento, seramik bunların başta gelen ürünleridir (Karagöl, Serel, 2006: 18). Sanayinin Çanakkale'de gelişmemiş olmasının kuşkusuz farklı sebepleri vardır. Bu sebeplerin en başında gelenlerin biri Çanakkale'nin stratejik konumu olduğu düşünülmelidir; böyle bir bölgede sanayi kurmak, olası bir savaş durumunda ülkenin bu bölgede kurulan sanayi kuruluşlarını gözle görülür bir biçimde riske atması anlamına gelmektedir. Bunların haricinde Marmara Bölgesi'nde ikisi de Çanakkale'ye çok yakın olan Balıkesir ve Bursa gibi illerin sanayi sermayesi tarafından çeşitli sebeplerle daha cazip bulunmasının sonucu olarak sermaye sıklıkla adı geçen iki ile yatırım yapmış ve Çanakkale sanayi bölgesinin ışında kalmıştır. Ayrıca

Çanakkale’de sanayinin gelişmesine öncülük edebilecek olan devlet işletmelerinin sayısı da diğer bölgelere göre nispeten azdır (Karagöl, Serel, 2006: 19). Bütün bu sebeplerin bir araya gelmesi kaçınılmaz olarak Çanakkale’nin sanayi kurumlarının çokluğu ve niteliğiyle bilinen bir bölgede sanayisi en az gelişmiş olan il haline gelmesine sebebiyet vermiştir. Ancak yukarıda vurgulandığı gibi sanayide belli bir atılım vardır ve gelişme emareleri görülmektedir.

Ancak Çanakkale’nin her bakımdan geri kalmış bir il olduğunu söylemek de doğru değildir. Çünkü Çanakkale ile ilgili verilerin bazıları da bu ilin Marmara Bölgesi’ndeki diğer illerin gerisinde olduğunu gösterse bile Çanakkale’yi Türkiye ortalama değerleri ile başka bazı illerle karşılaştırmak bize Çanakkale’nin ileri olduğu alanları da açıkça gösterebilir. Örneğin eğitim göstergeleri bakımından Çanakkale bütün Türkiye’de ilk sıralarda yer almaktadır; benzer bir biçimde sağlık göstergeleri bakımından da Türkiye ortalamasının önündedir. Mesela bebek ölüm oranı bakımından Çanakkale hem Marmara Bölgesi’nin hem de Türkiye’nin ortalamasının üzerindedir. Bu önemli bir durumdur; zira bize Çanakkale’de sağlık hizmetlerinin başka bazı illere göre çok daha gelişkin olduğunu ve hizmet alanların talep ettiklerini alabildiklerini göstermektedir (Karagöl, Serel, 2006: 35 – 36). Bu bakımdan gelişkinliğin sadece sanayileşme veya kentleşme ile ilgili olduğu düşünülmemelidir; bunun içine gelir düzeyinin yanı sıra eğitim ve sağlık ile ilgili göstergeler de girmektedir. Bu bakımlardan Çanakkale’nin başka illerimize göre önemli sorunları çözdüğü söylenebilir.

Turizm Çanakkale’nin büyük potansiyel sahibi olduğu alanlardan biridir. Assos ve Troya gibi tarihi ve doğal güzellikleri bünyesinde barındırmasının yanında Çanakkale aynı zamanda Türkiye’nin Ege Denizi’nde sahip olduğu iki adanın, yani Bozcaada ile Gökçeada’nın da bağlı olduğu ilimizdir. Özellikle Bozcaada bağcılık ve şarapçılık turizmiyle ilgilenenler için oldukça ilgi çekici bir seyahat yeridir. Çanakkale’nin tümüne sinmiş olan bu turizm potansiyelinin olumlu bir biçimde değerlendirilmesi halinde

Çanakkale'nin Ege Denizi etrafında gelişen turizmde şimdi sahip olduğundan daha önemli bir pay sahibi olacağı açıktır.

Ayrıca, Çanakkale'deki nüfus artışları incelendiğinde bazı merkezlerdeki şehir nüfusunun arttığı göze çarpmaktadır. Şimdiden bu bölgelere gerekli planlamalar yapılmalı ve bilhassa sağlık, eğitim, barınma, istihdam ile ilgili olarak yatırımlar yapılmalıdır.

Kırsal bölgelerdeki nüfus kaybı ise, bu bölgelere yapılacak yatırımlarla yavaşlatılmalıdır. Tarım ve hayvancılıktaki modern metodlar yaygınlaştırılmalıdır. Kırsal nüfusun kendi bölgesinde istihdamı sağlanmalıdır. Kentlerdeki birçok imkânın kırsal alanlara da taşınması gerekmektedir. Kırsal alanda eğitim yaygınlaştırılmalıdır.

Kırsal alana yeterli yatırım yapılmadığı takdirde, kır nüfusunun kente göçü engellenemez. Bunun sonucu ise plansız şehirleşmedir. Plansız şehirleşmenin sebep olduğu istihdam, ulaşım, barınma ve çevre gibi sorunları önlemek için, kır-kent nüfusunun dengelenmesi ile ilgili çalışmalar yürütülmelidir.

HİPOTEZLER VE ÖZEL AMAÇLI TABLO YORUMLARI

Hipotez 1: Çanakkale’de Kent nüfusu oranları arttıkça ziraat ve ziraatle ilgili faaliyetlerle uğraşan nüfusun oranı düşmektedir.

Yıllar	Kent Nüfusu	Ziraat ve Ziraatle İlgili Faaliyetlerle Uğraşan Nüfus
	%	%
1975	23,5	77,1
2000	38,9	56,0

(Özel Amaçlı Tablo:1)

Kent nüfusunun artmasında göçlerin payı büyüktür. Kentlere göçler çoğunlukla kırsal alandan olur ve kırsal nüfusun özelliklerinden biri de ziraat ve ziraatle ilgili faaliyetlerle uğraşmalarıdır. Kentleşme sonucu, ağırlıklı olarak sanayi ekonomisine dönüşen sanayide, ziraat faaliyetlerinin ağırlığı azalır.

Çanakkale’de son yıllarda sanayi açısından gelişmiş bir şehirdir. Kırsal ekonomi hala ekonomisinde belirleyici bir yere sahip olsa da, kentleşme sonucu ziraat ve ziraatle ilgili faaliyetlerle uğraşan nüfusta düşüş görülmüştür.

Hipotez 2: Çanakkale’de Okuma Yazma Bilen 15-49 Yaş arası kadın nüfus oranı arttıkça, fiili doğurganlık oranı düşmüştür.

Yıllar	Okuma Yazma Bilen 15-49 Yaş Arası Kadın Nüfus	Fiili Doğurganlık Oranı
	%	%
1975	63,8	9,8
2000	64,4	5,4

(Özel Amaçlı Tablo: 2)

Fiili Doğurganlık Oranı şu şekilde hesaplanır: $[(0 - 4 \text{ Yaş Nüfus} / 5) / 15 - 49 \text{ Yaş Kadın Nüfus}] \times 100$ ve doğurganlık oranı ile kadın nüfusun eğitim seviyesi doğrudan ilişkilidir. Kadın nüfusun okuma yazma oranında yükseliş oldukça, fiili doğurganlık oranında da düşüş gözlenmiştir. Kadınların eğitim seviyesi arttıkça, doğum kontrolü hususunda daha bilinçli oldukları düşünülebilir.

Hipotez 3: Çanakkale’de kır nüfusu oranı azaldıkça, kira ödeyen hanehalkı oranı artmıştır.

Yıllar	Kır Nüfusu	Kira Ödeyen Hanehalkı
	%	%
1975	76,5	13,2
2000	61,1	17,4

(Özel Amaçlı Tablo:3)

Kira ödeme durumu daha çok kentleşme ile birlikte görülen bir durumdur. Kırsal yerleşmelerde, meskenler daha çok hanehalkının kendi malıdır. Kentlerde ise durum bu şekilde değildir. Dolayısıyla, kır nüfusu oranı düştükçe, kira ödeyen hanehalkı oranları kentleşme ile birlikte artış göstermiştir.

ÇANAKKALE’NİN GÖZLEM METODU İLE İNCELENMESİ

30 Nisan 2009 tarihinde, Çanakkale ilinin günümüzdeki durumunu hakkında gözlem yapmak ve fotoğraf çekmek amacıyla Çanakkale’ye gitmiş bulunmaktayım.

Çanakkale’ye İstanbul’dan 6 saat süren bir yolculukla varılabilmektedir. Çanakkale’ye bağlı Eceabat ilçesine gelindikten sonra, feribot ile karşı yakaya, yani Çanakkale’nin Merkez ilçesine geçilebilmektedir. Eceabat, Çanakkale Boğazı’nda sahil kenarında bulunan küçük bir ilçedir. Gelibolu yarımadasında yer almaktadır. (Fotoğraf-1) Eceabat’tan Çanakkale’ye saat başı feribot kalkmaktadır. Eceabat’tan Çanakkale’ye yaklaşık 30 dakika süren bir yolculuk sonucu varılabilmektedir. Çanakkale Boğazı, Marmara Denizi’ni Ege Denizi’ne bağlaması açısından mühim bir yere sahiptir. Ticari gemilerin rotası üzerinde bulunması itibariyle, uluslar arası ticaretin kilit noktalarından biridir. Eceabat’tan Çanakkale’nin Merkezine geçerken de bu yük gemileri görmek olasıdır. (Fotoğraf-2)

Çanakkale’nin merkezindeki saat kulesinin şehir için önemli bir yeri vardır. Çanakkale’nin limanının yanında bulunan bu saat kulesi, II. Abdülhamid Döneminden kalmadır. (Fotoğraf-3) Çanakkale büyük ölçüde, geçmişine sahip çıkabilmiş ve eski yapılarını koruyabilmiş bir şehirdir. Sokaklarında dolaşırken, bu durumun yansımalarını görebilme imkânı vardır. (Fotoğraf-4) Geleneksel yapıdaki evleri, hala ilk günkü gibi ayakta durmaktadır. Kimi evlerin kullanım amaçları değişmiş olsa da, yapı bakımından eski halinin korunmuş olması oldukça önemlidir. Bu durumu bize gösteren birçok yapı ile Çanakkale sokaklarında karşılaşmak olasıdır. (Fotoğraf-5,6)

Çanakkale ile özdeşleşmiş ve hatta türkülere bile konu olmuş bir diğer yapı ise, Aynalı Çarşı’dır. Aynalı Çarşı da, tıpkı Saat Kulesi gibi II. Abdülhamid Döneminden kalmadır. 2007 yılında restorasyonu tamamlanan çarşı, oldukça görkemli bir görünüme sahiptir. Çarşının özgün mimarisinden günümüze kapısı ve kitabesi kalmıştır. (Fotoğraf-

7) Aynalı Çarşı'nın içinde çoğunlukla hediyelik eşya satan 50 adet dükkân mevcuttur. Çarşı'nın içi Türk bayraklarıyla süslenmiştir. (Fotoğraf - 8,9) Aynalı Çarşı'nın çıkışında ise küçük bir alana kurulu Sabit Pazar bulunmaktadır. (Fotoğraf - 10)

Çanakkale uzun zamandır, azınlıkların barındıkları bir bölge konumundadır. Bölgede Romanların yaşadığı bir mahalle de mevcuttur. (Fotoğraf – 11) Romanların çoğunlukla sokakta oturup, sohbet ettikleri gözlenmiştir. Çocuklar ise sokakta, kendi aralarında oynamaktadırlar. (Fotoğraf – 12) Aynı zamanda, Çanakkale Ermenilere de ev sahipliği yapan bir ildir. Roman mahallesinin yakınında bir Ermeni Kilisesi de bulunmaktadır. (Fotoğraf – 13)

Çanakkale'de eski yapılara sahip çıkılıp, koruma altına alındığını daha evvel de söylemiştik. Bu yapılara camiiler de dâhildir. Eski görünümünü koruyan camiiler, Çanakkale sokaklarındaki dikkat çekici unsurlardandır. (Fotoğraf – 14)

Kilitbahir Köyü ise, Çanakkale için önemli bir yere sahiptir. 18 Mart 1915 Boğaz Harbinde Kilitbahir ve çevresindeki kale, tabya ve sahil bataryaları önemli bir rol oynamıştır. Burası Çanakkale savaşları boyunca lojistik hizmetler için kullanılmıştır. Günümüzde Kilitbahir'de, askeri sınırlar dahilinde bulunan bir arazide "Dur Yolcu Anıtı" bulunmaktadır. (Fotoğraf – 15) Tepeye resmedilmiş olan elinde silah tutan asker figürü asker sigarasının üzerindeki figürden esinlenerek yapılmıştır. Resmin yanında bir de yazı bulunmaktadır. Yazının tam metni şu şekildedir:

"Dur yolcu!

Bilmeden gelip bastığın

Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.

Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın

Bir vatan kalbinin attığı yerdir."

Çanakkale anıtsal açıdan oldukça zengin bir şehirdir. Bu durum Türkiye'nin geçmişindeki mühim yeri ile de ilişkilidir. 18 Mart 1915 anıtı da bu anıtlardan biridir. (Fotoğraf – 16)

Çanakkale'nin merkezinde hala geleneksel tipte dükkânlar bulunmaktadır. İşletmecileri nesiller içinde aktarım yoluyla değişen bu dükkanlar, Çanakkale'nin nostaljik tarafını oluşturmaktadır. (Fotoğraf – 17) Aynı zamanda yüzyıllık yapılar, günümüzde hala ayakta durmaktadır. (Fotoğraf -18) Çanakkale sokaklarında geçmişin izini sürebilmek mümkündür.

Çanakkale Limanı da 2005 tarihinde bitirilip, hizmete açılmış büyük bir limandır. (Fotoğraf – 19) Daha evvel de deniz taşımacılığının Çanakkale'de önemli bir yere sahip olduğundan bahsetmiştik. Aynı zamanda, liman yakınlarında balık tutanlara da rastlamak mümkündür. (Fotoğraf – 20)

Limana yakın olan Çanakkale Deniz Müzesi'nde ise, Çanakkale Harekatında önemli yer oynayan Nusret Mayın Gemisi sergilenmektedir. (Fotoğraf – 21) Nusret Mayın Gemisinin döşediği mayınlar, 18 Mart 1915'te Çanakkale Harekatının kaderini değiştirmiştir. Bu gemi, savaş sonrası özel kişilerce satın alınmış ve kuru yük gemisi olarak kullanılmıştır. 1990 yılında Mersin açıklarında alabora olan gemi, bir grup gönüllü tarafından su yüzüne çıkartılmıştır. Bugün anıt haline getirilen gemi, Çanakkale Deniz Müzesi'nin bahçesinde sergilenmektedir. Bu bahçede ayrıca savaşta kullanılan topların yanı sıra, UB46 isimli Alman Donanmasına ait denizaltı da sergilenmektedir. (Fotoğraf – 22)

Çanakkale Deniz Müzesi'nin hemen bitişiğinde Çimenlik Kalesi bulunmaktadır. (Fotoğraf 23 – 24) Çimenlik Kalesi, Kilitbahir Kalesi ile birlikte, boğazı hakimiyet altında tutmasından dolayı stratejik anlamda önemli bir yere sahiptir. Günümüzde

Çimenlik Kalesi, müze olarak kullanılmaktadır. Çanakkale Deniz Müzesi ile birlikte, sahilde bulunan, gezmesi keyifli yerlerden biridir. (Fotoğraf – 25)

Çanakkale'nin merkezinde, sahile yakın bir meydanda ise, 2004 yılı yapımı bir film olan ve İlyada Destanı'nı konu edinen "Truva" filminde kullanılan tahta at sergilenmektedir. (Fotoğraf – 26) Bu at filmin çekimleri sonrası, Çanakkale Belediye'sine hediye edilmiştir. İlyada Destanı'nda bahsedilen Troya savaşının geçtiği ve Kaz Dağlarının eteklerinde bulunan Truva antik şehrinde ise, bir diğer Truva atı bulunmaktadır.

Çanakkale, son yıllarda birçok anlamda gelişim gösteren şehirlerimizden birisidir. Bu duruma 18 Mart Üniversitesinin katkısı oldukça büyüktür. Çanakkale'ye yeni bir nefes getiren üniversitenin, Çanakkale'de 9 kampüsü vardır. Bunların en büyüğü iki kısımdan oluşan Terzioğlu kampüsüdür. (Fotoğraf – 27)

Çanakkale içindeki önemli sayılabilecek bir diğer ilçe ise Gelibolu'dur. (Fotoğraf 28,29) Gelibolu çeşitli açılardan gelişmiş bir ilçedir. Gelibolu-Lâpseki arasında gün içinde sürekli feribot seferi vardır.

Çanakkale'nin ekonomisi günümüzde hala tarım ekonomisi ağırlıklıdır. Şehir ve ilçe merkezlerinden uzaklaşmaya başlandığı vakit, birçok tarla gözümüze çarpmaktadır. (Fotoğraf – 30)

Çanakkale'de bulunduğum günler içerisinde ayrıca Çanakkale Kent Müzesi'ni gezme olanağı da buldum. Çanakkale Kent Müzesi, şehrin değerlerini, korumayı, paylaşmayı amaç edinmiş bir müze olma özelliği göstermektedir. Burada bir kent belleği oluşturulmak istenmiştir. Kentin tarihi, coğrafi, sosyal ve kültürel gelişim sürecine ait, her türlü taşınabilir kültür varlığını ve somut olmayan kültür değerleri tasnif edilmiş ve bu müzede sunulmuştur. Aynı zamanda bu müzenin amaçları arasında, bilimsel araştırmalara destek olmak da bulunmaktadır. Bu sebeplerden dolayı, Çanakkale Kent

Müzesi misyonu itibariyle önemli bir açığı kapatmaktadır. Bu müzede sergilenen, Çanakkale'nin geçmişine ait birçok ilgi çekici obje sergilenmektedir. Bunlardan biri, Ebedi Şef Atatürk, İran Şahı Pehlevi Hazretleri ile kahve içtikleri ağacın üstüne, zamanında asılmış olan tabeladır. (Fotoğraf – 31) Bu tabela günümüzde bu müzede sergilenmektedir. Bir diğer ilgi çekici obje ise, Çanakkaleli bir kâtime ait ehliyetnamedir. (Fotoğraf – 32) Müze'de ayrıca eski bir evin sobası da sergilenmektedir. (Fotoğraf – 33) Çanakkale'nin köklü geleneklerinden sayılan, balolarda çalınan piyano da burada sergilenmektedir. (Fotoğraf – 34) Çanakkale'nin geçmişteki esnafından kalan bazı eşyalar da burada sergilenmektedir. Eski tarz bir terazi ve derece bunlara örnektir. (Fotoğraf 35-36)

KAYNAKÇA

AKKAYAN, Taylan; (1971) “Türkiyede iller arası göçler”, **Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü Dergisi**, İstanbul: İ.Ü Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sayı: 1

AKKAYAN, Taylan; (2008) **Araştırma Yöntem ve Teknikleri**, Basılmamış Ders Notları

ALPARSLAN, Çiğdem; (2006) “Çanakkale İli İşgücü Piyasasının Yapısı ve Çalışma Hayatının Genel Görünümü”, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

ATABAY, Mithat; (2005) “1877-1950 Yılları Arasında Çanakkale’ye Göçler”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Sayı:3

BREMOND, Janine; GELEDAN Alain; (1984) **İktisadi ve Toplumsal Kavramlar Sözlüğü**, İstanbul: Remzi Kitabevi

CİLLOV, Haluk; (1960) **Nüfus İstatistikleri ve Demografinin Genel Esasları**, İstanbul: Sermet Matbaası

ÇAVUŞ, C.; (2007) “Çanakkale’de Kentsel Gelişimin Uzaktan Algılama Ve GPS Ölçümleri İle İzlenmesi”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları

DARKOT, Besim; TUNCEL, Metin; (1981) **Marmara Bölgesi Coğrafyası**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları

DEDE, O.M., AYTEN, A.M. ve YAZAR, K.H.; (2004) “Kıyı Alanları Planlamasında Mevcut Planlama Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türkiye’nin Kıyı ve Deniz Alanları V. Ulusal Konferansı Bildiri Kitabı**, Ankara

EMİROĞLU, AYDIN; (2003) **Antropoloji Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

ERKAN, Rüstem; (2002) **Kentleşme ve Sosyal Değişim**, Ankara: Bilim Adamı Yayınları

GÖKTÜRK, Attila ; (1997) “Kentleşme ve Bölgesel Gelişme Süreçleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**, İstanbul, Sayı:198

GÖRMEZ, Kemal; (1997) **Kent ve Siyaset**, Ankara: Gazi Kitabevi

GÜRTAN, Kenan; (1969) **Demografik Analiz Metodları**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları

GÜVENÇ, Bozkurt; (2003) **İnsan ve Kültür**, İstanbul: Remzi Kitabevi

HAVİLAND, William; (2002) **Kültürel Antropoloji**, İstanbul: Kaknüs Yayınları

İŞİK, Şevket; (2006) **Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri**, İzmir: Ege Coğrafya Dergisi, Sayı: 15

KAHRAMAN, Özözen Selver; (2006) “Çanakkale’de Demografik Geçiş Dönemleri, Nüfus Hareketleri ve Gelecek Projeksiyonlar”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Sayı:4

KAHRAMAN, Özözen Selver; (2008) **Gelibolu Yarımadası Nüfus Coğrafyası**, İstanbul: Çantay Kitabevi

KARAGÖL, Erdal; SEREL, Alpaslan; (2006) “Sosyo-ekonomik Gelişme ve İnsani Kalkınma: Çanakkale Örneği”, **Çanakkale II – Ekonomi ve Sosyo-kültürü**, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları

KAYA, Yahya Kemal; (1998) **Eğitim ve Kalkınma**; Ankara: Bilim Yayıncılık

KELEŞ, R.,YAVUZ, F. ve GERAY, C.; (1978) **Şehircilik: Sorunlar, Uygulama ve Politika**, Ankara: AÜ Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları

KELEŞ, Ruşen; (2002) **Kentleşme Politikası**, Ankara: İmge Kitabevi

KEYDER, Çağlar; (2000) **İstanbul, Küresel ile Yerel Arasında**, İstanbul: Metis Yayınları

KIRIMLI, Yüksel; (2009) **Kırsal Alan Antropolojisi**, Basılmamış Ders Notları

KONGAR, Emre; (2004) **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, İstanbul: Remzi Kitabevi

KOTTAK, Conrad Philip; (2002) **Antropoloji**, Ankara: Ütopya Yayınevi

MORTAN, Kenan; (2003) **Çanakkale Ekonomisi ve Gelecek Senaryosu Projesi**, Çanakkale: Çanakkale Ticaret ve Sanayi Odası

MURAT, Sedat; ŞENÖZ, İbrahim;. (2006) “Çanakkale ve İlçelerinin Nüfus ve Eğitim Düzeyleri Üzerine Bir Değerlendirme”, **Çanakkale II – Ekonomi ve Sosyo-kültürü**, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları

SARAN, Nephân; (1995) **Antropoloji**, İstanbul: İnkılâp Kitapevi

SÖNMEZ, Mustafa; (2002) **İstanbul’un İki Yüzü, 1996, 1980’den 2000’e Değişim**, Ankara: Arkadaş Yayınevi

ŞAHİN, Salih; (2007) **Geçmiş, Günümüz ve Gelecekte Nüfus Gerçeği**, Ankara: Gazi Kitabevi

TANSEL, Aysıt; (2002) “İktisadi Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye’den Zaman-Serisi Kanıtları ve İllere Göre Yatay Kesit Kestirimleri”, **ERC Working Papers in Economics**, Ankara: Middle East University Economic Research Center, 01/05T

TEKELİ, İlhan, GÜLÖKSÜZ, Y. Ve OKYAY, T., (1976) **Gecekondu, Dolmuşlu, İşportalı Şehir**, Cem Yayınevi, İstanbul

TEZCAN, Şaban; (2003) **Çanakkale’de Şehrsel Gelişme ve Mekansal Değişim**, İstanbul: İ.Ü. Ed. Fak. Coğrafya Bölümü Basılmamış Doktora Tezi

TÜRKAY, Orhan; (1967) **Türkiye’de Nüfus artışı ve İktisadi gelişme**, Ankara: Doğu Matbaacılık

UĞUR, Suat; ÖRNEK, Ali Şahin; (2006) “Çanakkale’nin Beşeri Gelişim Göstergeleri”, **Çanakkale II – Ekonomi ve Sosyo-kültürü**, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları

ÜNEN, Nurettin; (1947) **Dünkü ve Bugünkü Çanakkale**, Ankara: Ulus Basımevi

YÜCEULUĞ, Ratip; (1966) **Demografi**, Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları

ZAIM, Sabahaddin; (1997) **Çalışma Ekonomisi**, İstanbul: Filiz Kitabevi

-----; **1975 Genel Nüfus Sayımı – 17 - Çanakkale – Nüfusun Sosyal ve Demografik Nitelikleri**, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

-----; **1975 Genel Nüfus Sayımı - Nüfusun Sosyal ve Demografik Nitelikleri**, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

-----; **2000 Genel Nüfus Sayımı – 17 - Çanakkale – Nüfusun Sosyal ve Demografik Nitelikleri**, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

-----; **2000 Genel Nüfus Sayımı – Nüfusun Sosyal ve Demografik Nitelikleri**, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

-----; **22 Ekim 1950 Genel Nüfus Sayımı**, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü

-----; (2004) **Ana Britannica**, İstanbul: Ana Yayıncılık

-----; (1995) **Büyük Larousse**, İstanbul: Milliyet Yayınları

İnternet Kaynakları:

<http://tr.wikipedia.org/>

<http://www.canakkale.gov.tr/>

<http://www.canakkale.bel.tr>

<http://esa.un.org/unpp>

http://www.ozida.gov.tr/arastirma/arastirma_sonuclari

ÖZGEÇMİŞ

1985 yılında İstanbul'da doğdum. Hem ortaokulu, hem de liseyi Şişli Anadolu Lisesi'nde okudum ve 2003 yılında mezun oldum. Aynı sene içinde, ilgi alanıma girdiği için, severek ve isteyerek seçtiğim İstanbul Üniversitesi Antropoloji Bölümü'nde okumaya başladım.

2004-2005 yılları arasında, On yedi dergisinde, fotoğrafçı olarak çalıştım. 2007 senesinde İspanya'da Avrupa Birliği'nin düzenlediği bir gençlik projesinde katılımcı olarak yer aldım. 2008 senesinde Marmara Üniversitesi Uluslararası Yaz Akademisi ve sonrasında düzenlenen karma resim sergisine katıldım. 2009 yılının Ocak ayında Altıkırkbeş Yayın tarafından basılan Sürrealist Manifestolar kitabının hem çevirmenliğini, hem de düzelti ve kontrolünü yaptım. Çeşitli dergilere makaleler yazmayı sürdürmekteyim. Bir zamandır yürüttüğüm kısa film çalışmalarını, gelecekte de devam ettirmeyi düşünmekteyim.

FOTOĞRAFLARLA ÇANAKKALE

Fotoğraf 1 – Çanakkale İlçesi Eceabat'tan Bir Görünüm (30 Nisan 2009)

Fotoğraf 2 – Çanakkale Boğazı'ndan Bir Görünüm (30 Nisan 2009)

Fotoğraf 3 – Çanakkale'nin Merkezindeki Saat Kulesi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 4 – Çanakkale'nin Merkezindeki Sokaklardan Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 5 – Günümüzde Otel Olarak Kullanılan Geleneksel Bir Çanakkale Evi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 6 – Eski Bir Çanakkale Evi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 7 – Çanakkale'nin Merkezindeki Aynalı Çarşı'nın Girişi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 8 – Aynalı Çarşı'nın İçinden Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 9 – Aynalı Çarşı'nın İçinden Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 10 – Aynalı Çarşı'nın Çıkışındaki Sabit Pazar (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 11 – Çanakkale Merkezindeki Roman Mahallesi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 12 – Roman Mahallesindeki Çocuklar (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 13 – Çanakkale Merkezindeki Ermeni Kilisesi (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 14 – Çanakkale Merkezindeki Bir Camii (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 15 – Kilitbahir Tepesindeki Yazı (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 16 – Çanakkale'nin Merkezinden Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 17 – Çanakkale’de Geleneksel Tipte Bir Dükân (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 18 – Çanakkale Merkezinden Bir Görünüm (1 Mayıs 2009)

Fotoğraf 19 – Çanakkale Limanı'ndan Bir Görünüm (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 20 – Çanakkale Limanı'ndaki Balıkçılar (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 21 – Çanakkale Deniz Müzesi'nde Sergilenen Nusret Mayın Gemisi (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 22 – Çanakkale Deniz Müzesi'nde Sergilenen UB46 İsimli Alman Denizaltısı (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 23 – Çimenlik Kalesi (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 24 – Çimenlik Kalesi (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 25 – Çanakkale Deniz Müzesi'nden Bir Görünüm (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 26 – Çanakkale Merkezindeki Filmde Kullanılmış Truva Atı (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 27 – Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Terzioğlu Yerleşkesi (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 28 – Çanakkale İlçesi Gelibolu'dan Bir Görünüm (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 29 – Çanakkale İlçesi Gelibolu'dan Bir Görünüm (II) (2 Mayıs 2009)

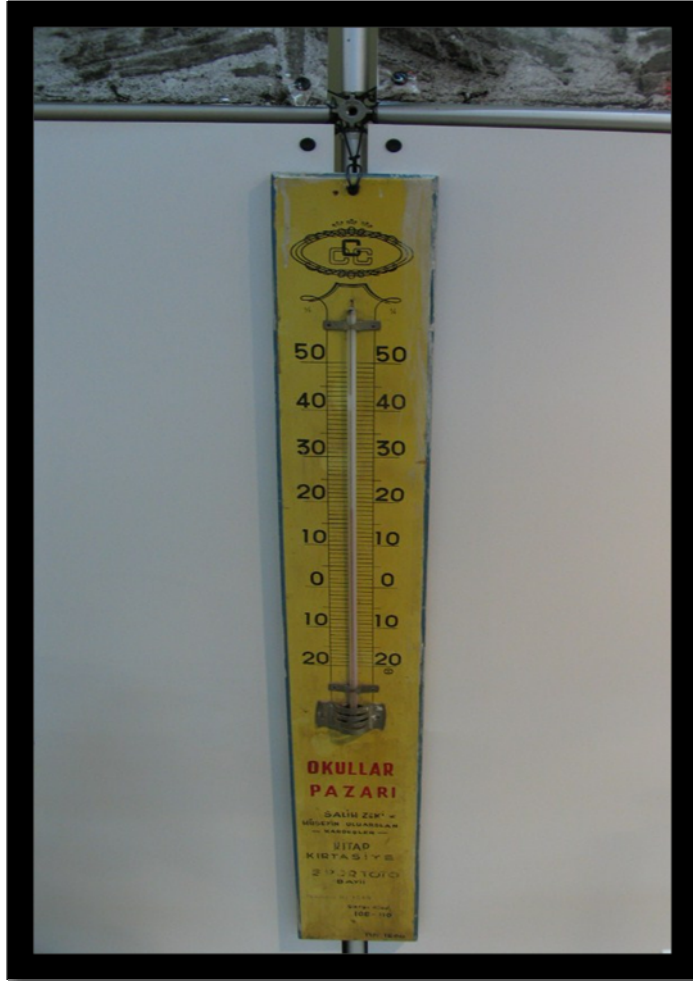
Fotoğraf 30 – Çanakkale'de Tarım Yapılan Arazilerden Bir Görünüm (2 Mayıs 2009)

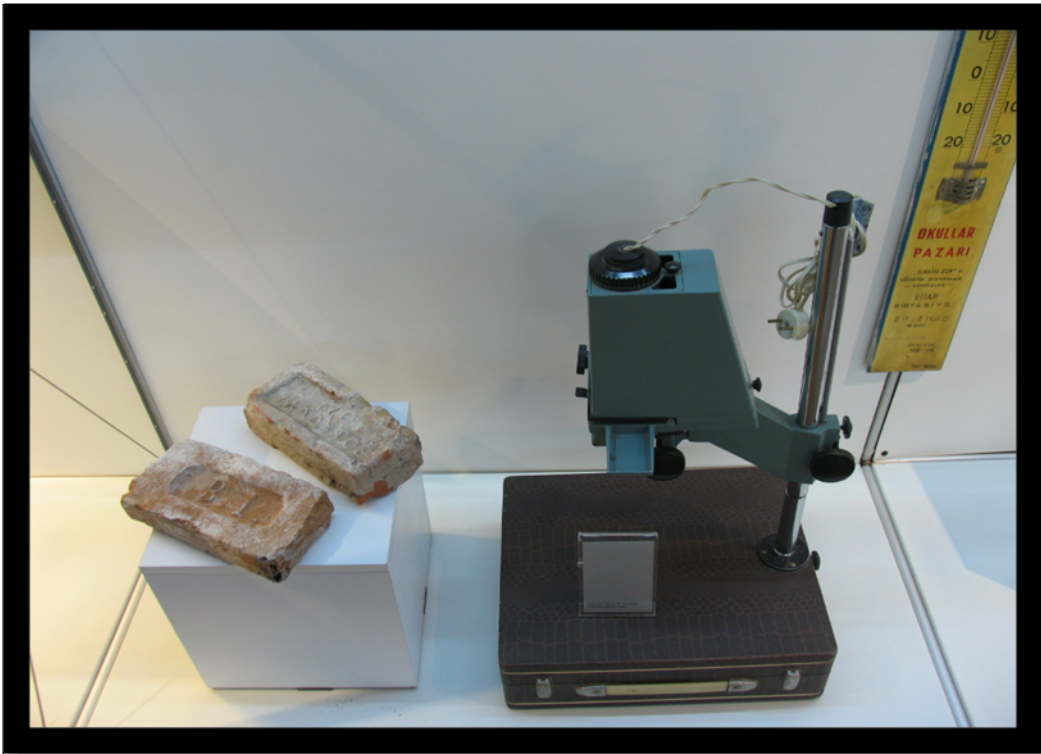
Fotoğraf 33 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (III) (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 34 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (IV)

Fotoğraf 35 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (V) (2 Mayıs 2009)

Fotoğraf 36 – Çanakkale Kent Müzesi'nde Sergilenen Bir Objeye (VI) (2 Mayıs 2009)